

EMANUEL MASÁK

DĚJINY
DĚDICTVÍ SV. CYRILA
A METODĚJE V BRNĚ

1850–1930

NÁKLADEM DĚDICTVÍ SV. CYRILA A METODĚJE V BRNĚ
TISK OBČANSKÉ TISKÁRNY V BRNĚ

DĚJINY DĚDICTVÍ SV. CYRILA A METODEJE

EMANUEL MASÁK:

DĚJINY
DĚDICTVÍ SV. CYRILA
A METODĚJE V BRNĚ

1850—1930

1932

NÁKLADEM DĚDICTVÍ SV. CYRILA A METODĚJE
TISK OBČANSKÉ TISKÁRNY V BRNĚ

PODÍL ČÍSLO 100

na rok 1931—1932.

*SVĚTLÉ PAMÁTKY
MORAVSKÝCH KNEŽI-BUDITELŮ A ZAKLADATELŮ
DĚDICTVÍ SV. CYRILA A METODĚJE
VĚNUJE TUTO PRÁCI*

AUTOR.

ÚVODEM

Dědictví sv. Cyrila a Metoděje nemělo ve zvyku oslavovati svá jubilea. I když r. 1900 dospělo k tak význačnému mezníku, jako jest padesátileté trvání, nebylo toho ve výborové schůzi ani vzpomenu. Tím méně ovšem povšimla si toho ostatní veřejnost. Teprve po roce napsal tehdejší starosta Dědictví *Vladimír Šťastný* do svého „Obzoru“ krátkou vzpomínku a stručný přehled o činnosti DCM za uplynulých 50 let. A konečně v květnu r. 1905 — patrně pod dojmem oslav stého výročí narozenin Sušilových (1904) — bylo ve výborové schůzi oznámeno, že starosta napíše také „*Dějiny krátké Dědictví*“, po případě „*Dějiny družiny Sušilovy*“, jež budou vydány doplňkem k pravidelnému podílu.

Dlužno opravdu litovati, že se tento záměr neuskutečnil. Vlad. Šťastný, nadaný žák Sušilův, znal osobně snad všechny členy jeho družiny, seskupené právě kolem Dědictví CM. Byl sám spolehlivým svědkem jejich práce, neboť již r. 1870 byl povolán do výboru a pracoval v něm plných 40 let nejprve jako jednatel, pak jako starosta. Není mi známo, proč se nepodjal oné úlohy. Ale myslím, že jednou z příčin bylo vědomí, že se dějiny Dědictví za 55 let nedají vyličit jen tak krátce, jak bylo zamýšleno. Důkladnější práci, k níž bylo třeba i podrobnějšího studia pramenů, překážela pak asi počínající choroba básníková.

Teprve po čtvrtstoletí vznikla ve výboru myšlenka oslaviti *osmdesáté výročí* založení DCM podrobnějším vypsáním jeho dosavadní činnosti. Když jsem byl pověřen tímto úkolem, netušil jsem, že jej přebírám vlastně místo svého bývalého učitele. Ale podjal jsem se ho od počátku s opravdovou láskou, jež jen rostla, čím více jsem při práci vnikal do prostředí buditelské doby i do ideálních duší tehdejších pracovníků.

Přiznávám, že mě to často lákalo, abych rozšířil úzký rámec své práce a bych podrobněji vykreslil jednotlivé proměnlivé obrazy oněch dob, jimiž po osm desítiletí plynul jeden z čistých pramenů naší národní kultury. Bylo by to jistě i pro čtenáře zajímavější. Ale myšlenka na veliký objem takového spisu, daleko překroču-

jící stanovené rozměry, vedla mě vždy zase k tomu, že jsem pamatoval jen na hlavní účel a snažil se psát pokud jen možno stručně a věcně a snad až příliš střízlivě a suše.

Hlavním pramenem byla mi ovšem kniha protokolních zápisů o schůzích DCM. Bohužel je často, zvláště v prvním období, málo úplná, neobsahuje mnohdy ani zmínky o různých důležitých počinech Dědictví. Doplnoval ji původně *archiv*, založený a pečlivě pořádaný prvním jednatelem B. M. Kuldou. Později však dostal se archiv do soukromých rukou. Z nástupců Kuldových nepamatoval pak již žádný na to, aby uchovával písemné dokumenty pro budoucího historika Dědictví a naší kultury vůbec.

Na štěstí nebyl onen první archiv Dědictví ztracen: zůstane trvalou zásluhou Dra *Pavla Vychodila*, že zachránil většinu, jak soudím, cenných dopisů, použil některých již ve svém životopise Fr. Sušila a celek — spolu s jiným listinným materiálem oné doby — učinil přístupným také veřejnosti, vydav jej souborně v objemném díle „Z doby Sušilovy“. Zato korespondence z pozdějších let, hlavně z doby Vl. Štátného, byla po jeho smrti rozptýlena . . .

Jinak vyčerpal jsem snad všechny přístupné prameny časopi-secké a knižní, jak je uvádím na příslušných místech. Nebylo mně možno opatřit si v Brně než jen několik ročníků literárních pražských časopisů z let padesátých a šedesátých, ale výtěžek z nich mohl by nanejvýš jen doplniti ostatní uvedená již fakta.

Vím, že pro odborníky nepřináší má práce nějakých nových literárních objevů, ale snad přece objasní poněkud i jim vývoj některých událostí, o jejichž významu mohou býti různé názory, opraví spolehlivě některá data a přispěje k lepšímu poznání jednotlivých osobností.

Přál bych si jen, aby také širšímu kruhu dnešních našich čtenářů přiblížila opět ušlechtilé postavy našich moravských kněžibuditelů a aby vzbudila nový zájem o jejich milované dílo — Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, jež spojuje již tři lidské generace týměž vznešeným ideálem nábožensko-národním, vyjádřeným nejstručněji heslem Sušilovým: *Církev a vlast!*

Kéž roste, zkvétá a sílí i v generacích dalších!

I.

Založení Dědictví sv. Cyrila a Metoděje
(1850)

VÝVOJ SMÝŠLENÍ MLADÉHO MORAVSKÉHO KNĚŽSTVA.

Snahy a první pokusy o středisko literární a kulturní práce na Moravě. — Vývoj národního a církevního smýšlení mladého moravského duchovenstva. Katolická jednota. — Poměr státní a církevní vrchnosti i laické inteligence k těmto snahám.

Skoro všichni moravští vlastenci třicátých a čtyřicátých let minulého století, kteří měli širší rozhled a toužili, aby se nově probuzený národní ruch uplatnil také v písemnictví, jsou plni nádku na ubohý stav české literatury na Moravě.

Nesoudili ovšem tak pesimisticky jako básník Jos. Kras. Chmelenský, který se koncem let třicátých zdržoval na Moravě a ve svých listech českým přátelům (Palackému, Čelakovskému a Vinařickému) prohlašoval, že na Moravě pro českou literaturu není naděje a že každá snaha jest marná: ve vyšších společnostech musí prý tu často slyšeti, že namáhání získati češtině jakési čestné místo není nic jiného nežli poslední křeče člověka umřítí ani žiti nemohoucího, jehožto hodina však již odbila; a v domácnostech najde prý se tu sotva snář a kalendář . . . Jedině *Čechy* prý by ještě mohly způsobiti obrat: příval osvěty z Čech by měl zatopiti všechnu shnilost a vzbuditi činnost k literatuře.¹⁾

Jest přirozeno, že také hrstka osamocených, po městech i vesnicích roztroušených moravských vlastenců obracela své zraky k Čechám, zvláště ku Praze, která byla již tehdy střediskem čilého ruchu nejen národního, ale i literárního. Dobře si uvědomovali, že právě *nedostatek* takového *střediska na Moravě* jest jednou z hlavních příčin tak bolestně pocítované slabosti.

¹⁾ Fr. Bílý, Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského. Díl II., str. 429 a d. E. Axman, Korespondence J. K. Chmelenského K. Vinařickému. ČČM 1915, 406.

Takovým střediskem nestala se Olomouc, ač tam byla r. 1831 zřízena stolice jazyka českého při stavovské akademii, a nebylo jím dlouho také Brno.

V Brně trvala sice již celá desetiletí *společnost učenců*, ale celý její ráz byl německý. Byla to „C. k. moravsko-slezská společnost na podporu orby, přírodopytu a zemězpytu“ (Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde), jež vznikla r. 1804 sloučením „C. k. společnosti pro orbu a svobodná umění v markrabství moravském“, založené již r. 1770, a soukromé společnosti „spojených přátel přírody a vlastivědy“. Od r. 1821 vydávala vlastní časopis „Mittheilungen“, měla v programu vydávati i populární spisy, kalendář a vypisovati literární ceny.

Také někteří z prvních moravských buditelů-kněží (na př. V. Pešina) byli členy této učené společnosti. Nevyplnila však svého úkolu, třeba měla velkou oporu ve Františkově museu (založeném r. 1817) a pro svou jednostrannost i německou stranickost, již stále přibývalo, nemohla se státi střediskem literárního a národního ruchu na Moravě.

Proto není divu, že v duších moravských vlastenců vznikla záhy myšlenka založiti *samostatný spolek*, který by vydával české knihy a pracoval tak o vzdělání a kulturní povznesení moravského lidu.

Nejbližším podnětem bylo skoro současně založení dvou podobných ústavů v Praze: r. 1831 byla zřízena péčí Fr. Palackého — podle srbského vzoru (z r. 1826) — *Matice česká* jako „pokladnice na vydávání knih českých buď vědeckých nebo krásnořečných nebo vůbec prospěšných“ a téhož roku věnoval kněz Ant. Haníkýř na radu básníka Jos. Vlast. Kamárýta jistinu 1000 zl. stříbra k založení *Dědictví sv. Jana Nepomuckého*, jež podle vzoru zrušeného dříve (1780) „Dědictví sv. Václava“ mělo „vydávati a rozšiřovati laciné a vzdělavatelné knihy v přirozeném jazyku českém“. Dědictví bylo úředně potvrzeno r. 1833 brzy po smrti obou svých původců a zahájilo činnost r. 1835 přičiněním prvního ředitele kanovníka Václava Pešiny, dříve faráře v Blučíně u Brna a zmíněného již člena učené společnosti brněnské.

Na Moravě pokusil se první uskutečniti myšlenku „Matice české“ *Alois Vojt. Šembera*. Rodem z Čech (nar. 1807 ve Vysokém Mýtě) přišel r. 1830 jako právník do Brna k magistrátu a již r. 1836 založil „*Matičku moravskou*“ na vydávání takových knih,

kteří nenalézají nakladatele. Byl to ovšem podnik zcela malý a soukromý: Šembera sbíral jen mezi přáteli a literárními nadšenci příspěvky na vydání určitého spisu. Jakousi reorganizací své „Matičky moravské“ podnikl — již jako profesor češtiny na stavovské akademii v Olomouci — r. 1845: členové měli zaplatiti 5 zl. vkladu a za to dostávají vydané spisy, pokud tento vklad stačí. Na více si opatrný Šembera, znaje dobře malé a těsné poměry moravské, netroufal. Zvláště pokládal ještě za nevhodné zříditi veřejný ústav, jakým byla Matice česká.

Proto také jeho myšlenka, třebaš vzbudila živou pozornost, nebyla přijata se souhlasem oněch nadšených vlastenců, kteří chtěli více než takové soukromé sbírání příspěvků, jakousi to formu předplatného.

Ze starší generace vlasteneckých kněží ozval se (dopisem ze dne 8. května 1846) Vinc. Ziak, tehdy katecheta normální školy brněnské, také rodák z Čech (nar. 1797 v Úsobě u Něm. Brodu). Nelíbilo se mu již pojmenování „matička“ — označuje je jako „ať řeknu zkrátka, směšné a teda tak k dobrému záměru nepříhodné“. A aby se předešlo výtkám, že moravský podnik zeslabí pražské nebo docela že zamýšlí nějaké „různění“, radí V. Ziak jistě správně, aby si všechny tři ústavy rozdělily práci a vymezily přesně svou činnost: vydává-li pražské Svatojanské dědictví jen spisy náboženské a Matice česká jen přísnovědecké, měl by se moravský fond „obmeziti na prstonárodní, ekonomické a řemeslnické knihy. Tak by si vztýčil okres účinkování jiný, než mají fondy pražské, a nemohlo by se souditi, že pražským újmu činit míní.“¹⁾

Šembera, jenž se již následujícího roku (1847) vrátil do Brna a po dvou letech odešel jako profesor češtiny na universitu vídeňskou, nepoužil praktické rady Ziakovy, stejně tak jako nemohl uskutečniti přání obětavého mecenáše všech podobných podniků, vzdělaného a vlasteneckého kněze Bedř. hraběte Sylvy-Taroucy, tehdy kooperátora v Kloboukách u Brna. Jeho názor tlumočil bystrý a čilý jeho druh Karel Šmidek, kooperátor v Hustopečích u Brna, horlivý dopisovatel do pražských „Květů“, vlastenecky zanícený a nadšený pro pokrok v literárním i národním snažení. V dopisech B. M. Kuldovi a hr. Poettingovi oznamuje, že Tarouca

¹⁾ Dopisy Vinc. Zíaka k Al. V. Šemberovi. Hlídka lit. 1887, 233.

nesouhlasí se soukromým fondem, ale žádá, aby byla zřízena *veřejná matice* podle vzoru *Maticе české*.¹⁾

Šmídek sám zaujal se velice horlivě touto myšlenkou a klestil ji cestu i svými články v časopisech. Obšrně rozepisuje se o celém podniku Šemberově zvláště v pražských „Květech“, vyvra-

KAREL ŠMÍDEK,

horlivý šířitel snah o středisko kulturní práce na Moravě.

ce je účinně námitku, že by se tím mohl vyvinouti separatismus od literatury české: je to spíše výjev bratrské lásky, když Morava dle sil svých přispívá k uskutečnění onoho velikého účelu, pro který i Češi i Slováci ve vznešeném nadšení zaplanuli, povýšiti

¹⁾ Jan Halouzka, Kněz mecenáš Bedřich hr. de Sylva-Tarouca, 14.

totiž národ svůj na čestné místo mezi ostatními národy evropskými. Zvláště pak zdůrazňuje, že nejde jenom o vydávání knih, nýbrž i o to, by „Morava došla už přece nějakého veřejného uvědomění, aby přec někde nějaký *veřejný střed* měla, ve kterém by se rozrůzněné síly vlastencův našich sjednotiti mohly... Také by vydávání časopisu moravského se s Maticí spojití mohlo, a tím by zajisté nový i jařejší život národní v krajinách našich se rozproudil. Myšlenka tato u nás už dozrála, pročež silně doufáme, že i svého vtělení ve skutečnosti vítězně sobě vymůže!“¹⁾

hovor / šum

Naděje Šmídkova neopírala se ovšem jen o Šemberu, ale hlavně o řadu *mladých kněží*, kteří vycházeli v letech čtyřicátých z brněnského alumnátu. Odchováni na filosofických studiích Fr. Matoušem Kláčelem a v bohosloví Fr. Sušilem, probuzeni spíše či později k vědomí národnímu a zaníceni zápalem pro myšlenku slovanské vzájemnosti i náboženského obrození lidu, dávali se na svých místech do nadšené práce pro své ideály, zhuštěné ve známé Sušilovo heslo: Církev a vlast. Už jako mladý bohoslovec napsal si Šmídek do svého Deníku (20. prosince 1842) jako výsledek částých hovorů se svými stejně smýšlejícími druhy pevně rozhodnutí, že utvoří, až vyjdou jako kněží mezi lid, „mocný falanx“: „Všichni chceme království boží na zemi rozšiřovati, a proto jsme kněží; ale toto nebeské království chceme rozšiřovati mezi svým národem, a proto jsme Slované, jsme vlastenci.“

Nyní jako kaplan ve venkovském, poněmčeném městě, odkázaný jen na písemný styk s bývalými druhy rozptýlenými většinou po vesnicích a městečkách rozsáhlé diecése, uvědomoval si Šmídek stále určitěji, že se sotva podaří utvořit z nich onen „mocný falanx“ k šíření království božího mezi moravským lidem, nebudou-li mít pevného *střediska*, a to v centru diecese i Moravy — v Brně. Proto se upřímně zaradoval, když v červnu r. 1845 slyšel, že jeho přítel *Jan Ev. Bílý*, kaplan v Židlochovicích, proslulý již svým vlasteneckým vystupováním v alumnátě, má přijíti do Brna za kaplana k sv. Jakubu. „Je vidět, jak sám Bůh vládne osudem našeho života,“ píše mu hned 12. června 1845, „a že nejlépe nespustiti se nikdy těžce a pracně vybojovaných náhledův — kdo sám sebe neopustí, nebývá opuštěn, důvěřuje se v Boha.“

¹⁾ Květy 1846, 427 a d.

A pak připomíná svou oblíbenou myšlenku: „Nyní byste v Brně přec nějaký střed určitého smýšlení a jednání založiti mohli; zvláště se mi to zdá býti nyní nad míru důležité v této směsici rozmanitých a odporných sobě stran. Vy byste měli uchovati vždy onen *mír*, který vyplývá teprve z nejhlubšího uvědomění *pravého středu církevního života* — a to v literatuře, v životě, v ouřadě.“¹⁾

Zpráva ukázala se sice tehdy ještě mylnou, Bílý zůstal dále v Židlochovicích, ale přesto začala se již po z letech uskutečňovati naděje Šmídkova, vyslovená tak pevně v pražských „Květech“: právě v bytě zmíněného již vlasteneckého kněze B. Sylvy Tauroucy, jenž se zatím z Klobouk uchýlil do svého brněnského zátiší na Zelném trhu, byla dne 6. června 1848 založena Jednota moravská, která přijala za svůj úkol mimo jiné také „vydávání spisů poučných pro lid“. Poněvadž však hned svým prvním veřejným projevem v říšském sněmu ve Vídni — podepsali jej také z kněží Fr. Sušil, G. Kalivoda a Jos. Těšík — zasáhla do politiky, nemohla za tehdejších poměrů rozvinouti větší činnost. Proto byla ani ne po roce (17. dubna 1849) přeměněna v nový nepolitický spolek s názvem Národní jednota sv. Cyrilla a Methoděje.

Měl to býti spolek především vědecký a humanitní, rozdělený na sedm odborů, utvořených podle vzoru zmíněné dříve německé „Moravsko-slezské společnosti na podporu orby, přírodopysku a zemězpytu“: odbor historický, filologický, přírodovědecký, umělecký, humanitní, hospodářský a pro vydávání kalendáře. Jako hlavní úkol určovaly stanovy „vydávati knihy, podporovati knihovny, čítárny, přírodopisné sbírky a umělecká díla.“²⁾

Tak bylo konečně ustaveno na Moravě středisko literární, vědecké a kulturní práce české, po němž se toužilo již skoro dvě desetiletí a po němž v posledních letech volal tak důrazně zvláště K. Šmídek.

Proto není divu, že založení „Národní jednoty“ uvítal s upřímnou radostí nejen hustopecký dopisovatel pražských „Květů“, ale i všechno ostatní mladé kněžstvo odchované Sušilem v duchu národním a současně v duchu nového hnutí, jež se rozlévalo mocným proudem v okolních zemích a jehož cílem byla *obnova katolicismu*, tak nutná po dřívější ochablosti zaviněné neblahým josefinismem.

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z korespondence družiny Sušilovy. Hlídka 1920, 81—82.

²⁾ Dějiny Národní jednoty vypsál podrobně J. Kabelík v Čas. Mat. Mor. 1909.

Naučili se již v bohosloví správně chápati křesťanský názor o lásce k vlasti a národu, pěkný vzor toho viděli nejen u svého učitele Sušila, ale i v Německu u vlastenecky zaníceného a učeného Dra Jos. Görresa, který se svými druhy již po dvě desítky leti budil katolické vědomí i nadšení — a proto nijak jim nevařilo, že pro tuto katolicky obrodnou, nábožensky vzdělávací práci bylo v Brně již půl roku před založením „Národní jednoty“ vytvořeno jiné středisko: Katolická jednota.

Založil ji podle příkladu podobných německých organizací, jež r. 1848 rychle za sebou vznikaly z původního mohučského spolku „Piusverein“ a spojily se v ústředí zvané „Katholischer Verein Deutschlands“, ještě téhož roku (15. října 1848) prozíravý a neobyčejně pilný zábrdovický kaplan Matěj Procházka, mladší věrný druh a spolupracovník Sušilův. Z nepatrných počátků Katolická jednota rychle vzrůstala, zakládala filiálky po venkově a čile se uplatňovala činností vzdělávací, charitativní i sociální, zvláště když již od počátku r. 1849 dostala zásluhou Mat. Procházky i svůj tiskový orgán „Hlas Jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost.“

Třebas moravský dopisovatel pražského „Blahověstu“ přičítá jí za zásluhu, že se na Moravě rozvíjí nový život, že se vzmáhá duch národnosti, přece sám vidí hlavní její úkol v tom, že šíří uvědomění katolické. „Čas povstati ze sna!“ volá nadšeně. Národu místo zdravého pokrmu podává se na mnohých stranách jed, množí se útoky nepřátel víry naší a pravdy Kristovy na Církev — proto musí katolíci povstati v svorné jednotě a různými skutky víry, svobody a ušlechtilosti stavěti hráz proti povodni rozlévající se nevěry . . .¹⁾

Tento úkol uvědomilo si zvláště mladé kněžstvo moravské v revolučním roku 1848, v roku, jenž přinesl svobodu rolnictvu a zlomil mnohá zastaralá pouta, ale vnesl do duší také mnoho zmatku ze špatně chápaných hesel, rozvířil náruživosti a obrátil se často i proti církvi a náboženství. Následky toho pozorovali nejlépe bývalí žáci Klácelovi a Sušilovi na svých venkovských i městských působistích: oni ideální vlastenci, „Slované“, kteří před několika lety jako bohoslovci nadšenými slovy horovali pro myš-

¹⁾ Blahověst III, 1849, 56.

lenku slovanskou, chvěli se nyní obavami, že lid stane se nehodným dosažené svobody a poškodí těžce sotva probuzenou ideu národní, odvrhne-li mravnost a náboženství, neboť jen náboženství a jeho nejdokonalejší představitelka, Církev katolická, dovede udržeti mravní řád a zajistiti tak i svobodnou budoucnost národa.

Přirozeným důsledkem tohoto názoru bylo přesvědčení, že pro národ a vlast pracuje nejúčinněji ten, kdo pracuje pro rozkvět

MATĚJ PROCHÁZKA,
zakladatel Katolické jednoty v Brně.

náboženství a Církve katolické v národě. To jest ovšem na prvním místě úkolem uvědomělých vlasteneckých kněží, kteří se tak stávají přirozenými vůdci a rádci lidu ve všech oborech. A naopak zase: kdo podrývá náboženské a mravní zásady v duši lidu, jest i nepřítelem národa.

Toto smýšlení tehdejšího vlasteneckého kněžstva bylo tak živé, že se ozývá téměř ve všech veřejných jeho projevech, pokud je

máme zachovány v časopisech. Jasně je vystihuje na př. učený dr. Fr. X. Škorpík, tehdy farář v Bohdalicích a horlivý spolupracovník Klácelových „Moravských Novin“. Tam také v článku „Správce duchovní a politika“ líčí těžké postavení katolického kněze v nebezpečných dobách prvního revolučního kvašení roku 1848. „Vláda a její moc podryta, úřady bez vážnosti, národ nevěda, čeho se chopiti, přece všechny „pány“ jak ve fraku tak v taláru podezíral — byl to čas holé, nahé nevěry . . . Mohu vás ubezpečiti, že jsem jaktěživ tak hluboce nepocítil, kterak nevynutelná jest víra člověku společenskému, jako za oněch hrozných dob všeobecné nedůvěry. „My vrchního zabijeme! Kdo pojede aneb půjde na robotu, toho zabijeme! Kdo dá desátek, toho utlučeme!“ Tak zněla tehdejší hesla! Avšak náš národ slovanský nemohl potrvati dlouho v tomto zimničném, nepřirozeném rozkvašení. Ač byl ztratil důvěry ve své pozemské vladaře, ač neznal čarovného zvuku „vlast“, ač i vědomí, že by Slovanem byl, nepřitelem jeho chytře ututláno tehdáž ještě v tvrdém spánku dřímalo: tento náš zmrzačený národ, ačkoliv žádných povinností uznati nechťel, přece uznával povinnosti k Bohu. „Vždyť jsme křesťané,“ ozvali se mnozí uprostřed výbuchův nezkracené náruživosti, „nesluší nám mstiti se!“ Tato ryzá, nákazou času posud nezkalená, nezviklaná nábožnost jest jediný, ovšem že nejdražší poklad, o nějž ani staletá poroba ho připraviti nemohla; zde leží jeho síla, úrodná půda, na níž jedině se dá stavěti chrám jeho budoucnosti. Připravte jej o tento poklad, zlomte tuto jeho sílu . . ., *odekřest' aňte náš národ*, pak bude, čím by nepřítel tak rádi jej býti viděli, — *mrtvým!* Tato nábožnost jedinou byla pohnutkou, že náš lid u kněží, kteří jen drobet důvěry uměli sobě získati, ve své neznalosti hledal světla . . .“

Má-li však kněz býti opravdu dobrým vůdcem a rádcem lidu — dovozuje dr. Škorpík na jiném místě téhož článku — nesmí se omeziti jen na kostel, jak by mnozí chtěli. Církev má povinnost napomínati, povznášeti a vésti člověka ve všech jeho poměrech, tedy také tam, kde se stýká úloha církve a státu — v politice. Nelze udati přesné hranice mezi zájmy církevními a státními, tak jako nelze říci: v člověku sahá duch až potud, pak počíná tělo. Nelze říci knězi: sestoupíš-li s kazatelny, pak stojíš na hranici svého působení . . . Ne, jeho povinnost jest, aby byl

i zde rádcem lidu, spravuje své kroky i na dráze politické tím souhvězdím dvojí lásky: k církvi a vlasti...¹⁾

Je známo, že nejen pisatel onoho článku, ale i mnozí jeho druhové (na př. B. M. Kulda, Jan Bílý, Jan Fáborský, Ign. Wurm a j.) zúčastnili se velmi čile již r. 1848 uvědomovacího politického ruchu na moravském venkově a vykonali tak veliký kus záslužné národní práce. Již Kar. Šmídek pokládal zrovna za štěstí našeho národa, že právě duchovenstvo s tak živou účastí postavilo se v čelo tohoto ruchu. „Zajisté vlivem jeho předejde se nejzdařnější všem výstřednostem, k nimž by národ zavést mohla myšlenka národní jednostranně pěstovaná bez základu lásky.“²⁾ Nově pak uznal tyto zásluhy vlasteneckého kněžstva odborný badatel o oné době dr. H. Traub. Tvrdí, že „na Moravě nebylo za té doby vůbec hnutí lidového“. Lid byl více než ze tří čtvrtin naprosto apathický, nevěda vlastně ani, oč běží. Buditelskou práci v něm konalo zvláště kněžstvo. „Nižší duchovenstvo bylo všude mezi vlastenci na předním místě.“³⁾

I tuto práci ovšem konali — dle slov Škorpíkových — pod oním souhvězdím lásky k církvi a vlasti — s vědomím, že pracující pro národ prospívají i církvi, a naopak. Při tom už dávno, od let bohosloveckých, vyjasnili si otázku o poměru obou těchto ideálů. Prohlásil-li Jan Bílý — dle zprávy Šmídkovy — při slavnostní akademii v brněnském alumnátě (1843) za nejkrásnější cíl jejich mladého snažení „víry ve službách věnovat svou sílu v národu Kristu“⁴⁾, tak i nyní svorně zavrhují nejen kosmopolitismus, ale i pohanský nacionalismus, jaký se začínal projevovati u části laické inteligence. Patriotismus chtěli zušlechťovati — dle slov téhož Šmídka⁵⁾ — láskou křesťanskou, aby tak i on sloužil poslednímu a nejvyššímu cíli. „Nejsme tak zpozdili, abychom národní řeč výše cenili než náboženství,“ hájí jiný venkovský kněz v „Mor. Novinách“ mladého kněžstva proti výtce panslavismu. „Náboženství jest cíl našeho života, řeč však k dosažení toho cíle jedině možný prostředek.“ Tak zvaní vlastencové mezi

¹⁾ Mor. Noviny 1849, č. 214 a 215.

²⁾ Vid. Deník 1851, č. 51.

³⁾ Dr. H. Traub, Moravané roku 1848 po říšský sněm ve Vídni se zvláštním zřetelem na poměr Moravy k Čechám. ČMM 1907, 67.

⁴⁾ K. Šmídek, Literární ruch na Moravě v novější době. ČMM 1870, 181.

⁵⁾ Mor. Noviny 1848, č. 21.

kněžími „po ničem jiném netouží, než aby jedině možným prostředkem řeči národní a vlídným chováním povznesli národ z letargického spánku k životu, k mravnosti, ke Kristu, k důstojnosti synů božích...“¹⁾

Toto zásadní stanovisko mladého kněžstva dlužno mít na paměti, chceme-li správně posuzovati další události: rozhodovalo i tam, kde se — aspoň zdánlivě — střetaly zájmy národní a náboženské.

Střediskem takto chápané nábožensky vzdělávací a humanitní činnosti měla být právě Katolická jednota, jež ze svého programu nevyklučovala ani politiky, ovšem jen potud, pokud se dotýkala zájmů církevních. Proto také práce v ní ujímal se nejčileji právě mladí vlastenečtí kněží z družiny Sušilovy, kdežto starší namnoze se jí vzdalovali. Nadšeným „Slovanům“ nijak nevadilo, že „Katolická jednota“ byla vytvořena podle německého vzoru a že také její ústředí bylo v cizině: byli přesvědčeni, že těžká pro církev a bouřlivá doba, jež otrásala celou západní a střední Evropou, vyžaduje také takové jednotně organisované činnosti.

Jest to opět K. Šmídek, který ve svých dopisech v pražském „Blahověstu“ horlí pro „Katolickou jednotu“ a ukazuje její význam i nutnost. Tvrdí hned po jejím založení, že nezná nad ni vhodnějšího prostředku k oživení ducha církevního. V dobách, kdy politické budovy šmahem se řítí a společenský život hledá nová řečiště, musí mezi věřící vniknouti utužené uvědomění úkolu a prospěchu církve katolické; pravý katolík musí se rozhodně hlásiti ke své matce, musí přestati náboženská lhostejnost, ono pouze zevnější lpění na církvi bez hlubokého uvědomění vznešené úlohy církve. Přijde doba velkých bojů a snad i mučeníctví, ale také doba svěžího života a skvělých triumfů. „Lid posud viděl, že katolická církev od státu na oko v popředu byla stavena. Tu snadno mnohý bude mysliti, až tato obrana světská přestane, že tudy církvi samé, křesťanství samému ublíženo a že k pádu se nachýlí církev katolická. A proti takovým bludům dle našeho přesvědčení budou jednoty katolické působiti, ukazující lidu skutkem, že nám ta světská obrana, ta přednost církve katolické více na újmu byla než k valnému prospěchu. Víme dobře, že nedůvěra

¹⁾ Mor. Noviny 1849, č. 28.

i nenávisť k státu absolutnímu obracela se na církev a v lidu tudy zlomena jest vnitřní přesvědčenost a ze srdce útroby prýstící láska k církvi; jednoty katolické ale dokáží, že Církev ze své samostatnosti, božským zakladatelem v jádru její vstřípené síly vykvete v strom, až k nebesům dosahující . . .¹⁾

Tyto radostné naděje Šmídkovy se ještě stupňují v dalších dopisech, kde podává zprávy o rozkvětu brněnské Katolické jednoty, o její první činnosti, zakládání filiálky a šíření jejího tiskového orgánu, zvláště pak o projevech nově se probouzejícího náboženského života, jak mu o tom píší přátelé z mnohých stran. „Ve velkém bludu vězí lidé, kteří se domnívají, že utone v rozbouřeném věku našem vlnami zmítaná loď Kristova . . . Víra katolická, jakož vůbec cit náboženský jest v srdci našeho slovanského národu hluboce zakořeněný; bouře nynější jen více jej upevní a očistí . . .“ Tak také připraví se náš národ k úkolu, k němuž jsou povoláni božskou Prozřetelností mladí, panenští Slované v nynější Evropě: aby zničili zoufalou nevěru i neúrodnou upíravost a uvedli osvícenou víru i mír . . .²⁾

Není divu, že tyto a podobné veřejné projevy a celý ten nový čilý ruch v mladém kněžstvu moravském byl pozorně sledován jak světskou a církevní vrchností, tak i laickou inteligencí.

Světská vrchnost hleděla na vlastenecké hnutí mezi duchovenstvem podezřivým okem již od let čtyřicátých, kdy byly zakázány v brněnském alumnátě (1843) „slovanské akademie“, zavřena česká knihovna a mladí nadšenci podezíráni z „panslavismu“. Tyto obavy vlády rakouské dobře tehdy posoudil sám vůdce německých katolíků dr. Jos. Görres, když jej r. 1844 navštívil v Mnichově kaplan Jos. Těšík. Görres vyptával se hosta také na slovanské hnutí mezi mladším duchovenstvem, o němž již slyšel, schválil Těšíkův názor o poměru národnosti k náboženství a ptal se: „Jakým okem se dívá vláda na vaše počínání?“ Když Těšík odvětil, že podezřívavým a nedůvěřivým, doložil vážně učenec: „To věřím — to je zlé svědomí.“³⁾

¹⁾ Blahověst 1849, 61—62.

²⁾ Blahověst 1849, 135—136.

³⁾ J. Těšík, Cestopisné obrázky z r. 1844. Moravan I, 1852. Sr. i J. Soukop, Črty z dob Sušilových. Oltor 1889, 148.

Toto zlé svědomí ozývalo se pak ovšem ještě hlasitěji po bouřích roku 1848 a vedlo na čas i k obnovení absolutismu a persekucím: ti, kdo měli moc v rukou a jimž záleželo na udržení starých společenských řádů, viděli zárodky revoluce skoro v každé novotě. Proto i těm politicky zcela neškodným, ideálním snahám mladého kněžstva podkládány často úmysly „panslavistické“ a k jejich potírání vyzývána pak i *vrchnost církevní*. Že ne bez úspěchu, jest viděti ze zmíněných událostí v brněnském alumnátě i z postupu konsistoře proti některým kněžím, u nichž „slovanské“ smýšlení označováno jako proticírkevní.

Brněnskou konsistoř ovládal tehdy učený, ale národnostně až příliš proti českým snahám zaujatý kan. Ferd. Panschab. Vlivu tohoto germanisátorského okolí podléhal i biskup Antonín Arnošt hr. Schaaffgotsche, bývalý spolužák Sušilův, rodem i smýšlením Němec, jenž se snažil býti spravedlivým, pečoval o rozkvět církevního života, ale nechápal vlasteneckého úsilí mladého kněžstva a hleděl na ně někdy i podezřívavě. Působily tu ovšem i podobné důvody jako u pohlavárů světských, ale vedle nich i hlubší.

Ve Francii i v Německu staly se právě v nedávné době pokusy o zakládání církví národních a současně, jak to bývá skoro vždy v revoluční době, ozývalo se volání po *reformách v církvi*. Aspoň částečný ohlas mělo to také v našem mladém kněžstvu. Některým těmto projevům popřával místo také Klácel ve svých „Morav. Novinách“. Byly to zvláště úvahy mladšího krajana Šmídkova Fr. Dědka, kaplana ve Zvoli, jenž se přátelsky stýkal s Havlíčkem, Sladkovským a jinými pražskými vlastenci, a pak provolání nepodepsaného pisatele, o němž redaktor poznamenal, že je to „kněz vůbec známý co velmi nábožný, horlivý o církev a učený, zvláště v dogmatice a církevní historii zběhlý“ (Jan Ev. Bílý?). Oba podávají návrhy v celku mírné a rozumné, „nikoli bouřlivé, ale ovšem ani ne bojácné a plazivé“. Doporučují zakládati jednoty katolické po celé Moravě, konati v měsíci květnu poutě na Velehrad a hlavně — což právě vzbudilo obavy u vrchnosti — konati veřejné shromáždění a porady duchovenstva jako přípravy k synodám, jež svolati prohlašují za nejbližší povinnost biskupů, a konečně: dopřáti také lidu nějaké účastenství ve správě církevní, jako se mu ho již dostalo ve správě státní. Jinak není možno, aby církev v tomto stavu mohla bujně zkvétati, svoboda občanská

petrpí vedle sebe mechanismu v životě církevním. „Čas nový nastal,“ volá důrazně Dědek, „budiž mu i v církvi vyhověno!... Upušt se od starých spukřelých forem! Nepotřebuje církev žádného zevnějšího ochrnutí, máť ona za svou ochranu vnitřní věčnou pravdu a tajné Ducha sv. působení — onať ale jest všech pravověřících společnost, uděl se tedy i jim účastenství v jejích záležitostech...“ Církev musí vyhověti také duchu času, ne snad v učení svém, jež jest věčné, ale v disciplíně a v zevnějším svém uspořádání, jež může změnit dle požadavků času. „Reformy se státi musejí, a kdo jim není příznivý, nečiní aspoň žádné překážky — váhati ve věci této jest nanejvýš nebezpečné!“¹⁾

Toto volání po reformách v církvi, jež vycházelo, jak výslovně v jednom článku poznamenáno, z řad kněží „Slávistů“ a bylo spojováno s myšlenkou národních manifestačních poutí na Velehradě, potvrzovalo ovšem jen podezřívavé stanovisko hierarchie,²⁾ zvláště když brzy nato začaly se projevovati mnohem radikálnější reformní názory českých kněží, jak je formuloval K. Havlíček ve svých „Kutnohorských epištolách“. Dva z moravských kněží (dr. Fr. X. Škorpík a K. Šmídek) polemisovali sice s některými názory Havlíčkovými,³⁾ ale přesto zůstala již u církevní vrchnosti domněnka, že jest nějaké spojení mezi hnutím mladého kněžstva a liberálními proudy laické inteligence a že společná jejich činnost, jak dosud trvala, nijak neprospívá církevnímu duchu kněžstva....

Platilo-li to snad o některém jednotlivci, nemožno toho tvrditi o celku mladého moravského kněžstva, jež stálo — přední ovšem zásluhou svého ideového vůdce Fr. Sušila — jak jsme viděli, na stanovisku přesně církevním. A byl to právě K. Havlíček, který v některých svých epigramech a zvláště v úvodu k „Epištolám kutnohorským“ svým způsobem posuzoval a odsuzoval snahy našeho duchovenstva a upozorňoval na jeho nový cílý ruč laickou inteligenci, jež už delší dobu také u nás pila stále dychtivěji ze zdroje módního tehdy liberalismu.

A již před Havlíčkem činil to sám Klácel. Otiskoval sice

¹⁾ Fr. Dědek, Úvaha občansko-církevní. Mor. Noviny 1849, č. 80—81.

²⁾ Biskup pohrozil redaktorovi církevními censurami, načež Klácel prohlásil, že „M. N.“ nikdy už se nebudou dotýkati takových věcí. Mor. Nov. 1849, č. 94.

³⁾ Ve „Víd. Deníku“ 1850—1851.

v „Mor. Novinách“ články svých bývalých žáků-kněží, ale tito většinou věděli, že už dávno s nimi vnitřně nesouhlasí a že zvláště nepřeje jejich církevně vlasteneckým snahám, jak je v jeho listě propagovali. Nevěděli ovšem, co víme dnes, že psal proti nim ve svých soukromých listech laikům, a neuvědomovali si, že útoky na „klerikalismus“ ve starší sbírce drobných básní „Jahůdky“ (1845) padají vlastně také na ně.

Nyní však, po založení Katolické jednoty, poznávali již zřetelně, že svou činností budí nevraživost a odpor u části laické inteligence, která v jejich snahách vidí jen klerikální touhy po nadvládě. Přesto však nechtěli se vyhybat spolupráci s druhým směrem zvláště tam, kde bylo možno šířit ideály národní a náboženské nejúspěšnějším, jak se domnívali, způsobem: *psaním a vydáváním dobrých spisů*.

Po této stránce jim Katolická jednota nevyhovovala, poněvadž neměla původně v programu vydávání knih z různých oborů a omezila se jen na církevní a nábožensko-vzdělávací týdeník „Hlas“. Třeba však zdůraznit, že žila tu již *myšlenka na založení zvláštního vydavatelského odboru při Katolické jednotě*.

Nevím, smíme-li věřit pozdější, jinými prameny nepodpřené zprávě originelního apoštola dobrého tisku, bývalého sedláka z Blažovic u Brna, Šebestiána Kubínka, který vydal na sklonku života vlastním nákladem spis „Děje Kubínka“. Vypravuje tam, že již r. 1847, když prodal svůj dům, chtěl tisícem zlatých položit v Brně základ k podobnému Dědictví, jako bylo Svatojanské v Praze. Byl však odmítnut brněnskou konsistoří, poněvadž „šest kanovníků nemůže převzít takovou práci“, ale byl prý odbyt také profesorem Sušilem, který „nechtěl sobě důvěřit pro znak svůj slabý“, i jinými učiteli a profesory, poněvadž prý toho roku na Moravě „aspoň se nezdálo, že by kdo dovedl sepsat knihu, z níž by nabyli čtenářové vzdělání a poučení spasitelného...“¹⁾

Je však jisto, že podobná myšlenka vynořila se nyní po dvou letech, když se rozvíjela první činnost Katolické jednoty, když bylo vidět, kolik je tu mladých, čilých pracovníků, a nebylo třeba se obávat, že by sotva kdo z nich dovedl napsat knihu.

Nevyšla ovšem z řad oněch brněnských „učenců a profesorů“, kteří prý odbyli Kubínka, měla také jinou formu, ale cíl její byl

¹⁾ Děje Kubínka, sběratele údajů k ústavům vzdělávacím. Tiskem akc. mor. kněž-tiskárny v Brně 1878. Str. 31—32.

tyž. Vyslovil ji výrazně v „Hlasu“ nepodepsaný pisatel (tedy nejspíše sám redaktor a vydavatel kaplan *Mat. Procházka*, či snad J. Bílý?) delšího úvodního článku „Spojenými silami“ v němž vyznačuje různé úkoly Katolické jednoty. Mluví také o zakládání knihoven a s bolestí si stěžuje, že velmi pohřešujeme katolických knih k všestrannému vzdělání v jazycích slovanských, „nebo které nyní se na světlo vydávají, pocházejí u větším díle z rukou nepřátel Cirkve“. Poukazuje také na horlivost protestantských pastorů, kteří jsou velmi činní ve spisování knih, z nichž se nyní některé v latinských a vyšších školách předkládají i naší mládeži k učení.

To všechno vnucuje pisateli myšlenku, aby také *katoličtí slovanští duchovní*, kteří k tomu hřivny od Pána vzali, utvořili mezi sebou jednotu k spisování dobrých katolických knih, neboť jednotlivému knězi nelze toho docílit. „Čili máme my bezčinně pekelnému Molochovi vydávat duše a založice ruce se dívati, kterak vlk v rouše ovčím ovečku po ovečce lapá a stádci Kristovu odizuje? Od té doby, co sobě duchovenstvo literaturu z rukou vyrvati nechalo, tato ztratila svého nadhvězdného rázu a blesku a stala se pouze pozemskou, ve špinavém prachu se plazíc. Má-li literatura opět rázu nebeského nabýt, musí duchovenstvo opět pole vědecké vzdělávati a spojenými silami, oustně i písemně svatou pravdu proti povodni tisícerych spisů a kněh nevěreckých hájiti . . .“

Pisatel nadhodil také pozoruhodnou myšlenku, že by snad bylo vhodné místo naznačeného spolku založiti na Moravě, a to nejlépe na Velehradě, zvláštní klášter nebo *řád duchovní*, který by si vytkl za hlavní účel vydávání dobrých katolických knih a konání misii mezi Slovany.¹⁾

Tyto myšlenky zdánlivě zapadly ve sloupcích nového týdeníku. I většině kněží se asi zdálo, že není třeba zakládati zvláštní spolek k vydávání katolických knih, poněvadž právě nedávno (17. dubna 1849) bylo založeno v Brně ono dlouho očekávané středisko literární a vědecké práce — zmíněná již Národní jednota sv. Cyrilla a Metoděje. Tuto událost uvítali radostně a za členy nového spolku se hlásili i ti kněží, kteří pracovali v Katolické jednotě,

¹⁾ Hlas jednoty katolické 1849, 181—182. Počátek článku byl otištěn v č. 42. ze dne 20. října 1849.

i sám její zakladatel Matěj Procházka. Ačkoliv příspěvky byly nepřiměřeně vysoké (členů zakládajících 100 zl., činných 5 zl.), přistupovali hlavně „naskrz chudí kaplánekové a faráři“.¹⁾ Jak zjistil dr. H. Traub dle nalezených původních zápisů, měla Nár. jednota za první rok členů zakládajících 87, činných 182 a přispívajících 34; celkem tedy 303, „z nichž valnou část tvořili kněží“.²⁾

Bylo tedy jen přiměřeno, že v prvním 40členném výboru sedalo — se starostou F. M. Kláčelem a jednatelem Anselmem Rambouskem, rovněž starobrněnským augustiniánem, v čele — 19 kněží. Mezi nimi byli ze známějších: Jan Bílý, dr. T. Bratránek, Fr. Dědek, Jan Fáborský, G. Kalivoda, B. M. Kulda, Sylva-Tarouca, Jan Dundálek a j. „Zajisté pouhým jménem svatým“ — praví ve své zprávě o tom dopisovatel „Mor. Novin“ B(ílý) — „nedali by se šáliti ctihodní pěstitelové lidu (jak mnozí nepřátelé naši vytýkají), by hluboce neuznávali, že Jednota bere na sebe důležitou část *pěstování národního, jehož korunou jest zvedení náboženské, křesťanské*.“³⁾

A přece se brzy právě pisatel této úvahy přesvědčil, že se klamal ve svých nadějích a že jméno slovanských apoštolů bylo aspoň některým činitelům v Národní jednotě skutečně jen zevnějším pláštěm.

¹⁾ Mor. Noviny 1849, č. 221.

²⁾ Dr. H. Traub, Dějiny Matice Moravské. ČMM 1910, 220.

³⁾ Mor. Noviny 1849, č. 239.

ROZCHOD KNĚŽSTVA S LIBERÁLNÍ LAICKOU INTELIGENCÍ.

Vnitřní spory v Národní jednotě. Protináboženské snahy radikálních živlů. — Přípravy mladého kněžstva k samostatnému postupu. — Vítězství liberální strany. Odchod kněžstva z Nár. jednoty.

Národní jednota trpěla již od počátku vnitřními a osobními spory, zvláště mezi Klácelem a Janem Ohéralem, redaktorem konkurenčních „Mor. Nár. Novin“. Proto Klácel ještě v listopadu 1849 vystoupil z výboru. Starostou stal se dr. Jos. Chytil, pozdější zemský archivář, ale rovněž brzy se vzdal. Na jeho místo byl zvolen MUDr. Jan Helcelet, rodák z Dol. Kounic, který teprve r. 1850 přešel jako profesor z olomoucké university na brněnskou techniku.

Vystřídají-li se ve spolku v jediném roce tři předsedové, nesvědčí to zřejmě o jeho pevnosti a vnitřní ucelenosti, jež jest přece první podmínkou úspěšné činnosti! A jistě již pohled na tuto roztříštěnost a svárliвість vzal mnoho ilusí a ochladil značně nedávné nadšení kněžských pracovníků, o nichž jinak není známo, že by zasahovali činněji do oněch *osobních* sporů.¹⁾

Brzy však dočkali se horšího zklamání.

Že první starosta Klácel sám nepřál snahám nábožensky horlivých kněží, bylo tu již zmíněno. Svými názory nestál již dávno na půdě církevní a ve svých „Mor. Novinách“ vedle statí K. Šmídka, J. Bílého, Fr. Dědka atd. otiskoval leckdy články nesené duchem zcela liberálním. K církevně smýšlejícím kněžím

¹⁾ Jedinou blíže neobjasněnou náarážku činí jednatel Nár. jednoty Fr. Sankot v dlouhém dopise dru L. Fritzovi v Jihlavě (ze dne 10. dubna 1850): „Jednota počíná se dělit na stranu kněžskou (říkají papskou) a světskou. Patrně to bylo vidět při volení Chytila, či raději již předtím, když Klácel vystoupil. Tenkrát hrozili na můj návrh, ač jen formální, kněží, že vystoupnou.“ J. Kabelík, Korrespondence a zápisky Jana Helceleta. Přílohy. Str. 604.

pociťoval jakýsi, psychologicky ovšem dobře vysvětlitelný odpor. Když se A. V. Šembera připravoval k nové akci pro svou „Matičku moravskou“, radil mu Klácel v dopise (1844): „Čím méně kněží, tím lépe, víte, že chtěli by vládnout...“¹⁾ Nebylo mu tedy jistě příjemno, když nyní po pěti letech skoro polovici výboru tvořili — kněží! Naopak ovšem také jeho osobnost nedodávala církevně smýšlejícím kruhům důvěry ke spolku, v jehož čelo byl postaven.

Vzájemná nedůvěra ještě vzrostla za druhého nástupce Klácelova, Jana Helceleta. Třebas sám veřejně nevystupoval ve spolku proti kněžskému směru a upozorňoval také liberální laickou inteligenci, aby se zdržovala nájezdů v tomto směru, přece nedovedl vždy zabránit, aby se přes taktické ohledy neprojevil právě smýšlení. Soukromě vědělo se již tehdy, co víme dnes bezpečně z vydaných zápisků a korespondencí, že byl rozkošníkem a jako filosofický racionalista úplným nevěrcem a nepřítelem zjeveného náboženství. Ve svých listech dává často na jevo skoro až chorobný odpor proti kněžím, ba již proti pouhému kněžskému šatu: „Vyvinula se mi jakási velmi silná idiosynkrasie proti vši té uniformě jako u mnohých při pohledu na pavouka neb na obojživelníky,“ píše (1850) příteli J. Ign. Hanušovi. Nedovede prý v takové (kněžské) společnosti obstát ani 10 minut bez dobrého mělnického, aby se mu neobrátil „všecek žaloudek i s játry“. A takových kněží měl po odchodu Klácelově ve výboru Nár. jednoty ještě 18! „Jednota jest tak černá jako noc bez hvězd,“ stěžuje si proto jindy. A při tom ho nejvíc mrzí, že to není snad „náhodou, nýbrž nutně, poněvadž to nečerné v ní, jakož vůbec v Moravě, jest v takové menšině, že téměř ani není.“²⁾

Kněží byli si přirozeně také vědomi této své číselné i mravní převahy ve spolku a třebas nechtěli „vládnout“, nemohli se také zpronevěřiti svým zásadám a zapomněti na hlavní cíl, jenž je vedl k účasti na práci v Nár. jednotě a jež nedávno J. Bílý formuloval jako „pěstování národní, jehož korunou je zvedení náboženské, křesťanské.“

A tu právě došlo k první srážce obou směrů.

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z korespondence družiny Sušilovy. Hlídka 1920, 273.

²⁾ Jan Kabelík, Korespondence a zápisky Jana Helceleta, 91, 85.

Podle zprávy Brandlovy,¹⁾ kterou potvrdil mimo jiné také J. Soukop a v novější době opět dr. H. Traub dokladem nalezeným v archivu spolkovém, byly již r. 1849 podány ve výboru návrhy „několika málo rozvážných členů“, aby Nár. jednota vydávala *překlady spisů Voltairových, Sueových a Sandové*. Proti návrhu postavili se ovšem hned kněžští členové výboru. Byl to opět na prvním místě židlochovický kaplan *J. Bílý*, jehož list Klácelovi, psaný dne 5. listopadu 1849, nalezl dr. Traub rovněž v archivu spolkovém. „Nám schází to nejpotřebnější,“ protestuje Bílý, „jak bychom jen myslet mohli na zábavu?“²⁾

„Nejpotřebnějším“ nemyslí jistě ani Bílý a jeho mladí druhové, tím méně učený esthetik prof. dr. Tomáš Bratránek, starobrněnský augustinián, jenž se stal na čas jaksi vůdcem kněžské „radikální“ skupiny výboru Národní jednoty — jen „samé životy svatých“, jak vykřikl při jednání zemský úředník Fr. Průdek, jenž se vlastně jen pro tento výkřik, od té doby tolikrát již posměšně opakovaný, dostal také do literárních mor. dějin. Šlo jim ovšem na prvním místě o spisy, které by přispívaly k náboženskému vzdělání a jichž tehdy byl zrovna takový nedostatek, jako populárně naučných spisů z jiných oborů. Že i těmto přáli, viděti z toho, že souhlasili s vydáním první publikace Národní jednoty, spisu Ant. Kudly „Prostonárodní výklad zákona obecního“ (1849) i posmrtného vydání spisu archiváře Ant. Bočka „Přehled knížat a markrabat a jiných nejvyšších zemských důstojníků v markr. Moravském“ (1850). Nebyli by se později — aspoň ne všichni — jistě uzavírali ani spisům zábavným, ale nemohli si vzíti na svědomí svoliti k vydávání spisů nábožensky i mravně závadných, jaké byly právě navrhovány. Při své převaze měli nejen právo, ale i povinnost k tomu, co jim vytýká J. Kabelík: uplatňovati svůj vliv, že Nár. jednota nebude šířiti nic, cokoli by se dotýkalo snah církevních.³⁾

Tehdy sice ještě svůj vliv uplatnili, návrh „svobodomyslných“ nebyl přijat, ale nedůvěra a napětí mezi oběma směry potrvало. Čím lépe poznávali kněží smýšlení svých ideových odpůrců, tím více se utvrzovali v přesvědčení, že spolupráce s nimi není na

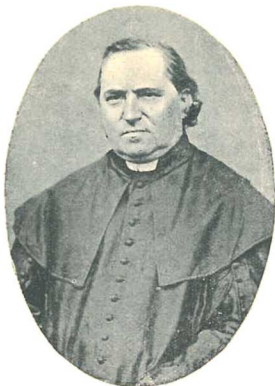
¹⁾ V. Brandl, Bedř. hr. Sylva-Tarouca, 29. Zvl. otisk z ČMM 1881.

²⁾ Dr. H. Traub, Dějiny Matice Moravské, ČMM 1909, 223.

³⁾ J. Kabelík, Moravská Národní jednota. ČMM 1909, 321.

dlouho možná, chtějí-li vůbec uskutečniti svůj ideál. Nebylo těžko předvídati, že dojde brzy k nové srážce a snad i roztržce.

Byli to zvláště dva mužové, kteří nejspíše rozpoznali situaci a také hned vykonali přípravy k samostatnému postupu: často již jmenovaný kaplan židlochovický *Jan Ev. Bílý* a rajhradský benediktin *Guntír Kalivoda*, tehdy profesor filosofického ústavu v Brně, později opat svého kláštera.

JAN EV. BÍLÝ,

původce a šířitel myšlenky na založení Dědictví CM.

Oba byli hned na ustavující schůzi Národní jednoty, oba byli zvoleni do prvního výboru a účastnili se horlivě jak činnosti propagační, tak prací ve schůzích výboru. V prvních sporech o vydávání knih zvláště G. Kalivoda to byl, jenž „zastupoval stránku náboženskou“.¹⁾

¹⁾ P. Tom. Procházka v listě B. M. Kuldovi r. 1850. Otiskl J. Halouzka, Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě, II, 181.

Činil tak patrně také na výborové schůzi dne 20. března 1850, o níž podává zprávu jednatel Fr. Sankot ve zmíněném již dopise jihlavskému dru L. Fritzovi. Na schůzi byl předložen návrh hu-

GUNTÍŘ KALIVODA,
pozdější opat kláštera rajhradského.

manitního odboru stran knihoven. Článek jeden zněl, že *náboženské* a *politické* knihy jsou *vyloučeny*. Tu byl — dle Sankota — „ohěň na střeše; tím že se vylučují všichni kněží z Jednoty atd. Vida takové pohoršení již v Jednotě a obávaje se ještě vět-

šeho mimo ni, učinil jsem pak návrh, aby se to vynechalo, jak oni (t. j. kněží) žádali, avšak pod výminkou, že zvláštní § má se dáti o schválení kněh.“¹⁾

Druhého dne — *ve čtvrtek 21. března 1850* — přišel J. Bílý do Rajhradu na slavnost zakladatele řádu sv. Benedikta. Zatím co při církevní slavnosti kazatel mluvil v kostele, rozmlouval Bílý s prof. Kalivodou, stojí s ním „v tom průchodu do kostela vedle sakristie“. Hovořili o poměrech v Národní jednotě. Prof. Kalivoda, jak oznamuje Bílý hned druhého dne svému příteli B. M. Kuldovi, prohlásil, že v Jednotě jistě dojde k rozpadu „mezi stranou naší a onou světských“.

„O tom jsem nikdy nepochyboval,“ dodává Bílý, „nyní k tomu dojiti musí, ježto včera zřetelně na jevo dali, že míní nejen náboženské knihy nevydávati, ale pozitivně jádro náboženské ze srdce lidu našeho vytisknouti... Na mou duši, Beneši, ti lidé nemají za mák náboženství! Co máme s nimi dělati? M. P. Sankott, Pražák, Netopil, Uherek, Prudek a j. jsouť zjevně nepřátelé církve katolické... I ten krajan můj Helcelet včera pravil, že prý jsme si sv. Cyrilla a Methoděje nezvolili proto, že byli kněží katoličtí, ale pro národnost...“

J. Bílý přijímá pak za svůj názor prof. Kalivody, že zbývá jen dvojí cesta: *roztržka* buď násilná nebo nenásilná, a prohlašuje: „O tuto se pokusíme v příštím generálním shromáždění, které bude v dubnu — snad 18... Pakli se vše nepodaří, musíme, co nás bude kněží přítomných, se zavázati, že budeme *zvláštní cestou kráčet* a nazveme: *Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje* (à la Joan. Nepom.).“²⁾

Tak po prvé³⁾ zde vyslovil J. Bílý svůj určitý plán, jenž přesně

¹⁾ J. Kabelík, Korrespondence a zápisky J. Helceleta, 604.

²⁾ J. Halouzka, d. c., str. 181.

³⁾ Zde nutno opravit malý omyl, který se důsledně opakuje ve všech publikacích, zmiňujících se o založení Dědictví CM. Nezavinil ho ovšem nikdo jiný, než sám — J. Bílý. V pozdějších dobách, jak to již někdy bývá, pozapomněl na podrobnosti této události a vypravoval svým přátelům (na př. J. Soukopovi, viz Črty z dob Sušilových, Obzor 1889, 145) a napsal i ve své autobiografii (Vlast 1887-88), že myšlenku „zříditi i pro Moravu takový ústav, jakovým až po tu dobu byl ústav Dědictví sv. Jana Nep.“ pojal s prof. Kalivodou v Rajhradě, „když se tam sv. misie konaly...“ Toto udání přijal klidně J. Halouzka do většiny svých spisů o kněžích-buditelích a odtud uvádí je také Dr. P. Vychodil v životopise Sušilově a M. Hýsek v Literární Moravě. Ze zpráv církevních v „Hlase“ je však zřejmo, že misie v Rajhradě, první to misie na Moravě v oné době, konaly se péčí

již formuloval myšlenku pronesenou před půl rokem v „Hlase“: založiti podle českého vzoru samostatný ústav na vydávání českých knih v duchu katolickém. Dává mu také hned jméno: byla-li Národní jednota zřízena aspoň částečně dle vzoru Matice české, mělo míti také Dědictví sv. Jana Nepomuckého svého následovníka v Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje.

Přesto však doufal, že nebude třeba této jaksi „násilné roztržky“, podaří-li se kněžstvu udržeti dosavadní postavení ve správě Nár. jednoty a tak zabrániti, aby liberální proud nevedl její vydavatelskou činnost směrem církvi nepřátelským. Proto v témže dopise vybízí Bílý svého přítele, aby vykonal přípravy k valné hromadě Nár. jednoty: „Beneši milý, mám za to, že to věc předúležitá, o které pokud možno, na celé působ okolí Tvé slovanské . . . V celém okolí, kde znáš býti Slovana, jsoucího údem, jemuž na tom záleží, zvláště kněze, měj k tomu, by ku generální schůzce jistě se dostavili. Nebo tentokrát o veliké věci se jedná!“

Naděje J. Bilého se nesplnily. Také liberální „světská“ strana dobře se připravila na valnou schůzi 18. dubna 1850. Šlo jí o to, aby opanovala Nár. jednotu a vliv kněžstva vytlačila neb omezila na minimum. Důvody, které ji k tomu vedly, vyslovil neotevřeněji opět jednatel Fr. Sankot ve zmíněném již dopise: „Světská strana se velmi bojí kněží, již se soustřeďují ve zdejší Katolické Jednotě pod Těšíkem a jinými. Vůbec upadají prý všichni naši horlivci kněží do pout Jednoty Katolické, což zase prý je jedno s pietismem, o čemž já však co od Brna vzdálený méně mohu soudit. To však i mne mrzí, že oni přijdou vždy co falanx (majíce střed v Jednotě Katolické) a že při sebe menší příležitosti překypějí. I mně se tedy nezdá být obávání zbytečné — jinde všude projevené, — že oni (Národní) Jednotu sv. C. a M. pro-

preláta V. Šlossara až na podzim r. 1850 (začaly 6. října)! Uvedený nahoře dopis Bilého Kuldovi jest datován „na Bolestnou Matku Boží 1850.“ Tento svátek připadl onoho roku na den 22. března. Ona rozmluva konala se tedy zřejmě, jak jsem nahoře vylíčil, 21. března v řádový svátek sv. Benedikta, měsíc před generální schůzí Nár. jednoty. Potvrzení tohoto významného data — zrození myšlenky DCM — nalezl jsem konečně i v článku samého J. Bilého „Poměnka na 9. března“ v „Hlase“ 1852, č. 10, tedy v době, kdy událost byla ještě v živé paměti. Ve formě listu příteli (G. Kalivodovi) vzpomíná tam založení DCM a jeho prvních úspěchů a dodává: „Vezdy s neskončenou radostí blahoslavím ono svaté okamžení, když jsme spolu v Rajhradě na sv. Benedikta v chrámu vašem klášterním tuto myšlenku zrodili. Zpomeň si na to a na přítele Tvého, který Tobě za to povděčným zůstane ve jménu Krista a národa našeho.“

měníti hodlají v Jednotu Katolickou, ku kterémuž konci že vyhostějí oudy světské. Pročež je nyní v Brně veliká agitace k volbě . . .“ Těší se pak, že účast hostů na schůzi zvýší národní beseda pořádaná téhož dne. „Že se sejde na ten den mnoho kněží, nelze pochybovat, poněvadž vědí, oč se jedná. Přáli bychom však i my, aby přátelé naši co možná hojně došli, byl jsem tedy vybidnut, vyzvat Vás . . .“¹⁾

Obava, že kněží chtějí proměnit Národní jednotu v Jednotu katolickou a vytlačit z ní světské členy, byla ovšem, jak z dřívějšího patrně, zcela neoprávněná: vnukal ji jen pohled na ucelený, jednotný, cílevědomý a činně pracující šik mladého moravského kněžstva. Výtky „pietismu“ byla tehdy strašidlem liberálních lidí, stejně působivým jako pozdější „ultramontanismus“ a „klerikalismus“. Jen takovým způsobem podařilo se vyburcovati řady liknavých a pohodlných členů k účasti na *valné hromadě 18. dubna 1850*, kdy došlo *k rozhodnému boji obou táborů*. V tomto boji strana kněžská — podlehla.

Zprávy o této důležité schůzi značně si odporují.

Spolukaplan J. Bílého v Židlochovicích Jan Fáborský, který ještě před rokem svými dopisy různým „vlastencům“ snad nejvíce agitoval pro Nár. jednotu, byl členem prvního výboru a účastnil se nyní valné hromady, píše o ní (na den Božího Těla 1850, tedy 30. května) B. M. Kuldovi do St. Hobzí, že „téměř všichni proti kněžstvu vůbec drze vystoupili. Veřejně se prohlásili, že žádného kněze ve výboru mítí nechtějí. Proto již před volbou patřičný do výboru počet kandidátů vytisknouti dali a cedulky ty všem údům přítomným rozdávali. Že kněží vyloučení byli, mohl jste se přesvědčiti z Novin Moravských. A k tomu ke všemu nescházelo moc, že by nám při schůzi té ještě byli vynadali. My jsme bez hluku odstoupili a veřejně proti nim nevystoupíme nikdy, bychom stranu slovanskou neuvedli v posměch.“²⁾

Tvrzení J. Fáborského opakuje ještě po letech B. M. Kulda³⁾

¹⁾ J. Kabelík, Korrespondence a zápisky J. Helcelety, 604—605.

²⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 182. Halouzka a po něm i ostatní kladou mylně tento list do roku 1849.

³⁾ B. M. Kulda na listě věnovaném J. Halouzkovi (d. c., 182): „Nelíbilo se některým členům laikům, že ve výboru bylo mnoho kněží. Při nejbližších volbách

i J. Soukop,¹⁾ ale zdá se, že hned první zpravodaj vystihoval spíše náladu na oné schůzi a přípravy nejradikálnějších liberálů k ní, než konečný výsledek, jenž zásluhou umírněnějších laiků měl znamenati jakýsi kompromis: nevytlačovati úplně kněžstvo z výboru spolku, ale omeziti jeho počet tak, aby se nemohlo nijak uplatniti. Jak zjistili oba dějepiscové Nár. jednoty a pozdější Matice moravské, J. Kabelík a dr. H. Traub,²⁾ bylo zvoleno do výboru šest kněží (V. Ziak, A. Rambousek, Fr. Dědek, Fr. X. Škorpík, Fr. Sušil a G. Kalivoda).

Avšak jednání při schůzi bylo takové, že přesvědčilo přítomné mladé kněze o marnosti jejich nadějí na další společný postup obou směrů — ve 40letém výboru nemohlo jistě znamenati nic 6 kněží, z nichž nadto ještě první dva byli zástupci směru konservativního — a tím také o nutnosti druhé cesty, o níž se domlouval před měsícem J. Bílý s G. Kalivodou v Rajhradě.

Nechtěli z národních zájmů začínati nějakého veřejného boje, proto odstoupili, jak píše Fáborský, „bez hluku“, aby nepřátelé vlasteneckého hnutí neměli příčiny k posměchu; přemnozí, jak dozrává Soukop ve zmíněných „Črtách“, vystoupili z Nár. jednoty dobrovolně, třeba „k upřímnému bolu svému“, ale někteří zůstali i dále jejími členy, nechtějící přetrhati všech pout a doufající patrně, že radikálními živly rozvířené ovzduší i tam se

zařídili nespokojenci ti věc tak, že žádný z kněží do výboru volen nebyl, krom jediného hraběte Bedř. Taroucy. Jeho prozíravost a šlechetná rozhodnost vnikla mu po samé volbě slova ta: „Pánové, poněvadž z výboru nového vyloučení jsou všichni kněží, tudíž i já vděčně skládám čest mi prokázanou a volbu nepřijímám.“ Vzal klobouk a se všemi přítomnými kněžími volební slůvko opustil...“ Také zde nutno opravit omyl Kulduv: Sylva-Tarouca nebyl zvolen do výboru v dubnu, nýbrž až při druhých volbách 23. října 1850, kdy měl nahraditi asi Sušila nebo Kalivodu. A tehdy se poděkoval. Týž den konala se již první valná schůze Dědictví CM. O tom ovšem nevěděl starosta Národní jednoty J. Helcelet. Píše druhého dne (24. října 1850) I. J. Hanušovi: „Včera bylo valné shromáždění Národní jednoty. Černorizců bylo sice mnoho v Brně; snad se radili, mají-li se ještě jednou o vládu v ní pokusiti. Konečně ale nepřišli do shromáždění a k volbě vyjma několik jednotlivců neutramontánských.“ J. Kabelík, *Korrespondence a zápisky* J. H., 110.

¹⁾ J. Soukop, *Črty z dob Sušilových*. *Obzor* 1889, 145. „Mimo rozvázné národovce, kteří ruku v ruce s kněžstvem vlasteneckým svorně pracovati chtěli, vloudili se znenadání do popředí Jednoty živlové odkazu sv. Cyrilla a Metoděje hrubě nepřející, ba zjevně odpůrcové katolické církve, kteří agitacími svými vlastenecké kněžstvo, v Jednotě převalně zastoupené, z feditelstva úplně vyloučili. Rozumí se, že kněží, nechtěli-li praporu ss. Soluňanů zraditi, s lidmi takovými dále kráčet nemohli...“

²⁾ V uvedených člancích ČMM 1909, 223 a 326.

časem uklidní a umožní další spolupráci.¹⁾ Takovým nebylo zřejmě milé,²⁾ že do této záležitosti zasáhl po roce násilným způsobem sám biskup brněnský Schaaffgotsche, jemuž spor kněžstva s Nár. jednotou přišel — z uvedených tu dříve důvodů — jen vhod: vzal si za podnět některá nevhodná místa v kalendáři „Koleda“, redigovaném J. Helceletem a vydávaném Nár. jednotou, a kurendou z 28. září 1851 zakázal kněžím býti jejími členy.

Po odchodu kněží Nár. jednota ještě dva roky živořila, načež byla přeměněna (r. 1853) v nový spolek, nazvaný „Maticí moravskou“. Poněvadž se v ní již neuplatňovaly proudy krajně liberální a celá její činnost byla vedena duchem smíru a opravdové, vědecké práce ve prospěch národa, sešli se v ní opět nejpřednější pracovníci obou táborů, mezi nimi zase i zakladatel Kat. jednoty Mat. Procházka, K. Šmídek, Dr. B. Dudík, Dr. Fr. Hošek, T. Šimbera a j.

Ukázalo se, že jejich slibně počínající jednotnou činnost nezničil snad jen „tvrdý zásah hierarchie“: ten jenom dovršil rozvratné dílo radikálních živlů. Jakmile byly odstraněny v novém spolkovém útvaru, jenž v církevním ohledu nebudil obav, hierarchie ani v nejmenším nebránila kněžím účastniti se v něm práce, ba právě naopak: biskup brněnský i arcibiskup olomoucký schválili r. 1868 „Matici moravskou“ a doporučili ji duchovenstvu. „Ježto spolek ten,“ praví výslovně biskup Schaaffgotsche ve svém pastýřském listě ze dne 22. září 1868, „o zvelebování českoslovanské literatury v zeměpisném a historickém ohledu se zvláštním zřetelem k Moravě usiluje a ježto nám výbor jeho dal potěšitelné ujištění, že nebude nikdy patřiti ku nepřátelům církevních směrův a práv, vidíme se mile pohnuty, podporování téhož spolku Našemu velebnému duchovenstvu co nejlépe doporučiti.“³⁾ A aby dali vzor duchovenstvu, brzy nato oba tito církevní hodnostáři přistoupili za zakládající členy Matice moravské.⁴⁾

¹⁾ Tak na př. Adam Špaček, kooperátor v Batelově, dotazuje se ještě 4. dubna 1851 Sušila, jak to stojí s Nár. jednotou, je-li živa a hodna, aby se podporovala, či má-li od ní odstoupiti a onu desítku vkladu postoupit snad Matici české. Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, dopis č. 183, str. 266.

²⁾ Ondřej Caban, farář v Komjaticích u Nitry, posílá ještě 18. října 1852 Sušilovi 10 zl. stf. jako splátku na vklad zakládajícího člena Národní jednoty a lituje při tom, že kněžstvo vyšším rozkazem jest vyloučeno z tohoto spolku, který vlivem duchovenstva mohl působiti blahodárněji i pro církev. Tamtéž, dop. č. 238, str. 346.

³⁾ Hlas 1868, 228.

⁴⁾ Mor. Orlice 1869, č. 40.

ZALOŽENÍ DĚDICTVÍ CM.

Přípravy k založení Dědictví CM. — Schůze a provolání zařízeního výboru. — Původní stanovy. Schválení biskupovo. — „Základní kámen“ položen a posvěcen.

Zatím co se Nár. jednota po bouřlivé valné hromadě 18. dubna 1850 zmitala ještě vnitřními spory, uskutečňoval *ř. Bílý* rychlým tempem a s velikou energií myšlenku zrozenou v den sv. Benedikta ve chrámě rajhradském.

Již za měsíc, právě na svátky svatodušní, byla překvapena veřejnost ohlášením vytištěným velmi význačným tiskem na poslední straně „Hlasu“: „*Pozor!* Jednota katolická v Brně zamýšlí pod názvem: *Dědictví sv. Cyrilla a Methoda* zříditi zvláštní odbor pro vydávání dobrých kněh katolických. Budoucně o tom více.“⁽¹⁾

Další zprávy však „Hlas“ již nepřinesl. Bílý asi seznal, že bude lépe připraviti zatím celou věc soukromě, získati pro ni všechny význačné kněžské pracovníky a pak teprve obrátiti se k veřejnosti. Proto píše dopisy sám i jeho spolukaplan J. Fáborský, který byl zasvěcen do všech jeho plánů a snad je s ním i tvořil. Právě zmíněný již dopis Fáborského B. M. Kuldovi, líčící náladu při valné hromadě Nár. jednoty, informuje také vzdáleného kaplana ve St. Hobzí o chystaném novém podniku: „Umínili jsme si však při jednotě katolické v Brně zvláštní odbor ze samých kněží sestaviti pro vydávání kněh rozličných (geografie, přírodopis, dějepis, theologie a jiné) v duchu katolickém. Kdo bude jako úd chtíti přistoupiti, vloží ve dvou rocích 10 zl. r. č. Hlas katolické jednoty bude naším orgánem, a pustí se do politiky z katolického stanoviska.“⁽²⁾

Tak píše Fáborský 30. května 1850 a již po 14 dnech shromážd-

¹⁾ Hlas ze dne 18. května 1850, č. 20.

²⁾ Halouzka, Pohledy II, 182.

dili se v bytě hr. Sylvy-Taroucy — v témže bytě, kde byla zrovna před dvěma lety založena první „Moravská jednota“ — pozvaní vynikající pracovníci kněžští: v čele Fr. Sušil, vedle něho hr. Sylva-Tarouca, prelát rajhradský Viktor Šlossar, profesori Matěj

BEDŘICH HR. SYLVA-TAROUCA,

první mecenáš Dědictví, v jehož bytě se konala první schůze přípravného výboru.

Procházka, Guntíř Kalivoda, Dr. Beda Dudík, děkan Ludvík Tidl, duchovní správce Fr. X. Škorpík, Jos. Těšík, Tomáš Šimbera, kaplani Jan Bílý, Jan Fáborský, Bedř. Geissler, Eduard Karlík, B. M. Kulda, Fr. Poignon, Jiří Slota, Rob. Šuderla a Karel Zelinka.

Původce celé myšlenky Jan Bílý vyložil svůj plán a přečetl svolání ke katolické veřejnosti, jež napsal a v němž vystihl

jasné důvody k založení i účel Dědictví. Všichni je vyslechli se souhlasem, podepsali je a schválili, aby bylo rozesláno zároveň s navrženými stanovami nového spolku v den sv. Víta.

Provolání bylo rozesláno nejprve jako leták. V „Hlase“ bylo otištěno teprve v září (jako příloha k č. 39.) v tomto znění:

Ctění vlastencové! Katolíci moravští!

Nastala doba, bychom se obnovili duchem. Nejedny smutné výjevy věku našeho dosvědčují hlasitě, žeť usiluje nepřítel více než kdy nasítí toli koukolu na roli Boží, by naskrze udusena byla sije nebeská, svatými apoštoly Cyrilem a Methodem k našim předkům přinešená. Denně rostoucí nevěra, liché náhledy o svobodě, zvláště pak hříšný spánek, do něhož se lid v pohodlném pokoji tak rád ukonejšívá, byly v tom příčinou, že ne jeden z nás potrátil živé povědomí, jaké to štěstí, pravým katolíkem býti.

Odtud sobě vyložíme, že mnozí tam hledají spásy, kde ji nikdy naléztí nelze. Či zda-li kde spasení, nežli v Kristu a v Jeho svaté Církvi? — Pohledněmež na všechny strany kolkolem, všudy i státníkové nejzkušenější s důvěrou obracují zraky své k Církvi katolické, vidouce v ní jedinou skálu, o kterou se rozraziti mohou vzteklé úoky živelů nepřátelských, uznávající v ní nezvratný sloup a utvrzení pravdy uprostřed měnivých myšlenek lidských, vítající v ní bezpečnou štěpnici lepšího pokolení lidského.

Moravané! Katolíci! Musíme se probuditi ze spánku, by nám neodňal Pán vinici, vida, žeť nepřinášíme leč plané ovoce víry křesťanské. Netečnost jedněch musí proměnit se v horlivost, nevědomost a hříšný život jiných musí ustoupiti skálopevné přesvědčenosti a obcování křesťanskému. Vizte, kterak neunavně sestavuje nepřítel pravdy věčné vojska svá v šiky proti Církvi Páně! — Časopisy, obrazy, divadla, vůbec nesvědomitě zneužívání slova živého i tisku znát on upotřebovati ku svedení neostražitých a neopatrných oveček Kristových. Cože vadí nám, bychom jemu na odpor touze zbrání ho odbíjeli? — Buďmež jako bratři Makabeové, hájící vlast milou a Církev mnohem dražší — a dá Pán, že musí padnouti Antiochus věku našeho, kterýž nám chce odejmouti dědictví Cyrillo-Methodějské.

Proto jsme se sestoupili v tábor posvátný, nazvaný: „DĚDICTVÍ

SV. CYRILLA A METHODA“, abychem duchovní boj vedli pod těmito oslavenými vůdci proti pohanstvu, jakový bylo jim vésti před tisícletím samým dvoum. Naši bratři Čechové již před léty zřídili „*Dědictví sv. Jana Nepomuckého*“, a knihami odtud vydanými nejeden Šavel obrácen jest na Pavla.

Že však nevěra již od dávných let, zvláště pak za dnů našich, o všechny vědy se zasazuje, vlévajíc v ně soptící jed svůj, nesmíme my katolíci nyní přestávati na vydávání kněh *pouze* náboženských, nébrž na nejvýše potřebí jest, činiti, co vezdy druhdy činivalo se v Církvi — bychom totiž o všech vědách a předmětech pracovali, a do všech opět nadhvězdného rázu a ducha vlévajíce, je všechny ve službu pravdy katolické a blaha národního uvéstí se snažili. Za vzor mohou nám býti katolíci francouzští, kteří nedávno pod ochranným řízením svých výtečných biskupův podobné zbrojnice pravdy čili spolky zařídili.

Nižepsaní kněží katoličtí domnívají se hodnými býti té důvěry, by jim, po vydobytém schválení vysoce důstojného pastýře vrchního, založení a vedení tohoto *Dědictví* v hlavním městě Moravy svěřeno bylo. Oniť se odhodlali k tomu za nejednou důležitou zkušeností, spoléhajíce při tom na Boha a na dobrou vůli národu moravského, a horlivého, velebného duchovenstva jeho. Nevedlo je k tomu, leč snaha upřímná, aby tentýž duch církevní, který oblažil předky naše ústy svatých blahověstův, nyní opět hromovým hlasem bouří odešlých zavítal k nám v rodiny, obce a městečka naše, aby náš milý lid slovanský kolísaje se mezi nevěrou od západu a odtržkou od východu, v úzkém spojení s pastýři svými, nejen sám ve víře římsko-katolické pevně setrval, nébrž jak slovem, tak zvláště krásným životem a důvěrnou modlitbou soukmenovce na východu od matky Církve odtržené do jednoty přivéstí se snažil.

V Brně, na den sv. Víta, patrona českého i moravského, 1850.

Podobně jako svolání Nár. jednoty¹⁾ (ze dne 19. prosince 1849) bylo také toto svolání vydáno v jazyku českém i německém — jistě ne proto, že by se obracelo o podporu také ke katolíkům německým, jak myslí J. Kabelík,²⁾ nýbrž že toho žá-

¹⁾ Dr. H. Traub, cit. čl., ČMM 1910, 203. J. Kabelík a jiní tohoto faktu asi neznali, proto o něm pomlčují.

²⁾ J. Kabelík, cit. čl., ČMM 1909, 325.

daly, stejně jako u Nár. jednoty, tehdejší časové poměry, povaha inteligence vzdělané dosud jen ve školách německých, a že bylo nutno předložit je se stanovami ke schválení úřadům církevním i státním.

Tyto původní *stanovy* obsahovaly 4 části:¹⁾

§ 1. Účel Dědictví sv. Cyrilla a Methoda.

Dědictví zamýšlí péči vésti o zvedení lidu moravského, jakého náš čas požaduje; o zvedení všestranné, avšak na základu víry katolické, s vyloučením všeliké politiky.

§ 2. Prostředky ku dosažení účele toho.

1. Spisování a vydávání knih, a sice nejen výhradně náboženských, nýbrž vůbec vzdělavatelných, a k duchovním potřebám věku našeho prohlédajících, zvláště pak dějepisu, zeměpisu, poznání vlasti, přírody, řemesel, orby atd. I v zábavných spisech obsažena býti má buď obrana, nebo utvrzování pravdy některé katolické, jižto se odpor časový dotýká.

2. Časopisy a všelijaké listy běžné. Orgánem Dědictví sv. Cyrilla a Methoda bude „Hlas jednoty katolické“.

3. Předměty umělecké, k. p. obrazy a zeměvidy (mapy) atd.

§ 3. Zřízení Dědictví.

1. Spoluúdem Dědictví státi se může každý, kdož za sebe jedenkrát za vždy položí 10 zl. stf.

2. Kdo však témuž ústavu 100 zl. stf. věnuje, považován bude za spoluzakladatele, a obdrží 4 výtisky zdarma.

3. Kdo jednou navždy dá 40 zl., bude téhož ústavu spoluúdem I. třídy, a obdrží 3 výtisky; kdo 20 zl. stf. položí, stane se spoluúdem II. třídy, a obdrží 2 výtisky; a kdo 10 zl. stf. přispěje, bude spoluúdem III. třídy, a obdrží 1 výtisk zdarma.

4. Řehole, celé děkanství (vikariaty), osady, knihárny, školy,

¹⁾ Podávám zde revidované znění, otiskné v Hlase 1851, příloha k č. 27. Na dvě význačnější změny prvotního návrhu (Hlas 1850, příl. k č. 39), poukazuji v poznámkách.

rodiny, spolky a. t. d. vstupují dvojnásobným příspěvkem do spoluzakladatelství a v nadřčené třídy. Spojí-li se pak manžel s manželkou svou v jeden toliko základ jednoduchý o 10 zl. stf., vydávají se jim knihy toliko do úmrtí prvního. — Aby pak úmrtí spoluúda přišlo ústavu tomuto ve známost: žádají se velební p. p. duchovní pastýřové, aby úmrtí takové redakci ústavu toho, třebať i přímo poštou, oznámili ráčili. Podobného oznámení písemného zapotřebí jest, kdykoliv spoluúd některý buď k vyšší důstojnosti vynikl, aneb se jinam přestěhoval.

5. Každému volno, doplněním základu u vyšší třídu postoupiti. Zašle-li tedy k. p. k prvním 10 zl. opětně 10 zl. stf., stane se spoluúdem II. třídy, atd. — Avšak spoluúdství postoupiti jinému se nedovoluje.

6. Každý přistupující ráčíž jméno a místo přebývání svého, jakož i děkanství neb vikariat udati.

7. Každý kněz, který jest údem Dědictví, bere na sebe povinnost, buď ve slavnost, nebo v některý den oktávy sv. apoštolů Cyrilla a Methoda každoročně sloužiti mši svatou za všechny živé a mrtvé spoluúdy dotčeného Dědictví, a bude-li libo a možno, i jinou mši svatou za obrácení národů slovanských od jednoty církevní odloučených; kteroužto pobožnost jistě každý věrný katolík moravský spolu konati neopomene.

8. Zemřelí, za které někdo vkladek k Dědictví učinil, tak jako ti, jenž na smrtelné posteli nejméně 10 zl. stf. za sebe Dědictví odkázali, stávají se oučastnými duchovních milostí v předešlém 7. čísle jmenovaných.

9. Správu Dědictví povedou nižepsaní kněží, kteří se byli o zřízení tohoto spolku za důležitými příčinami usjednotili, a kteřížto buď v Brně, nebo na blízku přebývají.

10. Tento výbor má povinnost, čtvrtletně,¹⁾ aneb dle uznání P. T. pána starosty, i častěji se scházeti, a o tom, čeho by zapotřebí bylo, rozhodovati. Výbor má právo, počet údů odcházejících doplniti nebo i rozmnožiti, avšak nejnak, leč katolickými kněžími. — Naopak ale

11. Každý úd má právo, písemně návrhy své činiti a přání svá projevovati dotčenému výboru, kterýžto při svých shromážd-

¹⁾ V prvotním návrhu: ... každý měsíc jedenkrát v Brně ...

děních zavázán jest, je svědomitě v úvahu bráti, a dle nich, pokud potřebno a prospěšno jest, se zachovati.

12. Výbor povede všechny záležitosti Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, a složí každoročně tiskem počty o působení a činnosti své veřejnosti.

13. Kdo témuž Dědictví obětuje práce své — literní nebo umělecké — obdrží *na výslovnou žádost* honorář podle výbornosti, obšírnosti a důležitosti spisu svého, o čemž výbor úsudek pronese.¹⁾

§ 4. Vydávání kněh a spisů.

1. O rozesílání kněh, spisů a jiných předmětů Dědictvím vydávaných postará se výbor.

2. Všeliké dopisy strany kněh, peněz a předmětů jiných činěné buďtež odesílány pod firmou: „Na (N. N.) starostu Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně.“

Stanovy, předložené ještě v červnu církevní vrchnosti, byly schváleny poměrně velmi brzy — již dne 9. července 1850. Biskup hr. Ant. Arnošt Schaaffgotsche doprovodil úřední potvrzení zvláštním významným listem, v němž vyslovuje také jasně své stanovisko k národním snahám — stanovisko, jež se zásadně shoduje s dříve tu zaznamenanými názory žáků Sušilových.

List biskupův zní:

Velectihodným podpisatelům programu ku zřízení ústavu pod názvem „Dědictví ss. Cyrilla a Methoda“.

Předložený mně plán ústavu, jenž pod názvem: „Dědictví ss. Cyrilla a Methoda“ o všestranné Slovanů moravských vzdělání, jakovéhož čas požaduje, na základě katolické přesvědčenosti pečovati má, považuji za velmi užitečný a jeho do života vstoupení s radostí uvítám. Tatě pravá ku krajanům láska, která se snaží spásu jejich na základě křesťanském vzdělati, je bludů časových

¹⁾ Prvotní návrh zněl: Nekněž, který témuž Dědictví obětuje práce své, obdrží mimo spoluoudství také honorár podle výbornosti, obšírnosti a důležitosti spisu svého, o čemž úsudek výbor téhož ústavu pronese, kněz však, jenž spis svůj věnuje Dědictví, za vděk bere ctí, býti oudem téhož ústavu, a zapravením výloh, které ho při práci té nadešly; až fond se sesilní, i kněžím honorár se podá.

chrániti a v jednotě katolické zachovati. Nestaví-li se vědomí národní nad vědomí církevní, anobřz podřizuje-li se jemu, běže-li měřítko a cíl z víry a poslušnosti Kristovy: tedy snažení jeho úplně oprávněno jest, a nejméně vrchník církevní se jemu postaví na odpor. Pročež podniknutí pod názvem: „Dědictví ss. Cyrilla a Methoda“ ohlášenému přeji nejvýbornějšího zdaru a připovídám mu všemožného podporování.

V Brně, dne 9. července, 1850.

ANTONÍN ARNOŠT, v. r.,
biskup.

Toto brzké a vlídné schválení vzbudilo ovšem u zakladatelů Dědictví velikou radost. „Hlas“ otiskl biskupův list na předním místě¹⁾ a jeho redaktor Matěj Procházka oznámil jej také na schůzi ústřední jednoty katolické dne 14. července. Jednota přijala jej „s náramnou radostí a díkama“.²⁾

Zatím výbor zadal stanovy ke schválení také místopředsedství a učinil hned další důležitý krok k realizaci celého podniku. Šlo především o to, jak získati pro myšlenku i širší kněžskou veřejnost, informovanou dosud jen stručným oznámením v „Hlase“ a letáky s provoláním. Zvolen k tomu jistě nejvhodnější den, kdy se shromažďují kněží skoro z celé diecése a kdy také jejich srdce a myslí jsou nejpřístupnější všem ideálním vznětům — den ukončení kněžských exercicií, jež tehdy teprve nedávno byly také u nás zaváděny a vzbuzovaly v kněžských kruzích velikou pozornost. Konávaly se, jako až dosud, v prázdninách v druhé polovici měsíce srpna.

Proto již počátkem srpna otiskl pořizující výbor v „Hlase“ tuto výzvu ke kněžím: „Dne 23. m. t. skončí se duchovní exercicie, ku kterýmž výše 130 kněží přijíti hodlá. V tentýž památný den má se spolu *základní kámen ústavu „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“* položit. Za touž příčinou vyzývá posavadní výbor ústavu toho velebné duchovenstvo po skončených exerciciích ke schůzce u p. hrab. Sylvy-Taroucy, jelikož se nadíti lze, že až do té doby ústavu dotčenému i politického dovolení se dostane.“³⁾

¹⁾ Hlas 1850, č. 29, ze dne 20. července.

²⁾ Hlas 1850, č. 32, ze dne 10. srpna.

³⁾ Tamtéž.

Úřední povolení sice do té doby nepřišlo, ale přesto možno právem pokládati den 23. srpna 1850 za den založení *Dědictví sv. Cyrilla a Methoda*.¹⁾ Ze 138 kněží, kteří byli na duchovních cvičeních, jistě značná část zúčastnila se první informační schůze, svolané zařizujícím výborem. Viděti to již z toho, že se schůze konala — dle zprávy J. Soukopa²⁾ — nikoli v bytě hr. Sylvy-Taroucy, nýbrž v sále Minoritského kláštera, jakož i z toho, že právě na této schůzi bylo usneseno „ve jménu veškerého duchovenstva dáti p. biskupovi poděkovací adresu za milostivé nařízení duchovních exercicií“, a druhou zvláštní poděkovací adresu zaslati oblíbenému exercitárovi Dru Šlörövi, k ní pak připojiti prosbu, aby přijal diplom spoluzakladatele „nového ústavu toho, jehož základní kámen památnou slavností na poslední den sv. exercicií posvěcen byl.“³⁾

Z této zprávy možno souditi, že také exercitátor působil na posluchače ve smyslu zakladatelů *Dědictví* a spojil tento významný okamžik s nějakou náboženskou slavností.

Hned po schůzi začali se zapisovati první údové. Tato listina se nám bohužel nezachovala. Ale můžeme je seznati ze seznamů těch, kteří v dalších měsících spláceli členský vklad a jejichž jména pak pravidelně otiskoval „*Hlas*“. Dle zprávy Soukopovy první se podepsal Alois Wolf, farář ve Sloupě.

V tmavém sále minoritského kláštera bylo zaseto — dle slov téhož Soukopa — hořčičné semeno na poli cyrilometodějském. A nejtoužebnějším přáním všech, kdo to pochopili, a zvláště těch, kteří je vypěstovali, bylo, aby semínko vzešlo, vyrostlo v strom a přinášelo dlouho užitek.

¹⁾ Matěj Procházka v náčrtku své literární činnosti, přiloženém k protokolům schůzí *Dědictví*, omylem napsal, že „základní kámen *Dědictví sv. Cyr. a Meth.* byl položen 23. července po kněžských exerciciích...“ Toto chybné datum přešlo také do některých jiných spisů.

²⁾ J. Soukop, *Črty z dob Sušilových*. Obzor 1889, 146. Podobně píše také Vlad. Štátný v jubilejním článku „Padesátiletí *Dědictví sv. C. a M. v Brně*“, Obzor 1901, 347. Neznámý pisatel stati o DCM v *Riegrově Slovníku naučném* (II. díl) naproti tomu tvrdí, že ustavující schůze byla v bytě hr. Sylvy-Taroucy, což se opakuje i jinde. Jde tu asi o omyl s přípravnou schůzí červnovou.

³⁾ *Hlas* 1850, č. 37, ze dne 14. září.

II.

Období Františka Sušila
(1850—1868)

SPRÁVA DĚDICTVÍ.

Vůdčí osobnosti výboru DCM. — Schůze a jejich řád. — Stanovy. — Poměr k úřadům státním a církevním. — Spor s brněnskou kon-sistoií. — Poměr k arcibiskupu olomouckému a pražskému.

V čelo nového spolku nemohla býti postavena vhodnější osobnost než byl *František Sušil* — všemi uznávaný a ctěný vychovatel a vůdce katolického kněžstva na Moravě, vážený učenec, spisovatel i básník a sběratel národních písní a nadto upřímný vlastenec, jenž nejen dovedl ve svém velkém srdci spojit v krásném souladu lásku k Církvi a vlasti, ale uměl také nadchnouti celou družinu svých žáků a přátel k účinné práci pro tento svůj ideál.

Tato *družina Sušilova*, dosud rozptýlená a jen jednotlivě se uplatňující v časopisech nebo menších publikacích, vystupuje *po prvé jako celek právě v Dědictví sv. Cyrila a Metoděje*.

Soubor jmen podepsaných na prvním svolání není ovšem úplným seznamem tehdejších význačných kněžských pracovníků na poli náboženském a národním: někteří nedostavili se na přípravnou schůzi pro velikou vzdálenost od Brna nebo jinou nahodilou překážku, někteří neměli také dosud dosti důvěry k chystanému podniku. Ale mnozí z těch, kteří tu nebyli ještě zastoupeni, byli časem *přibírání do výboru*. Bylo jistě s prospěchem, že počet členů výboru, volených doživotně, nebyl stanovami omezen: tak bylo možno dle potřeby stále jej doplňovati novými svěžími silami, jež nahrazovaly nejen členy zemřelé, ale i méně horlivé nebo ochablé.

Celou touto svou „ústavou“ odlišilo se naše Dědictví od svého vzoru, Dědictví svatojanského, kde nebylo vůbec výboru: celou jeho správu vedl (a dosud vede) sám ředitel, jemuž později na čas jen byl přidělen zvláštní redaktor.

První výbor tvořili tito kněží: Fr. Sušil, prof. theol., starosta;

Rob. Šuderla, kaplan při chrámě kath., tajemník; *Ed. Karlík*, kaplan u sv. Maří Magdaleny, pokladník; *Ludv. Tidl*, děkan v Oujezdě, hrabě *Sylva-Tarouca*, *Günther Kalivoda*, profesor, Dr. *Beda Dudík*, profesor, *Matěj Procházka*, redaktor Hlasu jednoty kat., *Jan Bílý*, kaplan v Židlochovicích, *Jan Fáborský*,

FRANTIŠEK SUŠIL,
první starosta Dědictví.

kaplan v Židlochovicích, *Jos. Těšík*, lokální v Nosislavi, *Tomáš Šimbera*, lokální v Komíně.

Za starostenství Sušilova byli pak postupně přibíráni do výboru tito noví členové:

R. 1851: *Viktor Šlossar*, prelát rajhradského kláštera, *Beneš Metod Kulda*, duchovní správce v ochranitelně pro mládež, *Frant.*

Dr. Sušil
 Luv. Tidl
 Fr. Coimont
 Jan Daj: ~~Fr. Daj~~
 Josef Horák
 Ant. Subal
 Dr. F. J. Sisk
 Karel Procházka
 Franti. Maršovský
 Ignác Vrána
 Jan Loukoc
 E. Vališ
 Boh. Taronca
 Ed: Kačík
 Pereg. Obdržálek
 Beniš Melhod
 Kuldall
 zapřevatel.

PODPÍSY ČLENŮ

PRVNÍHO VÝBORU DCM V PROTOKOLNÍ KNIZE (1853).

Škorpík, duchovní správce v Bohdalicích, *Jiří Slota*¹⁾, kaplan v Žeraticích (t. j. Šaraticích), *Bedřich Geissler*, kaplan v Oujezdě a brzy nato spiritual v bohosloveckém semináři v Brně, *Frant. Poimon*, kaplan u sv. Tomáše v Brně a redaktor „Hlasu jednoty kat.“, *Tomáš Procházka*, kaplan v Ivančicích, *Karel Zelinka*, kaplan v Lišni.

R. 1852: *Jos. Voráč*, kaplan v Jedovnici, *Fr. Maršovský*, kaplan u sv. Maří Magd. v Brně.

R. 1853: *Eduard Stuchlý*, duch. správce v Mašůvkách, *Ignát Wurm*, kaplan v Dědicích, *Jan Soukop*, kaplan v Sloupě, *Ant. Šubert*, farář v Lulči, *Peregrin Obdržálek*, kaplan v Dražovicích.

R. 1854: *Em. hr. Pötting*, kanovník olomoucký, děkan a farář ve Švábenicích.

R. 1857: Dr. *Frant. Hošek*, prof. theol. v Brně.

R. 1858: *Karel Šmídek*, gymn. prof. v Brně, *Pavel Křížkovský*, kněz řádu sv. Aug. v Brně, *Jakub Procházka*, spiritual u Voršilek v Brně.

R. 1860: *Karel Molitor*, farář na Velehradě.

R. 1861: *Ant. Šírek*, prelát v Nové Říši, *Karel Kandus*, děkan kounický v Cvrčovicích.

R. 1863: Dr. *Jos. Chmelíček*, prof. pastorálky na theol. ústavě v Brně, Dr. *Frant. Zeibert*, prof. theol. v Brně, *Jan Vojtěch*, prof. theol. v Brně. — Z olom. arcidiecese: *Fr. Navrátil*, arcikněz v Přerově, *Fr. Beneš*, děkan a farář v Příboře, *Jos. Šum*, děkan v Opavě, *Tomáš Hájek*, katech. v Hradišti, *Jos. Vykydal*, kaplan v Kunovicích, *Cyprian Lelek*, farář ve Vodce, *Fr. Weber*, farář v Miloticích, *P. Deutsch*, farář v Roketnici.

R. 1864: *Jan Janoušek*, děkan v Třebíči.

Vystřídalo se tedy v tomto prvním období ve výboru celkem 46 kněží. Z nich uvedených 8 kněží z arcidiecese olomoucké bylo jmenováno na návrh Dra Fr. Hoška více jen „na osvědčení vzájemnosti mezi oběma diecesami a na důkaz uznání velikých zásluh

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 129, str. 184, otiskuje dopis J. Sloty Sušilovi (ze dne 8. října 1850), jímž si velice hořce stěžuje na své „vyloučení“ z výboru Dědictví a přičítá to pomluvám nepřátel. Nevšiml si asi, že podobné „vyloučení“ bylo z prvního výboru i několik jiných významnějších pracovníků, kteří podepsali provolání ze dne 15. června: prelát Vikt. Šlossar, B. M. Kulda, Fr. Škorpík, B. Geissler, Fr. Poimon a Kar. Zelinka. Všichni byli nyní přibráni do výboru zároveň se Slotou.

o Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“ než pro práci ve výboru samém. Podobně bylo tomu také u jiných dvou kněží olom. diecese, Em. hr. Pöttinga a K. Molitora, kteří se jen jednou zúčastnili výborových schůzí.

Ještě za starostenství Sušilova odešli na věčnost: V. Šlossar (1854), Jos. Voráč (1857) a Tomáš Procházka (1858).

Kdo sleduje podrobně zápisy o jednání tohoto tak mnohočlenného výboru, neodvází se jistě říci, že by v něm *Fr. Sušil* byl jen „ozdobou“, jež tu stavěna do popředí snad jen pro svůj spisovatelský význam. Od něho vzešlo mnoho iniciativních návrhů a jeho slovo často rozhodovalo, i když si nepočínal despoticky neb autokraticky¹⁾, uznal lepší názor mladších druhů a kde bylo třeba, podrobil se většině, třeba i tu bylo někdy třeba při rozdílnosti názorů sáhnouti k hlasování po způsobu parlamentárním. Jak vypravuje ve svých několikrát tu již zmíněných vzpomínkách sám člen výboru Jan Soukop, bývaly výborové schůze vlastně přátelskými sjezdy a důvěrnými poradami vlasteneckých kněží, kteří „nedbajíce dálky a počasí, s radostí chvátili k milovanému mistru svému“. A proto i „rokování bývalo tak důvěrné, jako mezi údy jedné rodiny: každému volno bylo myšlenky své bez obalů jeviti, třeba se s p. předsedou nesnášely...“²⁾

Nebylo jistě možno uskutečniti všechny smělé často plány, jež se rodily v nadšených duších mladých kněží, zvláště B. M. Kuldy a Ign. Wurma, a jež často přesahovaly jak výtčené meze působnosti Dědictví, tak zejména jeho finanční síly. Mírnili-li je rozvážný a opatrný starosta, činil tak vždy způsobem přátelským, poněvadž nikde nenalézáme ani nejmenší známky nějaké nevole

¹⁾ Že dovedl Sušil, kde bylo třeba, také kategoricky rozkazovati, ukazuje jeho dopis B. M. Kuldovi ze dne 22. června 1852 (P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 227, str. 336). Poněvadž se členové užšího výboru ostýchali připomenouti hr. Syl. Taroucovi jeho platební povinnost, přikazuje starosta jednati, aby pohledávku zajistil úpisem. „Čas jest, aby se to stalo; uvidíme, jestli Vy poslechnete starosty, jak pravíte, že toho potřebí jest, a jak p. p. Tomášovi (Procházkovi) pisáváte. Já tedy poroučím, aby do pondělka toho nejbližšího, 28. junia 852 úpis ten vyhotoven byl...“ Kulda připsal k listu: „Tak kategoricky dovedl Sušil, starosta Děd. C. M. rozkazovati; ovšem potkal se vždy s ochotným poslušenstvím.“ V dalším pak veršovaném projevu (č. 228, str. 337) znovu přiznává: „... Mocná vůle Vaše vždy se stane. Z rozkazů Vám síla jakás plane...“

²⁾ J. Soukop, Črty z dob Sušilových. Obzor 1889, 82.

proti němu. Ba naopak, právě ohnivý Ign. Wurm, který podával množství nejrůznějších návrhů, vystihl velmi pěkně postavení Sušilovo, když napsal Kuldovi: „... jste také už nakouknul do karet našeho milého Františka, jenž už dávno chtěl mít skutkem, co my teprve chceme a svou oposící ze železa naši dobré vůle vykovati chce tvrdou ocel.“¹⁾ A Kulda sám po letech ještě vyznával: „Sušil (slavné památky) byl výborným velitelem, věděl, kam koho postaviti...“²⁾

Oba tito mladí kněží uplatnili se ve výboru Dědictví ve funkci po starostovi nejdůležitější — jako *jednatelé*.

Beneš Metod Kulda, rodák z Ivančic (1820), vysvěcený r. 1845, věnoval se již na svých kaplanských místech (v Židlochovicích, Loděnicích i v Hobzí) nejen čilé národní práci, ale staral se také horlivě o dobrou četbu pro lid, vydal spisek proti kořalečnímu moru a psal články do „Týdeníku“ a „Mor. Novin“. Brzy po svém příchodu do Brna (17. října 1850), kde se stal zásluhou hr. Sylvy-Taroucy duchovním správcem ochrannovny pro zpustlou mládež, ujal se jednatelství v ústřední Katolické jednotě a pak i v Dědictví. Zde mohl teprve plně uplatniti jak své literárně vzdělávací snahy, tak i organisátorské schopnosti svého ducha: Jan Bílý, který udělal zatím doktorát a stal se farářem v Předklášteří Tišnovském, nazval jej jistě ne neprávem „Haereditatis Cyrillo-Methodianae columna et firmamentum“ a jindy „alter Sušil“³⁾. Jeho neúnavné pili a bystrosti dlužno z velké části přičísti rozkvět Dědictví v prvním desetiletí.

Kulda zastával svůj úřad až do r. 1859, kdy byl povolán na faru chlumskou v Čechách. Na schůzi dne 18. května 1859 usnesl se výbor projádniti mu „za obětivé působení, jakýmž se o Dědictví zasloužil“, písemné díky a dáti mu „S Bohem“ básni složenou J. Soukopem.

Kulda nezapomněl na své milé Dědictví ani později, když se stal (r. 1870) kanovníkem Vyšehradským. Zůstal členem výboru, udržoval s ním písemné styky a zajímal se o rozvoj DCM. Stejně

¹⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 186.

²⁾ V dopise VI. Šťastnému. Obzor 1889, 45.

³⁾ J. Halouzka, d. c., 185.

nezapomněli jeho přátelé a ctitelé na Moravě, zvali jej k různým slavnostním příležitostem¹⁾ a oslavovali básněmi jeho čtená jubilea, jichž bylo vzpomínáno také ve schůzích výboru. Zemřel 6. května 1903.

Dědictví ztratilo v Kuldovi svou „pravou ruku“, jak napsal J. Soukop, ale našlo hned také náhradu v jeho věrném, o pět

BENEŠ METHOD KULDA,

první jednatel Dědictví a redaktor kalendáře „Moravana“.

let mladším příteli a nástupci v ochranovně — *Ignátu Wurmovi*. Rodák z Klobouk u Brna, vysvěcen byl r. 1850 na kněze a působil jako kaplan v Mutěnicích u Hodonína a v Dědicích u Vyškova, pracuje při tom horlivě mezi lidem o rozšíření Dědictví a podáváje často v dopisech Kuldovi množství dobrých návrhů, čeho by bylo třeba k jeho rozkvětu. Proto také jako jednatel Dědictví pracoval zcela v duchu Kuldově až do r. 1866, kdy byl povolán za vikáře

¹⁾ Tak na př. byl Kulda, jak později bude vyličeno, slavnostním řečníkem při odhalení pomníku nad hrobem Šušilovým v Brně (26. července 1871).

do Olomouce. Tím však jeho styky s Dědictvím nepřestaly: ještě ve druhém období posílal výboru své návrhy (o kancionálu) a jednal s jeho členy i osobně, když přijížděl občas do Brna na sjezdy Kat. polit. jednoty. Byl také veden jako člen výboru až do své smrti (4. října 1911).

IGNÁT WURM,
druhý jednatel Dědictví i redaktor „Moravana“.

Nástupcem Wurmovým stal se *Jan Vojtěch*, rodák z Tuřan (1828); vysvěcen na kněze r. 1853, byl kaplanem v Šaraticích a Zábrdovicích a již r. 1858 byl jmenován profesorem mravovědy na bohosloveckém ústavě v Brně. Větší část jeho činnosti v Dědictví spadá již do druhého období, v němž se stal (r. 1888) také sídelním kanovníkem brněnským. Zemřel ve vysokém věku na sklonku období třetího (23. července 1909).

Nejzodpovědnější a v prvních dobách nejtěžší úřad měl zajisté *pokladník* Dědictví. Od prvních počátků vzal jej na sebe *Eduard*

Karlík, tehdy kaplan u sv. Maří Magdaleny v Brně (nar. r. 1822 v Brně). Zastával jej také opravdu velmi svědomitě a prozíravě, třebaš neobyčejně rostoucí počet členů, vydávání nákladných podílů, starosti s ukládáním peněz i vymáháním dlužnicích vkladů atd. vyžadovaly všech sil. Tuto námahu oceňoval vždy také výbor, každoročně dal výslovně do protokolu zaznamenati díky za „obětovnou a vzornou práci“ a již r. 1854 povýšil pokladníka na návrh starostův za spoluzakladatele, po roce pak na návrh téhož rozhodl, aby dostával ročně z pokladnice 120 zl. stří. odměny, „an věnuje všechny čas Dědictví, kterýž by mohl jako jiní kněží v Brně vyučováním soukromým zužitkovati“. Tento honorář byl mu od r. 1858 zvýšen na 200 zl. stří. „za práce veliké, které se opět zvýšily, jakož se jednohlasně usoudilo“.

Svůj úřad zastával Ed. Karlík až do r. 1863, kdy byl zvolen kanovníkem v Mikulově. Tam jako děkan kapituly mikulovské zemřel 5. prosince 1904.

V jeho práci pak pokračoval stejně obezřele *Frant. Maršovský*, dříve kaplan u sv. Maří Magdaleny v Brně, později ředitel ústavu hluchoněmých. Přešel s ostatními členy výboru do druhého období, spravuje pokladnu za tehdejších těžkých hospodářských poměrů až do r. 1872. I potom přicházel občas do schůzí výboru. Zemřel jako čestný kanovník kapituly brněnské, arcikněz a děkan u sv. Maří Magdaleny 25. ledna 1895.

Úřad *revisora účtů* zastával Ludv. *Tidl*, děkan a farář v Újezdě. Přežil jen krátce dobu starostování Sušilova: zemřel r. 1869 jako čestný kanovník v Šatově.

Z ostatních členů výboru zúčastňovali se horlivě schůzí a jednání v nich zvláště Matěj a Jakub Procházka, hr. Sylva-Tarouca, Dr. Jan Bílý, Dr. Fr. X. Škorpík, Karel Šmídek, Tom. Šimbera, Fr. Poimon, Per. Obdržálek, Jan Soukop, Jan Fáborský, Ant. Šubert, Rob. Šuderla, Ed. Stuchlý, B. Geissler, Dr. Frant. Hošek a Dr. Fr. Zeibert.

Stanovy určovaly, že se má výbor Dědictví scházeti ke svým poradám *čtvrtletně*, po případě i častěji. Podle toho asi tvrdí jak

Soukop¹⁾), tak J. Halouzka²⁾), že se schůze odbyvaly asi čtyřikrát do roka v příbytku hr. Sylvy-Taroucy, později pak v bytu starostově v klášteře minoritském.

Zápisy o schůzích vykazují však v roce založení Dědictví a v dalších 7 letech po dvou, v dalších pak již jen po jedné schůzi ročně.

Byla to vlastně každoroční *valná schůze*, již se zúčastňoval s počátku skoro celý výbor a občas také někteří hosté. Poněvadž pro venkovské členy bylo jistě obtížno přijížděti častěji do Brna, vyvinul se hned v prvních letech zvyk, že běžné a nutné věci vyřizoval starosta s jednatelem, pokladníkem a nejbližšími členy výboru. Byl to t. zv. „*užší výbor*“, který tak vyhovoval předpisu stanov.

Dlužno jen litovati, že o těchto schůzích užšího výboru nebyly vedeny zápisy, ačkoliv se na nich zřejmě rozhodovalo často o věcech stejně důležitých jako na valných schůzích. Následek toho jest, že v protokolech nenalézáme leckdy ani nejmenší zmínky o různých významných počinech Dědictví a že se předpokládají usnesení, o nichž se na valné schůzi nejednalo.

Na tento nedostatek, osudný pro budoucího historika a pocítovaný asi také venkovskými členy, upozornil teprve r. 1862 prof. Dr. Frant. Hošek³⁾. Tehdy (1. dubna) byl přijat jeho návrh, „aby se příště vyřízení výboru užšího valné schůzi výboru oznamovala a tudíž do protokolní knihy vztahovala.“

Bohužel na toto rozumné usnesení se brzy zase — zapomnělo. Protokolní kniha přináší z doby Sušilovy jen jedinou zprávu o schůzce užšího výboru, jež se konala dne 5. listopadu 1863 „v bytě starostově“. Poznáváme z ní, že tento užší výbor tvořili: Sušil, prelát Kalivoda, Hošek, Zeibert, Vojtěch, Šmídek, Mat. Procházka, Jak. Procházka, Křížkovský, Maršovský a Wurm.

Příčina, proč o těchto schůzích nebyly vedeny formální zápisy, byla snad i ta, že mnohé z nich byly spíše přátelskými schůzkami Sušilových druhů a žáků, při nichž se volně hovořilo o běžných otázkách a potřebách a leckdy ovšem i rozhodovalo o různých podnicích Dědictví.

¹⁾ J. Soukop, cit. čl. Obzor 1889, 82.

²⁾ J. Halouzka, Bedř. hr. de Sylva-Tarouca, 36.

³⁾ Tak aspoň bylo v protokole původně zapsáno; jméno navrhovatele bylo pak zapisovatelem přetřeno a nadepsáno místo něho: „Zkušenost chce tomu . . .“

Pevnější *jednací řád* byl zaveden do valných schůzí. Byl vepsán na první strany protokolní knihy a později na jeho dodržování naléhal zvláště Ignát Wurm.

Hned od počátku byli členové výboru svolávání zvláštními zvacími, kamenopisnými listky. Již na 4. schůzi stanoveno, že se má vždy „Hlasem“ oznámiti také denní pořádek. Nebylo toho vždy dbáno, proto Wurm r. 1854 v dopise Kuldovi¹⁾ přesně na tom trvá, aby před každou schůzí členům výboru oznámeno bylo, o čem se bude rokovati, a aby za rokování přesně dbáno bylo toho, by se jen k věci mluvilo a vyhnulo se tak neurčitosti a roztržitosti . . .

Po třech letech pak podal Wurm písemně ještě přísnější návrh, jenž měl zabrániti každé ukvapenosti a každému rozhodování mimo valnou schůzi. Bylo o něm jednáno na schůzi dne 13. října 1857 a přijato: aby se ve schůzkách výboru rozhodovalo o návrzích v jedné poradě činěných teprve ve druhém sezení, leč by byla věc neodkladná nebo docela jasná. Otázky, o nichž se má jednati, se vytisknou a oznámí se členům, aby je mohli dobře promysleti ješ č před sezením.

V prvních dobách byl tento postup zachováván, ale později tž Wurm již jako jednatel Dědictví patrně sám zapomínal na své dřívější návrhy, neboť na schůzi dne 7. června 1864 byl opět přijat návrh Jana Fáborského, aby příště ku pozváním k výborovým schůzím byl vždy přidán denní pořádek a uveřejněn také v „Hlase“.

Že bylo opravdu dosti obtížno vyhověti vždy všem těmto přáním nejhorlivějších členů, sezná každý, kdo přehlédne v protokolní knize bohatý program většiny schůzí: vykazuje průměrně 10—15, ale někdy také 20, 27 až 30 bodů, jež ovšem nemohly býti vždy projednány v jednom sezení a bylo pak ve schůzi pokračováno ještě druhého dne. Bylo to zvláště v letech 1853 a 1854, v době velkých brněnských sjezdů Katolických jednot, jež umožnily i venkovským členům větší a delší účast na poradách Dědictví.

Že schůze a porady výboru Dědictví, třebas se konaly v soukromém bytě starostově, budily pozornost i širší veřejnosti, vidíme

¹⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 192.

z toho, že je začaly bedlivěji sledovati i *úřady*, a to jak státní, tak i církevní.

Státním úřadům šlo především o *stanovy*. V době, kdy Dědictví vzniklo, nebylo ještě v této věci podrobnějších zákonitých předpisů. Proto se politický úřad spokojil předložením původního návrhu stanov a nic proti němu nenamítal¹⁾.

Výbor sám však hned v prvních měsících seznal, že *stanovy*, pracované dosti narychlo a bez zkušenosti, potřebují výkladů, doplňků i změn. Výklady byly podávány na různé dotazy a pochybnosti zvláště kněží, jimž bylo nejasno na př., jak daleko se má brátí pojem „rodiny“, možno-li členství postoupiti jinému atd. Již na 3. schůzi (10. března 1851) byl pak přijat návrh pokladníka Ed. Karlika, aby byly *stanovy* nově přehlédnuty a opraveny i stylisticky v oněch bodech, jež budily pochybnosti.

Brzy nato však bylo právo spolkové pro celou říši upraveno cis. patentem ze dne 26. listopadu 1852. V důsledku toho vyzval politický úřad také správu Dědictví, aby *stanovy* byly doplněny dle nejnovějších spolkových zákonů. Výbor jednal pak o tom velmi podrobně a důkladně na schůzi dne 18. dubna 1853 a usnesl se na těchto doplňcích a změnách:

§ 2. doplněn: Vydávati se budou Dědictvím knihy ve trojí řadě: a) Obšírné životopisy svatých. b) Spisy poučné. c) Spisy zábavné.

Jako § 3. přidáno: Při vydávání časopisův, kněh, běžných listů, obrazů atd. budou se stávající zákony tiskové zevrubně zachovávat.

U § 4. (dřívějšího § 3.) o zřízení Dědictví přidáno k bodu 3.: Kdyby bylo zapotřebí druhého nebo třetího vydání některé již vydané knihy, spoluúdobě ji dostávati nebudou, nébrž bude se prodávati ve prospěch pokladnice Dědictví, aby se nákladnější díla vydávati mohla. — K bodu 4. přidány dvě poznámky vysvětlující pojem „rodiny“ a splácení vkladů. — Jako 10. bod stanoveno, že Dědictví u úřadů a jiných osob zastupuje starosta a v jeho zaměstnání jeden z jednatelů; jako 13. bod: Ve sporech z poměru spolkovního snad vzniklých odvolává se k starostovi a v domněle nedostatečném vyhovění k příslušícím c. k. úřadům.

K § 5. o rozesílání kněh a výtvorův uměleckých přidáno vy-

¹⁾ Sr. Hlas 1850, č. 39 ze dne 28. září.

bídnutí, aby každý přistupující k Dědictví ihned oznámil, jakou cestou se mu knihy mají posílati, aneb v kterém poblížkém kněhkupectví zamýšlí je sobě bráti, poznamenáno však hned, že pravidlem ostane, co jest tištěno na lístku, že totiž každý spoluúd má si vybrati knihy v hlavní komisi u Nitsche a Grosse, kněhkupectví v Brně. Ustanovení o zásilkách dopisů a peněz pozměněno tak, že dopisy dlužno posílati starostovi, zásilky peněz pak pokladníkovi.

Konečně nově připojen § 6. o poměru k vládnímu řízení: 1. Vládnímu řízení se ponechává nahlídati v jednání spolku, bdíti nad zachováním nařízení u propůjčeném potvrzení daných, aneb všeobecnými předpisy stanovených, a uzná-li za potřebu, přidati spolku od příslušícího úřadu určeného císařského komisara. — 2. Kdyby se spolek rozejíti měl, rozhodne výbor o jmění v duchu Dědictví sv. Cyrilla a Methodia a podá o tom předběžnou zprávu vysokému c. k. místodržitelství a svému P. T. nejdůstojnějšímu pánu biskupovi.

Takto doplněné stanovy byly potvrzeny místodržitelem hr. Lažanským dne 18. února 1854 a otištěny v příloze „Hlasu“ (č. 3), již si pak Dědictví pro své účely pořídilo 2000 zvláštních výtisků. Od té doby byly otiskovány také ve většině podílů.

Jinak není zprávy, že by státní úřady zasahovaly v těchto prvních letech v činnost Dědictví. Teprve od r. 1856 „uznaly za potřebu“ posílat pravidelně do všech schůzí výboru císařského komisara, jenž svým podpisem potvrzoval také zápisy v protokolní knize. Naposled objevuje se jeho podpis na poslední schůzi za života Sušilova — 18. června 1867...

Je přirozeno, že s větším ještě zájmem sledovaly činnost Dědictví *úřady církevní*.

Biskup Schaaffgotsche, který uvítal radostně založení Dědictví a doporučil je kněžstvu, očekáváje zajisté, že pod moudrým vedením Sušilovým bude pracovati úspěšně pro náboženské vzdělání a církevní smýšlení lidu, přál také později jeho rozvoji. R. 1851 přistoupil sám za zakládajícího člena Dědictví a po 5 letech vymohl pro ně u Sv. Otce Pia IX. zvláštní apoštolské breve,

jimž bylo obdařeno odpustky podobným způsobem jako před rokem Dědictví svatojanské v Praze.

Biskupská kurenda ze dne 22. prosince 1856 přinesla o tom tuto zprávu:

Antonín Arnošt z Boží a apostolské stolice milosti biskup Brněnský atd., atd.

Ctihodnému v Christu milému duchovenstvu diocesannímu Naše pozdravení a požehnání v Pánu! Toutéž přízní, z níž se pražské Dědictví svatojanské raduje (viz oběžný list od 8. listopadu 1855 č. 2929-11. I.) ráčila Jeho Svatost papež Pius IX. na Naši přímmluvu také Dědictví sv. Cyrilla i Methodia nejmilostivě obmysliť.

S radostí sdělujeme apostolské breve, kterýmž spoluúdm Cyrillo-Methodějského Dědictví plnomocné odpustky, když byli svátost pokání a nejsvětější svátost oltářní o slavnosti aneb v oktavu ss. apostolů zemských Cyrilla a Methodia dříve hodně přijali, pod výminkami v tomto brevi vyslovenými se udělují, a spolu se povoluje, že se mohou tyto odpustky co přímmluva ve prospěch duší křesťanů zemřelých pravověrných obrátiti. Ctihodné duchovenstvo se poukazuje, věřícím to v známost uvést.

Ostatně přejeme, aby toto omilostnění ze strany apostolské stolice velmi mnoho ku prospěchu téhož nábožného podniknutí sloužilo.

Pius papežův IX.

Na ustavičnou památku.

K rozmnožení pobožnosti věřících a k spasení duší nebeskými Církve poklady zbožnou láskou prohlídající, povolujeme milosrdně v Pánu všechněm a jednotlivým pravověřícím Christovým, jižto do nábožného družstva, Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia nazvaného a v diocési Brněnské kanonicky dle návěsti zřízeného přijati byli a budoucně přijati budou, když opravdově se kajíce a vyzpovídávše a svátosti oltářní se posilnivše kostel neb kaplu nebo oratorium družstva dotčeného neb aspoň náležitý farní kostel o slavnosti ss. Cyrilla a Methodia anebo v kterýkoli den ze sedmi neprostředně po svátku tom následujících pobožně každého roku navštíví a tam o svornost panovníkův křesťanských, o vykoření kacířství a o zvelebení svaté matky Církve vroucně

se k Bohu pomodlí, *plnomocné odpustky*, v ty dny jednou toliko od jednohokaždého coročně dne libovolně vyvoleného získati se mohoucí, a prominutí všech jejich hříchů, kteréžto také duším věřících křesťanů v milosti Boží z tohoto světa se odebravších způsobem přímiluvy se přiřknouti mohou. Nevadí tomu cokoliv opak znějící. Toto bude po všecy budoucí časy platnost míti.

Dáno v Římě u sv. Petra pod prstenem Rybáře dne 21. listopadu 1856 papežství Našeho roku jedenáctého.

Pro p. kard. Macchi

Jos. Brancaloni Castellani, Subst.

Valná schůze Dědictví dne 10. března 1857 vzala k vědomosti tuto „přeradosnou zprávu“, provolala vděčně slávu p. biskupovi a přijala návrh pokladníka Karlíka, aby výbor na důkaz vděčnosti za spoluúdy Dědictví přijal 9 knihoven: v biskupském semináři, pacholeckém semináři, v klášteřích milosrdných sester, milosrdných bratrů, Alžbětinek, Voršilek, v nemocnici u sv. Anny, v káznici a robotárně.

Ale brzy poté, když politický úřad začal posílati do schůzí Dědictví svého komisaře, chtěl míti také biskup přísnější dohled na celé spolkové jednání i na vydavatelskou jeho činnost. Počátkem r. 1858 poslal výboru zvláštní přípis, který byl čten na schůzi dne 17. března. Zapisovatel praví jen, že „veškeren výbor s radostí vyslechl přípis nejdůst. p. Exc. biskupa, v němžto se rozšířenější a bližší dozorství a ochrana církevní nad Dědictvím sv. C. a M. požaduje a slibuje, a uzavřelo se jednohlasně, že se poslušně podvolujeme požadavkům spravedlivým, an se tím upřímně a stále přání představenstva uskutečňuje“.

Přípis biskupův se nezachoval, ale z odpovědi Sušilovy, psané dne 22. března 1858 a uložené v aktech brněnské konsistoře, je zjevno, že biskup žádal, aby Dědictví předkládalo konsistoři doslovný opis protokolů všech svých schůzí, pak výpis celoročních účtů potvrzený revisorem a konečně aby dávalo k předběžné církevní censuře všechny spisy, jež chce vydati.

Všechny dosavadní podíly Dědictví vycházely bez jakékoliv církevní aproby, třebaž biskupové u nás již od r. 1848, kdy byla

prohlášena v mocnářství rakouském svoboda tisku, mohli uváděti opět v platnost církevní zákony censurní, potlačené za Josefa II. i Leopolda II. Biskup Schaaffgotsche zahájil censurní praxi teprve tímto rokem 1858. A jak to již bývá, censorové v počáteční horlivosti šli dále, než žádaly předpisy a než bylo vhod vydavatelům i spisovatelům.

Tak došlo na čas také k jistému *napětí mezi Dědictvím a brněnskou konsistoří*.

Výbor Dědictví ihned vyhověl biskupovu předpisu a se zmíněným dopisem Sušilovým (dne 22. března 1858) zaslal konsistoři opis protokolu poslední schůze i celoročních účtů a pak dvě připravované knihy („Pravé dějiny mučedníků východních“ od Ant. Dudíka a „Dějiny církevní“ od Dra J. Bilého). Ale konsistoř nemínila se spokojiti jen formálním prohlédnutím protokolů a schválením či odmítnutím spisů, nýbrž pokusila se zasáhnouti i do celé vydavatelské činnosti Dědictví: jak k posudku obou chystaných děl, tak i k jednotlivým bodům protokolu připojil kan. Panschab celou řadu poznámek a pokynů a zaslal je výboru v přípise ze dne 26. března 1858, po druhé pak 15. dubna 1859.

O obsahu těchto konsistorních poznámek a návrhů zápisní kniha mlčí¹⁾ — praví jen stručně, že byly vzaty ku vědomosti, že některé věci byly dle toho již dříve zařízeny a že i stanovy Dědictví „prohlédají k takovým návrhům od sl. konsistoře pronešeným“.

Již to naznačuje, že zasahování konsistoře do činnosti Dědictví nebylo členům výboru milé. A že nebylo vhod ani starostovi, viděti z jeho dopisu sourozencům Tomáškovým, dětem sestřiným, žijícím tehdy ve Vídni. Dne 26. dubna 1858, tedy za měsíc po zmíněném prvním přípise brněnské konsistoře, žádá svého příbuzného, aby mu opatřil, možno-li, monografie: 1. „Über kirchl. Censur, eigentl. Büchercensur, 2. über kirchl. Vereine.“ A vysvětluje: „Rád bych zevrubně a do největšího podrobnosti věděl, jak daleko sahá právo toto. Německá konsistoř brněnská počíná

¹⁾ Jen v jednom případě udává, že konsistoř přípisem ze dne 17. února 1859 „připomíná žádost jednoho učitele z Čech, aby se přidavné slovo „Boží“ psávalo velkým písmenem“. Dlouhý dopis, uložený v aktech konsistorních, jest podepsán feditelstvím školy v Králíkách (Grulich, v královéhradecké diecesi). Pisatel dokazuje správnost tohoto způsobu psaní a vytýká, že ho nebylo dháno v první knize Dědictví „Putování Krista Pána na zemi“ od Tomáše Procházky.

nedobře s námi v Dědictví hospodařiti. Optej se, mohou-li nám zakázati vydání knihy, o které praví: Ist in gutem kirchl. Geist; aber es ist nicht an der Zeit; es ist für *unser* Volk zu hoch atd. O věcech těch velice pochybují, že by to v jich moci bylo. Ale kdož tam zná veškery ty bully a zákony. Tudy by mně bylo velmi vhod, dokonale o tom poučiti se. Snad Ty též optají — příležitost — neboť na odpověď či na protest mám dosti kdy do polovice októbru, kdy se tepruv sejdem, celé to naše dědictví. Leč musím předece k tomu prohlédati, jedno abych se proti autoritě neprovinil, čehož bych nerád pro živý svět; druhé abych právu nezadal, čehož by potomci naši na mně toužili, že první starosta se jim nesličně zachoval. Statuta jsou, že všechny vědy vydati můžeme¹⁾.

Slouží jistě jen ke cti Sušilovi, že hodlal takhle hájiti práva a samostatnosti Dědictví — ale dle pravdy dlužno také říci, že *věcně*, obsahově není v přípise konsistoře brněnské, podepsaném Panschabem, nic, s čím by dnešní posuzovatel nemohl souhlasiti. Není psán nějak stroze, nic nezakazuje ani neporoučí, podává jen rady a pokyny, jež omezuje podmínkou, „vychází-li výbor Dědictví vstříc — vedle návrhů svých členů — také návrhům a názorům těch, kdo stojí mimo“. Pokládá ovšem za velmi žádoucno, aby se tak dalo, ba doporučuje, aby výbor sám si na př. v „Hlase“ přímo vyžádal takových přání širší veřejnosti. Přípis poukazuje hned také na některé „dobré katolické knihy“, vydané ve Vídni a ve Freiburgu u Herdera i jinde, jež by s užitkem mohly býti přeloženy do češtiny, ale jinak se ani v nejmenším nedotýká národnostní stránky.

Sušila i ostatních členů výboru nejvíce se asi dotkl úsudek konsistorního referenta o obou předložených spisech (Ant. Dudíka a Dra J. Bílého) i o chystaných životopisech uherských světců: že jsou psány sice úplně v církevním duchu, ale u našeho venkovského lidu, pro něž knihy Dědictvím vydávané především jsou určeny, že naleznou málo zájmu a přinesou málo užitku, poněvadž první a třetí spis je vzat z cizích, odlišných poměrů, druhý pak obsahem i slohem předpokládá čtenáře pokročilejší

¹⁾ Dopis Sušilův otiskl Vilém Kallab, *Nové příspěvky ku poznání Fr. Sušila. ČMM 1911, 455*. Vydavatel této korespondence nemohl ovšem znáti obsahu konsistorních přípisů a nevěděl, o které spisy jde, proto nesprávně vyvozuje z celého listu Sušilova, že by seznam publikací DCM „snad byl dopadl rozmanitější, kdyby nebyla spolupůsobila církevní censura.“

v theologickém myšlení. Stejně nemile působila na výbor poznámka kan. Panschaba, že „při vydávání spisů Dědictví až dosud přišli se hovělo vkusu theologických čtenářů neb aspoň takových, kteří mají více abstraktní vzdělání“, jakož i konečná rada, aby se vhodně střídaly spisy obsahu naučného a vzdělávacího s katolickými spisy zábavnými . . .

Viděti to z jiného listu Sušilova, psaného v téže věci hned následujícího dne (27. dubna 1858) Taroucovi: tušil asi, že z Vídně nedostane zmíněných příruček, a proto žádá Taroucu, aby se otázal olomouckého kancléře barona Königsbrunna „co dokonalého znatele práv církevních, může-li se nám od sl. konsistoře zakázati, abychom vydali spis ten, o němž oni sami praví, že v něm nic proti učení církve není, pod tou závadou *Es eignet sich nicht für unser Volk*. Vůbec o mezích censury církevní a o mezích s. konsistoře a práva jejího na společnost naši kněhvydavatelskou bych se rád a dokonale poučil, abychom v marné boje se nevydávali“. Vysvětluje pak blíže obsah obou konsistorních příspěvů, poukazuje zvláště na výtku, „že jsme pro lid posud ničeho téměř nevydali a že jsme brali ohled jenom na vzdělance“ a přiznává: „Všickni z výboru velice se nad tím počínáním horší a mnozí radí, abychom bránili se. Ale tu potřeba všechno *dokonale znáti* . . .“

Tarouca ihned vyhověl. Jeho odpověď (ze dne 3. května 1858) sice neuspokojila valně rozčilených členů výboru, ale přece přispěla ke klidnějšímu uvážení celého sporu. Olomoucký kancléř nezná nějakých speciálních zákonů, „neboť oni se v praxi jen drží starého zvyku a při censuře jen hledí, aby v knihách nic proti víře a mravům nebylo a kdyby kniha sebe hloupější byla, přece dovození k tisku dostane . . .“ Ve starých spisech sice nalezl, že biskupu přísluší v této věci neobmezené právo, ale je možno použití ustanovení, že toto právo náleží biskupovi, v jehož diecesi kniha vyjde: kniha dala by se tisknouti v Praze nebo v Olomouci a vyšla by bez ohledu na brněnskou konsistoř . . . Na konec podotýká správně Tarouca, že tu vlastně není příčiny, proč by kniha Bílého nemohla vyjít: biskup (resp. konsistoř) praví výslovně: *Dessen ungeachtet kann das Buch gedruckt werden* — „a my máme dle našich pravidel také právo nepopulární knihy vydat; všechno nemusí být pro sedláka. Aby se nějaký krok proti Con-

sistoři udělal, nejsem proto, nýbrž my musíme vždy hledět, abysme s nima dobře vyšli...“¹⁾)

Po čase uznal asi i výbor Dědictví, že názor konsistoře není tak neoprávněný a nebylo také třeba nějakého protestu proti censuře, poněvadž spis Dudíkův i Bilého dostaly církevní aprobaci. A uznala patrně také konsistoř, že ve své horlivosti překročila vlastní svůj úkol: od té doby přijímala již opisy protokolu a účtů Dědictví bez poznámky a ke spisům podaným k censuře připojovala jen zcela krátké rozhodnutí aprobační.

Potomci — i když ve věci samé dají za pravdu spíše referentu „německé konsistoře“ — nemohou jistě vytýkati, že by se první starosta Dědictví zachoval nesličně a že by zadal právu...

Ještě než došlo k tomuto rozporu s brněnskou konsistoří, zajistil si výbor Dědictví přízeň moravského metropolity, *arcibiskupa Bedřicha Fürstenberga*. Usiloval o to zvláště Ign. Wurm, který jako kaplan v Dědicích u Vyškova měl časté a blízké styky s vlastenecky smýšlejícím kněžstvem olomoucké arcidiecese a znal dobře tamější poměry.

R. 1855 v dopisech Kuldovi radí Wurm velmi důtklivě, aby výbor odeslal do Olomouce zvláštní vyslanectví, ve kterém by mohli býti: prof. Sušil, hr. Bedř. Sylva-Tarouca a prelát rajhradský G. Kalivoda. Je prý nevyhnutelně třeba, aby se Dědictví postavilo také pod ochranu metropolity moravského, tak přestane všechen separatism. „V řeči s P. Bečákem jsem upozoroval, že náš pan biskup svou ostýchavost k Dědictví kdysi omlouval tím, že náš ústav v žádném poměru k metropolitovi nestojí.“²⁾)

O návrhu Wurmově jednalo se na schůzi výboru 19. dubna 1855. Místo zvláštního vyslanectví bylo usneseno poslati p. arcibiskupovi přepis s prosbou o podporu a ochranu Dědictví. Příznivé odpovědi dostalo se již dopisem ze dne 4. května 1855. Byl čten teprve na schůzi dne 16. října a vzat „s vděčností k vědomostem“.

Téhož roku radí Wurm Kuldovi, aby se připravovaný spis „Život sv. Cyrila a Methodia“ od V. Štulce dedikoval metropolitovi, který prý se zanáší myšlenkou probudit nové doby účty

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z. doby Sušilovy, č. 87 a 88, str. 134—136.

²⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 190—191.

cyrillomethodějské¹⁾). Návrh Wurmův byl také uskutečněn, jak oznámeno na schůzi 21. října 1856. Dedikace byla v Olomouci vlídně přijata. Arcibiskup v dopise ze dne 9. prosince 1856 vyslovuje své potěšení, že Dědictví jako přípravu k oslavě jubilea sv. apoštolů zvolilo za předmět svého působení vydání jejich životopisu, a dodává: „Odporučil jsem dílo to svému duchovenstvu k odbírání a rozšiřování a nepochybuji, že se hojně rozcházeti bude. Dokládám, že požehnanou činnost Dědictví zrakem pozorným doprovázím a že jeho snahy ke cti Boží a ku spáse věřících podporovati budu.“

Významné uznání moravského metropolity, otištěné také za dedikací jmenovaného spisu, jistě výbor potěšilo, ale zároveň také přispělo k rozšíření Dědictví i v těch moravských krajích, kam dosud málo proniklo: jak uvidíme v další kapitole, právě v těchto letech zaznamenává největší počet nově přistupujících členů.

Podobného uznání dostalo se Dědictví již dříve od nového *pražského arcibiskupa, kardinála Bedř. Schwarzenberga*. Ústřední katolická jednota brněnská poslala mu tištěnou, Kuldou zpracovanou a vydanou zprávu o svém prvním všeobecném sjezdě. Kardinál v dopise ze dne 2. listopadu 1851 děkuje za ni, velebí horlivou náboženskou činnost jednoty, vyzývá výbor, aby „statně, neunaveně a obětivě“ vždy pokračoval na té cestě vedoucí k všeobecné spáse, k rozšíření víry katolické a k roznícení čisté lásky křesťanské, a končí: „Žádostiv jsa, překrásné rozličné úlohy Vaše aspoň něčím podporovati, posílám zde přiložených 50 zl. stř. s tou žádostí, abyste mne za úda a zakladatele Dědictví sv. Cyrilla a Methoda přijali. Žehnejž Bůh pracem Vaším, o což Jej v modlitbách svých neustále prositi neopomine Váš ochotný Bedřich, kardinál a arcibiskup.“²⁾

¹⁾ Tamtéž, 190.

²⁾ Dopis otiskl také „Hlas“ 1851, č. 47, ze dne 21. listopadu.

HOSPODÁŘSKÝ STAV DĚDICTVÍ.

Propagace Dědictví katolickými sjezdy a kněžstvem. Šeb. Kubínek. — Rozšíření na Slovensku, Olomoucku a v Čechách. Přehled vzrůstu členstva. — Finance Dědictví. Otázka honorářů. Hospodářský úpadek na konci období.

Zakladatelé Dědictví byli si od počátku vědomi, že hlavní oporou nového ústavu bude ne tak přízeň církevní vrchnosti, jako spíše práce horlivého kněžstva a zájem širokých vrstev lidových. Proto použili první příležitosti, kdy bylo možno i živým slovem nadchnouti větš kněžské shromáždění — exercicií, a proto pomýšleli původně přičleniti Dědictví k celému obrodnému hnutí katolickému, organisujícímu se v Katolických jednotách.

Dědictví nestalo se sice formálně odborem Ústřední katolické jednoty brněnské, zachovalo si organizačně úplnou samostatnost, ale poněvadž vedoucí jeho činitelé, zvláště Sušil, Kulda, M. Procházka a Poimon, byli zároveň ideovými vůdci Katolické jednoty, bylo jen přirozeno, že oba spolky pracovaly stále v nejlepším souladu a navzájem se doplňovaly i podporovaly.

Spojoval je úzce již týdeník „Hlas jednoty katolické“, jenž byl od počátku zvolen také za orgán Dědictví: přinášel všechna provolání a návštěví a podával pak pravidelné zprávy o schůzích výboru a všech jeho podnicích, jakož i výkazy jmen nově přistupujících členů. — Teprve r. 1857 bylo na návrh jednatele B. M. Kuldy usneseno — aby také jiné noviny a časopisy měly možnost všimati si činnosti Dědictví a referovati o jeho knihách — posílali po výtisku vydaných knih čelnějším redakcím: Pražských Novin, Slovenských Novin ve Vídni, Časopisu Č. Musea v Praze a Moravských Novin v Brně.

Zvláště účinnou propagaci pro Dědictví vykonaly čtyři velké sjezdy Kat. jednot v Brně v letech 1851—1854. Tak hned na I.

sjezdu (21.—24. září 1851) měl člen výboru Jan Fáborský zvláštní řeč o Dědictví sv. C. a M. a o knihovnách, Kašpar Klička pak o užitečnosti pilného čtení dobrých, zvláště náboženských knih. Na II. sjezdu (19.—21. října 1852) mluvil člen výboru Fr. Maršovský, jak velice je prospěšno a potřebno čtení dobrých knih a spisů náboženských — laciným způsobem každému k tomu napomáhá Dědictví sv. C. a M. Podobně i program III. sjezdu (18.—20. října 1853) uvádí přednášky o vzdělání lidu, zvláště náboženskou četbou.

Těmito sjezdy, jichž se zúčastňovali hojně i zástupci vzdálených obcí venkovských a nadšení na nich čerpané roznášeli do svých domovů, byl vzbuzen hned na počátku živý zájem o Dědictví. A aby se tento zájem rozšířil a přinesl praktické ovoce, o to se snažilo hlavně horlivé *mladé kněžstvo* drobnou prací mezi lidem.

Z vlastní zkušenosti pěkně líčí tuto práci básník Jan Soukop, vzpomínaje ve zmíněných již „Črtách z dob Sušilových“, jak tehdejší „dělníci na vinici Páně“ pilně pěstovali, zalévali a opatrovali „hořčičné semínko“ Dědictví CM. „Kázalo se všude a často lidu o čtení a šíření dobrých knih v křesťanském duchu sepsaných a povzbuzovalo se při každé vhodné příležitosti, na křesťanských cvičeních, ve školách, při zápisu do matrik, zvláště při zdavkách atd., aby členové hojně Dědictví našemu se získali . . . Ne jeden kaplánek tehdejší přes celé sto údů získal! Což nebyla-li to horlivost právě apoštolská?“¹⁾

Takovým horlivým apoštolem byl na př. Tomáš Procházka, kaplan v Ivančicích: třeba s počátku váhal z obavy, že nové brněnské Dědictví poškodí pražské, stal se již r. 1851 sám jeho zakládajícím členem a získal mu do své předčasné smrti (1857) 38 spoluúďů.

Zvláště horlivou činnost v tomto směru rozvinul dědictvý kaplan *Ign. Wurm*. R. 1854 píše jednateři Kuldovi, že už nasbíral 110 úďů, a slibuje: „Do roka jich bude dvakrát tolik. Inu, kdož by nepřikládal rukou, když běží o čest a slávu Boží!“ A zakrátko znovu oznamuje, že už vylezl do druhé desetiny druhého sta. Do tisícileté slavnosti cyrillomethodějské chtěl jich mít tisíc! „Pořem mne propustíte na odpočinek, co? — Jen dá-li Pán Bůh

¹⁾ Obzor 1889, 146.

zdraví a požehnání svého — začnu potom znova!“ — Že k této propagační práci bylo třeba často i finančních obětí, je pochopitelné. Téhož roku přiznává Wurm příteli, že se musel z nouze státi šetrnějším a omezovati své osobní výdaje. „Chtěje mocí proraziti dubovou kůru, cpal jsem knihy a obrazy téměř násilně do lidu. Konto u Nitscheho vylezlo mi za rok 1853 na 171 zl. 1 kr. stř. Kde je Winiker, Bušák, — kde časopisy? To bylo símě. Květ jsou údové v Dědictví. Podle mého rozumu patřilo by nám všem býti co do příjmů veledůstojnými pány preláty! Co?“¹⁾

Jest ovšem také jisto, že všichni kněží neměli takového pochopení pro význam Dědictví a tím méně horlivosti a obětavosti pro jeho rozšíření. Takové pohodlné nebo nevšímavé burcoval, po případě i zastupoval opravdový laický apoštol dobrého tisku — *Šebestian Kubínek*. Nestal-li se, jak původně minil, vlastním zakladatelem Dědictví CM, stal se nyní jeho nejhorlivějším rozšiřovatelem. Prodal již dříve (1847) svůj statek v Blažovicích, peníze stržené věnoval na dobré účely, hlavně na školní knihovny v okolních obcích, a více než 30 let chodil v létě v zimě od vesnice k vesnici, od města k městu s almárkou plnou knih, žije při tom životem přísně odříkavým: nepil nikdy lihových nápojů, nepožíval masitých pokrmů, léhal na holé zemi, dlouho do noci se modlil, zpíval zbožné písně, povzbuzoval všude lid i kněze k dobremu životu a hlavně — šířil dobré knihy, získáváje členy Dědictvím i jiným vydavatelským spolkům. Píše sám o sobě po letech:

K tomu tedy směřoval Kubínek, by dobré knihy množil v rodinách, k tomu obětoval život, statek, sílu, příčinnivost v krajinách...²⁾

Práce pro Dědictví CM ujal se Kubínek s takovým nadšením, že na př. za jediný rok 1857 získal mu 519 členů a odvedl do pokladny 3000 zl. stř.³⁾

¹⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 191—192. Jinde píše Wurm: „Kázal jsem v Pustoměři na sv. Annu při svěcení krásného obrazu Božského Srdce Páně o Dědictví sv. C. a M. Slyšelo mne dvanáct panáčků a nabitý kostel lidu. A tak pořad skvěleji *naša kvete!*“ (192.)

²⁾ Děje Kubínka, sběratele údů k ústavům vzdělávacím, 30.

³⁾ Kubínek zemřel v brněnské nemocnici dne 8. července 1882 a byl pochován druhým starostou DCM prof. M. Procházkou na starobrněnském hřbitově. Památku jeho zvěčnil zvl. V. Kosmák ve svém „Kukátku“ a malíř nástěnného obrazu ve svatohostýnském kostele, kde v zástupu poutníků je zachycena také postava Kubínkova s charakteristickou almárkou na knihy.

Výbor Dědictví byl si dobře vědom, že rozšíření spolku a tím i úspěch jeho činnosti závisí nejvíce na těchto dobrovolných, ideálních sběratelích údů. Proto, aby jejich horlivost odměnil a znovu podnítil i jiné povzbudil, zasílal jim s počátku zvláštní poděkování a později vedle toho povyšoval je do vyšší třídy členské. První, kdo tak byl povýšen za spoluúda II. třídy, byl právě Š. Kubínek (na schůzi dne 18. dubna 1853). A již po 3

ŠEBESTIAN KUBÍNEK,
nejhorlivější šířitel Dědictví CM.

letech (11. března 1856) byl jednohlasně přijat návrh pokladníka E. Karlíka, aby byl Kubínek pro své zásluhy povýšen za úda I. třídy s právem na 4 výtisky každého vydaného podílu. Kubínek zůstal také jediným, kterému se dostalo této nejvyšší pocty.

Kubínkova úspěšná činnost byla výboru pobídkou, aby získal více takových vhodných mužů, zvláště i laiků, kteří by šířili Dědictví, roznášeli a prodávali jeho knihy také v jiných krajích, zvláště v Čechách a na Slovensku. Již na schůzi dne 4. května

1852 uznáno za potřebné postarati se o takové „jednatel“¹⁾. Po roce (18. dubna 1853) hovořeno znovu o této věci a usneseno, vymoci vhodným k tomu mužům a zvláště také Kubínkovi úřední povolení, aby směli roznášeti údům Dědictví podílové knihy. Ale již na schůzi 13. března 1854 bylo oznámeno, že podle nových zákonů nemůže se toto právo vymoci ani Kubínkovi ani jiným. A tak činnost Kubínkova i ostatních „jednatelů“ musila se omeziti jen právě na sbírání údů.¹⁾

První takový sběratel mimo diecesi brněnskou přihlásil se — z uherského Slovenska: byl to kaplan Ondřej Rojko, který v dopise ze dne 31. prosince 1852, plném nářků na těžké poměry a na maďaronství mnohých kněží, slibuje, že se přičiní, aby získal za členy i jiné slovenské kněze. Zvláště horlivou činnost v této věci vyvinul jiný slovenský kněz — Jiří Slota: rodák z Rajce na Trenčinsku (1819), byl na kněze vysvěcen v Brně a působil s počátku jako kaplan v Žeraticích (Šaraticích). Jako národně uvědomělý „Slovan“ byl zvolen také do výboru DCM, účastnil se tu prvních schůzí a pracoval nadšeně pro Dědictví, i když r. 1852 odešel do svého rodného kraje jako profesor gymnasia v Báňské Bystřici, i později, když se stal farářem a děkanem v Pustovoděradech (zemřel r. 1882). — Podobně horlivě působil v arcibiskupství ostráhomském kněz Lad. Vachaja, který se zúčastnil jako host také valné schůze Dědictví 1. května 1866.

Různé návrhy, jak by mohlo Dědictví více proniknouti na Slovensko, podával jednateli Kuldovi Ign. Wurm. Radil na př., aby výbor zaslal zdarma knihy do Pešti a do Prešburku na podělenou učitelstvu a školám, aby poslal stanovy a seznam dosud vydaných knih biskupu nitranskému se žádostí, by vyzval kněžstvo na Slovensku ke vstupování do Dědictví. Se svými přáteli J. Slotou a P. Obdržálkem opatřil také Wurm katalogy kněžstva z několika slovenských diecesí, aby dle nich byly rozesílány stanovy a seznamy knih. Doporučoval konečně, aby Dědictví na důkaz vzájemnosti dalo zhotoviti obraz, jak sv. Vojtěch křtí sv. Štěpána.

¹⁾ I tak žalovali jednou knihaři Kubínka, jak vypravuje J. Soukop (Obzor 1889, 162), že bezprávně prodává knihy. Přiveden na hejtmanství ve Slavkově, vykázal se, že knih na prodej nenosi, nýbrž pouze sbírá členy do Dědictví. Ospravedlniv se takto vybízel hned také úředníky, aby se též dali zapsati do některého Dědictví — pro dobrý příklad lidu.

Některé z těchto návrhů byly uskutečněny a ne bez výsledku, jak ukazuje hojný počet údů ze Slovenska.

Týž Ign. Wurm nepřestával upozorňovati Kuldu, že Dědictví musí věnovati větší pozornost také *Olomoucku* a získati tak pro svornou spolupráci obě moravské diecese. Jeví prý se tam nebezpečná nevole a nespokojenost se správou Dědictví, hlavně pro její zdlouhavost. Také prý se zdá Brno Olomoučanům příliš výstředním, proto nemají k němu důvěry. Radí tedy (r. 1854), aby Dědictví zřídilo v Olomouci svou filiálku neb aspoň aby tam mělo svého pokladníka, dále aby povolalo do výboru několik údů za arcidiecesi a hledělo si nakloniti arcibiskupa.

Výbor sám také těžce nesl malou účast Olomoucka, jak je patrné i z některých poznámek v „Hlase“: hned v prvním roce činnosti Dědictví si stěžuje, že se setkává s velkou netečností jak v Čechách, tak zvláště v arcidiecesi olomoucké, kde má jen 89 členů a v alumnátě olomouckém jen jedinkého, kdežto v brněnském 34.¹⁾ Proto — když nebylo tak snadno zříditi v Olomouci filiálku — usku-tečnil, jak už dříve zmíněno, aspoň oba poslední návrhy Wurmovy. A brzy také získal na Olomoucku řadu horlivých šířitelů a pří-znivců. Vynikal mezi nimi *Tom. Bečák*, tehdy farář v Kyselovicích, a zvláště *Ant. Dudík*, bratr člena výboru Dra B. Dudíka, tehdy kaplan ve Vyškově, pilný spisovatel povídek i náboženských článků: sám se přihlásil jednatelem Kuldovi, že chce býti jednatelem Dědictví na Olomoucku, a svůj úkol také obětavě plnil — podle vzoru svého blízkého souseda Ign. Wurma.

V Čechách takového jednatele Dědictví nenalezlo — aspoň není o tom nikde zprávy. Že přesto získalo i tam poměrně dosti členů, bylo zásluhou radaktora „Blahověstu“, prof. *Václava Štulce*, který našemu Dědictví velmi přál,²⁾ stýkal se přátelsky s mnohými členy výboru a také ve svém listě přinášel často zprávy o jeho činnosti. Tak připravoval také půdu *Šeb. Kubínkovi*, jenž se svou almárkou procházel i českými krajinami a dočkal se mnohde pěkných úspěchů. Sám o tom píše:

A mnoho Čechů se přihlásilo, kněží i nekněží, k tomu ústavu; ano, některým se líbilo čtení kněh, kterými dělilo Cyrillo-Metho-dějské Dědictví zprvu,

¹⁾ Hlas 1851, č. 16, 64.

²⁾ Byl již při založení DCM 23. srpna 1850.

nežli čtení Svatojanských kněh, ač byly velmi dobré a užitečné, naše ale Dědictví vydávalo knihy namnoze již pro učené . . .¹⁾

Podle vzoru Dědictví svatojanského použil výbor také jiného propagačního prostředku: na schůzi dne 18. dubna 1853 se usnesl podati žádost konsistořím v Brně a v Olomouci, aby do *dioces-ních katalogů* byl pojat u kněží titul „spoluoud Dědictví sv. C. a M.“ Žádosti bylo vyhověno, a proto i později byli nově přistouplí údové-kněží oznamováni příslušné konsistoři.

Nesnadnější bylo Sušilovi samému následovati příkladu ředitele pražského Dědictví kan. V. Pešiny, jak mu to doporučoval zmíněný Tom. Bečák; sám prý byl očitým svědkem, jak pracuje Pešina na venkově mezi lidem pro své Dědictví: všude, kde přišel, hleděl především získati kněžstvo, pak nechal svolat všechny údy Dědictví svatojanského, měl k nim přiměřenou dojemnou řeč, obyčejně o zásluhách a slávě sv. Jana, pak rozdával malé dárky, obrázčky a modlitby, a to působilo, neboť ihned se přihlásilo několik údův. „Něco podobného musíte i vy učinit, a pak to půjde i u nás!“²⁾

Co bylo Sušilovi nemožno, konali nadšení jeho žáci.

U zbožného moravského lidu pomáhaly jim ovšem nemálo také *duchovní milosti*, jichž se podle stanov dostávalo údům Dědictví: účast na mších svatých, obětovaných členy stavu kněžského, a možnost získati plnomocné odpustky.

Společná snaha výboru a horlivých spolupracovníků o rozšíření Dědictví přinesla také brzy pěkné ovoce, jak to názorně ukazuje statistika vzrůstu členstva:

¹⁾ Děje Kubínka, 31. Slova Kubínkova potvrzují i častější zprávy „Hlasu“. Tak na př. r. 1860 dopisovatel z jižních Čech se raduje, že „Dědictví CM vždy většího účastenství v Čechách nabývá a že se údové vždy u větším počtu k němu přihlašují.“ A udává podobný důvod jako Kubínek: „Však se také Dědictví o dobré, poučné a užitečné knihy horlivě stará, lid pak náš si v nich velmi libuje, a čtení jich působí mu nejen vyražení, nýbrž i vzdělání a poučení . . .“ „Hlas“ 1860, č. 2, str. 13. Týž dopisovatel několikrát zdůrazňuje, že nejvíce působením Dědictví CM rozšířila se v Čechách známost o sv. apoštolech slovanských. „Založení Dědictví bylo nejhlavnější přípravou ke slušnému slavení tisícileté památky jich příchodu.“

²⁾ Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy. Dop. č. 104, str. 157.

Roku	Přistoupilo údů	Z nich jest :				Rodů a údů věčných	Kněží
		zaklada- telů	I. třídy	II. třídy	III. třídy		
1850	59	5	6	5	43	4	45
1851	350	10	5	17	318	61	168
1852	535	8	5	5	517	161	147
1853	745	—	—	4	741	221	71
1854	799	—	—	1	798	144	67
1855	1247	1	—	6	1240	268	137
1856	1228	1	—	2	1225	287	122
1857	1697	—	—	3	1694	276	259
1858	1291	—	—	2	1289	202	95
1859	1475	1	—	2	1472	352	107
1860	1041	1	—	—	1040	184	50
1861	831	—	—	1	830	186	70
1862	695	—	—	1	694	122	22
1863	593	—	—	—	593	77	25
1864	205	—	—	—	205	55	5
1865	126	—	—	—	126	14	2
1866	130	—	—	2	128	34	2
1867	151	—	—	—	151	50	10
1868	170	—	—	2	168	48	28
Souhrn	13368	27	16	53	13272	2746	1432

V prvních letech značnou část členstva tvořili, jak je patrné, kněží. Později přibývalo přirozeně stále více laiků.

Jak rychle zakotvilo Dědictví CM, vysvitne nejlépe, srovnáme-li vzrůst jeho členstva se statistikou Dědictví svatojanského. Toto za 1. rok (1835) získalo 58 údů, na konci r. 1836 mělo jich 134, po 12 letech 2000 (v květnu r. 1847) — kdežto DCM překročilo tento počet již ve 4. roce své činnosti (v polovici r. 1854). Číslo 4300 dosáhlo pražské Dědictví r. 1852, tedy až po 17 letech — za tutéž dobu překročilo DCM již počet 13.000. Že při tom nijak nepoškodilo rozvoje svého českého vzoru, ukáží později.

Úměrně se vzrůstem členstva stoupaly ovšem také *příjmy* Dědictví. Výboru, v němž nebylo nějakého zkušeného finančního odborníka, nastávaly s počátku dosti těžké starosti, jak *hospodařiti* pokud možno nejvýhodněji s přijatými vklady a zvláště kolik třeba vynakládati na vydávání členských podílů, aby byla udržena a pro budoucnost zabezpečena finanční rovnováha.

Kdož by se divil, že se toho vždy nedosáhlo, i když správcem pokladny byl prozíravý a do svého úkolu brzy zapracovaný brněnský kaplan Ed. Karlík: ani on jistě neodolal tužbám ostatních idealistů ve výboru, jimž více radosti působil silný, nákladný podíl než nějaký přebytek v příjmech, ukládaný pro doby hospodářské tísně.

O financích bylo nutno jednati hned v první schůzi výboru (23. října 1850): bylo prostě ustanoveno, že se má každý vklad ukládati do spořitelny na úroky. Otázka pak, mají-li se knihy vydávati jen z úroků či také z jistiny, byla rozhodnuta tak, že se mají na knihy vynaložiti každoročně všechny úroky a z jistiny, která se toho roku sejde, jen polovička, kdyby běžné úroky nestačily. Praktické zkušenosti a potřeby nutily ovšem brzy výbor, že toto zásadní rozhodnutí přestupoval a měnil.

Aby byly vklady lépe uloženy a zhodnoceny, navrhl na schůzi dne 13. března 1854 Jos. Těšík, aby se za část peněz nakoupily státní úpisy, zvláště pak výhodná nová státní půjčka. Věc se ponechala pokladníkovi, který také později dle svého uznání ukládal kmenové jmění do státních papírů.

Zato právem se bránil výbor myšlence, aby byly peníze půjčovány soukromým osobám. A je jistě příznačno, že se hned v prvním roce obraceli lidé k Dědictví se žádostí o půjčky: značný zájem moravské veřejnosti o nový ústav budil v nich patrně domněnku, že Dědictví má již takový kapitál, že může půjčovati peníze. První taková žádost (osoba žadatele není v protokole blíže označena) byla zamítnuta na schůzi dne 4. listopadu 1851 s poznámkou, že ostatně Dědictví ani nemá hotových peněz. Mezi žadateli o půjčku bylo dokonce i město Ivančice, jemuž byla na schůzi dne 11. března 1856 půjčka také většinou hlasů odepřena. Později (1860) prosil o půjčku 3000 zl. na zakoupení domu brněnský knihař Vaňátko, r. 1862 sestry z Horního Litvinova v Čechách atd. Výjimečně byla povolena půjčka 1000 zl. štedrému mecenáši

hr. Sylvě Taroucovi — a tato výjimka působila také výboru dosti starostí.

Příjmy Dědictví kromě vkladů a úroků plynuly také z *darů a odkazů*. Prvním takovým mecenášem byl právě obětavý hr. Sylva-Tarouca, který hned na počátku darem 1000 zl. stal se prvním zakládajícím členem Dědictví a také později jako člen výboru hradil některé hotové výlohy (na př. za tisk stanov, zvacích listků a pod.). — Za jiné větší dary posílal výbor písemné poděkování: tak r. 1851 děkuje Jos. Voráčovi, kaplanu v Jedovnicích, r. 1856 Jos. Šumovi, superioru německých sester v Opavě, a Jos. Straškrabovi, mlynáři v Rybníčku u Vyškova. Téhož roku zapsány jsou první odkazy, jež Dědictví učinili v závěti: Ign. Hlaváč, lokalista ve Vel. Prosenicích, 150 zl. stř., Barb. Kalábová v okresu Vyškovském 20 zl. stř.

Ve *vydání* největší položkou byl ovšem vždy tisk a vazba nových podílů, nejmenší pak obyčejně — autorský *honorář*. Dědictví nežádalo od svých spolupracovníků, aby pracovali zadarmo: jen v prvotním návrhu stanov očekávalo tak od kněží, kteří měli vzítí zavděk cti býti údy ústavu a spokojiti se nejvýše náhradou výloh, jež měli při své práci; nekněžím byl stanovami slibován honorář, ježž měl určití výbor. Na schůzi dne 10. března 1851 bylo však — na návrh Dra B. Dudíka — rozhodnuto, že se bude platiti honorář i kněžským spisovatelům, ale jen těm, kteří o to výslovně požádají. Později pak (21. října 1856) bylo přesně stanoveno, že na výslovnou žádost spisovatele bude se dávat i za arch původní práce 10 zl. stř., za arch překladu 5 zl. stř.; honorář za korekturu ustanoven (na schůzi 10. května 1859) prozatím na 2 zl. stř. za tištěný arch. Ale již brzy nato (19. června 1860) byl honorář zvýšen z 10 na 15 zl. r. č., s korekturou 17 zl. za arch v dvanáctce. Toto zvýšení bylo výslovně odůvodněno snahou „rozmnožiti počet rukopisů“. Honorář pořadatele kalendáře „Moravana“ byl stanoven již dříve (18. října 1854) na 100 zl. stř. ročně.

Jak viděti, byly honoráře poměrně slušné, ale mnozí spolupracovníci skutečně vyplnili tiché očekávání výboru a honoráře nežádali nebo se ho výslovně *vzdávali*. Příkladu *Tom. Procházky*, jenž svůj spis „Putování Krista Pána na zemi“ „daroval“ do vinku Dědictví, následoval *Dr. Fr. X. Škorpiš*, jenž se „obětivě

oděkl honoráru 100 zl. za knihu „Tichomořské misie“ a byl za to zvolen za spoluzakladatele Dědictví. Podobně učinil *Jakub Procházka*, *Dr. Jos. Chmelíček* i *Jan Fáborský*, který se r. 1855 vzdal honoráře 200 zl. stf. za své mapy a kresby a navrhl, aby se peníze uložily v pokladně a aby z nich každoročně byl podělen členstvím jeden studující gymnasia.

Než přes tyto oběti se strany spolupracovníků vyžádalo si vydání některých velmi objemných podílů vysokých nákladů, na něž nedostačovaly již úroky ze základního jmění. A když pak v letech šedesátých — po válce rakousko-italské a zvláště za války rakousko-pruské přišly i všeobecné *hospodářské otřesy*, není divu, že vzestupná čára příjmů začala zvolna klesati a úbytek úroků i nových vkladů donutil pak výbor, že musil v letech 1866 až 1869 omeziti i svou vydavatelskou činnost na kalendář a novým údům dávatí jen některý za starších podílů. Zpráva v protokole (20. června 1865) poukazuje při tom na Dědictví svatojánské, jež, „ač mnohem starší a bohatší, již letos pro rok 1865 se bylo na vydání dosti skrovné knihy obmezilo.“

Přehledný obraz *hospodářského stavu* Dědictví jeví se tedy takto:

R. 1851	kmen. jmění	4.988.31 zl.	-	vydání na tisk podílů	1.008.57
R. 1852	„	9.873.07 zl.	-	„ „ „ „	2.457.24
R. 1853	„	16.543.21 zl.	-	„ „ „ „	2.691.36
R. 1854	„	21.713.39 zl.	-	„ „ „ „	5.350.57
R. 1855	„	29.672.04 zl.	-	„ „ „ „	23.779.43
R. 1856	„	39.870.18 zl.	-	„ „ „ „	16.037.02
R. 1857	„	57.626.46 zl.	-	„ „ „ „	32.113.33
R. 1858	„	62.421.25 zl.	-	„ „ „ „	19.609.49
R. 1859	„	67.921.54 zl.	-	„ „ „ „	17.989.—
R. 1860	„	74.243.34 zl.	-	„ „ „ „	17.265.58
R. 1861	„	71.606.29 zl.	-	„ „ „ „	18.304.06
R. 1862	„	75.225.86 zl.	-	„ „ „ „	9.854.01
R. 1863	„	69.704.19 zl.	-	„ „ „ „	8.338.29
R. 1864	„	70.531.71 zl.	-	„ „ „ „	8.889.69
R. 1865	„	65.779.11 zl.	-	„ „ „ „	11.591.23
R. 1866	„	66.907.86 zl.	-	„ „ „ „	8.364.03
R. 1867	„	63.220.61 zl.	-	„ „ „ „	9.557.77
R. 1868	„	60.720.— zl.	-	„ „ „ „	5.725.50

Skoro celá tato částka, na níž kleslo jmění Dědictví při posledním účtování v období Fr. Sušila, byla uložena v úpisech státní půjčky. Úroky z ní činily něco málo přes 3000 zl., což ovšem při úbytku ostatních příjmů ze vkladů a prodeje knih nestačilo na vydání větších podílů, zvláště když v letech šedesátých značně podražily tiskařské práce i papír a pro velký počet starších údů bylo třeba tisknouti každý podíl ve značném nákladě 10—15.000 výtisků.

Není divu, že mnozí členové, zvyklí na prvotní štědlost v každoročním podělování, nebyli spokojeni s hubenými podíly posledních let a vytýkali výboru, že měl lépe hospodařiti a pamatovati, že po úrodných letech přicházejí léta suchá a hubená. „Nemusely se takové tlusté a nákladné vydávati knihy,“ vyjadřuje tuto nespokojenost některých ještě po letech pisatel článku o Dědictví v „Hlase“ — „z jednoho podílu by se snadno byly mohly udělati dva i tři; uspořené pak tímto způsobem peníze kdyby každoročně ještě se byly ku základnímu kapitálu přirazily, byl by tento nyní tak vysoký, že by snadno dostačoval k vydání dvou knih, jak to v letech dřívějších obyčejem bylo...“ (Hlas 1872, 443.)

Výtka nebyla jistě zcela neoprávněná: výbor spolku, jenž má doživotní členy, mohl předvídati, že počet nových členů bude se časem nevyhnutelně menšiti. Ale řídil se asi, jak vysvětluje již také oněm nespokojencům pisatel článku v „Hlase“, zásadou, že kapitál ponese mnohem větší úroky, vynaloží-li se na dobré knihy, než kdyby se ukládal jen ve státních papírech, jež při nejmenším hospodářském otřesu klesají v ceně, ano mohou velmi snadno ztratiti veškerou svou cenu. „Peníze nebyly marně vyházeny, nýbrž vráceny jsou údům a v dobrých knihách u nich uloženy. A zajisté postaví-li si většina členů Dědictví sv. Cyrilla a Metoděje všechny knihy, jež Dědictvím obdrželi, na lavici vedle sebe, zaznamená-li si a spočítá pak cenu jedné každé, tož zajisté shledá, že vklad i s bohatými úroky již třebas dávno jest jim nahrazen, nebera ani ohledu na duchovní výhody, jichž Dědictvím se mu dostalo a jež ovšem vypočísti se nedají, a přiznati se musí, že reptající snad proti Dědictví, činí to bez spravedlivé příčiny...“

Vysvitne to snad i nám, vzdáleným a spravedlivým posuzovatelům, z dalšího přehledu vydavatelské činnosti Dědictví v období Sušilově, na niž byla věnována tak velická na tehdejší dobu suma — 216.925 zl. stř.

VYDAVATELSKÁ ČINNOST DCM.

Pověšný ráz. — Spisy z oboru náboženského, děje- a zeměpisného. Umělecká výchova, církevní hudba a zpěv, hospodářství, zábavná četba. Spisy nedokončené a nevydané. — Zevnější úprava, tisk a písmo. — Přehled jednotlivých spisů: Moravan, knižní podíly, umělecké publikace.

Provolání napsané J. Bílým a rozeslané dne 15. června 1850 jasně již určovalo hlavní úkol Dědictví: duchovní boj proti novodobému pohanství a práci o obnovení křesťanského ducha v rodinách. Poněvadž směry nepřátelské těmto snahám zneužívají ve svůj prospěch zejména tisku, mělo se také Dědictví chopiti stejné zbraně: mělo se státi — podle vzoru katolíků francouzských i českých — především „zbrojnicí pravdy“ proti nevěře a posilou mravů proti hrozící mravní rozpoutanosti. Stručně vyznačily též úkol i stanov.

Tuto vůdčí ideu zakladatelů dlužno míti na paměti, chceme-li spravedlivě posuzovati vydavatelskou činnost Dědictví, zvláště v prvním jeho období. Tato idea právě, jak jsme viděli, byla vlastním důvodem jejich odchodu z Národní jednoty a vtiskovala také všem jejich publikacím svůj odlišný ráz.

Je tedy pochopitelné, že *literatura* nebyla jim *cílem*, nýbrž jen *prostředkem* — stejně tak jako jejich současníkům z druhého tábora. Rozdíl byl jen v účelu, jemuž měla literatura sloužiti: Nár. jednota měla na mysli — odezíráme-li od oněch několika jednotlivců, kteří chtěli v lidu šířiti i protináboženskou francouzskou „osvětu“ — jen všeobecné vzdělání moravského lidu a hlavně jeho národní uvědomování, kdežto zakladatelé Dědictví spojovali s tím uvědoměním *náboženského*, jež pokládali za základ pravé vzdělanosti, mravnosti i vlastenectví.

Je také přirozeno, že při těchto snahách šlo především o široké

vrstvy *lidové*, o něž se právě začínal vésti boj různých světových názorů a jež tedy nejvíce potřebovaly poučení i povzbuzení.

Zde ovšem nastávaly prvním literárním pracovníkům Dědictví neobyčejné nesnáze a *potíže*, o něž často jejich nejlepší úsilí ztroskotávalo. Psáti pro lid jest uměním, jež není každému dáno, zvláště je-li svým povoláním odkázán působiti mezi inteligencí, a má-li při své práci také vyšší, vědecké aspirace. Mezi zakladateli Dědictví i ve výboru bylo značné procento profesorů, i dva kněží působící v duchovní správě honosili se titulem doktorů. A když se pak zabrali do literárních úkolů na ně vložených, činili to s takovou důkladností a podrobností, že jim pod rukou vyrůstala — místo lidově naučných nebo vzdělávacích spisů — obsáhlá díla, zvláště historická, někde přirozeně více kompilační, ale jinde založená i na studiu původních pramenů, citovaných mnohdy v celé šíři.

Jistě ne neprávem vytýkal, jak už dříve zmíněno, i konsistorní referent, že Dědictví příliš hoví vkusu čtenářů theologicky a více abstraktně vzdělaných a že jeho spisy naleznou málo zájmu a přinesou málo užítku obyčejným venkovským čtenářům. Ale patrně nejednen ze zakladatelů viděl s počátku v Dědictví více vědecký, literární ústav, jak to naznačovala již některá místa v povolání J. Bílého a jak to později (r. 1860) navrhoval známý slezský buditel Cyprian Lelek v dopise Sušilovi.¹⁾

Bylo těžko vyhověti obojímu účelu — potřebám prostého lidu i metodám vědeckým — a snaha o to vedla obyčejně k málo zdařilým kompromisům. Většina spolupracovníků byla ovšem vedena heslem, že je třeba spíše lid povznášeti k sobě než jemu se přizpůsobovati. Dr. J. Bílý odpověděl na výtky o svém „vysokém slohu“ epigramem:

Nenaříkej, že já píšu vysoko,
nébrž, sám že stojíš hluboko.
Věřu! nebylť jest tím Horác vinou,
že stál v řeči prostou nad dědinou.²⁾

A je zajímavo, že právě spis Dra J. Bílého „Dějiny sv. katolické Církve“, týž spis, o kterém se tak odmítavě vyslovil re-

¹⁾ Dr. P. Vychodil, František Sušil, 213.

²⁾ „Hlas“ 1857, č. 31, str. 238.

ferent brněnské konsistoře, se mnohým lidovým čtenářům — velmi zamlouval! Dopisovatel „Hlasu“ z jižních Čech opětne píše, že jej uvítali (spoluúdobě) s velikou radostí, poněvadž náš lid miluje kroniky a dějepisy a zvláště jej zajímá dočísti se o osudech Církve sv. Pisatel článku získal touto knihou hned 4 nové spoluúdy Dědictví a doufá, že jich brzy přibude ještě více...¹⁾

A tak nevyhovovaly-li mnohé spisy lidu *slohem*, leckdy hodně těžkopádným, latinskými citáty přeplněným, uměly přece nalézt cestu k jeho srdci aspoň svým *obsahem*. Vůdčí činitelé v Dědictví jako kněží dobře věděli, že zbožný dosud venkovský lid dá se ještě nejsnáze přivábiti ke čtení knihou *náboženskou*. Věděli to ostatně i liberální lidé a dávali často svým publikacím náboženský ráz. Tak na př. právě v oné době vydává redaktor olomoucké „Hvězdy“ Václ. Žirovnický Album bl. Jana Sarkandra — proč, to vysvětluje z jeho dopisu liberálnímu českému politikovi K. Adámkovi (r. 1860), kde si stěžuje: „Máme tu na Moravě velkou túru, chceme-li, aby lidu něco do ruky se dostalo. *Zástěrkou* nám musí sloužiti k literární činnosti pouze a jediné katechismus čili *církev svatá*. . . Jest nám tedy povinností, každou příležitost, třeba náhodou nám poskytlou, upotřebiti k záměřům literárním. Jen tímto způsobem něco docíliti lze na Moravě.“²⁾

Kněžím činným v Dědictví nebylo jistě náboženství jen „zástěrkou“ k literární činnosti, nýbrž skutečnou potřebou lidu. Proto není divu, že v jejich publikacích mají převahu spisy *náboženské*, zvláště z oboru církevních dějin: život Kristův, životy svatých, dějiny a činnost církve, zejména v misiích, poutích atd.

Provolání i stanovy zdůrazňují, že úkolem Dědictví bude vydávati spisy nejen výhradně náboženské, nýbrž vůbec vzdělávací, zvláště z oboru dějepisu, zeměpisu, poznání vlasti, přírody, řemesel, orby atd.

Z těchto oborů nejvíce pochopení v Dědictví našly první dva: *dějepis* a *zeměpis*, hlavně ovšem proto, že souvisely nejúže s tematy rázu náboženského: se životy světců nebo s jednotlivými úseky církevních dějin, jež potřebovaly právě u nás důkladnějšího osvětlení, pak s misijní činností církve v cizích zemích. — Ve výboru samém byl nadaný kreslíř a rytec *map* — kaplan Jan Fá-

¹⁾ „Hlas“ 1860, č. 2, str. 13.

²⁾ K. Adámek, Z mých styků s Moravany. ČMM 1910, 359.

borský, jenž jel do Vídně, aby se tam obeznámil s rytím do kamene. Hned pro první knižní podíl „Putování Krista Pána“ zhotovil pečlivě mapu Palestiny, jež došla takové obliby, že Dědictví dalo (r. 1855) zhotoviti nové, opravené vydání ve 2000 výt. Podobně vypracoval Fáborský pro Dědictví mapu Černé Hory a Italie.

Zápisy o schůzích ukazují, že právě v oboru dějepisu a zeměpisu chtělo Dědictví vykonati mnohem více, než bylo skutečně. Snažil se o to zvláště hr. Sylva-Tarouca, který na schůzi dne 16. října 1855 učinil návrh, aby Dědictví vydalo *Atlas kamenopisný*, jako je mapa Černé Hory. J. Fáborský uvolil se pro pozdější dobu k tomuto úkolu, ale práce byla patrně nad jeho síly i nad finanční schopnosti Dědictví. Po roce zase na popud Sylvy-Taroucy bylo jednáno o vydání *populárního dějepisu*, u němž pracoval prof. M. Procházka, a *zeměpisu*, jaký mají Němci ve spise dra Vogla „Das Vaterlandsbuch“. Bylo usneseno hledati schopného pracovníka k tomuto úkolu, ale — nenalezl se. Na téže schůzi podaný návrh P. Sankotta, aby byla vydána *archeologie*, byl odsunut poukazem, že je mnoho archeologických poznatků již v knize „Putování Krista Pána“ a že bude na ně brán ohled také v jiných knihách.

Nedošlo také k vydání zvláštní *historie Moravy* s církevního stanoviska, jak to bylo přijato po návrhu prof. K. Šmídka (10. května 1859) jako jedna z příprav ke slavnosti tisícletého křesťanství na Moravě, ačkoliv se v práci uvázal prof. M. Procházka a Dr. J. Bílý mu postoupil k použití své práce z toho oboru. — Již dříve (1855) pomýšlelo Dědictví uskutečniti návrh Jos. Jirečka a vydati „Moravopis“ Pešiny z Čechorodu. Sušil pátral po rukopise v Praze, ale kanovník V. Pešina prohlásil, že dílo jeho předka se ztratilo asi při zrušení kláštera za Josefa II.¹⁾

Že starostovi Fr. Sušilovi záleželo na vydávání historických spisů rázu apologetického, viděti ze dvou jeho návrhů na schůzi 9. července 1861: aby se vydala *historie sněmu kostnického*, „poněvadž spis Rojkův v přeložení českém mezi národem naším zhusta koluje a tudý potřeba, aby lid náš s pravého stanoviska na veškereň čas Husův pozírali zvykal“ — a druhý: aby se vy-

¹⁾ Dopisy Jirečkův a Pešinův otiskl Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 259 a 273, str. 369 a 392.

dala *historie všech papežů*. Oba návrhy byly přijaty a hledání pracovníci. Pro první dílo se nabídl P. Chodníček, ale nedokončil ho; stejný osud mělo druhé dílo, o němž pracoval Roman Voříšek, kaplan v Žinkovech u Nepomuku v Čechách.

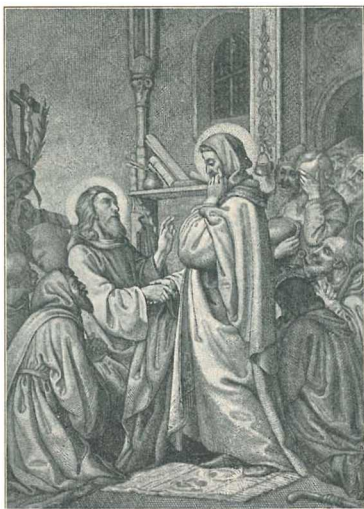
Po stránce církevně-historické a apologetické doplňoval vydavatelskou činnost Dědictví jeho časopisecký orgán „Hlas“: některé rukopisy, méně vhodné pro knižní publikace, byly předávány redakci „Hlasu“, vedené vždy členem výboru Dědictví, stejně jako tam byly uskutečňovány mnohé časové náměty, o nichž se hovořilo na schůzích výboru.¹⁾ — Ještě více naučné historických a zeměpisných i vlastivědných článků přinášel kalendář „Moravan“.

Hospodářská krize v polovici let šedesátých nedovolila Dědictví „prozatím“ vydati *historický Atlas*, jež prostřednictvím prof. Vaška z Opavy nabízel Merklas (r. 1865), a přerušila také velmi slibně začatou činnost v oboru *umělecké výchovy* ve směru náboženském.

O tuto činnost přední zásluhu měl opět uměnilovný a vzdělaný mecenáš hr. Sylva-Tarouca, jenž dovedl získati pro práci v Dědictví i vynikající umělce. Již ve druhém roce (10. února 1852) rozhodl se výbor, že Dědictví vydá a svým členům zdarma rozdá *obraz sv. Ludmily*; práce svěřena známému již pražskému umělci Hellichovi, její provedení všeobecně uspokojilo a úspěch obrazu povzbudil výbor, že se již po roce usnesl objednat i Hellicha druhý obraz *sv. Cyrila a Metoděje*, pak menší obrázky týčích sv. apoštolů a konečně (1857) obraz *sv. Vojtěcha*, jak křtí sv. Štěpána. 22.000 velkých a 24.000 menších obrazů rozešlo se po všech krajích naší vlasti, zdobilo tisíce stěn v domácnostech a zušlechťovalo svým jemným, uměleckým provedením vkus našeho lidu.

Vedle těchto obrazů dostali členové jiné krásné umělecké dílo, o něž se postaral rovněž hr. Sylva-Tarouca — členský *diplom*, vytvořený Jos. Manesem. První zprávu o tom podal jednatel dne 18. dubna 1853, „což výbor se zalíbením slyšel a svolení své dal.“ Po roce rozhodl, že se má vydati ve 12.000 výt. a to černý, nikoli

¹⁾ Tak na př. na schůzi 5. listopadu 1863 jednáno také, jak by se mělo čelití rozšiřování a škodlivému působení Renánova *Života J. Krista*. Red. K. Šmídek slíbil, že přečte knihu v jazyce francouzském i v českém překladu a napíše o ní v „Hlasu“ i ve zvláštní brožůře. Tak vznikla důkladná studie Šmídkova „Arnost Renan“, „Hlas“ 1863, 265 a d.

JOS. HELLICH: SV. CYRIL A METODĚJ.

Ó Bože, kterýž jsi nás skrze sv. bratry Cyrilla a Methodia k jednotě víry povolal, sjednot' opět odloučené bratry a sestry naše ke svaté církvi katolické, aby jako v nebesích tak i zde na zemi byla jen jedna hlava a jeden nejvyšší pastýř pravověrných křesťanů. Za to Tebe prosíme skrze zásluhy Ježíše Christa, skrze přimluvu Panny Marie, sv. Cyrilla a Methodia a všech svatých a světců Tvoji — Amen.

v barvách. Rozesílán byl r. 1857. Sotva který podobný spolek může se chlubit diplomem tak krásným, jako je toto dílo Manesovo. „Dědictví sv. C. a M.“, doznává J. Kabelík, „vneslo svými členskými diplomy také do nejubožejších chatěk vpravdě umělecké dílo, jež krásami z lidu vzatými opět působilo na ušlechťování vkusu lidového.“¹⁾

Podnikavý jednatel B. M. Kulda podal výboru (17. března 1858) ještě jiný dalekosáhlý plán v oboru nábožensko-uměleckém: aby totiž Dědictví jako důstojnou přípravu k oslavě jubilea cyrilometodějského opatřilo za pomoci umělců vhodné *sochy sv. apoštolů* pro kostely, návsi, pahorky atd. Návrhu se ujal i hr. Sylva-Tarouca, vyjednával s umělci a podával o tom zprávu na schůzi 10. května 1859, na níž se už výbor jen písemně loučil s Kuldou: podporovatel umění sám radil, aby se návrh odročil, „jelikož snad většího nákladu vymáhá, než pokladnici naší zdolati jest možno.“

Podobný osud stihl také důležitý plán z jiného oboru církevního umění — *hudby a zpěvu*, plán, kterému bylo věnováno několik let přípravné práce.

První myšlenku pojal Ign. Wurm brzy po založení Dědictví. Již 28. listopadu 1850 navrhuje Kuldovi, aby byla vydána *knihy Cyrilometodějská*, v níž by byly příležitostné písně psané v duchu sv. apoštolů a přiměřené básně, k nimž by oba Chmeličci a Křížkovský ochotně složili nápěvy. „Divno!“ horlí znovu Wurm o něco později, „že ještě žádnému nenapadlo vydati nějaké dílo hudební, ač ve výboru tolik znatelů hudby sedí a Dědictví v národu a pro národ zpěvný pracuje! V záležitosti té bude úsudek pp.: hraběte, Kalivody, Fáborského, Bílého a Sušilův rozhodný. Snad se moje skromné podání přemítáním a uvažováním jejich stane podnětem mnohem vážnějšího podniknutí.“²⁾

Návrh Wurmův nezapadl bez užitku. Nevyšla sice samostatná cyrilometodějská knížka příležitostných písní, ale ke Štulcovu životopisu sv. apoštolů (1857) byla připojena sbírka „Písní a básní“ moravských kněžských básníků. Také hudebního díla Dědictví nevydalo, ale účastnilo se činně právě v té době velmi živých snah o opravu *kostelního zpěvu*, zvláště *poutních písní* a pak i kan-

¹⁾ J. Kabelík, Mor. Nár. jednota. ČMM 1909, 347.

²⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 186—187.

JOSEF MANES:
DIPLOM DĚDICTVÍ SV. CYRILA A METODĚJE.

Velmi zmenšená tato reprodukce nemůže ani zdaleka vystihnouti krásy původního uměleckého díla Manesova, vydaného v rozměrech 43×42 cm. Kdo se pozorněji do něho zahloubá, pochopí brzy, jak pěkně vyjádřil tu umělec náboženskou a národní úlohu Dědictví CM v českém lidu. Jak významně přidružil postavy obou slovanských apoštolů ke knížatům apoštolským po boku žehnajícího Krista! A skupina tří andělů, sedících uprostřed mezi pilnými pracovníky ducha a horlivými čtenáři, jako by do úst kladl slova vepsaná ve spodním oblouku: „Všichni buďte jednomyslní!“

cionálu vůbec. Tyto snahy, jak podrobně vyličil Dr. P. Vychodil,¹⁾ zaměstnávaly již po několik let Sušila, který byl při tom v čilém styku s pražskými pracovníky o úpravu Svatojanského kancionálu a sám také k ní přispěl vydatnou měrou.

Z jeho patrně iniciativy učinil sloupský kaplan J. Soukop na III. všeobecném sjezdu katol. jednot (1853) návrh, aby se vydala *kniha poutnická* pro všechny důležitější poutě na Moravě, v Čechách, ve Slezsku i na Slovensku, aby se tak docílilo přezádoucí sjednocenosti a dokonalosti v pobožnostech vůbec a v písních i modlitbách zvláště. Tento návrh opakoval pak Soukop ve schůzi výboru Dědictví (20. října 1853), kde byl přítomen také prof. V. Štulc. Celý výbor přijal návrh za svůj a zvolil zvláštní odbor (Sušil, Tarouca, Paimon, Šuderla, prof. Procházka, Karlík, Kulda, Soukop), který by zařídil všechny potřebné kroky.

Odbor konal pak několik porad a zvláštním provoláním ze dne 1. října 1855 vyzval ke spolupráci i širší veřejnost, zvláště duchovenstvo působící na poutních místech. Z celého jednání, jež jest podrobně zaznamenáno ve zvláštních zápisech protokolní knihy, i z otázek, na něž žádal odpovědi, viděti, že nešlo snad jen o soubor a úpravu poutních písní, nýbrž o široce založené dílo *nábožensko-historické*. U každého poutního místa mělo býti popsání polohy, popis kostela a všech v něm se nalézajících památných obrazů, soch, kapliček a jiných předmětů, výklad původu pouti místní s nákresem dějepisným a místopisným, záznamy o pořádku bohoslužeb a pobožností a konečně v okolí oblíbené písně poutnické i s nápěvy.

Na svých poradách zpracovával odbor docházející materiál, ale pro jeho neúplnost a nedostatečnost vzdal se konečně další činnosti, zvláště když volaly jiné pilné a potřebné práce. Myšlenka sama tím nezanikla a ani vykonané přípravy nebyly nadarmo: uchopily se jí a uskutečnily ji mladší síly následujícího období. Tehdy starosta M. Procházka vypisuje na zvláštní příloze k protokolní knize velice zevrubně celé dějiny této myšlenky, připomíná také všechny ty první přípravné práce, jichž se sám činně zúčastnil. Ani on se nedočkal úplného díla: Poutní kniha vyšla až v letech 1887—1893.

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Frant. Sušil, 119 a d.

V době, kdy usínila již myšlenka na ni, podnítil Kulda na schůzi výboru (17. března 1858) novou akci na vydání *kancionálu* „na památku tisícletého příchodu sv. C. a M.“ Poněvadž v Praze pracováno horlivě o kancionále již několik let a Sušil sám, jak zmíněno, byl na práci účasten, navrhl Kulda dotázati se konsistoře pražské, chtějí-li vydati kancionál *společný*. Nesvolí-li konsistoř, vydá Dědictví kancionál samo. Do odboru pro úpravu kancionálu zvolen pak předsedou Sušil, jednatelem Kulda, pro hudbu a zpěv Křížkovský, dále M. Procházka, Soukop, Obdržálek a Šimbera.

V Praze projevíli tehdy značnou ochotu k žádosti Moravanů. Kardinál Schwarzenberg poslal do Brna ředitele Dědictví svatojanského Dra Frencla, aby se poradil o práci s představenstvem Dědictví CM. Na poradě konané dne 22. září 1858 rozděleny práce mezi oboje Dědictví tak, aby jistá část kancionálu „svatováclavského“ byla zpracována od Moravanů, jiná od Čechů. Pro opravování písní přijata zásada, aby starý text pokud možno zůstal nezměněn, písně pak méně správné a méně potřebné se mohou vypustiti; zato však vřadí se na příslušná místa nové písně, které se již staly lidu obecnými nebo které se mají vytvořiti, aby se vyhovělo potřebám celého národa československého. Konečná redakce textu měla býti svěřena prof. Fr. Sušilovi, melodií pak Dědictví svatojanskému, které také obstará tisk a náklad s tím spojený. Dědictví CM mělo odkoupiti za výrobní cenu potřebný počet výtisků.

Tato úmluva byla schválena arcibiskupem i konsistoi pražskou, což oznámeno v kurendě i zvláštním přípisem Fr. Sušilovi.

Zpráva o tomto důležitém kroku vzbudila všude radostný ohlas, poněvadž se všeobecně pociťovala potřeba oprav zastaralého kancionálu i veliké výhody sjednocenosti církevního zpěvu. Kulda sám horoval o tom nadšeně v kalendáři „Moravanů“, ukazuje, čím je katolický kancionál pro farnost a pro chrám. Doposud však žádný nedostoupil a nemohl dostoupiti všestranné dokonalosti, jaké vymáhá naše pokročilá doba. „Takovýto i v *jazyku*, i v *verších* i v *rýmech*, i v *nápěvích*, i v *jádře* dokonalý kancionál nemůže býti úlohou jednotlivce, byť by měl sebe větší učenost a sebe lepší vůli; totéž úlohou mnohých mužův, jež majíce potřebných schopností mluvnických i hudebních, spolu také hotovi

jsou, svůj čas a svou umělost obětivě věnovati národu svému ke cti a slávě Boží.“ Oznamuje, že mnozí naši vynikající pracovníci k žádosti výboru Dědictví již nyní slíbili svou pomoc a někteří již pilně pracují o vykázané části kancionálu, takže s milostí Boží doufati můžeme, že roku 1863 dostane se toto dílo do rukou údu. „Pomněte, co to bude za radost, co za prospěch! Kamkoliv přijdete po veškeré vlasti, všudy budete slyšeti tytéž velebné zpěvy a nábožné modlitby — všudy budete jako doma . . .“¹⁾

Jen u obou moravských konsistoří narazila myšlenka s počátku na odpor, odůvodňovaný v Brně formálními ohledy, v Olomouci pak poukazem na dokonalejší prý kancionál Bečákův a na peněžní výhody. Tento odpor podařilo se časem překonati, obě konsistoře pak vyzvaly duchovenstvo, aby bylo nápomocno Sušilovi sbíráním dobrých duchovních písní. Dr. J. Bílý v „Mor. Nov.“ již nadšeně oznamoval, že to bude velký monumentální kancionál, poněvadž pracují o něm nejvýtečnější síly hudební a básniřské v Brně a v Praze.²⁾

A přece tak slibně zahájené velké sjednocovací dílo nepodařilo se tak, jak bylo zamýšleno: v Praze vyšel sice v jubilejním roce 1863 nový kancionál pod změněným titulem „Svatojanský“, ale Moravanů neuspokojil a způsobil na čas i jisté rozladění mezi Brnem a Prahou.

V Praze totiž nedodrželi společné úmluvy obou Dědictví ze dne 22. září 1858: konečná redakce textu nebyla svěřena Fr. Sušilovi, nýbrž Dru Frenclovi a po něm kanovníku V. Bradáčovi. Proto když se na počátku r. 1862 obrátila redakce pražského Dědictví na Dědictví brněnské s návrhem, aby se kancionál vydával obojím Dědictvím jako podíl za dvě léta, výbor na schůzi 1. dubna 1862 jednohlasně prohlásil, že neodstupuje v ničem od usnesení zástupců obou Dědictví ze dne 22. září 1858, a zplnomocnil prof. Dra Fr. Hoška a K. Šmídka, aby odůvodnili pražskému Dědictví toto stanovisko.

Obšírné odůvodnění dokazuje zvláště, že kancionál má v každém ohledu sloužiti ke cti a chloubě našeho národa, čehož lze docílit jen tehdy, když se konečná a poslední oprava textu svěří jednomu rukoum. Dále že veškeren text Svatováclavského kancio-

¹⁾ Moravan, roč. VIII. na r. 1859, 28.

²⁾ Mor. Noviny 1859, 99.

nálu musí býti podroben důkladnější opravě, než jaké se mu mohlo dostat v tak krátké době, aby odpovídal oprávněným požadavkům pokroku v naší národní literatuře, ba že mnohé písně musí býti naprosto vymytěny a jinými nahrazeny. Výbor prozkoumal písně zaslané na ukázkou a nemůže tajiti, že se jim po stránce obsahové nedostává namnoze právě nábožensko-básnického vzletu, po stránce formální pak nevyhovují nijak prosodickým pravidlům našeho libozvučného jazyka. Proto výbor uznal, „jednohlasně a jednosvorně, že vydati již nyní kancionál ve způsobě namnoze tak nesprávné, bylo by tolik, co ustáliti prohřešky ty a vady opět na století, a že tudíž lépe bude posloužino i lidu i literatuře, počká-li se s tiskem kancionálu až k té době, kdež by horlivým, sjednoceným úsilím duchovenstva *veškeré* druhdějši diocésy sv. Vojtěcha mohl vydán býti ve způsobě co možná nejdokonalejší. Zakladatelům zajisté protokolu od r. 1858 i ta myšlénka tanula před očima, aby se při vydávání kancionálu i na katolické Slovensko v Uhřích, kdež oboje Dědictví valně čítá údův, slušný ohled vzal a tou měrou kniha ta i v tamějších diocésách žádoucího nabyla uvítání, což vše pro krátkost doby, alebrž i pro literární vzniklé tam roztržky a různice nemohlo bohužel až dosud ve skutek uvedeno býti.“

Jen stručně dotýká se odpověď Šmídkova a Hoškova také praktické stránky celé otázky: podle úmluvy z r. 1858 se zamýšlelo vydati kancionál uspořádaný *pro potřeby lidu*, kdežto nyní feditelství pražského Dědictví přihlíží více ke knize monumentální, jež by se vydala jako prémie na dvě léta.

Důsledkem této odpovědi bylo, že z rozkazu pražského arcibiskupa a v zastoupení Dědictví svatojanského přijel do Brna kanovník V. Bradáč¹⁾ a na schůzi dne 6. května 1862 jednal s výborem Dědictví CM: předložil mu část připraveného již kancionálu, vyložil zásady učiněných oprav a žádal, aby za změněných dnešních poměrů přistoupil výbor také ke změně podmínek dojednaných r. 1858 s jeho předchůdcem.

Šlo tu hlavně o praktickou stránku celého podniku: podle smlouvy

¹⁾ Dopis Bradáčův Sušilovi, oznamující toto rozhodnutí přijetí do Brna, jest otištěn ve sbírce dopisů Dra P. Vychodila „Z doby Sušilovy“, č. 373, str. 504. Nějakým omylem jest tento dopis datován dne 25. dubna 1863. Dle všech zápisů v protok. knize dalo se celé toto jednání r. 1862.

z r. 1858 měl se kancionál tisknouti ve třech vydáních, a to 1. pro varhany, 2. pro sbory k podělení údvů ve formátě postilly větším písmem i s kantem firmem a s modlitbami, 3. ruční vydání s příslušnými modlitbami bez not na prodej.

Nyní výbor Dědictví uznal, že ceny papíru, tisku atd. od r. 1858 nenadále a nadmíru vzrostly, takže ani pražské ani brněnské Dědictví nemůže dostáti této úmluvě bez poškození na jistinách; uznal také, že objem kancionálu vzrostl tak, že nemůže býti vydán v jednom roce, ale zároveň prohlásil, že se Dědictví CM z peněžitých a jiných důležitých příčin nemůže zavázati v nynější době k vydání kancionálu během dvou let; poněvadž pak pražské Dědictví tamějšími poměry jest nuceno počítati s vydáním kancionálu již r. 1863 — že dobrovolně odstupuje od smlouvy z r. 1858, s tím vyhrazením, že Dědictví svatojanské vydá kancionál o své újmě a že výbor Dědictví CM vstoupí s ním časem u vyjednávání o použití tohoto díla ke svým potřebám.

Nedošlo však k tomu již nikdy — jednak pro finanční tíseň, jež se v dalších letech stále stupňovala, jednak proto, že pražský Svatojanský kancionál neodpovídal zásadám, jak je r. 1862 jménem výboru tlumočili K. Šmídek a Dr. Fr. Hošek.

Veřejnost moravská nebyla ovšem spokojena, že Dědictví nedostalo svému slibu a nevydalo k jubileu r. 1863 kancionálu. Šmídkův „Hlas“ sice mlčel o celém jednání, ale zato olomoucká „Hvězda“ projevila velikou nelibost. Pisatel nebyl ovšem dobře informován o vývoji této záležitosti a tak svaluje všechnu vinu jen na brněnské Dědictví, že „odmítlo návrh Svatojanského spolku v Praze ke společnému vydání velkého kancionálu církevního, jehožto redakci prof. Sušil převzítí měl.“ Námitku, že by se takový monumentální spis více méně nehodil pro lid, vyvrací výtkou, že Dědictví od let již vydává životopisy svatých přespříliš dlouhé, kde velkou část (jako na př. u sv. Jana Kapistrána a Sarkandra) zaujímají přílohy v řeči latinské, více méně lidu nesrozumitelné...¹⁾

Na veřejné výtky odpověděl výbor jen prohlášením ve výroční zprávě kalendáře „Moravana“. Oznamuje tu ujednání ze dne 6. května 1862 a vyslovuje naději, že údové usnešení toto schválí, jelikož jich většina v Dědictví pražském zapsána jest a tudíž by

¹⁾ Hvězda 1862, 106.

za jeden rok podělení byli dvěma stejnými knihami z obou ústavů. „Úsnešení toto budiž považováno za důkaz bratrského porozumění obou Dědictví. Vysvětlením tímto vydáváme všechny zprávy za liché, ježto se rozšiřovaly, jakoby se byly sváry zběhly mezi oběma Dědictvími, a netajíme toho, že byly do světa zlomyslně puštěny, aby na Moravě rozsávaly zášť proti Čechům a trhaly, co Bůh spojil.“¹⁾)

I po tomto výkladu obraceli se ještě mnozí s dotazy i výtkami přímo na výbor. Na schůzi dne 9. června 1863 oznamuje jednatel, že v této věci docházejí přípisy s důraznými výčitkami . . . Výbor na ně odpověděl prohlášením, že dosud se nevzdal myšlenky na vydání kancionálu, jakmile k tomu dospějí všechny přípravy. „Do té doby postačí bohdá Kancionál svatojanský, jemuž také na Moravě hojného rozšíření přejeme.“²⁾)

Na *společný* postup všech našich diecesí, jak jej zamýšlel výbor Dědictví CM v letech 1858—1862, bylo po r. 1863 ovšem již pozdě. A tak roztržštěnost v církevním zpěvu trvá až dosud! Jaká škoda, že v Čechách tak spěchali s vydáním a odmítli pevnou vůdcovskou ruku zkušeného Fr. Sušila i pomoc věhlasného již Pavla Křížkovského, jenž se činně účastnil celého tohoto jednání!

Z jiných naukových oborů vydalo Dědictví jen *hospodářskou knihu*, jejíž potřeba byla nejvíce pocítována a ve výboru častěji projednávána. Ještě r. 1858 byla odmítnuta s poukazem na stanoviny nabídka *Vojt. Zumana*, faráře v Košticích v Čechách, jenž chtěl zpracovati pro Dědictví úplnou knihu o včelařství. Ale zvolnarazil si cestu názor, že i v tomto oboru, zdánlivě tak odlehlém náboženství, jest možno i dlužno sloužiti hlavnímu úkolu Dědictví.

Když r. 1860 byl předložen výboru spis *Fr. Ronovského*, faráře ve Štěpánově, „*Rolnická čítanka*“, přimlouval se za jeho vydání dopisem Dr. J. Bílý a odůvodňoval jeho potřebu tím, že „náš národ odjakživa vynikal rolnictvím a od sv. Bonifacia až do Herdera i našim sousedům za vzor klidné pracovitě domácnosti a hospodářství byl doporučen,“ dále že se „ve všech snahách a směř-

¹⁾ Moravan, roč. XII. na r. 1863, 24.

²⁾ Moravan, roč. XIII. na r. 1864, 20.

rech vědy a života pospolitého obrovské pokroky zbíhají a že konečně příroda a půda, na kterou hospodář jest upoután, za knihu slouží, ve které Boha poznávati a milovati se naučí.“ — Na výbor působil mocně také přípis Fr. Bezděka, faráře v Kobylí, jenž byl čten na téže schůzi a vložen pak do „památní knihy“. Pisatel uznává vděčně dosavadní činnost Dědictví, ale myslí, že vedle náboženství musí pěstovati také stránku *vědeckou*. Zvláště klade ředitelstvu na srdce, aby se postaralo o vydání nějakého celistvého *hospodářského* spisu: všechny časové poměry pohánějí sedláka k větší vzdělanosti a k pokroku a Dědictví je nejpovolanejší, aby venkovanům na této dráze napomáhalo kupředu.

Také jednatel Wurm ujal se této myšlenky a na schůzi 9. července 1861 odůvodnil opět velmi energicky vydávání spisů hospodářských a průmyslových nákladem Dědictví, „jelikož by se jinak knihy směru proticírkevního rozšířiti mohly v národě našem“, kdežto tento spis se nese duchem katolickým. Tak bylo konečně na příští schůzi (r. 1862) „na základě četných dopisů a přání v soukromých i veřejných listech pronášených“ jednohlasně schváleno vydání hospodářské knihy.

Tyto jaksi dlouhé rozpaky a otálení působil ovšem nejvíce sám obor, o který se jednalo. Že proti naučným spisům z jiných oborů nebylo ve výboru ani už dříve nějakého zásadního odporu, je patrné z jednání o návrhu *Ant. Rybičky* z Vídně, učiněném dlouhým dopisem ze dne 24. prosince 1854.¹⁾

Zasloužilý pozdější životopisec našich buditelů navrhuje tu, aby Dědictví vydávalo *poučnou knihu* sebranou ze všech oborů *vědomostí*, jakousi praktickou čítanku pro lid, jakých je již mnoho v jiných literaturách. Jak naznačuje náčrt jejího obsahu, měl *Rybička* na mysli články z dějin všeobecných a zvláště křesťanských, životopisy velkých mužů, spisovatelů, zákonodárců, filosofů i vojevůdců, církevních otců, misionářů, vynálezců atd., potom popisy památných měst a hradů, přírodních úkazů, obrazů přírodopisných, zajímavých obyčejů a zvyků národních — to vše psáno jazykem čistým a ušlechtilým, ale také slohem srozumitelným čtenářstvu, z jakého se skládá větší část údů Dědictví sv. C. a M., a pro větší zajímavost a názornost doprovázeno obrazy,

¹⁾ Celý dopis *Rybičkův* otiskl již Dr. P. Vychodil v životopise Fr. Sušila, 217 až 220, znovu pak ve sbírce „Z doby Sušilovy“, č. 271, 387—391.

jakož i balladami, pověstmi a legendami. Taková čítanka, jež by ovšem obsáhla několik dílů, utvořila by časem jakousi *encyklopedii* všeobecných vědomostí pro náš lid, jenž by jejím čtením byl „ihned postaven a položen v život pravdivý, praktický, vzorný a vůbec křesťanský . . . více a jistěji, nežli čítáním sáhodlouhých povídek, o nichž vždy se jen bude domnívati, že jsou smyšleny a tudíž nemohou mu býti pravidlem . . .“

Návrh Rybičkův byl podrobně projednáván na schůzi dne 16. října 1855. Nebylo námitek proti myšlence samé, jistě velmi dobré a rozumné, ale bylo souhlasně uznáno, že se Dědictví nemůže „na ten čas vydati na obstarání knihy podobné pro příliš velikou cenu obrazů a jelikož již Moravan poněkud zastoupá úkol ten.“ Vedle nesnází, tehdy v Brně opravdu velikých, s obstaráváním obrazů, byl tu asi hlavní překážkou, pro niž si výbor netroufal do tak rozsáhlého podniku, nedostatek odborně vzdělaných a schopných spolupracovníků. Vždyť trvalo ještě léta, než se něčeho podobného mohli odvážit jiní velcí čeští nakladatelé. A Dědictví samo až za půl století uskutečnilo aspoň část návrhu Rybičkova vydáním Bartošovy „Domácí čítanky“.

Ant. Rybička, odůvodňuje svůj návrh, obracel se proti úmyslu Dědictví vydávati také *povídky*. Nedosáhne prý se jimi toho, čeho se chtělo dosíci, lid jimi málo získá, ježto „povídky ty vždy jen pokládá za povídky, t. j. smyšlenky a báje, a málokdy ví a má chuti, právě v nich obsažené jádro mravoučné — ač jest-li v nich jaké — rozluštěti aneb pro život něčemu praktickému se naučiti.“ A pochybuje o tom, že by se mezi našimi spisovateli našel někdo, kdo by dovedl sepsati něco pro náš lid tak se hodícího, jako jsou v praktické své tendenci klasické povídky Zschokovy a Gothelfovy . . .

Není pochyby, že podobný názor na vydávání *povídek* Dědictvím měli také někteří členové výboru. Nejjasněji vyslovil jej Matěj *Procházka* v předmluvě ke svému životopisu bl. Jana Sarkandra (1861). Upozorňuje tu na skutečnost, že náš lid „libuje si zvláště v takovém čtení, kde mu možno kolíbatí se v citech a hojně se rozplakati. Nejraději kochá se ve spisech, v nichž se mu lidé vystavují, jakými by vlastně býti měli, a nikoli jakými ve

skutku jsou.“ Náš lid odvrací se s nechutí od spisů, kde se mu před oči staví holá pravda a skutečná tvárnost člověka, a sahá po knížkách, kde se vymyšlené toliko příběhy podávají pro lehkou zábavu a kde netřeba si příliš lámati hlavu. Takové citlivost-kářství a odvracování od holé pravdy prohlašuje M. Procházka za nesmírně nebezpečné, škodlivé, ba záhubné pro národ, zvláště v době náboženské svobody, volného živnostnictví a ohromného pokroku v průmyslu, orbě a vědách: lid ovládaný citem takové bezstarostnosti zůstává vždy slepým, jest lehkověrný a každému svůdníku přístupný, nepodnikavý, neumí si poraditi. Sídli-li pak vedle národa, který oplývá opatrnou chytrostí a svůj chladný rozum stále brousí novinami a knihami, musí mu brzy úplně podlehnouti a státi se jeho otrokem. Národu rozplývajícímu se v pouhých citech nezbyvá leč nádenictví, tělesná i duchovní poroba a žebrácká hůl...

Proto hájí Procházka postup kněží sdružených v Dědictví, kteří jako věrní synové Církve katolické prohlídají ve svých spisech především k tomu, aby ve čtenářích roznítili lásku k Církvi a utvrdili v nich katolické vědomí, ale zároveň jako milovníci národa pečují o to, aby se rozhled našeho národa rozšířil a lid náš aby si trvanlivě pojistil i svůj časný blahobyt. Proto se snaží šířiti ve svých spisech všestrannou vzdělanost a zvláště pilně pěstují historii *událostí skutečných*, aby se nekolíbal v pouhých mráкотných citech, nýbrž aby jako národ s ním soubýdlící oplýval rozumem, moudrostí a opatrností...

M. Procházka, který se sám pokoušel v oboru povídkovém, *nezavrhuje tím přirozeně všechnu zábavnou, povídkovou literaturu*: měl jistě na mysli takovou, jaká byla tehdy a ještě dlouho potom nejvíce oblíbena mezi lidem — různé *sentimentálně romantické*, uplakané i krvavé *romány a kroniky*. Ostatně i t. zv. vyšší literatura, održená od života, udržovala se tehdy ještě namnoze v mlhách romantismu — kdežto praktický Procházka chtěl mít ve spisech představováni lidi tak, „jakými ve skutku jsou“, aby čtenáři nebyli „odvracováni od holé pravdy“. Proto když přišel později realistický povídkář V. Kosmák, byl M. Procházka, nástupce Sušilův, mezi prvními, kdo jej uvítali v Dědictví a otevřeli jeho „Kukátkům“ cestu do moravských krajů.

Podobného názoru byl asi také Fr. Sušil. U něho, básníka a

překladaatele básníků i sběratele národních písní, bylo by ještě odvážnější říci, že podceňoval krásnou literaturu. Ale soudil asi stejně jako Rybička a M. Procházka, že povídkami à la Schmid, Nieric, Hoffmann a pod., jaké se tehdy vyráběly a hlavně překládaly, náš lid málo získá. Dle vlastních, ovšem trochu jednostranných zkušeností soudil, že lid nalézá nejlepší zábavu — v životopisech svatých. Mladší členové výboru, kteří znali již lépe snahy mladšího pokolení, zvláště B. M. Kulda, sám vydavatel zábavné sbírky „Krásné večery“, soudili ovšem poněkud jinak, a tak došlo snad jednou ve výboru ke sporu, o němž vypravuje J. Soukop.

Když se jednalo o vydání překladu „Fabioly“, postavil prý se Sušil na odpor, řka: „*Pokud já budu starostou, nepřipustím, aby se jakékoli romány vydávaly.* Nejkrásnějšími romány jsou životy Svatých.“ Jednatel Kulda vzav stanovy Dědictví, přečetl hlasitě § 2., že i v *zábavných* spisech má býti obsažena buď obrana, buď utvrzování některé pravdy katolické, a doložil: „Pánové, tu to máme jasně vysloveno, že vydávati můžeme také knihy zábavné, romány křesťanské jako kazijed proti románům špatným. Vy, pane profesore, jste sice předsedou, ale sám nerozhodujete, nýbrž výbor většinou hlasů.“¹⁾

Věřím, že tato zpráva Soukopova, kterou opakuje doslovně také J. Halouzka,²⁾ má svůj podklad, že došlo v této věci k nějaké kontroverzi mezi starostou a jednatelem Dědictví, třebaš zápis v protokolní knize ani v nejmenším se o tom nezmiňuje.³⁾ Možno však důvodně pochybovati, že by se byl Sušil vyjádřil tak apodikticky a zásadně proti vydávání zábavných knih vůbec — týž Sušil, který o několik let později — dle svědectví VI. Štátného⁴⁾ — litoval, že sám nemůže pracovati v tomto oboru!

¹⁾ J. Soukop, čl. c., Obzor 1889, 82.

²⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 186.

³⁾ O „Fabiolu“ jednalo se po prvé na schůzi dne 16. října 1855. Právě se tu jen, že se „Fabiola“ odevzdala Václ. Novotnému, učiteli v Ochranné pro zanedbanou mládež v Brně, aby se v překladu vydala Dědictvím na rok 1857, a že se Dr. Škorpík ochotně uvázal, překlad ten porovnat s původním textem.

⁴⁾ VI. Štátný vypravuje v nekrologu Jos. Ehrenberga (Obzor 1882, 51) zájmovou vzpomínku, jak mu Sušil r. 1866 na výsost chválil povídku Ehrenbergovu „Čermákova rodina“. Právě tehdy Štátnému všecek nadšen: „To je řeč! Tak mluví lid, tak se mu má psát! Věřte mi, přečetl „Rodinu Čermákovu“ litoval jsem, že mi nebylo možno i v tomto oboru pracovati. Co se může dobrého takovou povídkou působiti!“

J. Soukop sám nebyl na oné schůzi 16. října 1855, nebyl ani členem užšího výboru, kde snad nejspíše ještě mohlo dojít k tomuto rozporu — slyšel tedy o celé věci jen od některého účastníka, patrně od samého Kuldy. Své vzpomínky psal však až po více než 30 letech. Psal je jistě s nejlepším úmyslem uctít památku Sušilovu, vystihnouti jeho povahu — ale kdo nám ručí za to, že reprodukoval přesně výrok, o který nám právě jde a z něhož literární historikové vyvozovali pak tak nepříznivé důsledky pro Sušilovu činnost v Dědictví i pro jeho celkové nazírání na krásnou literaturu?

Ale máme i přímý důkaz, že Sušil, třebaš přirozeně přál více spisům naučným a zvláště náboženským, *nestavěl se* nikdy tak příkře *proti spisům zábavným*, jak by se zdálo ze vzpomínky Soukopovy. Ukazují to jasně tato fakta, zapsaná v protokolní knize právě jednatelem Kuldou:

Hned po prvním roce činnosti, na schůzi dne 4. listopadu 1851, byl přijat se souhlasem *všech* členů výboru návrh hr. Sylvy-Taroucy, že se budou Dědictvím vydávati knihy ve trojí řadě, totiž pod názvem: a) Bibliotéky poučné, b) Životů svatých, c) Bibliotéky zábavných spisů. A již po půl roce (dne 4. května 1852) bylo usneseno, opět se souhlasem Sušilovým, že se I. číslo *Zábavné bibliotéky* vydá hned pro budoucí rok.

Že k tomu nedošlo, zavinil jedině — *nedostatek vhodného díla*. Na svolání, vydané ke spisovatelům hned na počátku činnosti,¹⁾ obdržel výbor jen dvě beletristické práce: povídku oblíbeného tehdy moravského povídkáře V. Janalíka „Theodat“ a překlad německé povídky „Lorenzo“ od kaplana v Batelově Ad. Špačka. Obě byly dány cenzorům, ale žádná z nich nebyla uznána za vhodnou k vydání.

Proto asi byl na schůzi dne 18. října 1854 „jednohlasně“ přijat návrh J. Fáborského, aby Dědictví vypsalo v novinách *konkurs spisovatelů* k vypracování *novely* či *povídky* v duchu katolickém. Stanoveno, že novela má mít 20—30 archů tiskových a že budou kromě obvyklého honoráře uděleny dvě ceny: 200 a 100 zl. stříbrných. Spisovatelům doporučeno voliti buď předmět historický z minulosti anebo ze života pospolitého v přítomnosti. Prohlášeno zá-

¹⁾ Hlas 1850, č. 44, 175.

roveň, že práce, které by nedostaly odměny, uznají-li se od zkoumajícího odboru za dobré, přijmou se pro tisk za honorář spisovatelů ustanovený. Lhůta k zaslání novely stanovena do vánoc 1855, ale na pozdější schůzi prodloužena až do vánoc 1856. Schváleno rovněž vyzvání, jež pak bylo otištěno v příloze „Hlasu“.

Ale ani tento krok neměl úspěchu a jak se zdá, nedoznal vůbec většího ohlasu v té hrstce tehdejších katolických spisovatelů, mezi nimiž nebylo nadanějšího beletristy a kteří byli ostatně již zaměstnání jinými jim přidělenými úkoly. Proto právě na podzim r. 1855 navrhl Kulda vydati aspoň překlad „Fabioly“. Je možno, že by se byl Sušil vyslovil tak příkře proti tomu a proti „románům“ vůbec, když předtím souhlasil se všemi snahami získati pro Dědictví rozsáhlejší novely a povídky?

Poněvadž ani po uplynutí prodloužené lhůty konkursu nedostal výbor odnikud vhodné práce, učinil Dr. Fr. Škorpík na schůzi dne 13. října 1857 nový návrh, aby se v Zábavné bibliotéce vydávaly v jednom svazku i *soubory menších novel a povídek* od rozličných spisovatelů. Tento návrh byl pak jednohlasně přijat na budoucí schůzi (17. března 1858) v úpravě preláta rajhradského G. Kalivody: sejde-li se několik povídek od jednoho spisovatele, mají se dáti do jednoho svazku, a jen v případě nouze, sejde-li se více povídek od spisovatelů různých, mají se vytisknouti společně.

Nebylo však možno uskutečniti ani tento skrovný pokus o původní zábavnou četbu. Byly sice nabídnuty výboru v následujících letech některé beletristické práce,¹⁾ ale censoři — byli jimi nejčastěji Dr. J. Bílý, Sylva-Tarouca, B. M. Kulda, K. Šmídek, Dr. F. Hošek, T. Šimbera a Fr. Maršovský — ač se jistě snažili býti shovívavými a nebrali vysokého uměleckého měřítka, buď je šetrně odmítli nebo doporučili pro kalendář. Tak zůstala beletristická literatura omezena jen na „Moravana“, v knižních podílech pak jen na zmíněný překlad Wisemanovy „Fabioly“.

Počáteční odpor Sušilův proti vydání „Fabioly“ byl snad odůvodněn stanoviskem výboru k *překládům* vůbec. Hned ve druhé schůzi (1. prosince 1850) bylo usneseno odpověděti na nabídku Jos. Ant. Šrůtka, vikaristy v Hradci Králové, že Dědictví nehodlá

¹⁾ Tak poslal r. 1855 dvě povídky Tom. Hájek, r. 1857 Kar. Orel a Jos. Valouch, r. 1858 Jan Pleskač a r. 1861 Ant. Dudík.

překlady vydávati. Ale brzy byl výbor přímo nucen, když nebylo původních prací, sáhnouti k překladům neb aspoň k upravování cizích děl, a tak změnil později (1867), když vracel Fr. Poimonomi překlad spisu o dnešním protestantství, své rozhodnutí: „Dědictví naše překladů nevydává leč ze kněh starožitných.“

Vylíčené poměry snad dostatečně osvětlují skutečnost, často Dědictví vytýkanou a zřejmou také z podaného dále přehledu publikační činnosti v období Sušilově: jeví se tu opravdu značná *jednostrannost*, neboť velikou převahu mají spisy rázu náboženského, ale možno si ji vysvětliti jednak hlavním účelem Dědictví a povahou moravského lidu, jednak nedostatkem schopných pracovníků v ostatních naučných oborech a zvláště také v krásném písemnictví.

Schopných pracovníků nebylo tehdy nazbyt ani ve druhém, liberálním táboře Nár. jednoty,¹⁾ jež sdružovala hlavně laickou inteligenci. Na její neschopnost a nečinnost stěžoval si častěji i starosta Helcelet, poukazuje sám s patrnou závistí na čilost katolického kněžstva. Píše na př. 30. prosince 1854 A. V. Semberovi: „Na tuto podobnou chorobu (neodhodlanost či nechut k činnosti) ostatně veliká část našeho vrstevnictva stoná, jen na jedné straně, před kterou jsme se vždy křížem žehnávali, jeví se čilost a činnost . . .“ A po 7 letech znovu dozrává: „Nejvíc ještě může a vymůže snažení kněžské . . .“²⁾

Je jen přirozeno, že se toto „snažení kněžské“ i literárně projevovalo nejpatrněji v oboru nejbližším — v pracích rázu náboženského. A je rovněž pochopitelné, že to nebyly práce dokonalé, zvláště posuzujeme-li je s dnešního stanoviska. Třeba však jen spravedlivě uvážiti poměry, potíže a překážky, s jakými bylo většině tehdejších kněží-spisovatelů zápasiti! Jak těžko shledávali na venkově potřebné prameny a pomůcky! Jednotlivci v městech

¹⁾ Nár. jednota začala vydávati „Domácí pokladnici zábavného čtení“, ale vyšel tu jen jeden svazek, a to ještě překlad (novely B. Paoli „Čest rodinná“). Ani mezi spolupracovníky kalendáře Koledy nebylo nějakých uměleckých moravských talentů. „Prosa moravská, pokud se kupila kolem Nár. jednoty, má na zřeteli lid, pro nějž jest psána bez zvláštních ambicí uměleckých. Z povídkářů Koledy jsou nejvýznamnější spisovatelé pražští, zvl. B. Němcová a vedle ní Chocholoušek a Rittersberg . . .“ M. Hýsek, Lit. Morava, 38.

²⁾ J. Kabelík, Korrespondence a zápisky Jana Helceleta, 259, 425.

byli zahrnuti někdy tolikými pracemi, že jen s námahou mohli vyhověti žádostem výboru DCM nebo dostáti učiněným slibům. Jako odchovanci německých středních škol, kteří se často teprve v bohosloví působením Sušilovým národně uvědomovali a začínali se učit české mluvnici, měli většinou malou obratnost v českém slohu — a tak není divu, že se mnozí radostně s velikým nadšením dávali do literárních prací, jež jim byly výborem přiděleny nebo k nimž se sami nabídli, ale nedovedli vždy překonati všech překážek a nedokončili svého díla.

Zápisy v protokolní knize, i když nejsou zvláště po této stránce úplné, dávají jasný obraz toho živého a radostného ruchu, jaký zavládl v prvních letech mezi kněžskými pracovníky, ale bezděky také svědčí, kolik té práce bylo zmařeno nepříznivými poměry, kolik slibů zůstalo nesplněno, kolik prvních rozběhů bylo zaraženo.¹⁾

Je také jisto, že i u těch, kteří dokončili svá díla, bylo často více dobré vůle než schopností, takže výbor musil mnohé spisy šetrně vraceti nebo žádati o přepracování,²⁾ k vydání jiných pak se odhodlával někdy jen s rozpaky a omluvami.³⁾

Nejvíce snad byl si vědom těchto nedostatků sám starosta Sušil. Z jeho dopisů vidíme nejlépe, jak horlivě shledával v prvních

¹⁾ Tak na př. pracovali pro Dědictví a nedokončili svých děl: B. Geissler život sv. Bernarda, K. Šmídek život sv. Karla, Ant. Dudík život a spisy Středovského, B. M. Kulda o životě bl. Jana Sarkandra a o katakombách římských, J. Soukop život bl. P. Marie, Dr. J. Bílý „Dobrovědu katolickou“, Jos. Těšík život sv. Františka Sal., Dr. F. Škorpík život sv. Františka Xav., Ign. Wurm život sv. Ignáce z L., Fr. Weber paraboly sv. Bonaventury, Jos. Nezval životopis sv. Paulína, Jos. Sankott knihu o patronech řemesel, Páral život sv. Ludvíka, krále franc., F. Valouch život sv. Hedviky, Ed. Stuchlý život Pia VII., J. Slota život sv. Štěpána, Ladislava a Emericha, Ign. Berger život sv. Ignáta, J. Vojtěch mravovědu, Fr. Poimona knížku pro tovaryše, T. Šimbera o Paraguay, K. Orel o andělech.

²⁾ Tak byly vráceny spisy Fr. Černohorského „Čtení nedělní“ (1856) a „Výklad Modlitby Páně“ (1867), Ant. Hejbala „Výklad sv. evangelii“ (1857) dva překлады Jana N. Desoldy (1859), Fr. Satory životopis sv. Zity (1865), Fr. Poimona „Důvěrná rozmlouvání o dnešním protestantství“ (1867), J. Vykydala o misiích (1866). V rozhodnutí výboru o tomto posledním spise je již patrný účinek výtek konsistorie brněnské: V tom způsobu, jak byla kniha sepsána, nemůže se kniha našim Dědictvím vydati, neboť předpokládá vědomosti, jichžto se do většiny spoluudů našeho D. nadíti nemůžeme. Proto se spis vrací spisovateli, aby jej přizpůsobil pro potřeby lidu našeho.

³⁾ Když Dr. Hošek předložil výboru (1861) část rukopisu své knihy o sv. Augustinu, zdál se spis příliš těžkým. Autor, objasniv důležitost své knihy a její apologetický ráz, připouštěl, že při prvním čtení bude se začátečníkům zdáti těžko pochopitelnou, ale doufal, že většina dostane se snadno k jádru, zvláště bude-li knihu, jak je si přáti, čísti vícekrát.

letech pracovníky pro Dědictví mezi svými žáky a osobními přáteli, navrhoval jim temata, nabízel prameny a pomoc, dodával odvahu i nadšení a ochotně opravoval nesmělé pokusy začátečníků. „Vy musíte víc činiti a pérem musíte osvěcovati lid náš!“ domlouvá na př. (18. května 1851) kaplanu Ed. Stuchlému. „Zarazili jsme *dědictví sv. Cyr. a Meth.*, vydávati chceme knihy; kdož ale o nich má pracovati? To musíme unitis viribus všickni činiti. Není jinak; já jménem dědictví vyzývám vás, abyste práci nějakou na sebe přijal...“¹⁾ „Kdo poněkud schopnosti má, musí se přičiniti a zapřáhnouti, aby pro církev pracoval“, pobízí jiného svého žáka, doktoranda Fr. Hoška ve Vídni (16. prosince 1850). „Víte beztoho, jak to v Čechách smutně vyhlíží a jak klonou k husitismu. Na nás v Moravě jest v jiném duchu psáti...“²⁾ Dovedl dobře hodnotu těchto literárních pokusů posouditi, a proto když jej Al. V. Šembera později (19. prosince 1856) žádal,³⁾ aby mu napsal pro Dějiny řeči a literatury české ocenění náboženských českých spisů nejnovější doby, Sušil v dopise (27. prosince 1856) odmítl s omluvou: „Cokoliv se u nás psalo a píše, pochodí od několika zahofelých milovníků vlasti, aspoň z většího dílu; a těmto dobrým lidem surovou kritikou ohořčovati závod, v něž se zavodili, bylo by ať nejméně dím nezdvořilost.“

Z protokolů výborových schůzí jest viděti, že Sušil i ostatní členové nebyli často spokojeni také se *zevnější úpravou* publikací vydávaných Dědictvím. U spisů určených především pro široké vrstvy lidové a tištěné v tisícových nákladech nebylo ovšem možno uplatňovati nějaké bibliofilské snahy, ale výbor chtěl, aby byly tištěny na slušném papíře, jasným písmem a hlavně správnou češtinou.

Je pochopitelno, že bylo za tehdejších poměrů mnohdy velmi těžko vyhověti těmto požadavkům pro finanční nesnáze i pro nedostatek české *tiskárny* v Brně a sazečů znalých češtiny. V jednání výboru často se ozývají stížnosti na tiskárnu Rohrerovu,

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 119, str. 171.

²⁾ Tamtéž, č. 133, str. 195.

³⁾ Tamtéž, č. 46, str. 72. Odpověď Sušilova na tento dopis zde chybí. Úryvek z ní cituje M. Hýsek, Lit. Morava, 57.

kde se tiskly první spisy Dědictví. Tak dne 18. dubna 1853 bylo protokolováno: Ohledem tiskárny uzavřelo se pro tentokrát ještě u p. Rohrera ostati, avšak dříve písemně svou nespokojenost s tiskem minulým projevit i o větší pozornost požádati. Když se r. 1854 jednalo o to, které z obou tiskáren má se zadati tisk díla „O válce židovské“, usneseno, že tu má rozhodnouti nejen cena, ale i „dokonalý korektor“. Takových bylo ovšem velice málo, a tak musil obyčejně Kulda a po něm M. Procházka obstarávati korekturu třikrát. Po Rohrerovi učiněn pokus v tiskárně V. Burkarta, který byl dříve faktorem v tiskárně Rohrerově a jako začátečník prosil Kuldu o práci z Dědictví. Když obdržel znak Dědictví, tištěný vždy na první stránce knihy nebo na zadní straně vazby, zaslzel prý a řekl: „Nikdy nezapomenu, že první objednávku do mé tiskárny mi dalo slavné Dědictví sv. Cyrila a Metoděje!“¹⁾ Ale nová tiskárna ještě méně vyhovovala požadavkům

ZNAK DĚDICTVÍ.

výboru, a tak se obrátil s tiskem opět k Rohrerovi a později i k Jos. Šnaidrovi v Brně. R. 1856 nabízel se také universitní tiskař Halouzka z Olomouce, že by lacino tiskl knihy Dědictvím vydávané, ale jednání s ním nevedlo patrně k cíli. — Aby se starosta sám mohl předem přesvědčiti o jakosti tisku, bylo r. 1857 ustanoveno, že se mu musí předložiti vždy první arch každého tisku.

Důležitou a často spornou otázkou bylo samo *písmo*, jakým se mají knihy tisknouti. Latinka proníkala sice vítězně již po několik let do většiny českých spisů i časopisů určených více inte-

¹⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 115.

ligenci, v jiných (jako na př. i v „Hlase jednoty katolické“) byla zvolna zaváděna aspoň pro tisk básní a některých článků, ale venkovský lid, pokud četl, byl zvyklý na starý švabach. To právě rozhodlo, když se hned na druhé schůzi výboru Dědictví (2. prosince 1850) jednalo o volbě písma: na dopis učitele Jos. Bernarda z Křižanovic, jenž právě rozvířil tuto otázku, „uzavřelo se, aby se prvnější knihy Dědictvím vydávané švabachem tiskly“. Tak se také dalo — jen předmluvy, básně, latinské citáty a častěji i „Moravan“ tiskly se latinkou.

Že autoři sami nebyli s tím vždy srozuměni, vidíme z případu *Dra Fr. Škorpíka*, jehož kniha „Missie tichomořské“ vyšla jako 2. knižní podíl (1853). Svolil nejprve, aby se jeho spis tiskl švabachem, ale později (dopisem ze dne 29. října 1852)¹⁾ odvolává své slovo. Poukazuje tu na úsudek několika mladých kněží, kteří se proti tomu velmi prudce osvědčovali. „Vímeť sice, že staří páni nerádi čítají latinku a to z nechvalného pohodlí, ač výmluvu berou z národa; na jich řeči dbáti nesmíme, oni pro národnost ničeho nečiní, z nich nám nevzejde lepší budoucnost. Dále nemůže Dědictví se obmezovati toliko na spisy populární, ono musí i nám podávati, čeho nevíme, a tu se nám zdá, jakoby spis vědecký, nenáviděnou literou psaný, ani polovice té ceny neměl, kterou má skutečně do sebe. Ne lid zpouzí se proti latině, nýbrž staří páni popouzí lid proti ní...“

Škorpík sám radostně souhlasí s mladými a třeba se „pokorně podává k rozsudku výboru a v ničem se urputiti nechce“, přece žádá, aby se Missie netiskly švabachem. „Věřte mně, že, kdykoli užijím knihu slovanskou švabachem tištěnou, pokaždé tím bolestněji pociťuji jarmo cizinstva, vida pak knihu latině tištěnou, těším se, jakoby mně posud stojícímu na otrocké půdě egyptské kynula krajanka z protějšího břehu, usmívajíc se na mě tváří poznaky otroctví sprostěnou. Křivd nám učiněných ničím zlým cizinstvu co křesťán vzpomínati nechci, avšak dovolte, abych, kde a kdy mohu, bedieterskou livraj jeho shodil...“

Citové důvody Škorpíkovy nepřesvědčily patrně Sušila ani starších členů výboru. Nebyl přijat také další jeho návrh, aby se dílo v kratším rozsahu natisklo švabachem pro slabší čtenáře a

¹⁾ Otiskl jej Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, čís. dop. 17, str. 31—32.

úplné dílo aby bylo vydáno latinkou. Wurm souhlasil, ale finanční důvody rozhodly jen pro jedno vydání — švabachem.

Teprve na schůzi dne 11. března 1856 vyvolali mladší členové výboru otázku, nebylo-li by vhodno tisknouti nový podíl na r. 1857 („Fabiolu“) latinkou. Došlo k hlasování, při němž stoupenci latinky měli většinu. Starosta Sušil, pokladník Karlík a prof. M. Procházka žádali, aby se napsalo do protokolu, že hlasovali proti tomuto návrhu.

Jak se dalo čekat, byla novota přijata u mladších a pokročilejších čtenářů s uspokojením, u starších vzbudila leckde odpor. Jednalo se o tom na schůzi dne 13. října 1857, kde čten dopis proti latince, ale při tom také „vzato k vědomosti, že jiní venkované tiskem vzdali díky za to, že „Fabiola“ jest latině tištěna.“ (Mor. nár. list.) — Přesto již po půlroce zvítězili ve výboru opět stoupenci švabachu, když se jednalo o tom, jak má býti tištěn další podíl „Dějepis sv. katol. Církve“ od Dra J. Bilého. Pro latinku byli Ign. Wurm, Per. Obdržálek, J. Soukop a B. M. Kulda, kteří také „dali si hlas svůj zejména napsati“.

A tak zatím co „Hlas“ již od r. 1857 a kalendář „Moravan“ od let šedesátých byly tištěny jen latinkou, v knižních podílech vládl švabach po celé období Sušilovo, ano přešel ještě do následujícího období: zmizel úplně teprve r. 1875. Jistě až příliš dlouho udržoval jej ohled na starší čtenáře, zvláště když oba stoupenci latinky, Kulda a Wurm, odešli z Brna.¹⁾

Podobná konservativnost jeví se také v celé ostatní zevnější tiskové úpravě vydávaných knih: ve všem, i ve způsobu a barvě vazby byla zachovávána až úzkostlivě norma, jaká byla dána prvním knižním publikacím. Jen jednou se od ní výbor odchýlil

¹⁾ J. Halouzka (d. c., 194) vypravuje, že také Kubínek nechtěl se dlouho smířiti s latinkou, obhazuje prožluký švabach; teprve na dědické faře byl Wurmem přesvědčen o výhodách latinky a odcházel do Prahy poučit i redakci Svatojanského dědictví, že jsme knihami školskými latinkou vydanými o 50 let pokročili a že se již i staří seznámili s latinkou, poučení dítkami. — K tomu dlužno poznamenati, že Dědictví svatojanské vydalo první spis latinkou již r. 1852. Byla to „Cesta do svatého Říma“ od P. Pavla Freye. Později vrátilo se k švabachu — z týchž důvodů, jako DCM. Ředitel jeho Č. Bradáč ještě v úvodu k podílu na r. 1869 omlouvá tisk švabachem: „Činíme tak z ohledu na většinu údů, kteří jsou lidé vyššího stáří a výslovně při vydání Kancionálu, který vyšel latinkou, opět frakturu žádali. Jakmile tento poměr se změní, s ochotou sáhneme k písmu latinskému.“ Stalo se tak r. 1872; jen pokračování knih dříve již švabachem vydaných tisklo se tímž písmem.

aspoň v malé části nákladu: dal vytisknouti několik exemplářů „Fabioly“ na krásném silném papíře velké osmerky a opatřil je i vkusnou původní vazbou. Stalo se tak asi při tom, když posílal autorský výtisk do Anglie kardinálu Wisemanovi, jenž o to sám žádal, uděluje povolení k překladu.

Dlouhá řada těchto „zelených knížek“, zastrčených snad dosud v některých starých knihovnách, často velmi objemných, švabachem tištěných, odřených a zaprášených — nijak nelahodí našemu oku. Nelákají bibliofilů a sáhne-li k nim ze zvědavosti přece nějaká ruka, brzy je odloží. Dnešní pokolení, od malička už obklopené množstvím krásně vypravených knih a časopisů a skoro již přesycené nadprodukcí četby nejrozmantějšího druhu, těžko si dovede představit, čím byly tyto prosté, navenek málo vzhledné a také slohem mnohdy nedokonalé knížky *pro čtenáře padesátých a šedesátých let* minulého století.

Je pravda, že není mezi nimi nejen uměleckých děl, jež by přetrvala věky, ale většinou ani zábavných spisů, jež by déle upoutávaly čtenáře. Je také pravda, že se proto ani tehdy nelíbily všem, že leckdo z tábora liberální inteligence hleděl na ně pohrdavě. Ale přesto tisícům tehdejších našich rodin přinášely tyto knihy vítané poučení o náboženských i všeobecných otázkách, povzbuzovaly k dobrému křesťanskému životu, rozšiřovaly duševní obzor popisem cizích zemí a národů, objasňovaly dějiny církve i vlasti, rozněcovaly k lásce obou, zušlechťovaly vkus básněmi i obrazy — a mnohde opravdu teprve učily čísti venkovské rodiny, do nichž dříve sotva kdy vnikla česká kniha.

Nepůsobily-li tedy tyto prosté, zelené svazky přímo na rozvoj naší literatury, zvláště literatury krásné a vědecké, přece aspoň nepřímo *připravovaly pro ni půdu*. Již proto nezaslouží pohrdlivého odsudku, zvláště když uvážíme, že se za tou účtyhodnou řadou knih skrývá tolik poctivé práce nadšených idealistů, nezištně pracujících za těžkých mnohdy podmínek, ale vždy z nejlepších pohnutek.

Oni sami i jejich dobře smýšlející současníci, kteří znali nejlépe ubohý úhor tehdejší literatury a potřeby probouzejícího se národa, chápali také, co znamená tato práce, zvláště na Moravě. Proto

- vítali s takovou radostí vydání každé nové knihy jako velkou událost a proto i v ústavu, jenž tak štedře a lacino podílel knihami tisíce čtenářů, viděli dílo Boží a kladli do něho největší naději.

Vyslovil to jasně již první iniciátor Dědictví CM J. Bílý po prvním roce jeho činnosti. Píše v „Hlase“ svému příteli G. Kalivodovi: „Založivše Dědictví sv. C. a M., položili jsme základ ústavu, z něhožto — s pomocí všemocné milosti boží — mnoho spásy pro Církev a národ náš vzejíti může. A kdykoli nahlédneš do Hlasu kat. jednoty a čteš tam řady přístupujících k tomu ústavu nadějněmu spoluúdv, jistě nebudeš moci ubrániti se radostnému přesvědčení, že tímto *ústavem vyhověli jsme nutné potřebě* a smazali notný dluh...“¹⁾

Naději lepších časů v náboženském životě lidu, jež nastanou po smutných zjevech revoluční doby, viděl v Dědictví také Tom. Procházka. „Velké hnutí na poli posvátné literatury radostné jest. Obě Dědictví naše přemile zkvétá, doprovázeno jsouc patrným požehnáním Božím.“²⁾

Stejně tak s všeobecného národního stanoviska oceňoval hned na počátku činnost Dědictví *Jak. Malý*. Přehlížeje v ČČM literární činnost na Moravě v posledních letech, píše: „Není to žádné nadsazování, když řekneme, že teprve v době minulých převratů získali jsme Moravu pro národní naše snahy. Co tam dříve v oboru literatury se pracovalo, byly osamělé snahy jednotlivců — nyní pohlédneme na denně vzrůstající činnost Mor. Nár. jednoty a Dědictví sv. Cyrilla a Methodia a patřme na život národní vždy čileji se vyvinující...“³⁾

V dalších padesátých letech, za éry utuženého absolutismu, nastala v národním životě a zvláště ve vlastním literárním ruchu na Moravě velká stagnace, na niž si tak mnozí tehdejší vlastenci stěžovali. Ant. Rybička přičítal velmi ostře vinu toho také nečinnosti vůdců, hlavně Klácela a Helcelety, kteří prý nedělají nic ku prospěchu lidu našeho na Moravě, ale zato chválí horlivou činnost kněžských spisovatelů moravských sdružených v Dědictví CM, jež právě tehdy nejvíce vzrostlo, a praví dobře: „Lépe když lidé

¹⁾ Hlas 1852, č. 10, 38.

²⁾ J. Halouzka, Pohledy III, 12.

³⁾ Jak. Malý, Přehled lit. činnosti Čechů od r. 1848 až do nynější doby. ČČM 1852, IV, 26.

čtou spisy obsahu náboženského, nežli když docela ničeho nečítají.“¹⁾ A když r. 1859 nařikal Jan Ohéral v Nerudových „Obrazech života“ (230) na „mrtvé ticho“, jež ovládlo pole literatury moravské, a tvrdil, že už po několik let nevyšlo na Moravě ani jediné knihy větší důležitosti neb vyššího významu, mohly Mor. Noviny²⁾ uvést naproti tomu mezi jinými i řadu knih vydaných Dědictvím. Nebyly to ovšem knihy „vyššího významu“ ve smyslu literárním, ale přesto, jak dobře poznamenává J. Kabelík, i tato „literatura kalendářová a náboženská je nám milá, protože byla přece jakýmsi projevem národního života české Moravy, a vděčně vzpomínáme těch, kdo v suchopáru tehdejšího národního života snadno se vyznamenávali činností svou...“³⁾

Toto vědomí povzbuzovalo ovšem nejvíce právě nejčilejší pracovníky ve výboru DCM, bylo jim vzpruhou, útěchou a často i jedinou odměnou. Ozývá se zvláště z výročních zpráv, jimiž jednatel *Ign. Wurm* v kalendáři „Moravanu“ rád seznamoval širší veřejnost s činností Dědictví, s jeho současným stavem i dalšími plány. Tak na př. r. 1862 ukazuje, jak Dědictví vyplňuje mezery, které se vyskytly v národní literatuře za úpadku posledních dvou století. Ve slovanských rodinách vyhynulo z většího dílu katolické čtení. Lid náš, nemaje zábavy v knihách, mimoděk se oddával náruživostem a klesal stále hlouběji v mravopočestnosti i vzdělanosti. Nyní však, kdy přičiněním Dědictví dostalo se do jedenácti tisíc rodin přes osmdesát tisíc knih, sto tisíc výtisků kalendářů a přes padesát tisíc map a větších i menších obrazů, „za dlouhých večerů zimních a dobou nedělní začínají rozšafní otcové opět zasedati uprostřed svých rodin a předčítávají domácím z knéh Dědictvím vydávaných. Děti, čeládka a starostlivé matky naslouchají slovům hospodářovým, v krčmách a palírnách nebývá už tak hlučno jako jindy, klevet ubývá, noční toulky se přetrhují bez násilí a království Boží se v osadách v té míře rozmáhá, v jakém počet údů Dědictví Cyrillomethodějského vzrůstá! V dědinách i ve městech začíná se jeviti pomocí Dědictví našeho docela nový život; neboť v rodinách a v besedách činíjou se vy-

¹⁾ Dopis A. Rybičky Dru J. Melicharovi ze dne 10. března 1858, uložený v zem. archivu moravském. Cit. J. Kabelík, *Korresp. a zápisky J. Helcelety*, LXVII.

²⁾ Mor. Nov. 1859, č. 63.

³⁾ J. Kabelík, *L. Hansmann*, ČMM 1907, 30.

klady o životě velké trpitelky sv. Alžběty, o horlivosti světcův Františka Borgia a Kapistrana, o zásluhách apoštolův našich, o Palestině, o válce židovské a o misiích v Tichomoří . . .¹⁾

Ign. Wurm patrně trochu idealisoval, chtěl pohnouti čtenáře, aby podobným způsobem používali knih poskytovaných jim Dědictvím, ale ze svého pobytu na venkově dobře věděl, že na mnohých a mnohých místech je tomu skutečně tak. A jeho slova o vzdělávací činnosti Dědictví již dříve potvrdil nepochybný svědek-laik, známý moudrý rolník *Fr. Skopalík*: v dopise Kuldovi (16. března 1858) horuje pro Dědictví a líčí, jak u nich v Záhlicích proklestilo cestu zvedenosti a vzdělanosti.²⁾

A právě toto vzdělávací působení Dědictví mezi moravským lidem vyzdvihují ještě na konci doby Sušilovy také „Olomoucké Noviny“: Dědictví bylo podle nich klíčem a návodem od abecedy ku vědomostem děje- a zeměpisným, bylo *základem, na němž stavíme* . . .³⁾

A prof. K. Šmídek, přehlížeje r. 1860 činnost Dědictví za první desetiletí, vidí v něm zrovna *dar boží*, poskytnutý národu v těžkých poměrech časových. Dědictví podobá se dle něho dílně na zbraň: neboť kolik dobrých knih je v národě, tolik jest i mečův proti nepříteli člověku, jenž svou novověkou válku proti Kristu vede písemnictvím. „Dědictví CM dlužno tedy považovati za dar Boží, a viditelné jest, že na něm požehnání Hospodinovo hojně spočívá, neboť se k němu za 10 let přihlásilo přes deset tisíc údův . . .“⁴⁾

Z řad současných svobodomyšlných *odpůrců* Dědictví, kteří jinak většinou se snažili jeho činnost *umlčovati*, zazněl nejostřejší hlas až na počátku druhého období, ale týká se právě období prvního. R. 1873 otiskl K. V. Jelen v pražské „Osvětě“ článek „Překážky národního zdaru na Moravě“: jednu z těchto překážek vidí pisatel v činnosti mladého moravského kněžstva po r. 1848 a v založení Dědictví CM. Dokladem uvádí svědectví „jistého upřímného vlastence“, jímž patrně není nikdo jiný než J. Helcelet. Tomuto starému vlastenci se zdá, že kněží založením Dědictví CM nastoupili „směr středověký“ a tak „zasadili sami sobě ne-

¹⁾ Moravan, roč. XI. na r. 1862, 22.

²⁾ J. Halouzka, Pohledy II, 204.

³⁾ Olomoucké Noviny 1868, č. 104.

⁴⁾ Hlas 1860, č. 1, str. 7.

zhojitelnou ránu, z které se až posud Morava nevykrvácela“, neboť tak prý se zastavilo všechno duchovní spojení s Čechami kupředu se ženoucími. Pochybuje také, že Dědictví svými „svatými folianty“ hrubě pomohlo vzdělanosti, ačli ji nezadrželo, jak prý by skoro nasvědčovala nynější suchopárnost . . .¹⁾

„Hlas“ měl tehdy snadnou práci, když se postavil zvláštním článkem na obranu Dědictví,²⁾ a doufám, že i tyto skromné Dějiny ukáží nestranným posuzovatelům, jak neodůvodněný a nespravedlivý byl úsudek starého liberálního „vlastence“, později v různých obměnách znovu a znovu opakováný.

Když se sešel výbor Dědictví ke své první schůzi (23. října 1850), byla mezi prvními předměty jednání položena přirozeně také otázka: *Jaká kniha se má předně vydati?*

Určitá odpověď na ni nebyla dána: jak je snadno vysvětlitelné z rychlého postupu při zakládání Dědictví, neměl výbor nějakého připraveného díla. Proto bylo usneseno obrátiti se zvláštní výzvou ke spisovatelům. Přinesl ji „Hlas“³⁾ hned v nejbližším čísle ze dne 2. listopadu 1850:

Dne 23. října b. r. držel výbor Dědictví ss. Cyrilla a Methoda svou první schůzku. V smyslu jednoho z uzavření jeho činí se tuto

Provolání

na všechny p. t. pany spisovatele, aby do 30. listopádu b. r. Redakci Hlasu jednoty katolické oznámili sobě nestěžovali, zdali a jaké dílo by tomuto dědictví věnovati chtěli, a o čem kdo pro toto dědictví pracovati míní, aby se tak všech sil spisovatelských co nejlépe použití mohlo a všelikému plýtvání jimi, k. p. aby dva o jednom a tom samém díle najednou nepracovali, předešlo. — Jménem výboru

Redakce.

Lhůta byla krátká na takovou věc, takže když se výbor sešel hned dne 1. prosince 1850, nemohl rozhodovati o žádné určité

¹⁾ Osvěta 1873, 719.

²⁾ Hlas 1873, 356.

³⁾ Hlas 1850, č. 44, 175.

přihlášce nějakého původního díla — a překladem, jenž se nabízel, nechtěl začínati. Proto oznámil starosta, že vyzval Tomáše Procházku z Ivančic, aby sepsal dílo „Putování Christa Pána“, a že chce ještě požádati Dra Fr. Škorpíka, aby vypracoval historii katolických misí.

Taková obsáhlá díla vyžadovala ovšem ke svému zpracování delší doby. Bylo však třeba, aby Dědictví už z propagačních důvodů vystoupilo co nejdříve na veřejnost nějakým literárním činem a dalo svým členům podíl. Proto se rozhodl výbor pro dílo, jež bylo možno ještě nejspíše připravit společnou prací celé družiny a jež také bylo schopno získati rázem oblibu novému podniku zvláště mezi venkovským lidem.

Byl to — *kalendář*.

Kdo byl *původcem této myšlenky*, nedá se bohužel bezpečně zjistiti. V zápisech o prvních dvou schůzích není vůbec ještě zmínky o kalendáři, kdežto v zápise o 3. schůzi (10. března 1851) je prostě již zaznamenáno: „O kalendáři se usneslo, aby se vydal ve velkém osmerovi a tak, aby se asi za 15 kr. stf. prodával.“

Dlužno tedy míti zato, že myšlenka vznikla buď na konci r. 1850 nebo počátkem r. 1851, a to pravděpodobně v duši čilého jednatele B. M. Kuldy, jak se domnívá jeho životopisec J. Halouzka i dosavadní příležitostní pisatelé o „Moravanu“¹⁾. Byla pak přijata asi na některé schůzi užšího výboru, o nichž, jak zmíněno, nemáme většinou zápisů v protokolní knize.

Je však také možno, že Kulda byl přiveden k této myšlence projevy nespokojenosti s velmi tehdy na venkově rozšířeným brněnským kalendářem „Domácí přítel“, redigovaným Mat. Mikšíčkem. Mikšíček neutajil ani zde vždy svých liberálních názorův a zvláště svého odporu proti Katolickým jednotám. Upozornil na to již ke konci r. 1850 v „Hlase“ ivančický kaplan T. Procházka: vybízí tu brněnskou Ústřední jednotu, aby oznámila všem filiálníм jednotám, „by se od údů tento Domácí přítel (na r. 1851) neodebíral, poněvadž se neosvědčil pravým jednot přítelem (namlouvat svým čtenářům, že jsou jednoty kat. zbytečné), ba

¹⁾ Fr. V. Autrata, Moravan 1901, 107. L. Grossmannová-Brodská, Moravan 1921, 97. K. Uhl, Moravan 1931, 41. Fr. V. Autrata napsal také delší podrobnou stať „Spisovatelská družina kalendáře Moravana za let 1852—1864 v básnictví a povídkářství.“ (Třetí roční zpráva zemské vyšší reálky v Uh. Brodě za šk. rok 1898—1899.)

Moravan.

Kalendář na rok přestupný

1852.

Ročník první.

Nákladem Dědictví svatého Cyrilla a Methodia.

Pořadatel:

Beneš Method Kulda.

V Brně.

Tiskem tiskárny R. Hořera.

TITULNÍ LIST KALENDAŘE „MORAVANA“.

ani katolíků vůbec, neboť nešetrně (v kalendáři!) dotýká se biskupů, hierarchie, církevních řádů, ba i samé Církve svatě, zlehčuje ji svými vtipky a článkem vyňatým ze Slovana!¹⁾

Avšak první *přímou* a veřejnou *výzvu* k Dědictví, aby vydávalo kalendář pro lid, učinil hustopečský kaplan *Kar. Šmidek*, pilný dopisovatel do konservativního „Videňského Deníku“. V dopise psaném v polovici ledna 1851, kde se rozhoví o poměru školy a Církve a o svorné práci kněžstva a učitelstva ve prospěch lidu, upozorňuje také na Dědictví CM.: zmiňuje se o jeho rozkvétání a šíření, neboť „nejen kněží, ale i laikové z různých stavů obětují mu peníze“, jež zajišťují v podílech. Na konec pak vyzývá ředitelstvo Dědictví, aby se *především postaralo o vydání slušného kalendáře pro lid venkovský*, neboť „Koleda“, vydávaná Nár. jednotou, zdá se lidu drahá, „Domácí přítel“ pak svým proticirkevním obsahem nezasluhuje, aby se mezi lid rozšířil.²⁾

Nepodnítila-li snad tato výzva Šmídkova teprve myšlenku na vydávání kalendáře, jistě ji ve výboru aspoň utvrdila a posílila.³⁾ A kdo by pochyboval, že to byla myšlenka velmi šťastná? Kalendář byl již po několik desetiletí — vedle modlitebních knih, kancionálů a postil — nejoblíbenější a mnohde skoro jedinou četbou venkovského lidu na Moravě. Právě z Brna rozcházeli se na venkov již koncem 18. století „Brněnský domácí kalendář“, pak „Kalendář laciný pro lid selský“, „Veselý sedlák z Moravy“ a j. Počet i cena jejich rostly zvláště v letech třicátých a čtyřicátých, kdy se jejich pořádání ujali vzdělání spisovatelé a vlastenci Al. V. Šembera (Posel Moravský, Rolník rozumný), Jan Ohéral a M. Mikšíček (zminěný Mor.-slezský Domácí přítel) i Leop. Hansmann (Nejnovější mor.-slezský Domácí přítel). Vydávati kalendář měla v programu již od počátku také uvedená tu dříve c. k. hospodářská společnost i mladá Nár. jednota, jež na rok 1851 vydala I. ročník své „Koledy“.

¹⁾ Hlas 1850, č. 52, str. 208.

²⁾ Vld. Deník ze dne 18. ledna 1851, č. 15, str. 59.

³⁾ Že přesto budila myšlenka s počátku obavy u některých členů výboru, viděti z dopisu Sušilova Fr. Hoškovi (18. května 1851). Oznamuje, že se zastavil v Brně V. Štulc. „Chtěli jsme a on též chtěl spojit se při vydávání kalendáře, jelikož kalendář náš bez okras vyjítí musí, aby drahým nebyl. Avšak sešlo z toho, poněvadž kněhkupec prohlásil, že by on (v Brně) musel vydati kalendář sám; tedy zůstáno na tom, že i dědictví s. Cyrillské v Brně kalendář vydá, jenž se i tiskne...“ Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, dop. č. 134, str. 198.

Štátnou byla také volba prvního *redaktora* — B. M. Kuldy, jenž podle Halouzky dal kalendáři také jméno „Moravan“. Řídil jej po 9 let. Spoluredaktorem 9. ročníku, kdy právě Kulda odcházel z Brna do Čech, byl *Ign. Wurm*. Pořádal pak ročník 10.—17. (na rok 1861—1868), až zase do svého odchodu z Brna. Při r. 16.—17. pracoval s ním již prof. *Jan Vojtěch*, jenž pak sám redigoval roč. 18.—22. (na rok 1869—1873) — tedy již v období po Sušilovi.

Vůdčí směr a celý ráz vtiskl „Moravanu“ první redaktor, jež oba jeho nástupcové věrně následovali. Měl přirozeně dobré vzory ve zmíněných starších moravských kalendářích, hlavně Šemberových a v „Koledě“, ale přesto dovedl tu samostatně uplatnit po mnohé stránce svou lepší znalost poměrů v potřeb moravského venkovského lidu a zvláště své nábožensky i vlastenecky výchovné snahy. „Moravan“ jako každoroční posel Dědictví k širokým vrstvám lidovým měl hlavně vykonávat to, co bylo určeno stanovami a čeho nebylo možno vždy uskutečnit pro nedostatek pracovníků ve velkých podílových knihách: měl podávat všestranné poučení z nejrůznějších oborů i ušlechtilou zábavu ve formě krátkých povídek i básní.

Tak vytvořil Kulda z „Moravana“ cenný sborník naučného i zábavného čtení, v němž na každé stati, ano i v podružných drobnostech bylo znáti pečlivou ruku obratného pořadatele. Pomáhal mu k tomu i jeho výborný organizační talent, s nímž dovedl vyhledávat i získávat, udržovat a povzbuzovat spolupracovníky. Že to nebylo za tehdejších poměrů vždy snadno, ukazují nám poznámky redaktorovy na konci mnohých článků, kde vřele děkuje autoru a prosí, aby nezapomínal ani budoucně na „Moravana“, dodává odvahy začátečníkům, povzbuzuje nespěšné a naléhá na liknavé.

Podařilo se mu tak brzy shromáždit kolem kalendáře četnou *družinu spisovatelů*, v níž ovšem převládali opět kněží, hlavně osobní známí Kuldovi, ale dobře se uplatňovali také někteří laikové. Že nebylo mezi nimi nějakého vynikajícího uměleckého talentu, nebylo jistě již vinou Kuldovou: nebylo ho tehdy na Moravě vůbec. Že měl redaktor dobrou vůli vychovávat mladé básníky, viděti z toho, že zařadil do kalendáře (roč. V. na r. 1856) Sušilovo pojednání „O prosodii“, čtení jistě málo záživné pro

prosté čtenáře z lidu, ale užitečné těm, kteří tápali v nesnadných otázkách básnické formy.¹⁾

A *básní* přinášel „Moravan“ hojně. Řadu jejich zahajoval sám ideový vůdce družiny *Fr. Sušil* cyklem epických básní opěvujících některé události z dějin kláštera rajhradského a v pozdějších ročnících jednotlivými básněmi s náměty cyrilometodějskými i znělkami rázu didaktického. — K němu se ovšem družil sám *B. M. Kulda* básněmi rozjímavě poučnými, veršovanými bajkami, dětskými deklamovánkami i epigramy. — Jeho nejvytrvalejším a neplodnějším básnickým spolupracovníkem byl *Jan Soukop*, jenž skoro ve všech ročnících kalendáře ukládal plody svého nehasnoucího nadšení pro cyrilometodějskou myšlenku a obnovu Velehradu — vedle různých veršů příležitostných a časových, besedních proslavů a pod. — Z mladých básníků odchovaných již „Moravane“ vynikl nejvíce mladičkový tehdy *Vlad. Šťastný*, pokoušející se o básně rázu vlasteneckého a cyrilometodějského.

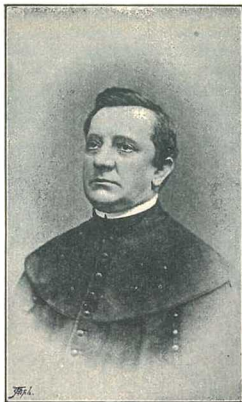
Úsilí Kuldovo přinutilo k pokusům ve veršování i celou řadu jiných, kteří neměli zvláštního nadání básnického, ale snažili se touto formou vyjádřiti buď své citění církevně-vlastenecké nebo zásady výchovné ve formě bajek, parabol atd. Tak básnili pro „Moravana“ i střízliví učenci *Dr. Fr. Škorpík*, *M. Procházka*, *Dr. J. Bílý* a mladý *Fr. Bauer*, pozdější biskup brněnský; hojně přispívali nenároční kněží *Fr. Klinkáč*, *T. Šimbera*, *P. Obdržálek*, *Fr. Valouch*, *M. Halabala*, *Al. Potěhnik* i druhý redaktor kalendáře *Ign. Wurm*. Z laiků bratr Wurmův *Josef (J. Svat. Čejkovský)*, učitel *V. Novotný*, studující *Jindř. Dvořák*, jemnický měšťan *J. St. Menšík* a j.

Většina těchto veršovníků přispívala do „Moravana“ také pracemi *prosaickými*. Tak psali *povídky*: *Kulda*, *Soukop*, *Klinkáč*, *Obdržálek*, *Šimbera*, *Šťastný*, *Novotný*, *J. Wurm*. Z ostatních pak zaslouží býti zaznamenáni aspoň hr. *Bedř. Sylva-Tarouca*, *Fr. Weber* a jeho bratr *Bedřich*, *Kar. Orel*, *Fr. Archlebovský*, *Fr. Pojmon*, *Jos. Kramoliš*, *Ant. Dudík*, *Fr. Skopalík*, *Em. Sa-*

¹⁾ Sušil sám tu poznamenává: „Jsou to jenom výměskové a zlomkové o prosodii; zevrubného pojednání sotva kdo v kalendáři hledati bude. Napsány ty řádky na mnohé doléhání mladších přátel.“ Přesto došly takové pozornosti, že „Prosodie“ vyšla ještě dvakrát (1861 a 1863) v samostatném rozmnoženém vydání.

hánek, Dr. Jan Haněl (Jan Třebický) i oba pozdější preláti rajhradští G. Kalivoda a B. Korčian.

Také u povídkářů bylo více dobré vůle než nadání, žádný z nich také nevytrval při beletristické činnosti, jež jim byla jen jinou, zábavnou formou práce vzdělávací a výchovné. Proto výbor Dědictví, který dobře cítil slabost „Moravana“ po této

JAN SOUKOP,

nejvytrvalejší básnický spolupracovník „Moravana“, autor vzpomínek na dobu Sušilovu.

stránce, přijal (na schůzi dne 18. června 1867) tak radostně zprávu, že do kalendáře poslal příspěvek skutečný a uznáný již povídkář *Fr. Pravda*, a ustanovil vysloviti mu zvláštní díky za povídku „Třicet let v Rážově“. A na téže schůzi se usnesl výbor požádati také *Jos. Ehrenbergera*, děkana Solnického, „by naše Dědictví také nějakou kratší povídkou v duchu Rodiny Čermákové pro

Moravana obmyslití ráčil.“ Spisovatel vyhověl, ale starosta už jeho povídky v „Moravanu“ nečetl . . .

Šťastnějším než v povídkách byl „Moravan“ ve čtení *poučném*, hlavně z oboru dějepisného, zeměpisného, vlastivědného, hospodářského i všeobecně vzdělávacího a výchovného. Kulda i Wurm našli tu ve svých družích několik ochotných spolupracovníků, kteří se snažili a většinou také dovedli popularisovati vědecké poznatky a zajímavě podávati lidovým čtenářům bohaté vědomosti z různých oborů lidského vědění.

V tomto směru vynikl zvláště *Fr. Dědek*, kaplan v Dol. Kounicích a později farář v Zámku Žďáře, jenž pod jménem „Strýček Pravdomil“ a v zábavné, často až povídkové formě podával každoročně (v letech 1855—1863) poutavé výklady o rozmanitých otázkách současného života občanského: o spolčování, akcích, drahách, o pokroku, tisku, zakládání knihoven, o výrobě továrenského a strojích, o ústavech dobročinných, o vzniku lidské společnosti, rodině, obci, národu, o lásce k vlasti atd. Článků Dědkových si Kulda zvláště vážil, jak je viděti z poznámek k nim připojovaných, a také čtenáři vzdávali za ně často díky.

Z ostatních oborů nejhojněji byl pěstován v kalendáři *dějepis a zeměpis*. Přispíval sem pravidelně zvláště Dr. *J. Bílý* četnými články o osudech moravských klášterů a památných míst, *J. Soukup* (o Macoše a okolí), *V. Brandl* (o Velehradě), *Jos. Vykydal*, *J. Těšík*, *K. Orel*, *T. Šimbera*, *J. Dundálek* a j. — Poměrně mnoho místa bylo věnováno také článkům z *přírody a hospodářství*, jak toho žádaly potřeby venkovských čtenářů. Takový „Zahradníček v horách“ od *Fr. Ronovského* byl jistě velmi vítanou pomůckou všem mladým snaživým hospodářům, stejně tak jako praktické i povzbudivé úvahy rolníka *Fr. Skopalíka*, učitele *J. Šťastného*, *J. Henzla*, *T. Šimbery* a j. Hvězdářskou část kalendáře vedl odborník Dr. *Florian Šindler*, ředitel techniky v Brně, články o poště přispíval poštovní úředník *Jos. Wurm*, všeobecně naučnými Dr. *Čeněk Materna*.

Větší potíže než s příspěvky měl pořadatel „Moravana“ s *obrázky*, zvláště když náklad na ně přesahoval s počátku i ke konci finanční síly Dědictví. V prvních ročnících bylo jich skrovně, až ke 3. ročníku (1854) byla dána jako zvláštní příloha k článku o Černé Hoře Fáborského mapa této země. Další ročníky přínášejí ojediněle

obrázky v textu jako ilustrace k přírodopisným a naučným článkům. Na schůzi dne 10. května 1859 bylo pak usneseno, že se má kalendář ozdobovati také většími obrázkovými přílohami — asi proto, že se čtenářům velmi zamlouvala obrazová výzdoba předešlého ročníku: Poutní chrám ve Křtinách a 4 obrazy k článku o Macoše a sloupských jeskyních. Tak po obrazu chrámu Páně ve Sloupě přinesl zvláště jubilejní ročník (1863) pěknou přílohu „Příchod sv. Cyrilla a Methodia na Velehrad I. P. 863“ od Jos. Zeleného. Finanční nesnáze následujících let nutily ovšem k šetrnosti i v tomto směru. Čtenáři nebyli s tím asi spokojeni, neboť již na schůzi dne 18. června 1867 bylo ustanoveno, aby se dal do kalendáře na budoucí rok obraz „Sv. Rodina“, který se pro svou velikost nemohl vměstnati do knihy „Cesta do Sv. země.“ Dále pak usneseno: „Aby se Dědictví nevytýkalo, že nedbá o obrazy lidům tak zamilované, určeno, aby v příštích letech vezdy několik obrázků ke kalendáři se přivtělovalo.“

Zálibám lidu snažil se vyhověti „Moravan“ také svým *písmem*. Jak již dříve zmíněno, byli oba první redaktoři stoupenci latinky, ale s počátku pokládali i oni za nutno podvoliti se přání většiny venkovského čtenářstva. Již od 3. ročníku (1854) proniká však do švabachu nové písmo, nabývá zvolna převahy, až v ročnících z let šedesátých objevují se jen ojedinělé články tištěné ještě písmem starým — patrně jen proto, že tiskárna Rohrerova nestačila svými zásobami latinského písma na tisk celého kalendáře. Tak opatrně zvykal „Moravan“ i venkovské čtenáře na tuto důležitou změnu, připravuje ji cestu i články strýčka „Pravdomila“. V rozhovoru o vzniku a rozvoji písma označuje F. Dědek užívání švabachu za následek velkého vlivu německého na nás a dodává trochu posměšně: „Díky Bohu, že tato nemotorná litera nyní už jak z našeho, tak i z lepšího německého písemnictví se tratí. U Francouzů, Angličanů, Italianů, Španělů atd. nenajdete knihy tištěné v jiné abecedě kromě latinské. A jak krásně vypadá tato okrouhlá písmena, an špičatý švabach až oči uráží. A proto, milí přátelé, i vy zvykejte si na latinku, a nebudiž vám proti mysli, když vidíte novou knihu v této liteře tištěnou, neboť napravuje se tím starý hřích, a to prospívá vždy k dobrému . . .“¹⁾

¹⁾ Moravan, r. VIII, 1859, 112.

Ještě snad těžší bylo odvykati čtenáře různým tradičním zvyklostem, bez nichž si nedovedli kalendáře ani představit, jako je předpovídání počasí, pranostiky o povětrnosti podle stoletého kalendáře, znamení zvířetníka a pod. Pokusy o odstranění některých těch věcí nebyly přijímány vlně, bylo třeba činiti ústupky zálibám čtenářů a omlouvati je shovívavě. Kulda přidával k předpovědem aspoň podmínku „Dá-li Pán Bůh“, Wurm pak pokusil se je nahraditi různými poznámkami o svátcích, venkovských zvycích, knihách nebo zase žertovnými dodatky a příslovími pod titulem „Stoletý nový kalendář třeba na tisíc let“ nebo „Z brusu nový kalendář“. Povzněl se tak i nad většinu dnešních kalendářů, které se dosud neobejdou bez stoletého kalendáře a prorokování povětrnosti.

Celkem možno říci, že se Dědictví snažilo „Moravanem“ a zvláště jeho naučnou, oproti dnešním kalendářům bohatou částí vyhověti potřebám lidu a mohlo zcela oprávněně ve zmíněné již odpovědi na návrh Ant. Rybičky o vydání lidové domácí čítanky poukázati, že tento úkol poněkud již zastupuje „Moravan“.

Byl skutečně takovou domácí čítankou tisícových rodin, k nimž pravidelně zavítal již brzy na podzim, často již netrpělivě očekávan. Je to viděti už z některých usnesení výboru, aby kalendář byl v tiskárně včas vypraven a rozeslán už koncem měsíce srpna. A současník těch dob, básník J. Soukop, ve svých vzpomínkách vypravuje také, jak radostně býval vítáván „Moravan“ od členů Dědictví: „Zvláště když zimního času po cvičení křesťanském na dědinách kněz vytahoval zelenou tu knihu z kožichu, zaleskly se posluchačům oči radostí, že opět něco poučného a užitečného z kalendáře jim přečítáno bude. Že za takové příležitosti pro Dědictví se verbovalo a skutečně vždy několik nových údů naverbovalo, netřeba dokládati.“¹⁾

Že v liberálním táboře byl „Moravan“ přehlížen neb i posměškem odbýván, jest vysvětlitelné již konkurenčními důvody. Už první ročník nazval Leop. Hansmann ve svém kalendáři „mouřenínem“²⁾ — třebaš vyšel, jako všechny další ročníky, v zelené obálce . . . Zato povšiml si o něco později „Moravana“ nestraný referent pražského Časopisu Českého Musea. Srovnává je s velebenou

¹⁾ J. Soukop, čl. cit., Obzor 1889, 83.

²⁾ Nejnovější moravsko-slezský domácí přítel, 1852, 80. -

dosud Helceletovou „Koledou“ zjišťuje, že „Koleda“ čím dále tím více hubení, nekráčí s postupem času, neumějí se odtrhnouti od jistých neblahých bludů druhdy oblíbených, a nadto i estetický vkus její velmi se jeví chatrným, nedbá o správnost jazyka a slohu. „Větší bedlivost jak na obsah tak i na formu pozorujeme s radostí při „Moravanu“, jehož pořadatel, kněz B. M. Kulda, i odjinud chvalně znám jest co horlivý pěstovatel národní literatury. Výbor článků kalendáře toho jest v celku zdařilý.“ Referent chválí zvláště čtení země- a dějepisné, pak přírodopis a hospodářství, za nejslabší pak pokládá část zábavnou, dáváje správně vinu toho nedostatku pomocných sil. „Bylo by nám velice líto, kdyby pěkné toto podniknutí mělo zakrněti nechvalnou netečností se strany spisovatelstva . . .“¹⁾

Obava kritikova vyplnila se hlavně ve druhém desetiletí, třebaž zatím kalendář vzrostl jak *rozsahem*, tak i *počtem odběratelů*.

Rozsah prvních ročníků byl dosti skrovný: měl jen 9 tiskových archů velké osmerky (144 stran). Zvolna však rostl, takže V. ročník (1856) měl již 245 stran. Tento objem 15 archů byl pak přibližně zachováván skoro po celé období — teprve ke konci v důsledku hospodářské tísně byl opět zvolna zmenšován, až klesl na 10 archů.

Také *počet odběratelů* přirozeně kolísal. První dva ročníky dal výbor tisknouti v 5000 ex., ale poněvadž značná část výtisků zůstala na skladě a musila býti rozdávána Katol. jednotám a školním knihovnám nebo ponechána k budoucímu rozprodeji, snížil pro III. ročník počet výtisků na 3000. S rychlým vzrůstem údů Dědictví bylo však třeba rychle zvyšovati také náklad kalendáře: ročník IV. a V. byl vydán ve 4500 výt., ročník VI. (1857) však již v 8000, r. VII.—VIII. v 10.000, r. IX. ve 12.000, r. X. až XIII. v 15.000. U r. XV. (1865) byl však již náklad snížen o 500, po dvou letech pak o další 1000 výtisků.

Sušil očekával, že prvním *knížním podílem* DCM bude spis jednatelů B. M. Kuldy „Život blah. Jana Sarkandra“.²⁾ Ale práce

¹⁾ ČČM 1855, 553.

²⁾ V dopise F. Hoškovi ze dne 16. prosince 1850 píše Sušil: „(Kulda) pro naše dědictví sv. Cyrilla a Methoda pracuje o životě blahosl. Sarkandra, jenž má snad na rok 1851 vyjít. Dále má někdo pracovati o Putování Christa Pána, pak historii všeobecnou . . .“ P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 133, str. 194.

Kuldova při četných jeho jiných povinnostech pokračovala příliš zvolna — tak zvolna, že zájem autorův o ni časem úplně pohasl. Proto byla s povděkem přijata zpráva *Tomáše Procházky*, že vyhoví výzvě starostově a převezme zpracování spisu „Putování Krista Pána po sv. zemi.“

Autor ujal se díla s obvyklou svou energií i láskou, takže již na schůzi dne 10. února 1852 mohlo býti oznámeno, že spis chystá se již k tisku, po roce pak (18. dubna 1853), že je dotištěn. Vydaní se zdrželo, poněvadž J. Fáborský pracoval dosud o mapě Palestiny a slíbil, že bude hotov asi za tři měsíce. Tak vyšel skoro až na podzim r. 1853 současně s III. roč. „Moravana“ první knižní podíl s titulem:

Putování Christa Pána po svaté zemi se stručným popisem jejím. Sepsal *Tomáš Procházka*, kněz církevní v Ivančicích. Biblioteka poučná, vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo I. pro rok 1852. Tiskem dědiců Rud. Rohrerů v Brně 1853. Str.¹⁾ XXIV a 672. Malá 8°. V komisi u Nitsche a Grosse. Cena váz. 1 zl. 30 kr. stf. — Vydáno 2000 výtisků. Zvláštní příloha: mapa Palestiny. Věnování tištěno latinkou, ostatní švabachem.

Autor vypisuje v knize celý pozemský život Kristův, jak si jej sestavil podle zpráv evangelií v řadě souvislých, obsahově celkem dobře upravených článků. Snaží se zachovati ráz biblického stylu, ale vypravuje příběhy volně se zřejmým úsilím, aby učinil látku pochopitelnou i prostým čtenářům; vždycky se mu to ovšem nepodařilo. Při tom doplňuje své vypravování hojnými výklady zeměpisnými, dějepisnými i věcnými, takže kniha poskytovala čtenářům z lidu skutečně hojně poučení z různých oborů. — Spisovatel věnuje tuto svou „skromnou literární prvotinu a první větší dílo Dědictví sv. C. a M.“ biskupu brněnskému Ant. Arn. hr. Schaaffgotscheovi, vyjadřuje při tom přání, aby biskup jako skutečný spoluúd Dědictví a vrchní hlava diecése také pro budoucnost podporoval Dědictví naše „příznivým okem a mocným skutkem“, poněvadž chce přispívati k ožívování svaté, římskokatolické víry v národě našem.

Kniha Procházka nezbudila sice v tisku většího ohlasu, ale

¹⁾ Římskou číslicí označují počet úvodních stran, první arabskou počet stran vlastního díla, druhou arabskou strany věnované zprávám o Dědictví. Formát dalších podílů zůstal většinou týž, proto ho zvláště neoznačují.

Putování Christa Pána

po

š w a t é z e m i

se stručným popisem jejím.

Sepsal

Tomáš Brocházka,

kněz církevní v Zvončicích

Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia pro rok 1852.

Č. 1.

Cena 1 zl. 30 fr. šř.

W Brně 1853.

Tiskem dědictí Rudolfa Rohrera.

TITULNÍ LIST PRVNÍHO KNIŽNÍHO PODÍLU DCM.

ze soukromých zpráv poznáváme, že od čtenářů byla přijata s povděkem. Tak na př. Tomáš Bečák v listě Sušilovi (dne 1. září 1853) poznamenává: „Putováním Krista Pána jste se velice lidu zavděčili, ačkoliv se — aspoň některým — sloh poněkud vysoký býti zdá, přece myslím, že se na takové žaloby ustavičně ohled bráti nemůže, aby náš lid i kněžstvo nikdy k něčemu lepšímu nenavykl.“¹⁾ Skromný autor byl si dobře vědom nedostatků své práce, nerad přijímal pochvaly svých přátel a zprávy o oblíbě svého spisu mezi lidem vysvětloval si jen zajímavostí látky a nedostatkem jiných spisů z tohoto odboru.²⁾

Skoro současně s T. Procházkou dokončil také Dr. Fr. Škorpík rukopis díla, o něž ho hned na počátku požádal Sušil a k němuž se připravoval již dříve články v „Blahověstu“ i v „Hlasu“ — historii katolických misí. Odevzdal jej již před schůzí dne 10. února 1852, ale spis byl dotištěn teprve v březnu 1854; proto výbor rozhodl, že se na knihu vytiskne „pro rok 1853 a 1854“, aby se tak „vešlo do pořádku, by kniha pro rok jmenovaný skutečně vyšla“. Plný její titul zněl:

Missie tichomořské. Sepsal Frant. Xav. Škorpík, Doktor filosofie a duchovní správce v Bohdalicích. Biblioteka poučná, vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Čís. II. pro rok 1853 a 1854. Tiskem dědicův Rud. Rohrera v Brně 1854. Str. XVI a 686. Cena váz. i s mappou Černé Hory 1 zl. 30 kr. stří. — Vydáno 3000 výtisků. — Věnování (biskupu brněnskému Ant. Arn. hr. Schaaffgotscheovi) a předmluva tištěny latinkou, ostatní švabachem.

Vzdělaný a bystrý spisovatel, jenž se obíral již několik let současnou vědeckou a filosofickou literaturou německou, francouzskou i anglickou a vydal r. 1846 v Brně spis „Mluvnictví a zjevení“, namířený proti Klácelovým „Počátkům vědeckým mluvnictví českého“, chce tímto svým nejobemnějšíším dílem posloužit našemu národu „k rozdělení náboženského obzoru“, poněvadž

¹⁾ P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 108, str. 161.

²⁾ Tak píše Sušilovi: „Úklony p. Bílého bez zardění nemohu čítati. To mne ale přec těší, že prý lid Putování Christa Pána rád čítává. To je ovšem pochopitelné, poněvadž o Christu velmi rád každý čítá, a že náš lid nic neměl. Já pak pravím, že knihou p. Frencla, totiž postillou mnohem více dobrého se usku-teční, a raduji se z toho. — Tamtéž č. 33, str. 49.

„lid náš posuzuje poměry všeobecné Církve namnoze dle pídi-mužikových náhledů své osady“ a ztrácí snadno odvalu i víru. Musí tedy upevniti své katolické přesvědčení širším rozhledem po celém oboru zemském, kde se víra katolická šíří jako za dnů apo-štolských . . . Proto provádí spisovatel čtenáře aspoň jednou částí velkolepého misijního díla — na ostrovech v Tichém oceáně. Poučuje při tom všude také o přírodních, historických i politických a kulturních poměrech a vypravuje jasným, mnohdy duchaplným slohem zajímavé příběhy ze života a činnosti misionářů, takže jeho kniha skutečně otevírala prostým moravským čtenářům okno do širého světa a přitom posilovala víru i naději v budoucnost Církve. — Z časopisů povšiml si jí pražský Blahověst ve své lit. příloze (1855, 5).

Montalembertův Život svaté Alžběty. Z frančiny Jakob Procházka, kněz církevní v Pavlovicích na Moravě. Biblioteka životů Svatých vydávaná Dědictvím SS Cyrilla a Methodia, číslo II. pro rok 1855. V komissi u Nitsche a Grosse. Tiskem Viléma Burkarta v Brně 1855. Str. X. a 348. Cena váz. 40 kr. stříbra. — Vydáno 3500 výtisků. Celá kniha, kromě básně, tištěna švabachem.

Život sv. Alžběty náleží k prvním (z r. 1836) a nejslavnějším dílům proslulého francouzského publicisty, jehož články byly našimi kněžskými buditeli často citovány. K jeho překladu vybídl J. Procházku sám Sušil hned na počátku činnosti DCM. Autor navštívil skoro všechna místa, kde světice žila a trpěla, čerpal také z původních pramenů, ale přesto má jeho dílo hlavně básnickou cenu. Proto asi soudil J. Procházka — jak oznamuje Sušilovi již dne 19. října 1851¹⁾ — že by se pouhý toliko překlad pro náš lid nehodil a že si tedy umínil spis upravit, podobně jako se stalo ve vydáních německých. Učinil tak samostatně, nepouživ německého překladu. Když Sušil na schůzi výboru (10. února 1852) oznámil, že se J. Procházka ujal této práce, zavázal se Dr. B. Dudík, že mu poskytne historicky odůvodněnou genealogii sv. Alžběty. Překladatel v úvodě také upozorňuje, že překládal někdy jen dle smyslu, aby se stal všem srozumitelným, a leccos

¹⁾ Tamtéž, č. 191, str. 275.

opět vynechal, o čem se domníval, že by obecný lid málo zajímalo. Příklad čte se také pěkně. — K životopisu je připojena báseň Sušilova „Svatá Alžběta“ z jeho sbírky z r. 1847.

Život oblíbené u nás světky byl čtenářstvem přijat velmi vlídně: kniha byla do roka rozebrána a hned r. 1856 vyšlo nové vydání ve 2000 výtisků.

Na jaře r. 1854, kdy se mělo rozhodnouti o 4. knižním podílu, ocitl se výbor ve veliké tísní: žádný z autorů, kteří přislíbili své práce, nebyl s nimi hotov — a tiskárna Burkartova oznamovala, že má právě volno a mohla by rychle pracovati, takže by bylo možno nahraditi dřívější zdržení ediční činnosti a podíly pro příslušné roky by vycházely již pravidelně. Proto bylo na schůzi dne 13. března 1854 usneseno vybídnouti několik spolupracovníků, aby brzy zaslali slíbené rukopisy. Všechny tyto dopisy byly Kuldou skutečně ihned rozeslány. Když se však druhého dne pokračovalo ve schůzi výboru, bylo uznáno, že jest málo naděje na rychlý úspěch této akce. Proto bylo usneseno „vydati ihned starý český překlad Josefa Flavia o vojně židovské, jelikož pro tu dobu jiného rukopisu pohotově není . . . Páni profesoři Sušil a Procházka uvolili se staré dílo přehlédnouti a pro nový tisk uzpůsobiti.“

Šlo o starý, z latiny pořízený překlad Pavla Vorličného (Aquilina), jenž vyšel po prvé r. 1553 v Prostějově a po druhé s malými změnami r. 1805 v Levoči. Sušil jal se jej hned upravovati¹⁾ pro novočeské čtenáře, ale brzy, srovnávaje jej s řeckým textem, seznal jeho veliké nedostatky. „Já nyní opravuji staročeský překlad o válce židovské Flavia Josefa“ — píše již za měsíc po oné výborové schůzi (24. dubna 1854) Fr. Hoškovi. „Jest to dosti špatný překlad, tak že docela znova na přemnohých místech překládati musím, ano že by snad lehčeji bylo, překlad z brusu nový učiniti.“²⁾ V dalších částech skutečně překládal již raději

¹⁾Výtisk s opravami Sušilovými, poznamenanými na okraji, jest uložen v knihovně brněnského alumnátu. Je to 2. vydání s titulem: „Flavia Josefa o Válce Židovské Kniha Sedmá, spolu s jeho Životem, Země a Města toho Národu vyobrazením znova na světlo vydány. W Levoči, vytiskl Karl Jozef Mayer, c. k. priwl. Impressor.

²⁾Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, čís. 164, str. 245. Ještě v předmluvě ke knize lituje Sušil, že podržel tolik ze starého překladu. Že by také prof. M. Procházka nějak tu spolupracoval, jak bylo ustanoveno na schůzi výboru, není odnikud patrné. Sušil odmítl i B. M. Kuldou nabízenou pomoc při korektuře spisu.

zcela samostatně, aby kniha skutečně odpovídala originálu a při tom „nesla se českým slohem“. A již po roce (16. října 1855) mohl s uspokojením oznámiti ve schůzi výboru, že velké dílo jest již i v tiskárně hotovo, takže se může rozesílati současně se Životem sv. Alžběty a s Moravánem na rok 1856. Vyšlo s titulem:

Josefa Flavia O válce židovské a vlastní životopis. Přeložení staré docela opravené od *Frant. Sušila*, profesora theologie. Bibliotheky poučné vydávané Dědictvím SS. Cyrilla a Methodia číslo III. pro rok 1856. V komisi u Nitsche a Grosse. Tiskem Viléma Burkarta. Stran XIX. a 687 ve velké 12°. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 4000 výtisků. Tištěno švabachem.

Knize předeslal Sušil nedlouhý úvod o spisovateli a jeho díle i o době, kterou líčí. Překlad sám nese ovšem na sobě zjevné stopy obvyklých jazykových a slohových zvláštností Sušilových, dnešnímu čtenáři zní místy hodně tvrdě a těžkopádně, ale vyniká — podle Dra Vychodila — „přesností jazykovou a pěkným vystižením i nejnepřehlednějších míst“; povolaný znalec, prof. Jan Kosina, velice doporučoval svým žákům tento překlad po stránce fraseologické.¹⁾ Členové Dědictví pak, obdarovaní počátkem zimy r. 1855 neočekávaně dvěma rozměrnými knižními podíly i kalendářem, přijali také tuto obsahově zajímavou i poučnou knihu s povděkem: náleží k podílům, jež byly nejdříve rozebrány. A poněvadž se i v novější době mnozí po ní marně pídili, vydal ji znovu v dokonalejší úpravě zevnější i textové J. D(ráčka) Světelský v Brně 1913.

Mnoho starostí způsobilo výboru vydání 5. knižního podílu. Prof. *V. Štulc*, který byl přítomen na schůzi dne 20. října 1853, přislíbil, že již pro rok 1854 zpracuje nově a podrobněji svůj starší, v Praze r. 1847 vydaný spis „Vypsání života sv. bratří Cyrilla a Methoda“. Svému slibu nemohl však dostáti, posílal rukopis jen po dlouhých přestávkách — a tak z několika dalších schůzí výboru ozývají se stížnosti a jsou mu posílány do Prahy důtklivé připomínky. Ještě po dvou letech (16. října 1855) usneseno mu „psáti celým výborem, aby dokončení Cyrilla a Methodia

¹⁾ Dr. P. Vychodil, *Fr. Sušil*, 225.

poslal“. „Stalo se ještě téhož dne,“ poznamenává jednatel Kulda — ale opět bez výsledku. Když na jaře r. 1856 výbor ještě neměl v rukou dokončení, starosta sám velmi již rozhorlen učinil návrh, aby byl prof. Štulc veřejně novinami vyzván, aby dokončil svůj spis. Upustilo se však od toho, když Kulda oznámil, že budoucí týden chce Štulc přijeti do Brna a dokončiti spis...¹⁾ Stalo se, spis byl tiskárnou dosti brzy vytištěn, ale jeho vydání zdržela opět dříve již zmíněná žádost výboru k arcibiskupu olomouckému, aby přijal dedikaci. Tak vyšlo dílo úplně hotové a vázané teprve na podzim r. 1857 s titulem:

Život svatých Cyrilla a Methodia, apoštolů slovanských. Sepsal Václav Štulc, arcibiskupský notář, professor na c. k. gymnasiu akademickém v Praze. Bibliotéka životů Svatých vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo 1. pro rok 1857. V komisi u Nitsche a Grosse. Tiskem dědicův Rud. Rohreru v Brně 1857. Str. VIII, 503 a 4. Cena váz. 1 zl. stf. — Vydáno 8000 výtisků.

Životopis sám, psaný jasným, i lidu přístupným slohem, zaujímá jen menší část celé knihy (178 stran). K němu ve zvláštním dodatku připojil autor 54 stran různých vysvětlivek a dodatků, na 64 stranách pak otiskl jako přílohy papežské listy, kritické úvahy o nich a pojednání Václ. Zeleného i P. J. Šafaříka. Mezi životopis a tyto dodatky jsou vloženy nesouměrně a roztržštěně modlitby k soukromým pobožnostem, litanie a hodinky k sv. apoštolům, rozdělené opět zmíněným již 42tistránkovým sborníkem písní a básní cyrilometodějských. Roztržštěnému obsahu odpovídá i tisk: životopis a pobožnosti tištěny jsou švabachem, věnování, písně a básně i vysvětlivky a přílohy latinkou.

Na návrh J. Soukopa byla kniha ozdobena Hellichovým obrázkem sv. Cyrila a Metoděje. Otištěn tu také dopis, jímž metropolita moravský přijal dedikaci.

Jako příprava na blížící se jubilejní rok cyrilo-metodějský vykonal Štulcův spis svůj důležitý úkol nejen na Moravě, ale i v Čechách a na Slovensku. Sborník písní a básní, první to morav-

¹⁾ Tuto zprávu protokolu doplňuje vypravování J. Halouzky (Pohledy II, 186, B. Sylva-Tarouca, 37): Kulda zastal P. Štulce u hr. Taroucy. Štulc se omlouval, že není možno tak, jak by si Kulda přál, vyhověti, a prosil za poshovění aspoň čtyř neděl, ale Kulda neúprosný rozhodl kategoricky: „Ne, ne! Žádné milosti; dnes vás tu zavěme, a nesmíte ven, až spis dokončíte!“ — A P. Štulc jsa věznem hr. Taroucy rozkazu Kuldovu znamenitě vyhověl...

ský almanach katolických básníků, stal se vítanou příručkou při pořádání slavnostních akademii a besed, tak jako sbírka modliteb a pobožností přispěla k rozšíření kultu cyrilometodějského v mnohých našich chrámech. Proto nepřeháněl výbor, když „v Hlase“ prosil členy o „malé strpení“, až se dokončí vazba tohoto podílu, a předem jej chválil: „Je to kniha pro každého, pro učené i neučené, pro kněze i lid, kterou se Dědictví právem honositi může ...“¹⁾ Jinak však v časopisech nevzbudila větší pozornosti.

Současně se spisem Štulcovým byl vypraven členům Dědictví 6. knižní podíl, překlad „Fabioly“, o jehož historii bylo tu již dříve (str. 100.) psáno. Úplný jeho titul zněl:

Fabiola čili Církev v katakombách. Od jeho Eminenci Mikuláše kardinála Wisemana, arcibiskupa Westminsterského. S povolením Jeho Eminenci pro Dědictví sv. Cyrilla a Methodia přeložil *Václav Novotný*, učitel a pěstoun v mor. slez. ochranitelně pro mládež mravně zanedbanou. Bibliotéka povídek vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia číslo 1. pro rok 1857. V komisi u Nitsche a Grosse. Tiskem dědiců Rud. Rohrerů v Brně 1857. Str. 600 a 4. Cena váz. 1 zl. 30 kr. stříbra. — Vydáno 8000 výtisků. Kniha celá tištěna latinkou. Zvláštní příloha: mapa Střední Itálie a Říma.

Knize je předaslán list kardinála Wisemana, jímž odpovídá na žádost výboru DCM, přednesenou Drem Fr. Škorpikem. „Velebný Pane! S velkou radostí svoluji v žádost Vaši přeložiti „Fabiolu“ do slovanštiny, a nad míru bude mne těšiti, dovede-li způsobiti něco dobrého mezi lidem onoho národa. Výtisk překladu, až ku konci dospěje, přijmu s velkou radostí. Zůstávám, Velebný Pane, Vaším blahosklonným sluhou v Christu M. kardinal Wiseman. V Londýně dne 9. února 1856.“ V delším úvodě ke své povídce odůvodňuje pak autor, proč ji psal, a podává některé historické poznámky a vysvětlivky.

„Fabiola“ byla v anglické literatuře nedávnou novinkou — byla autorem dokončena v září r. 1854 — a jejím včasným i pěkným uvedením k nám získalo si Dědictví jistě zásluhu a také vděčnost u svých údů, jejichž počet právě v těchto letech nejvíce

¹⁾ Hlas 1857, č. 29, str. 129.

vzrostl. Kniha byla také brzy rozebrána. Že byla po ní i dále poptávka, viděti z toho, že v nové době Dědictví svatojanské v Praze vydalo její nový překlad, pořízený K. Vrátným.

R. 1856 připadlo čtyřsté výročí smrti sv. Jana Kapistrána, velkého misionáře, jehož činnost zasáhla také do našich zemí a zejména i do Brna. Výbor se usnesl uctít tuto památku vydáním životopisu světcova a svěřil úkol Fr. Valouchovi, kaplanu v Hostimě. Vydátným pomocníkem autorovým byl prof. Mat. Procházka, jenž mu poskytl prameny, censuroval obsáhlý rukopis, doporučil jej k tisku a také sám tisk obstarával.¹⁾ Objemná kniha vyšla na podzim r. 1858 s titulem:

Životopis svatého Jana Kapistrána. Sepsal František Valouch, církevní kněz na Moravě. Biblioteka životů Svatých, vydávaná Dědictvím SS. Cyrilla a Methodia. Číslo III. pro rok 1858. V komisi u Nitsche a Grosse. Tiskem Viléma Burkarta v Brně 1858. Str. 900 a 4. Cena váz. 1 zl. 60 kr. rak. čísla. — Vydáno 10.000 výtisků. Tištěno švabachem, báseň a přílohy latinkou.

Spisovatel vyličuje podrobně život a bohatou činnost světcovu, prokládaje pravidelně své vypravování velmi četnými úvahami mravoučnými i věroučnými a apologetickými. V předavku zmiňuje se také o jeho činnosti spisovatelské a jeho patronátu. Tuto část zakončuje návrh pobožnosti k účtě světcově a delší báseň Mat. Procházky „Svatý Jan Kapistrán“. Skoro třetinu knihy zaujímají různé latinské listiny, vztahující se k životopisu sv. Jana K. Jsou to opisy ze starých rukopisů nebo spisů, jež poskytl autoru prof. M. Procházka.

Kniha Valouchova jest posledním z knižních podílů Dědictví, jenž vyšel bez předběžné censury církevní.

Již od počátků Dědictví pomýšlel Sušil na vydání překladu akt mučedníků východních. Vybízel k této práci velmi důtklivě zvláště

¹⁾ V náčrtku svých prací, přiloženém k protokolům Dědictví, praví M. Procházka, že tento spis, „ač v čele stojí, že jej sepsal Fr. Valouch, jest náramnou většinou jeho dílo. Nebo dvě části jeho jsou od Mat. Procházky, redaktora tohoto díla, čerpány z latinských pramenů histor. v archivu zem. v Brně uložených a od redaktora na český jazyk přeložených, ale i ta jedna část, která pro Fr. Valoucha zbývá, jest ve slohu od redakce zcela předělána.“

Fr. Hoška ve Vídni (v několika dopisech v letech 1852—1854).¹⁾ Hošek sice přislíbil, ale nemohl dostátí svému slibu. Proto byl Sušil rád, když se r. 1855 nabídl ku překladu Ant. Dudík, kaplan v Hrubém Týnci, bratr učeného benediktina rajhradského Dra Bedy Dudíka. Dne 16. ledna 1858 odeslal rukopis Sušilovi s prosbou, aby jej přehlédl. Výbor hned práci přijal a odevzdal biskupské cenzuře. Brněnská konsistoř dala sice spisu aprobaci, ale doprovodila ji poznámkou, že ji dává jen proto, aby se tisk nezdržoval. „Kdyby však byla věděla o vyjití spíše, byla by radila nevydávati toho spisu, poněvadž jest se obávati, že vypravování psaná od a pro orientálce se svým na konec vždy příbuzným obsahem neudržela by dlouho zájem našeho lidu při čtení . . .“ Tak mohla ještě téhož roku vyjít kniha:

Pravé dějiny Svatých mučedníků východních. Podlé P. Zingerle přeložil Anton Dudík, kněz diocése Olomoucké. Bibliotéka životů Svatých, vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia, číslo IV. pro rok 1858. V komisi u Nitsche a Grosse. Tiskem dědiců Rud. Rohrerů v Brně 1858. Str. IX, 371 a 4. Cena váz. 40 kr. konv. m. čili 70 kr. rak. čísla. — Vydáno 10.000 výtisků. Celá kniha, i předmluva, přílohy a verše tištěny švabachem.

Spis je překladem starého díla „Acta SS. Martyrum Orientalium et Occidentalium“, vydaného r. 1748 v Římě od arcibiskupa Štěpána Evod. Assemana dle původních syrských rukopisů a upraveného v němčině P. Zingerlem. Jako příloha jest přidán překlad listu sv. Simeona o umučení Homeritů a officia ze syrského breviáře o sv. Jakubu Komolém. Třebas referent brněnské konsistoře o tom pochyboval, přece jen možno právem se domnívati, že u nás dosud úplně neznámé příběhy perských, syrských a jiných východních mučedníků svou zajímavostí upoutaly i prosté čtenáře a povzbuzovaly zvláště ke křesťanské statečnosti, jak si přeje v předmluvě i překladatel.

V programu vydavatelské činnosti Dědictví měl Sušil od počátku již také vydání celých dějin církevních. Z jeho družiny nejzpu-

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 143, 145, 147, 149, 157, 164. „Byla by to věc překrásná, kdyby dědictvím vyjít mohla akta ta!“ touží Sušil ještě v posledním dopise 24. dubna 1854.

sobílejší k této práci byl jistě — vedle prof. Mat. Procházky — Dr. Jan Bílý, který se již dlouho obíral studiem dějin moravských i církevních, mnoho článků z nich otiskoval v časopisech i v kalendáři Moravanu a také samostatně vydal již „Stručný dějepis vlasti Moravské“ (1851) a „Děje sv. katolické Církve“ do r. 1500 (1847 a 1854). Proto jej výbor Dědictví vybídl, aby sepsal úplné dějiny církevní až do nejnovější doby.

Autor poslal rukopis svého rozsáhlého díla na podzim r. 1857. Výbor je přijal za podíl pro r. 1859 a předložil k biskupské censové. U brněnské konsistoře stalo se podnětem krátkého sporu, o němž bylo tu dříve psáno (str. 64). Ale třebaš měl referent pochybnosti o tom, hodí-li se spis pro venkovský lid, musil uznati, že je psán „s velikou pílí a důkladností a v úplně církevním duchu“, takže „není překážky, aby byl vydán“. Ještě ve výboru samém vznikl spor, má-li býti tištěn švabachem či latinkou. A tak konečně po všech těchto nesnázích vyšla na podzim r. 1859 neobyčejně objemná, švabachem tištěná kniha s titulem:

Dějepis svaté katolické Církve. K poučení a vzdělání sestavil Dr. Jan Bílý, farář v Předklášteří u Tišnova. Bibliotéka poučná vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo V. pro rok 1859. V komisi u Nitsche a Grosse. Tiskem dědiců Rud. Rohrerera v Brně 1859. Str. XII a 1144. Cena váz. 2 zl. r. č. — Vydáno 12.000 výtisků.

Zakladatel Dědictví věnoval své dílo svému dávnému příteli a spolutvůrci nového ústavu — rajhradskému opatu Gunt. Kalivodovi. V obsáhlé, latinkou tištěné předmluvě ukazuje důležitost a užitek studia církevních dějin, zdůrazňuje při tom znovu vůdčí ideál svého života a veškeré své literární činnosti, aby totiž „Christus Pán a láska k jeho sv. Církvi v srdcích našeho dobrého národa zavládla a aby čtením dějin klestila se dráha k žádoucímu spojení bratří Slovanů odtržených od jednoty církevní.“ Prosí pak, aby obojí pěstounka, Církev a vlast, omluvila vady a nedostatky jeho díla „dobrou vůlí vděčného syna svého, který veškerou sílu a schopnost, pokud mu jí shůry dáno, věnovati Církvi a vlasti svatě si umínil...“

Vlastní dějiny církevní rozdělil autor na obvyklé periody, v každé z nich pak vyličuje zevnitřní osudy církve, dějiny církevního učení, zřízení čili ústavu církve a konečně vývoj bohoslužeb a cír-

kevní kázně. Dospěl tak až do nejnovější doby, do r. 1848, popisuje současné náboženské poměry v jednotlivých zemích, misijní snahy, bludy atd.

Spis je psán slohem značně těžkým a je jisto, že četba jeho byla pro méně vzdělaného venkovského čtenáře nesnadným oříškem. Ale byli mezi naším lidem tehdy takoví trpěliví čtenáři, kteří se nelekali objemné, cihlovité knihy, zvláště obírala-li se historií, přemýšleli o čteném — a těm spis Bílého přinesl hojně poučení i povzbuzení, jak je patrné z dříve tu uvedené (str. 83) zprávy z jižních Čech.

Prostým čtenářům mnohem přístupnější i vítanější byl 10. knižní podíl, jež zatím připravil překladatel Montalembertova Života sv. Alžběty. Byl to

Život sv. Františka Borgie. Sepsal *Jakob Procházka*, duchovní správce v klášteře ctih. pannen řádu sv. Voršily v Brně. Bibliotéka životů Svatých vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo V. pro rok 1860. V komisi u Nitsche a Grosse. Tiskem dědiců Rud. Rohrerů v Brně 1860. Str. IV, 706 a 6. Cena váz. 1 zl. 20 kr. rak. čísla. — Vydáno 13.000 výtisků. Jen předmluva tištěná latinkou, ostatní vše švabachem.

Krátkou předmluvou uvádí autor do doby sv. Františka Borgie a cituje řadu latinských, francouzských a německých životopisů, jichž použil ke své práci. Rozdělil si ji obvyklým způsobem: v první části vylicuje podrobně životní osudy světcovy, ve druhé ukazuje jeho ctnosti a zázraky. Celou knihou vine se snaha povzbudit čtenáře k následování příkladu světcova a zvláště ke cvičbě v sebezapírání. — Vlídne ji posoudil V. Štulc v Čas. kat. duch. (1860, 625).

Ne tak populárně kazatelský, ale spíše naučně vědecký ráz má další, rozsahem vůbec nejobjemnější podíl, věnovaný památce našeho domácího světce:

Život blah. Jana Sarkandra mučeníka. Sepsal *Matěj Procházka*, c. k. profesor na gymnasiu brněnském. Bibliotéka životů Svatých vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo VI. na rok 1861.

JAKUB PROCHÁZKA,

obětavý člen výboru, sepsal pro Dědictví čtyři životopisy svatých.

V komisi u Ant. Nitsche. Tiskem dědiců Rud. Rohrera v Brně 1861. Str. XII a 1152. Cena váz. 2 zl. r. č. — Vydáno 15.000 výtisků.

Životopis sám zaujímá jen asi třetinu knihy. V prvních dvou třetinách (795 stran) vyličuje autor podrobně „dvoustoletý nábo-

ženský zápas na Moravě, v Čechách a ve Slezsku a konečné vítězství víry katolické“. Popisuje tuto smutnou, pro národ tak důležitou dobu a zvláště pak události života světcova dle starších prací (zejména životopisu Schwarzova a Liveraniho), ale používá hojně také původních pramenů, písemných zpráv, listin a dopisů a hlavně knih sněmů moravských, jež mu přístupnými učinil rytíř Petr Chlumecký. Snaží se jimi ze široka osvětliti časové poměry, v nichž vyrůstal a trpěl bl. Jan Sarkandr — trpěl nikoli z důvodů politických, nýbrž jediné náboženských.

Spisovatel sám byl si vědom, že historicky naučná část je těžká pro prostého čtenáře, a proto v předmluvě radí „začátečnickům ve čtení“, aby zatím pominuli I. díl knihy a začali hned čísti II. díl, kde je životopis světcův. A teprve až se tak poněkud obeznámí a spřátelí s jeho slohem, aby sáhli k I. dílu a opakovali pak čtení II. dílu. Přes to našel spis asi málo tak trpělivých a vytrvalých čtenářů: ještě po 30 letech (1892) zůstalo na skladě 1833 výtisků.

Ale i při těžkém slohu cítíme dodnes vanouti z knihy Procházkovy dech skutečné lásky nejen ke světci-mučeníku, ale i k vlasti a národu. Také po stránce vědecké byla to jistě práce na svou dobu znamenitá a právem stala se pak základním zdrojem, z něhož čerpaly všechny pozdější menší životopisy bl. Jana Sarkandra, nejen české, ale i polské. Také poslední životopisec Dr. Josef Foltynovský uznal cenu spisu Procházkova, počítaje jej za jeden ze tří stěžejních pramenů. Podobně uznale také o I. části vyslovil se význačný církevní historik moravský Jan Tenora, označuje ji jako „první česky psané vědecké dílo o dějinném období od Husa až po Bílou horu.“¹⁾

V krátké době zpracoval pro Dědictví své třetí životopisné dílo pilný a ochotný Jak. Procházka. Na podzim r. 1862 vyšel spis *Sv. Angela z Mericiův a duchovní dcery její*. Sepsal *Jakob Procházka*, duchovní správce v klášteře u sv. Voršily v Brně. Bibliotéka životů Svatých vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo VII. na rok 1862. V komisi u Ant. Nitsche. Tiskem dědiců Rud. Rohrerů v Brně 1862. Str. XII, 300 a 6. Cena váz.

¹⁾ Bl. Jan Sarkander. Jeho doba, život a blahoslavení. Napsali Jan Tenora a Dr. Jos. Foltynovský. Olomouc 1920. Str. 11, 455.

60 kr. rak. čísla. Předmluva tištěna latinkou, ostatní švabachem.
— Vydáno 13.000 výtisků.

K sepsání životopisu zakladatelky družstva sv. Voršily přivedlo autora především jeho povolání duchovního správce v brněnském klášteře voršilském a pak současné útoky na duchovní řády vůbec. Svou práci rozdělil na dva díly: v prvním vyličuje svým způsobem život a ctnosti světice, ve druhém založení, rozšíření a působení řádu sv. Voršily, jakož i způsob, kterým bývají dívky do řádu přijímány, a obřady, jichž se užívá při oblékání roucha řeholního a při skládání slavných slibů. Vedle francouzských řádových letopisů použil k tomu také některých listin uložených v archivu kláštera sv. Voršily v Brně.

Také dalším knižním podílem vzrostla řada životopisů svatých vydávaných Dědictvím. Napsal jej na přímou výzvu starostovu jeho nadaný žák a čilý člen výboru Dr. Frant. X. Hošek. Kniha byla úplně hotova, vytištěna i svázána již počátkem června 1863, takže mohla býti rozesílána ještě před hlavními jubilejními slavnostmi cyrilometodějskými. Byl to:

Život a spisy sv. Aurelia Augustina, biskupa Hipponského, Otce a Učitele sv. Církve katolické. Sepsal Frant. Xaver. Hošek, doktor theologie, professor pastorálky a katechetiky na theolog. ústavu diocésy Brněnské, člen výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methodia. Bibliotéka životů Svatých č. VIII. na rok 1863. V komisi u Ant. Nitsche. Tiskem Rud. M. Rohrera v Brně 1863. Str. XVII a 804. Cena váz. 2 žl. r. č. — Vydáno 13.000 výtisků. Věnování a předmluva tištěny latinkou, ostatní švabachem.

Dílo Hoškovo jest prvním a až do dneška vlastně jediným původním větším životopisem slavného učitele církevního. Autor použil nejlepších pramenů, ale při tom je všude viděti, že sám velmi důkladně prostudoval spisy a celou rozsáhlou činnost světcovu; proto mohl podati podrobný a názorný obraz jeho vnitřního i zevnějšího života podle historického jeho rozvoje, spojuje s tím na příslušných místech zároveň pojednání o jeho spisech. V úvodě přiznává sám, jaké nesnáze mu působila snaha vystihnouti perem dokonalou podobu osobnosti tak velikého významu a tak boha-

tého života. A největší nesnáz byla v tom, že jeho úlohou bylo psát pro širší kruh obecnstva . . .

Kniha Hoškova nebyla ovšem lehkou četbou „pro lid“, ale poctivě pracovaným dílem vědecko-náboženským. Ukázal to také Dr. J. Bílý v jejím posudku v Čas. kat. duch. (1863, 311).

Vydání dalšího knižního podílu předcházelo dosti dlouhé jednání ve výboru, o němž byla tu již dříve zmínka (str. 94): je-li vůbec vhodné, aby Dědictví vydávalo také praktické hospodářské knihy. Zvítězil konečně názor Dra J. Bílého a jeho druhů, a tak na schůzi dne 9. června 1863 bylo usneseno vydati pro budoucí rok hospodářský spis Fr. Ronovského „pokud možná s obrázky, rozmnožený druhým dílem o sadařství, jenžto se k tisku připraví vlp. Šimberou k radosti výboru.“ Kniha byla úplně vypravena i svázána opět velmi brzy, již v květnu 1864, kdy vyšla s titulem:

Hospodářská kniha. Ku poučení a vzdělání lidu sepsal *František Ronovský*, farář v Doubravníku na Moravě. Bibliotéka poučná vydávaná Dědictvím ss. Cyrilla a Metoděje. Číslo VI. pro rok 1864. V komisi u Ant. Nitsche v Brně, u Bedřicha Grosse v Olomouci a Karla Řivnáče v Praze. Tiskem Viléma Foustky v Brně 1863. Str. 476. Cena váz. 1 zl. rak. čísla. — Vydáno 13.000 výtisků. Úvod tištěn latinkou, ostatní švabachem.

Kniha Ronovského, jehož články v kalendáři Moravanu byly tak vítány, je skutečně praktická a přinesla jistě mnoho užitku zvláště mladým hospodářům. Prostým, snadno pochopitelným a názorným způsobem pojednává o půdě, hnoji a stelivu, o nástrojích ku vzdělání rolné půdy, o setí zrna obilného, o rostlinách hospodářských, obilných i obchodních, o nemocech rostlin, o sklizení, mlácení a uschování obilí i o domácích zvířatech. Zvláště pěkně je zpracována stať o ovocnictví čili „zahradníček moravský“. Autor všude nabádá k rozumnému pokroku v hospodářství, ba sám se nabízí, že každému na požádání dá zdarma ze své zahrady rouby ušlechtilých druhů ovocných stromů. Bohužel nebylo asi možno opatřit knihu také obrázky, jimiž by byla ještě více získala.

Předmluvu ke knize, datovanou již na svátek sv. Václava 1860, napsal přítel, blízký soused a přítel Ronovského Dr. J. Bílý.

Ukazuje v ní nejen národohospodářský, ale i mravní a náboženský význam rolnictví a odůvodňuje, proč právě vlastenecký kněz mohl se zdarem napsati tuto čítanku. — Že toto nadšení J. Bílého vyplynulo z upřímného přesvědčení, vidíme i z jeho dřívějších dopisů Sušilovi: již r. 1859 přiznává, že si knihu opisuje sám pro sebe a že ji snad sám vydá tiskem pro školy vlastenecké. „Je to práce výborná . . . Je velmi populárně, jak to Zahradníček z hor umí, psána, jenom že orthografie unter Null-grad stojí.“¹⁾ Po této stránce opravil rukopis sám J. Bílý, ostatní úpravu pro tisk vykonal pak T. Šimbera.

Dalším podílem zahájilo Dědictví řadu knih věnovaných literatuře cestopisné, omezené ovšem na cesty k místům posvátným nebo jinak nábožensky významným. Počátek byl učiněn spisem člena výboru Dra Jos. Chmelička, jemuž přízní hraběnky Marie z Dietrichsteina-Proskau-a bylo umožněno procestovati větší část krajín evropských a zvláště také Sv. zemi. Popis této své cesty odevzdal výboru již na jaře r. 1863, slibuje přitom, že se vynasnaží, aby kniha mohla býti vyzdobena obrázky pokud možno nejlacinějšími. Výbor přijal vděčně rukopis i obrázky, jež zapůjčil farář v Schottenfeldu Urban Loric, zvláště když se autor vzdal veškerého honoráře za svou práci. Kniha vyšla v červnu 1865 s titulem:

Cesta do svaté země, již vykonal a sepsal *Josef Chmeliček*, kněz diocésy Brněnské, doktor filosofie a svobodných umění atd. Díl I. Bibliotéka poučná vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Metoděa. Číslo VI. na rok 1865. Tiskem Jos. Šnaidra v Brně 1865. Str. XII a 660. Cena váz. 1 zl. 50 kr. rak. čísla. — Vydáno 13.000 výtisků. Tištěno švabachem.

V předmluvě, datované dne 7. března 1865 v Pegavě ve Štyrsku, poznamenává autor, že jeho záměrem bylo líčiti věrně sv. místa tak, jak je sám viděl, a zároveň vypravovati, co pamětihodného se sběhlo na těch místech dle svědectví Písma sv. Starého i Nového zákona. Přitom doufá, že jeho spis bude čtenářům tím vítanějším, poněvadž „podobného popsání sv. země ve slovanské řeči (co

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 125, str. 177.

práce původní) nevyšlo již od r. 1608, kteréhožto roku český rytíř Křištof Harant popsání cesty své, r. 1598 do sv. země konané tiskem vydal.“

V I. díle popisuje Chmelíček cestu z Terstu na ostrov Korfu, do Alexandrie, Jaffy a Jerusalema, kde se zdržel delší dobu. Zaznamenává i různé drobné příhody, jimiž se snaží oživit vypravování jinak dosti suché, všímá si všude zvláště takových zjevů veřejného i náboženského života, jež by dle jeho názoru mohly zaujmouti a poučiti i prostého českého čtenáře, a mnohdy sám vkládá do svého líčení delší naučné statě, proplétá je historickými vzpomínkami i časovými úvahami, nezapomínáje ani na podrobné popisy pobožností, jaké se konají na různých místech. Jako dobrého hudebníka a skladatele zaujímaly jej přitom zvláště zpěvy, proto také na konci knihy jako zvláštní přílohu (6 stran) připojil nápěvy k několika hymnům, které se zpívají při průvodech ve chrámě Božího hrobu. Několik zmíněných obrázků je v textu.

Druhý díl cestopisu Chmelíčkovy měl vyjíti hned následujícího roku (1866). Když však hospodářská úseň nutila výbor omeziti vydavatelskou činnost, byl vydán teprve r. 1867 s titulem:

Cesta do svaté země, již vykonal a sepsal *Josef Chmelíček*, doktor filosofie a svobodných umění atd. Bibliotéka poučná vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo VII. na rok 1867. Tiskem Jos. Šnaidra v Brně 1867. Str. VI a 600. Cena váz. 1 zl. 50 kr. rak. čísla. — Vydáno 13.000 výtisků. Tištěno švabachem.

Podobným způsobem jako v I. díle popisuje tu autor, jenž se stal zatím profesorem pastorálky v Brně, několik menších vyjížděk na různá památná místa ve Sv. zemi, zvláště cestu do Betlema, k mrtvému moři, do Galileje, Nazareta, na horu Karmel a konečně návrat do vlasti. V přídavku asi na 60 stranách podává stručný dějepis sv. míst a vyvrací námitky, jimiž rozkolní Řekové ospravedlňují osobování svých práv. — Obrázků v tomto díle není. — Knihu posoudil příznivě Dr. Kl. Borový v Čas. kat. duch. (1867, 557).

Poněvadž také r. 1868 musilo se Dědictví omeziti jen na vydání kalendáře, je cestopis Chmelíčkův posledním knižním podílem období Sušilova.

* * *

Mnohem skrovnější jeví se vydavatelská činnost Dědictví v oboru *umělecké a naučné grafiky*, o jejímž vývoji bylo psáno již na svém místě. Vykazuje v přehledu tato díla:

Jos. Hellich, Sv. Ludmila. Tisk u J. Rauha ve Vídni. Vydáno Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia v Brně 1852. Číslo I. Malé folio. Cena 30 kr. — Obrázků vydáno 3000 výtisků.

Jos. Hellich, Sv. Cyrill a Method. Tisk J. Rauha ve Vídni. Vydáno Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia v Brně 1857. Číslo II. Malé folio. Cena 30 kr. — Vydáno 8000 výtisků. Menších obrázků (8°) 24.000.

Jos. Hellich, Sv. Vojtěch. Vydáno Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia v Brně 1859. Číslo III. malé folio. Cena 30 kr. — Vydáno 12.000 výtisků.

Jan B. Fáborský, Mapa Palestiny. Vydána jako příloha ke knize „Putování Christa Pána po sv. zemi“ r. 1853 ve 2000 výtisků. Ve 2. opraveném vydání r. 1856 opět ve 2000.

Jan B. Fáborský, Mapa Černé Hory. Vydána jako příloha ke knize „Missie tichomořské“ r. 1853 ve 3000 výt.

Jan B. Fáborský, Mapa Italie. Vydána jako příloha ke knize „Fabiola“ r. 1857 v 8000 výt.

Jos. Manes, Diplom pro údy Dědictví sv. C. a M. Umělecká mědirytina, vydaná r. 1855 ve 12.000 výt., dávána pak každému novému údu.

Přehlédneme-li nyní přesnou statistiku¹⁾ publikační činnosti Dědictví v prvním období, seznáme, že vydalo celkem:

kalendáře „Moravana“ (18. roč.)	186.500 výtisků
knižních podílů (16)	153.500 výtisků
uměleckých obrázků Hellichových (3)	47.000 výtisků
diplomů Manesových	12.000 výtisků
map Fáborského (3)	15.000 výtisků

¹⁾ Ign. Wurm se patrně zmýlil, když v „Moravanu“ (na r. 1863¹⁾ vypočítával, že Dědictví za 12 let svého trvání vydalo 2,100.000 výtisků rozličných spisů. Pravděpodobně zavinil tento omyl sazeč tím, že přidal jednu nulu, neboť ostatní údaje Wurmovy jsou celkem správné.

OSTATNÍ ČINNOST.

Duchovní milosti. — Myšlenka unionistická. Kult slov. apoštolů. Styky s cizími unionist. pracovníky. — Styky se Slováky a snahy o liter. sjednocení. — Poměr k Matici slovenské a moravské a k pražským Dědictvím. — Neuskutečněné návrhy. — Podílení knihoven a lidumilných ústavů.

Podle úmyslu zakladatelů nemělo býti Dědictví CM jen vydavatelským spolkem, nýbrž jakýmsi „táborem posvátným“ všech dobře smýšlejících, uvědomělých katolíků v boji proti novověké nevěře. Vydávané publikace byly tu ovšem hlavní zbraní. Druhou měly býti *duchovní milosti*, jež Dědictví jako zbožný, církevně potvrzený ústav chtělo zprostředkovati svým členům, živým i zemřelým, a spojovati je tak všechny v jednu velikou rodinu, v silný, stále rostoucí tábor pod duchovním vůdcovstvím sv. slovanských apoštolů.

Proto hned prvními stanovami zavázalo Dědictví všechny své údy stavu kněžského, aby každoročně ve svátek sv. Cyrilla a Metoděje nebo v oktávě tohoto svátku sloužili *mši sv. za všechny živé i zemřelé údy*. V dalším bodě pak určilo, že těchto duchovních milostí mohou býti účastni i zemřelí, za něž někdo zaplatil vklad do Dědictví, nebo umírající, kteří učiní podobný odkaz v závěti. Takovým způsobem bylo umožněno i chudým lidem zříditi pro sebe nebo pro jiné laciné záduší, jak na to upozornil zvláštním článkem také „Hlas“.¹⁾

V tomto směru učinil brzy výbor dobrovolně ještě více, než bylo slíbeno stanovami: na schůzi dne 11. března 1856 se usnesl, aby u Minoritů v Brně byly slouženy v oktávě svátku sv. C. a M. (tehdy 9. března) *dvě slavné mše sv.*, jedna za živé a druhá za zemřelé údy Dědictví. Po prvé se tak stalo r. 1857. A téhož roku

¹⁾ Vděčná památka sv. C. a M. a laciné záduší. Hlas 1852, č. 12, 47—48.

starosta Fr. Sušil založil *fundaci*, aby tyto mše sv. byly tam slouženy na věčné časy. Na schůzi dne 13. října 1857 byla předložena tato zakládací listina a výbor jménem všech údů vyslovil starostovi srdečné Zaplať Bůh!

Téhož roku bylo Dědictví zvláštním papežským brevem obdařeno *odpušky*, jak již podrobněji vyloženo v I. kapitole (str. 62).

Cíl zakladatelů Dědictví šel však ještě dále. Jméno slovanských apoštolů nemělo mu býti jen ozdobou nebo lákadlem, nýbrž mělo vyjadřovati i široký a dalekosáhlý program nového spolku: byla to hlavně podstatná část idey cyrilometodějské — *myšlenka unionistická*.

Zdůraznil ji J. Bílý hned v prvním svolání ze dne 15. června 1850: určuje tu jako zvláštní úkol připravovaného Dědictví CM pracovati o to, aby „náš milý lid slovanský . . . jak slovem, tak zvláště krásným životem a důvěrnou modlitbou *soukmenovce na východu od matky Církve odtržené do jednoty přivést se snažil*.“ A hned také do prvních stanov bylo vloženo doporučení všem údům z řad kněžstva, aby kromě zmíněné povinné mše sv. za spoluby sloužili každoročně buď ve svátek nebo některý den v oktávě svátku sv. C. a M. i jinou mši sv. „za obrácení národův slovanských od jednoty církevní odloučených, kterouž pobožnost jistě každý spolubyd co věrný katolík spolu konati neopomine.“

Již z toho je viděti, že myšlenka unionistická nebyla pro spolupracovníky Sušilovy v Dědictví jen nějakým mátožným snem a tím méně nějakým frásovitým horováním o slovanství, jež bujelo později právě v táboře liberálním a jež právem odsoudil prof. Masaryk.¹⁾ Bylo-li po osm desítek let obětováno každoročně kněžskými údy několik set mší sv. za sjednocení Slovanů u víře, spojila-li se s nimi v modlitbách aspoň část ostatních údů Dědictví — nebylo to jistě všechno nadarmo: i tyto oběti a duchovní skutky připravovaly v plánech božské Prozřetelnosti cestu novým pracovníkům na tomto poli.

A můžeme skoro bezpečně se domnívati, že mnohého z nich by nebylo, kdyby nebyl načerpal nadšení právě v ovzduší vytvo-

¹⁾ Naše Doba 1895, 46 a d.

řeném pilným úsilím družiny Sušilovy činné v Dědictví. Tato nespokojila se tím, co bylo v stanovách, ale šířila všemi jí přístupnými prostředky *kult slovanských apoštolů* i znalost jejich životního díla a významu a připravovala tak důstojnou oslavu cyrilometodějského jubilea r. 1863. Všude v popředí tohoto radostného ruchu stáli členové výboru se Sušilem v čele: pracovali nejen publikacemi a obrazy, jež vydalo neb aspoň připravovalo samo Dědictví, ale i řadou jinde vydaných spisů, básní a článků, přednáškami v Kat. jednotách, pořádáním poutí na Velehrad i jiných místních slavností, péčí o opravu zuboženého chrámu velehradského¹⁾ a konečně i účastí na velkolepé nábožensko-národní slavnosti v Brně, při níž starosta Sušil sloužil u Minoritů slavnou mši sv. a P. Křížkovský na koncertě řídil zpěv svého nového, k této slavnosti na slova Sušilova složeného sboru „Svatý Cyrill a Method“.

Nezapadl ohlas tohoto nadšeného cyrilometodějského ruchu, připravovaného z velké části i Dědictvím CM, mimo jiné také do srdce 12tiletého hochy Antonína Stojana v Beňově a nevznítíl v něm již tehdy jiskru onoho posvátného zápalu, jenž z něho učinil později sloup nového hnutí unionistického?

Výbor Dědictví byl si však vědom, že nadšení vzbuzené jubilejními oslavami by brzy vyprchalo, kdyby se neopřelo o pevnější základ a nevedlo i k praktickým krokům na cestě sjednocení Slovanů. Již skoro v předvečer jubilea podal několik takových návrhů jednatel Wurm v „Moravanu“ v přehledné zprávě o činnosti a úkolech Dědictví: chtěl by vybudovati na Velehradě *všeslovanský ústav*, kde by se kněží ze všech kmenů slovanských vzdělávali v duchu katolickém ve všech vědách a odkud by vycházely knihy katolické ve všech nářečích slovanských, díla učená, jako od Maurinův, díla asketická, jako od Redemptoristův, i díla zábavná, jako od Mechitaristův. Též i pro misionářství byl by takový ústav velmi žádoucí. Dokud nemáme takového ústavu, musí jej nahraditi Dědictví CM. „Musíme vydávati knihy, jimiž by pozornost našich bratří na východě upoutána byla, aby pravdu katolickou zamilovali, oči otevřeli a k Církvi přilnuli...“²⁾

¹⁾ Výbor jednal o tom zvláště na schůzích r. 1860 a 1861. Usnesl se zakročiti u majitelkyne panství velehradského a daroval jako příspěvek ke zvelebení svatyně velehradské 1000 obrazů sv. C. a M. a 10 výtisků životopisu slov. apoštolů, aby se rozprodaly ve prospěch chrámu.

²⁾ Moravan r. XI, 1862, 21.

Totéž vlastně vyslovil již před 10 lety zakladatel Dědictví J. Bílý ve zmíněném již veřejném dopise příteli G. Kalivodovi: chce pracovati pro Dědictví, aby se stalo mostem, po kterém bychom mohli si proklestiti dráhu k srdcím bratří našich východoslovanských. Kromě toho neměl nikdy při svém snažení vlasteneckém jiné touhy, jiného úmyslu, i když mnozí se mu proto posmívali . . .¹⁾

Tento most k srdcím bratří slovanských snažilo se stavěti Dědictví prakticky i tím, že navazovalo a pěstovalo *přátelské styky s význačnými unionistickými pracovníky* i se zástupci jiných slovanských národů.

V prvním směru byl to zejména F. Sušil a redaktor „Hlasu“ K. Šmídek, kteří si dopisovali horlivě s ruským jesuitou P. Martinovem v Paříži, činným právě v otázce unionistické: P. Martinov byl sám členem Dědictví CM a napsal o něm také celou stať do francouzského žurnálu „Etudes“ — nesprávně ovšem přisuzuje mu zde snahu pracovati o zavedení východního ritu a slovanského bohoslužebného jazyka.²⁾ Šmídek setkal se s P. Martinovem také osobně, hovořil s ním o unii slovanských národů a dojednal, že si budou navzájem vyměňovati „Hlas“ i jiné knihy.³⁾ — Podobné styky byly navázány také s jiným unionistickým pracovníkem, učeným ruským basilianem *Drem Terleckým*, jenž navštívil Šmídka v Brně a jednal s ním o úloze Čechoslovanů v otázce unie,⁴⁾ i s biskupem *Strossmayerem*, jenž se stal sám také členem Dědictví CM, z Poláků pak s učeným a velmi agilním knězem *Ign. Prusinowskim* v Poznani, jež získal Šmídek za dopisovatele „Hlasu“ a za příznivce snah moravského duchovenstva právě knihami Dědictví. Prusinowski se totiž přiznal Šmídkovi při osobním setkání v Praze, že se domníval, že „Moravané a Češi jdou za teoriemi panslavismu, nakloňující se k rozkolu církevnímu“. Z hovoru se Šmídkem a ze zaslaných mu knih Dědictví CM seznal však v úplně jasném světle „úsilovné snahy naše — a vyslovil se potom, že se nemůže dosti natěšiti nad touto horlivostí pro Církev svatou . . .“⁵⁾

¹⁾ Hlas 1852, č. 10, 38.

²⁾ Upozornil jej na to Sušil v dopise ze dne 7. listopadu 1862. Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 284, str. 409—410.

³⁾ Hlas 1862, č. 31, 244.

⁴⁾ Hlas 1860, č. 24, 205.

⁵⁾ Hlas 1860, č. 5, str. 36.

Nebyla to proto jen marná chloubka, když K. Šmídek, vykouzlující si v duchu slavný den budoucího sjednocení obou církví, přičítal zásluhu za to také Dědictví CM. „Až zavítá onen požehnaný den, kdy se důvěrníci všech slovanských kmenův u oltáře sv. Klementa v Římě shromáždí, aby se zapřísáhali trojjedinému Bohu a Jeho Církvi svatě katolické, pak bude vděčně připomínáno zásluh podporovatelův a prostředkův, jimižto se smíření církve pravoslavné s pravověrnou uskutečnilo. Tu přijde bohdá! také řada na naše *Dědictví*, neboť jeho údové také orodují za usjednocení všech Slovanův ve víře katolické a seč síly jeho stačí napomáhat ku rozkvětu posvátného písemnictví v národu.“¹⁾

Prakticky mnohem účinnější byly však přátelské styky Dědictví s kmenem Moravanům nejbližším — se *Slováky* v území dřívějších Uher. Rozhodovala tu nejen snaha, o které jsem se již zmínil, aby totiž nabylo širšího pole působnosti pro své publikace, ale také vyšší cíl: překonati nebo odvrátiti hrozící již *separatismus slovenský* a udržeti *jednotu jazyka spisovného*.

Jednalo se o tom zvláště na začátku r. 1852, kdy začal v Banské Bystrici z vůle slavného, slovansky uvědomělého biskupa Mojzesa vycházeti opět katolický týdeník „Cyril a Method“. Z nařízení biskupova vyzval redaktor koncem r. 1851 předplatitele, aby sami většinou hlasů rozhodli, má-li časopis vydáván býti v řeči české nebo slovenské.

Věci ujal se výbor Dědictví a vydal ještě v prosinci (bližší datum neoznačeno) dlouhé litografované provolání ke svým členům z řad kněžských, podepsané starostou, jednatelem Kuldou a pokladníkem Karlíkem. Objasňuje tu význam této události a zvláště důležitost otázky, má-li časopis vycházeti v řeči české či v nářečí slovenském, načež prohlašuje:

„Dědictví sv. Cyrilla a Methoda s radosivou ochotností a s bratrskou podílností ujímati se bude časopisu tohoto na sousedním Slovensku, a napomáhati chce dle sil svých rozkvětu jeho, avšak toliko pod výminkou tou, bude-li se vydávati v řeči české; neboť šíření spisův v nářečí slováckém považuje výbor Dědictví Cyrillo-

¹⁾ Hlas 1860, č. 2, str. 14.

Methodějského za separatism, který se na straně Slovákův ničím neliší od samovraždy duchovní. — My pak ohlášený časopis, bude-li v řeči české, podporovati chceme také z příčin těchto: Již sám prospěch Dědictví našeho vyžaduje, aby se, jakož až posud vezdy, na Slovensku československá literatura šířila, nikoliv pak z brusu nová literatura v slovanském podnářečí násilně tvořila, aby i spisy našimi Slovákům poslouženo býti mohlo, čehož zajisté tím vroucněji žádati jest, an nikterak nelze v nynějších okolnostech v nedlouhém čase samostatnou slovenskou literaturu tak zvelebiti, aby potřebám slovanských katolíkův v Uhřích vyhověti mohla. — Pozíráme-li na věc tu se stanoviska čistě církevního, vyskytá se nám opět důvod důležitý, bychom toliko spisy české na Slovensku podporovali, an právem obávati se jest, že by rozdělením literatury slovenské od literatury československé katolicismus bratří Slovákův valně utrpěti mohl, jelikož tamnější katolíci počtem nejsou v takovém poměru k nekatolíkům, jakož jest v Čechách a na Moravě. Kdož pak jsou ti, jenž mermomocí vytvořiti chtí novou literaturu slovenskou? Slovácko-lutheranská strana pod Štúrem a Hurbanem o to úsilovně pracuje, bojíc se účinkův šířící se literatury československé, neboť přesvědčena jest, že v katolických Čechách a na katolické Moravě protestantism a novomodní husitism nikterak více udržeti a zakotviti se nedá. — Maďarská strana, velkou částkou kalvínská, rovněž odporoučí Slovákům pod vetchým pláštíkem naličeného přátelství Slovákům záhubný separatism v literatuře, a potajmu odřikává si s úsměvem nikdy nestárnoucí zásadu: „Divide et impera!“

Provolání vyzývá pak kněžstvo, aby nový časopis všemožně podporovalo odebráním a odeslalo předplatné buď přímo do Báňské Bystřice nebo na pokladníka Dědictví v Brně, a to bez odkladu, „neboť lhůta k novému roku jest krátká. Jenom račte v dopisu výslovně projevití vůli Svou, že předplácíte pod tou výminkou, bude-li týdeník ten v řeči české vycházeti.“

Dne 10. ledna 1852 vyšlo 1. číslo časopisu „Cyrill a Method“, ale v pravopisu a řeči dle mluvnice prof. Hattaly. Proto „Hlas“ ke zprávě o tom přinesl hned prohlášení: „Poněvač ale nemalý počet předplatitelů na Moravě předplatné peníze na časopis ten zaslal k v. p. E. Karlíkovi, pokladníku Dědictví sv. C. a M., pod tou výminkou, bude-li vycházeti v starospisovné řeči: tedy tímto na

vědomí se jim dává, že jim budou při nejbližší nahodilé příležitosti peníze nazpět poslány.“¹⁾

Hned po této zprávě „Hlasu“ sešel se (dne 10. února 1852) výbor Dědictví a chystal se vydati *provolání k Slovákům*, aby se nerůznili v pravopisu, nýbrž aby hleděli jednoty písemné. Přítomný J. Slota však radil, aby se svolání nevydávalo. Jeho návrh podporoval zejména Dr. B. Dudík, proto se od toho upustilo.²⁾

Rodilý Slovák J. Slota se asi právem obával, že by svolání na Slovensku, v myslích rozčilených stálými třenicemi v této věci, dosáhlo spíše opaku. Ostatně novota zavedená na zkoušku ve zmíněném časopise netrvala dlouho: již na konci r. 1852 oznámila redakce, že se v budoucím ročníku ještě více sblíží s bratry Čechy v pravopisu, třebaš podrží všude původní ráz slovenský.³⁾ Po tomto rozhodnutí orgán Dědictví znovu doporučil Moravanům předpláceti časopis, zvláště když od nového roku (1853) převzal jeho spoluredakci člen výboru J. Slota, tehdy již profesor gymnasia v Báňské Bystřici.

J. Slota pracoval pak jako redaktor i jako profesor tak horlivě pro rozšíření Dědictví na Slovensku, že na schůzi dne 11. března 1856 bylo usneseno, aby se mu vzdaly od výboru na uznání zvláštní díky jak příspěvem, tak i veřejně novinami. Téhož roku posílá Slota slovenským novosvětcům báseň „Veliké poselství kněze kato-

¹⁾ Hlas 1852, č. 6 ze dne 6. února.

²⁾ Dr. P. Vychodil (Fr. Sušil, 215) se domnívá, že se toto usnesení týká onoho lithografovaného „provolání ke Slovákům“, jež celé otiskuje. Správné je, jak tu vyličeno: první (lithografované) svolání bylo adresováno moravskému kněžstvu sdruženému v Dědictví a skutečně rozesláno ještě v prosinci 1851; nedošlo pouze ke druhému svolání čili „oslovení Slováků“, chystanému na schůzi 10. února 1852. — Proti svolání vyslovil se skoro současně dopisem (ze dne 11. února 1852) a velmi důrazně Fr. Hošek. Píše z Vídně Sušilovi: „Nerozumné počínání Slováků mne na nejvyšší domrzelo a lítoval bych toho, kdyby dědictví nějaké svolání neb něco podobného v tom učinilo; neb jsem úplně přesvědčen, že to nejenom pouhé větru honění, ano žeť toho nejsou hodni. Slováci zajisté jsou marnotratný syn v sv. ev. a nyní již tak hluboko klesli, že jim takými prostředky pomoci nelze; jest to nemoc, která až k jisté krisi proniknouti musí, a dokud ta nenastoupí, jest všechno marné... Jediné, co bych v této záležitosti schválil, jest vážné, důstojné a žádných osobností se netýkající, po čase opakované (jako hlas svědomí) důrazné slovo v novinách v kterýchkoli. Vše ostatní pokládám za zbytečné...“ P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 144, str. 213—214.

³⁾ Ze zásluhy o to náležel také Dědictví CM, dotvrzuje Al. V. Šembera v dopise Sušilovi (14. února 1853): „Slyším (ve Vídni), že se nestalo bez přičinění a přimlouvání údů Jednoty s. Cyr. a Meth. v Brně, že časopis Cyrill a Method v B. Bystřici vychází nyní v jazyku biblickém...“ P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 38, str. 57.

lického“, kde jim zcela v duchu Sušilově a ostatních kněžských básníků sdružených v Dědictví staví za vzor pravého působení mezi lidem slovanské věrosvěty. A patrně také jeho zásluhou se stalo, že na podzim téhož roku přistoupil i jeho duchovní představený, biskup báňsko-bystřický Mojzes za zakládajícího člena Dědictví CM s příspěvkem 100 zl. stř. a udělil snahám jeho své biskupské požehnání, jak bylo s radostí oznámeno na schůzi dne 21. října 1856.¹⁾

Podle vzoru našeho a pražského Dědictví začali na Slovensku brzy poté připravovati založení podobného vydavatelského spolku — *spolku sv. Vojtěcha*, který měl zajistiti především existenci časopisu „Cyrill a Method“ a pak vydávati i jiné knihy. Orgán našeho Dědictví přijal tuto zprávu vlídně a sliboval podporu, vyslovuje při tom naději, že knihy i časopis nákladem spolku vydávané nebudou se různiti od společného jazyka spisovného.²⁾ Slováci nemohli se však dlouho dohodnouti, proto r. 1858 svěřili jednání právě zkušenému propagátoru Dědictví CM — prof. J. Slotovi. Tento v dopise Sušilovi soudí, že je k tomu pohnula jen „nemožnost provést, co započali, poněvadž započali nemoudře, neprozřetelně, bez porady ostatních Slováků a separatisticky. Podivná to věc, já největší zastupitel českoslovenčiny na Slovensku, kterého by byli ještě před rokem v lžici vody utopili, musel jsem se státí prostředníkem mezi Budínem a Bystřicí! „Až nám ten odejde, co si počneme?“ táží se druh druhá, neboť Slováci naučení jsou fuky dělat, ale nič nepracovat. Zřejmým důkazem jest tuším jejich literární život. Zdali my to budeme moci napraviti, co oni pobabrali, a provést, co začali, nevím.“³⁾

A skutečně ani zprostředkování Slotovo nepomohlo: trvalo to ještě 12 let, než Spolek sv. Vojtěcha vešel v život (1870), ovšem ani v Budíně ani v Bystřici, nýbrž v Trnavě.

Zatím však byl založen na mnohem širším podkladě jiný literární spolek — *Matice Slovenská*. Myšlenka na ni vznikla skoro současně s naším Dědictvím: v červnu r. 1851 byla podána úřadům

¹⁾ Vznětlivý Slota v dopisech Sušilovi vybuchuje někdy prudkými výčitkami proti svému biskupu i proti výboru Dědictví, ale brzy na to zase zapomíná a touží po návratu na Moravu. „Raději mizerným lokalistou mezi Vámi, nežli kanonikem slovenským,“ píše 27. února 1858. D. c., č. 130, str. 187.

²⁾ Hlas 1857, č. 31, 138.

³⁾ Ze dne 2. června 1858. Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 131, str. 189.

uherským prosba, aby směla býti založena. Prosba byla zamítnuta, rovněž druhá r. 1860. Vyhověno jí teprve 21. srpna 1862 hlavně zásluhou zmíněného již zakládajícího člena našeho Dědictví biskupa Štěp. Mojzesa, jenž zahájil bohoslužbami také její první valné shromáždění (4. srpna 1863) v Turč. sv. Martině a zvolen tam také předsedou Matice.¹⁾ Jejím tajemníkem byl jiný velký příznivec našeho Dědictví — Michal Chrástek, kons. rada a prof. theologie v Báňské Bystřici. Tento jménem Matice poslal r. 1865 do Brna přípis, jímž se Dědictví CM jmenuje jejím členem, a zároveň krásný diplom a výtisky Maticí vydaných spisů. Tato vzájemná součinnost byla výborem DCM radostně schválena na schůzi dne 20. června 1865.

Že by se aspoň podobně stýkalo Dědictví také s *Maticí českou*, o tom není nikde zprávy, stejně jako o poměru k *Matici moravské*. Že nebyl nějak nevlídný, bylo tu již dříve zmíněno: oba spolky pracovaly klidně vedle sebe, každý za svým zvláštním cílem, a nebylo jistě důvodu k nějaké nepříteli, zvláště když mezi členy Matice moravské bylo dosti kněží, ano i někteří členové výboru Dědictví.

Častější ovšem byly styky s *Dědictvím svatojanským v Praze*. Zakladatelé DCM nijak se netajili a v listech i v prvním svolání výslovně prohlásili, že vzorem i pobídkou jest jim pražské Dědictví. Je přirozeno, že toto nepřijalo zprávu o založení brněnského podobného spolku příliš radostně: na Moravě mělo značnou část svých členů — pracoval tu pro ně již od r. 1847 Š. Kubínek — a musilo se nyní obávat, že jeho činnost tady bude omezena, ba že nové Dědictví rozšíří svou působnost také za hranice Moravy, i do Čech; vždyť tyto obavy, že Dědictví svatojanské bude poškozeno, chovali spočátku i někteří kněží moravští, na př. Tomáš Procházka, „rozhodný obhájce jednoty a svornosti našeho národa na Moravě a v Čechách“: nesouhlasil napřed se založením brněnského Dědictví, ale brzy se přesvědčil, že jeho obavy nebyly oprávněny, že oboje Dědictví může dobře vedle sebe prospívat a navzájem se podporovat, že mnozí lidé, kteří poznali užitek jednoho,

¹⁾ Viz Tóma Šmýd, Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská. Vlast VI, 1890, 103 a d.

přistupují tím radostněji také ke druhému, ba že Dědictví CM „mladou a bujarou činností svou vzbuzovalo užitečnou fevnivost a nový život vlévalo v Dědictví české.“¹⁾)

Proto T. Procházka i jiní horliví moravští dopisovatelé pražského „Blahověstu“ přímo vyzývali bratry v Čechách, aby přistupovali k Dědictví CM. Hned v prvním roce jeho činnosti píše jeden z nich: „Až posud ovšem jaksi s bolestí na to hledíme, že Dědictví naše v Čechách nenalézá čilého účastenství. Avšak nemyslíme, že to tak zůstane. Bylť by to nemalý nevědek od bratrů Čechů, kdyby nám nyní rukou nepodali k šlechetnému usilování o zvelebení duchovní národu našeho. Špatně zajisté odměnili by se nám Moravanům, kteříž jsme Dědictví svatojanské všemožně podporovali, anobřž zajisté nad jiné přispěli ke zrůstu a zvelebení jeho . . .“²⁾)

Takové výzvy, jež se opakovaly i později a jež ochotně otiskoval ve svém „Blahověstu“ horlivý člen a podporovatel Dědictví CM prof. V. Štulc, budily asi v Praze nelibost. Můžeme tak souditi z toho, že na schůzi DCM dne 10. března 1857 byl přijat návrh prof. M. Procházky, aby výbor dal do novin osvědčení, že výzvy ku přistupování v Čechách, jež tu onde v novinách čísti lze, nikdy nemají původ svůj ve výboru samém . . . Návrh Procházkův byl přijat s dodatkem „jelikož se i z Čech v dosti značném počtu přistupuje“, ale nakonec „po uvážení všech poměrů od provedení věci té se úplně upustilo.“

Ostatně bylo tehdy již každému z veřejných výkazů v časopisech jasno, že skutečně brněnské Dědictví nijak nepoškodilo pražského, naopak podnítilo jen větší zájem o ně. V letech čtyřicátých přibývalo Dědictví svatojanskému ročně průměrně jen 150—300 členů: za prvních 12 let získalo jen 1600 členů. R. 1850, kdy bylo založeno DCM, přibýlo 422, r. 1851 již 936, r. 1852 pak 1393. „Nejvíce jest jich z Moravy,“ dodává k této statistice „Blahověst“.³⁾) Na konci r. 1857 mělo již 17.000 členů. Za rok 1860 přibýlo jich 1277, mezi nimi 564 z Čech a 648 z Moravy, jak oznamuje opět „Blahověst“.⁴⁾)

Proto se také již r. 1852 red. V. Štulc opřel výzvě nepodepsa-

¹⁾ J. Halouzka, Pohledy III, 183.

²⁾ Blahověst 1851, 130.

³⁾ Blahověst 1852, 448.

⁴⁾ Blahověst 1860, 8.

ného českého kněze, aby Dědictví CM *vešlo v jednotu s Dědictvím svatojanským*. „Přejíce sobě co nejsrdečnější jednomyslnosti, co nejúžší sjednocenosti s bratry Moravany, Slováky (anobrž se všemi katolíky!) — nemáme, že by nutno a radno bylo provéstí jakousi *centralisaci*. Přijmeť, aby staroslavná Praha naše, jsoucí dcerou nesmrtelné matky — Církve římskokatolické — byla v jistém způsobu jako druhý svatý Řím slovanskému světu: zároveň ale žádáme si též, aby po všech končinách slovanských vyprýstily se prameny, z nichž by se rozlévalo požehnání Boží na vše strany. Co se ale již dotýče Dědictví sv. Cyrilla i Methoda, zdát se nám, že ho na Moravě vysoce bylo *potřebí*, a že nebude nikoli na ujmu našemu Dědictví Svato-Janskému. Prohlédneme-li seznam nově přistupujících údův k tomuto našemu bratrstvu v Čechách, shledáme, že jich z Moravy — ovšem i k našemu zahanbení — přichází mnohem *více* nežli z Čech. Jeť to, jako by příkladnou touto horlivostí svou bratří Moravané nás Čechy *upomínali na dluh bratrské vzájemnosti*. Hanba nám před Bohem i před lidmi, neporozumíme-li *takovým* upomínkám, nepočneme-li zpláceti dluhu — nepřičiníme-li se na vzájem o rozšíření Dědictví sv. Cyrilla i Methoda mezi námi!“¹⁾

To všechno působilo také na vedení Dědictví svatojanského, takže přátelský poměr mezi oběma bratrskými spolky nebyl nijak porušen, zvláště když v čele pražského stál bývalý farář z Blučiny u Brna, kanovník hradčanský V. Pešina. V druhé polovici padesátých let došlo pak již i k veřejným projevům této vzájemné přízně.

Tak r. 1856 ředitel pražského Dědictví zvláštním přípisem vyslovil svou radost ze vzrůstu DCM a členům výboru poslal darem obrazy Velehradu a Brna. Na schůzi dne 21. října 1856 přijal výbor s povděkem „památku tu vzácnou“ a zaslal pak dárci dohotovený nedávno diplom DCM. Kanovník Pešina projevil přípisem ze dne 6. května 1857 svou radost z diplomu a zval moravské poutníky do Prahy k sv. Janu Nepomuckému. — Téhož roku (1857) slavil kan. V. Pešina jubileum padesátiletého kněžství. Představenstvo Dědictví CM vydalo již v únoru veřejné svolání ke ctitelům jubilantovým a členům Dědictví svatojanského na Moravě, aby

¹⁾ Blahověst 1852, 64—65.

použili této příležitosti a projeví svou úctu také skutkem, t. j. aby se přidružili nějakým příspěvkem k těm, kteří chtějí věnovati jubilantovi nějakou „skrovnou památku“.

Z příspěvků, jež přijímal F. Sušil a jichž se hojně sešlo, byl zakoupen skvostný stříbrný kalich. Jubilantovi odevzdal jej sám biskup brněnský Ant. Arn. Schaaffgotsche a prelát G. Kalivoda s přípisem ze dne 12. června 1857, jež kromě biskupa podepsal a patrně i psal F. Sušil. Poukazuje se v něm hlavně na zásluhy, jež si získal za 20 let jako ředitel Dědictví svatojanského. „Že Morava přede všemi váhu této zásluhy ceniti věděla, důkaz jest ta Moravanův úcta a důvěra, kterou posud ovšem jenom přehojným k témuž Dědictví přistoupaním osvědčiti mohli.“¹⁾

Kanovník V. Pešina poděkoval dlouhým, vlastnoručně psaným dopisem (ze dne 29. června 1857), jež poslal Sušilovi v podobě knihy vázané v červené hedvábné látce a opatřené pozlaceným nápisem: „Moravě vděčný Pešina“. Dopis překypuje city lásky a vděčnosti k Moravě, na niž stařec nepřestává vzpomínati. „Ó cítí to, Předrazí! cítí slovutného Pešiny z Čechorodu jmenovec a dědic, kterakž jej drahá Morava zavazuje zlatými vazbami lásky; cítí to Váš Pešina, kterak podněcující v srdci 76letého kmeta lásku, ježto byl k Moravě co druhé matce zahofel, ovšem již před lety, zavazujete jej, by neustával utužovati svazek bratrské lásky mezi Čechy a Moravany, aby Čechie i Morava pod jedním žezlem, spojené tímž jazykem svatého Václava a sv. Jana a touž věrou svatou katolickou zkvetaly co sestry požehnané na oslavu jména Páně...“ Slibuje pak, že po své již blízké smrti odkáže kalich metropolitnímu chrámu se závazkem, aby ho každého dne při mši sv. užíval kapitolní děkan a při tom „na štědrou Moravu pamatoval a ji žehnal, aby nevyšlo v Praze z paměti, jak zbožná Morava poctila ředitele Dědictví svatojanského.“²⁾

Také vlastní slavnosti kněžských druhotin kan. V. Pešiny (dne 13. září 1857) účastnili se někteří členové Dědictví CM z Moravy, za výbor byl přítomen Ant. Šubert, farář v Lulči. F. Sušil pak z jara budoucího roku věnoval v „Hlas“ celý úvodní článek Dědictví svatojanskému, vyličuje při odchodu V. Pešiny z jeho ředi-

¹⁾ Hlas 1857, č. 9, str. 38.

²⁾ Hlas 1857, č. 30, str. 132—133.

telství rozvoj pražského spolku i dosavadní záslužnou činnost.¹⁾ Brzy nato pak došlo k důležitému jednání o jakési vzájemné součinnosti obou Dědictví aspoň při vydání tak velkého podniku, jako byl připravovaný kancionál. Tato slibně započatá dohoda, jak dříve už vylíčeno, ztroskotala a tím nastalo po delší dobu i jakési odcizení mezi bratrskými spolky.

Nové pražské *Dědictví sv. Prokopa*, zřízené r. 1861 k vydávání spisů bohovědných, mělo jiný úkol než Dědictví CM, proto se obracelo jen osobně na F. Sušila, jenž mu dal také svůj spis — překlad a výklad Evangelia sv. Matouše — za první podíl a stal se i zakládajícím členem.

Není také zpráv o nějakém styku našeho Dědictví s obdobným vydavatelským spolkem slovinským *Družbou světega Mohora* v Celovci, ač začaly působiti skoro v téže době (*Družba sv. M. r.* 1851) a ač její zakladatel biskup Ant. Martin Slomšek požíval u našich kněžských pracovníků veliké vážnosti a jeho kázání byla horlivě překládána a také v „Hlase“ často byly uváděny úsudky a zprávy slovinských časopisů.

Že jinde v cizině byly známy snahy našeho Dědictví, jest viděti z přípisu z *Malina* (Mechlin) v jubilejním roce cyrilometodějském: výbor je tu zván k účasti na sjezdu jednot katolických dne 18. srpna, na němž má se podati zpráva také o činnosti DCM. Výbor vyslal na tento sjezd Dra Jos. Chmelíčka a spirituála Jak. Procházkou.

Z uvedené dříve zprávy ruského jesuity P. Martinova v pařížském časopise „*Études*“ (1862) je zjevno, že v cizině nechápali někdy pravého úkolu Dědictví a přikládali mu *širší působnost* než mělo. Ale bylo tomu tak nejen v cizině, nýbrž leckdy i u nás. Mnozí horliví údové podávali návrhy, jež daleko přesahovaly obor působnosti Dědictví a musily proto býti výborem odmítány. Z nich zvláště zajímavý a jistě ne špatný byl návrh kunštátského kaplana J. Sankotta (r. 1860), aby výbor zakročil u náležitých vrchností, aby se účelům náboženským navrátil kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně i s dřívějším příbytkem pro kněze, aby v kostelíčku tom mohly se konávati služby Boží jako u hrobu

¹⁾ Hlas 1858, č. 12, str. 51—52.

svatojanského v Praze. Zároveň má se výbor postarati o to, aby dům, jenž stojí ve spojení s kostelíčkem sv. apoštolů, buďto darem nebo za peníze přešel v majetnost Dědictví a tam aby se zřídila *tiskárna a skladiště*, jak je tomu u otců Mechitaristů . . .

Brzy poté (1861) navrhoval Š. Kubínek, aby se Dědictví postaralo o vydávání zvláštního *školského časopisu* pro učitele i rodiče. Prof. K. Šmídek, na nějž se Kubínek obrátil s touž výzvou, vyložil pak stanovisko své i výboru v „Hlasu“, poukazuje na veliké obtíže s tím spojené, ale slibuje také, že se pokusí vydávati zatím takový časopis, věnovaný praktickým otázkám výchovy, jako přílohu „Hlasu“, bude-li s tím souhlasiti katolická veřejnost moravská.¹⁾ Bohužel, pro malý zájem nedošlo ani k tomuto podniku.

V jedné věci však výbor vyhověl návrhům a žádostem údy Dědictví a zahájil záhy činnost, jež nebyla sice přímo určena stanovami, ale odpovídala jistě jejich duchu i potřebám doby — totiž *rozdávání knih* a podílení knihoven i dobročinných a vzdělávacích ústavů.

Dle stanov platily ústavy, školy, spolky, knihovny, osady atd. dvojnásobný členský příspěvek a stávaly se tak stálými údy. Od r. 1856 začaly však přicházeti prosby od škol, klášterů, nemocnic a pod., aby byly zdarma přijaty za údy nebo poděleny dosud vyšlými knihami. Těmto prosbám výbor většinou vyhovoval. Jak svědčí dlouhá řada děkovných příspěvů, byly přijímány zdarma za stálé údy hlavně střední školy a ústavy lidumilné. R. 1861 žádal Kubínek, aby směl zapsati za údy zdarma i 50 nižších venkovských škol, a když mu výbor v této věci přece jen nevyhověl, podal r. 1862 nově upravenou žádost, aby směl každoročně několik škol zdarma do Dědictví zapsati: odůvodňoval to jednak svými zásluhami, jednak potřebou školy národní tím úzeji k církvi připoutati, čím úsilovněji nepřátelé o to pracují, aby odtrhli učitelstvo od chrámu. Bylo mu pak povoleno za každý 1000 zl., jež dosud odvedl a ještě odvede, zapsati dvě školy, hlavně v obcích nábožensky smíšených.

Jindy však rozděl výbor knihy i členství sám, aby oslavil takovým způsobem nějakou radostnou nebo památnou událost. Uplatňoval se tu opět zvláště Ign. Wurm: tak r. 1856 byl přijat

¹⁾ Hlas 1861, č. 14, 109.

jeho návrh, aby se na důkaz radosti z konkordátu zvolily některé ústavy lidumilné za spoluúdy Dědictví; podobně r. 1861, aby se na uctění tisícileté památky nalezení kostí sv. Klementa školy v chudobných krajích naší vlasti v osadách smíšených podělily knihami na skladě ležícími; r. 1866 na návrh téhož Wurma posláno 100 knih olomoucké konsistoři k rozdělení do smíšených osad. Stejně byl r. 1860 přijat návrh hr. B. Sylvy-Taroucy, jenž za války rakousko-italské sloužil jako polní kněz, aby byly knihami poděleny vojenské nemocnice ve Veroně i jinde v Rakousku, aby se takto „ochořelým rodákům vzdělavatelného čtení katolického i za hranicemi vlasti moravské dostávalo.“

Dlužno jen litovati, že o této činnosti nebyly vedeny — neb aspoň nejsou zachovány — přesné a úplné záznamy. Z přečetných prosebných i děkovných listů vysvítá však znovu, že čtenáři let padesátých a šedesátých toužili po knihách vydávaných Dědictvím CM, že je čítali s radostí i užitkem, že přemnozí viděli v nich skutečně dle slov Šmídkových „dar boží“ a dovedli za ně býti vděční.

A tak mohlo starostu Sušila, když jeho duše dne 31. května 1868 v Bystřici pod Hostýnem opouštěla rodnou moravskou zemi, blažiti vědomí, že ani jeho práce v Dědictví nebyla nadarmo. Vždyť jistě z tak mnohého srdce těch tisíců vděčných čtenářů ozývalo se to, co mu již r. 1855 napsal uvědomělý Slovák Frant. Machay, profesor bohosloví v Nitře: „Co že ale mám říci o prevyborných Dilech, jakými ste nás ze stránky Dědictví SS. Cyrilla a Methoda obohatili? Už Vy to tam jen víte vybrati, co zdokonaluje ducha, pozdvihá srdce a všeobecné potešení působuje! Za co ne jen já, ale i všichni oudy Vám vrelé díky skládají, privolajíce: Pán Bůh Vám zaplatíž a uděl svého svatého požehnání!“¹⁾

¹⁾ Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy, č. 267, str. 381.

III.

Období Matěje Procházky
(1868—1889)

VŮDCÍ OSOBNOSTI VÝBORU.

Charakteristika Matěje Procházky. Poměr k Sušilovi. — Noví členové výboru. — Schůze. Zápisy o nich.

Ve středu dne 3. června 1868 byl pochován slavným způsobem za účasti nesčetných přátel a ctitelů na brněnském hřbitově první starosta DCM Frant. Sušil. Bylo to již k večeru, proto členové výboru zůstali většinou přes noc v Brně a shromáždili se pak hned druhého dne k pravidelné valné schůzi, aby zvolili nového starostu.

Bylo zcela přirozeno, že nástupcem Sušilovým zvolen per acclamationem jeho nerozlučný druh a věrný spolupracovník — profesor *Matěj Procházka*.

Mladší jen o 7 let — narodil se 4. února 1811 v Brtnici u Jihlavy — začal se jako kaplan v Zábrdovicích stýkati se Sušilem již r. 1843, kdy přišel požádat věhlasného tehdy již profesora, vlastence a spisovatele o radu stran vydání své první literární, homiletické práce. Sušil rád vyhověl a ochotně také pomáhal mladému ideálnímu knězi v další spisovatelské činnosti, k níž jej neustal pobádati. Tak se nalezly a upřímným přátelstvím navždy k sobě přilnuly dvě spřízněné duše, planoucí stejným ohněm lásky k církvi a národu.

Společným polem jejich činnosti byla především Katolická jednota, již kaplan Procházka založil (1848) jistě ne bez rady Sušilovy, stejně tak jako její tiskový orgán týdeník „Hlas“, jehož byl nejprve redaktorem a pak hlavním spolupracovníkem. Druhým ohniskem bylo právě Dědictví CM.

M. Procházka stál u kolébky Dědictví jako účastník oné významné porady, z níž vyšlo Provolání ze dne 15. června 1850. Ano podle zprávy J. Soukopa právě on svou rozhodností a rázností stále tehdy rozněcoval a sílil Sušila, jenž „jsa povahy — řekl bych — více theoretické, podniku takové váhy praktické se

obával, až konečně rozhodný krok učiněn a základní kámen položen byl.¹⁾ Vypracoval-li také stanovy DCM, jak tvrdí Vlad. Šťastný,²⁾ nemožno odjinud dokázati. Procházka sám se o tom nezmiňuje ani v podrobném rukopisném náčrtku svých prací, přiloženém k protokolům Dědictví.

MATĚJ PROCHÁZKA,
druhý starosta Dědictví CM.

V prvním výboru neměl M. Procházka — tehdy již (od r. 1850) profesor na vyšším gymnasiu brněnském — nějaké zvláštní funkce, ale byl pravidelně volen do různých užších odborů, pověřovaných určitými úkoly; tak pracoval pilně v odboru pro poutní knihu, kancionál a pod. Vedle toho konal obětavě dlouhou řadu let nenápadnou, málo vděčnou, ale důležitou práci: pročítal rukopisy děl zadaných Dědictví, opravoval je a často i doplňoval a přepracovával. Stejně svědomitě a horlivě obstarával skoro veškeru

¹⁾ J. Soukop, Črty z dob Sušilových, Obzor 1889, 179.

²⁾ Vl. Šťastný, Dr. Matěj Procházka. Životopisný nástin, připojený ke IV. dílu Kosmákova „Kukátka“, 1890, XVI.

korekturu spisů Dědictvím vydávaných: této namáhavé práci věnoval se téměř až do smrti — podporován později částečně Jak. Procházkou — takže skutečně ne sta, ale tisíce tiskových archů prošlo jeho neúměrně pilnou rukou.

Přitom rozvinul M. Procházka — vedle svého učitelského působení — i vlastní bohatou činnost literární nejen v „Hlase“ a kalendáři „Moravanu“, ale i v „Blahověstu“, „Časopise katol. duchovenstva“, ve Slotově „Cyrillu a Methodu“, „Světozoru“, „Pražských Novinách“, „Obrazech života“, „Národních listech“, „Mor. Orlici“ a konečně i v samostatně vydaných spisech: „Bl. Jan Sarkander“ a „Stanislav II. Pavlovský“ (1861). Od počátku již získal si také dobrou pověst jako vynikající učitel a vychovatel i přítel studující mládeže,¹⁾ takže se těšil všeobecné úctě a vážnosti, jako jeho starší přítel Sušil, právem nazývaný patriarchou duchovenstva moravského.

„Sušil a Procházka!“ volá nadšeně vděčný žák obou těchto mužů, básník Vlad. Štátný, „Jací to skvělí vzorové pravého přátelství, založeného na příbuzné ideální povaze duševní; praví to Dioskurové ve společné horoucné lásce k Bohu, církvi a vlasti a v neunavné, společné práci na národu roli dědičné! Již ve studiích s úctou a pýchou jsme pohlíželi na oba muže, již byli chloubou naší Moravy, když jsme je vídali den co den spolu se vydávati za město na procházku, která jim byla jedinou zábavou a jediným zotavením sil, přísné a neúměrné práci věnovaných. A této úcty neubývalo ani později, nýbrž stále rostla i měnila se v podiv, když jsme lépe celý dosah a význam takového života, idealům nejsvětějším věnovaného, chápati a ceniti dovedli.“²⁾

Týž Vl. Štátný charakterisuje pak oba přátele asi takto: Sušil již postavou mohutnější byl i duchem pravým velikánem, jenž všeobslhlým rozhledem, neobyčejnými vědomostmi a hlubokým i geniálním všeho ponímáním jako hora vyčníval nad všechny své vrstevníky. Procházka, drobnější i svým tělesným zjevem,

¹⁾ Vděčně vzpomíná naň po této stránce na př. spisovatel a zemský archivář V. Brandl (v kalendáři „Moravanu“ 1879) i prof. T. G. Masaryk. Tento již v „Naší Době“ (1899, 314—315) ocenil také mimoškolní činnost Procházkovu v oboru vzdělávacím a sociálním. „Mně samému upomínka na tohoto šlechetného učitele vždy je milá a zejména s povděkem vzpomínám na přednášky od Procházky a jeho přátel konané dělníkům a maloživnostníkům ve zmíněné (Katolické) Jednotě; jako studentík býval jsem jich pilným návštěvovatelem v polovici let šedesátých...“

²⁾ Vl. Štátný, d. c., XVIII.

nedosahoval výše Sušilovy; byl ducha sice bystrého a neobyčejně čilého, ale více bádavého než tvůrčího, jak to vysvítá ze všech jeho spisů: jeví se tu pilnou včeličkou, která neúnavně snáší, co jen kde dobrého a prospěšného svému národu shledává a dovede ze všeho výborně těžiti. Stejně velicí však byli oba tyto mužové jako ušlechtilí, mravní charakterové čistoty a dokonalé ryzosti jako kněží a vlastenci, při tom vždy nezištní a sebezapíraví až do krajnosti. Slovo a život se u nich úplně shodovaly: byli učiteli slovem i příkladem.

Podobně také V. Kosmák ve své vzpomínce přirovnává oba své učitele ke dvěma mohutným, krásným lipám a dodává: „Sušil byl arci duchem mocnější, ale oba stáli věrně po celý svůj život u sv. kříže a nad ním splétali se myšlenkami, tužbami svými, svou láskou k Bohu a vlasti jako v jednu bytost. K nim po léta zalétali jsme všichni jako včelky a z plodů jejich ducha a píle odnášeli jsme sladký med moudrosti a lásky k Bohu i vlasti...“¹⁾

Smrtí Sušilovou bylo citlivé srdce Procházkovy nejvíš zdrceno: připadalo mu, jak později nejednou tvrdil, že se do roka odebere za drahým přítelem. Ale brzy se zmužil a ujal se opět s novou chutí svých dosavadních prací. Přibyla k nim nyní práce nová, když jednomyslnou volbou výboru převzal nejmilejší odkaz svého zesnulého druha — řízení Dědictví CM.

Snad sám tehdy neočekával, že bude spravovati svůj úřad ještě déle než Sušil: více než 21 let. Věnoval mu téměř výhradně poslední léta svého života, když dospěl (1881) svých sedmdesátin a musil se podle zákona rozloučiti s úřadem učitelským a vstoupiti do výslužby. A ještě v nejpilnější práci zastihla jej tragickým způsobem smrt dne 26. listopadu 1889: skoro osmdesátiletý kmet byl za mlhavého podzimního večera povelan na brněnské ulici rychle jedoucí drožkou...

Jako starosta DCM šel M. Procházka úplně ve stopách svého předchůdce, takže vůdčí směr činnosti podstatně se nezměnil, zvláště když ani ve složení *výboru* nedošlo s počátku k větším změnám.

¹⁾ V. Kosmák, Pozdrav do věčnosti. Kukátko IV, str. VII.

Velmi mnozí členové, kteří z prvního výboru přešli do druhého období, přestávali se zvolna sčastňovati činnosti jednak pro vzdálenost od Brna, jednak pro stáří. Několik jich také v tomto období odešlo na věčnost; byli to zvláště: Ludv. Tidl (1869), K. Šmídek (1878), B. Sylva Tarouca (1881), Jiří Slota (1882), G. Kalivoda (1883), P. Křížkovský (1885), Dr. Jan Bílý (1888), Ant. Šubert (1888).

Na jejich místo nastupují pak již zástupcové mladší kněžské generace, odchované na gymnasiu M. Procházkou a v bohosloví Fr. Sušilem v letech šedesátých a napojené cyrilometodějským nadšením oné doby. Proto není divu, že se tato generace nestavěla nijak nepřátelsky proti generaci starší, nechtěla soudit otcův ani bořit jejich díla, nýbrž pokračovati v něm, budovati dále na položených základech a v duchu, jež vtiskli Dědictví jejich milovaní učitelé.

Tak za dva roky po smrti Sušilově — 14. června 1870 — vstoupuje do výboru DCM potomní vůdce této generace, básník *Vladimír Štastný*, tehdy již profesor brněnského slovanského gymnasia. Po třech letech převzal po prof. Janu Kř. Vojtěchovi úřad zapisovatele a *jednatele*, zastával jej pak velmi svědomitě po celé období starostenství Procházka a stal se pro Dědictví tím, čím byl kdysi první jednatel B. M. Kulda.

Současně s Vl. Štastným byli zvoleni do výboru oba prefekti v pacheleckém semináři: *Jos. Klíma*, redaktor a vydavatel „Hlasu“, a *Jos. Svoboda*. Po roce pak rozšířen výbor o nové dva členy: *Theod. Wolfa*, profesora náb. na vyšší reálce v Brně, a *Frant. Dudu*, kooperátora u sv. Tomáše v Brně. Jen krátkou dobu zastával Fr. Duda také funkci zapisovatele, ale již r. 1874 zemřel jako farář v Rajci.

R. 1873 byl povolán do výboru *Fabián Roháček*, spirituál kněžského semináře v Brně. Brzy na to převzal po Maršovském úřad *pokladníka* a zastával jej — právě v dobách největší finanční krise DCM — „horlivě, obezřele a zdárně“ po 14 let (do 9. února 1887). Pokladníkem pak se stal jeho nástupce v úřadě spirituála *Ant. Adamec*, jehož hlavní činnost spadá již do následujícího období.

R. 1876 vstoupili do výboru noví dva horliví členové, žáci Sušilovi, kteří se také již uplatnili v literatuře: *Dr. Jos. Pospíšil*,

profesor theologie v Brně, a Dr. *Karel Eichler*, tehdy rovněž profesor, ale brzy na to farář ve Veverské Bítýšce.

Na místo zemřelého prof. K. Šmidka, jehož odchodu bylo zvláště vřele vzpomenuť na schůzi dne 23. října 1878, byl zvolen „za velké zásluhy o katolickou literaturu“ P. *Placid Mathon*, kněz řádu sv. Benedikta a redaktor „Školy B. Srdce Páně“ v Brně.

FABIÁN ROHÁČEK,

dlouholetý pokladník DCM v dobách těžké finanční krise.

Výbor získal v něm opravdu pilného pracovníka, jenž se pravidelně účastňoval schůzí. Zato více jen poctou a projevem díky za „horlivost v zájmech Dědictví osvědčenou“ bylo zvolení (1880) *Ferd. Harny*, tehdy kaplana v Holici a brzy faráře ve Chvalkovcích u Olomouce.

Teprve po 6 letech (1886) přibyli do výboru noví dva pilní pracovníci: *Dr. Jak. Hodr*, profesor bohosloví v Brně, a *Alois Hrudička*, profesor vyšší české reálky v Brně. Více vyznamenáním než výzvou ke spolupráci bylo jmenování *Václava Kosmáka* členem výboru (1887). Autor tolik již oblíbených a rozšířených „Kukátek“, tehdy farář v Tvarožné, účastnil se jen jedné schůze. — Posledním členem výboru v období M. Procházky byl zvolen (1888) *Karel Bačák*, český kazatel a konsistorní archivář v Brně.

Úřad revisora účtů zastával *Rob. Šuderla*, jenž se stal zatím sídelním kanovníkem kapitoly brněnské.

Ve schůzích Dědictví byla v prvních pěti letech období Procházka zachovávána tradice starostování Sušilova: byla konána jen jedna výroční schůze, jejíž průběh zapsán poměrně stručně v protokole. Ze zakladatelů DCM účastnil se po dvakrát také Bedř. hr. Sylva Tarouca, r. 1871 přijel z Prahy také B. M. Kulda.

Změna nastala teprve r. 1874 — patrně působením nového jednatele Vlad. Šťastného: od této doby vykazuje kniha protokolů každoročně zápisy o dvou, nejčastěji však o třech schůzích. Účastnilo se jich průměrně 7—8, nejvíce 11 členů.

Od r. 1873 byly schůze konány v místnostech Katolicko-politického spolku v Brně. Ve svých zápisech o nich snažil se jednatel Vl. Šťastný zachytiti obsah jednání věcně a stručně. Ale svědomitý starosta, který sám jako historik znal význam původních pramenů a dokumentů, usiloval zachovati pro budoucnost i to, co se jednatelem-básníkem nezdálo důležitým: proto nejednou doplňoval sám jeho zápisy podrobným vylíčením některých událostí a zvláště opisoval na celých stranách různé úřední výnosy a listiny.

Bohužel, většina těchto pracně opsaných, zvláště soudních dokumentů nemá dnes pro historika onoho významu, jaký do nich vkládal úzkostlivě svědomitý a příslovečně pilný druhý starosta DCM.

HOSPODÁŘSKÝ STAV DĚDICTVÍ.

Důsledky všeobecného hospodářského úpadku. Změna stanov, zvýšení vkladu. — Nespokojenost členstva. Snahy o nápravu. Návrhy na změnu vydávání knih i jejich expedice. Změna stanov, snížení vkladu. — Příčiny zmenšeného zájmu o Dědictví. Dva tábory na Moravě. Nové podniky vydavatelské. Ztráta Slovenska. — Upevnění financí. Soudní spor o daň ekvivalentní. — Nadace J. Fáborského a Fr. Sušila.

Činnost nového starosty zatížil hned na počátku veliký balvan, jež přivalily v posledních letech období Sušilova změnéné poměry hospodářské a peněžní. Důsledkem všeobecného úpadku byl nejen úbytek nových údů, ale i zvýšené daně a poplatky, jakož i různé finanční operace, jež seslabovaly základní kapitál DCM. Zvláště těžkou pohromou byla t. zv. *unifikace*, prováděná po zákonech z r. 1867, kterou Dědictví ztratilo asi 3000 zl. kapitálu.

Proto hned na druhé schůzi nového výboru (9. června 1869) bylo uznáno za nutno *změnit stanov* tak, aby byl *zvýšen vklad* z dosavadních 10 zl. na 15 zl. Za spoluzakladatele uznán ten, kdo věnuje 105 zl., za spoluúda I. třídy, kdo dá jednou provždy 50 zl., za spoluúda II. třídy, kdo dá 30 zl. Toto zvýšení mělo platiti jen pro nově přistupující údy, starší však měli býti vybídnuti, aby sami dobrovolně doplnili svůj vklad. — Kromě toho změnén také 4. bod 4. § stanov o t. zv. „věčných údech“: Věční údové, jako řeholy, děkanství (vikariáty), osady, kněhárny, školy, rodiny, spolky, bratrstva atd. se více nepřijímají.

Takto změnéné stanov byly schváleny c. k. místodržitelstvím v Brně dne 6. listopadu 1869 a vstoupily v platnost dnem 1. prosince 1869.

Výbor byl si vědom, že zvýšení vkladu nebude přijato veřejností příznivě, proto oznámení o tom doprovodil zvláštním „Slovem

k p. t. údům Dědictví sv. Cyrilla a Methodia“. Přiznává tu, že přikročil ke změně jen velmi nerad a toliko donucen peněžním stavem jmění Dědictví. Vysvětluje pak podrobně: Dědictví má nyní ve fondech veřejných 59.450 zl. a mimo to v hotovosti 714 zl. 41 kr. Úroky roční obnášejí 2486 zl. 40 kr. r. m. A ty při malém počtu teď k Dědictví přistupujících údů jsou hlavním důchodem. Ale tato suma stačí jen k zaplacení výloh tiskových na kalendář „Moravan“. Kromě toho stojí vazba jeho 790 zl. a kolkování 780 zl. Avšak zbývá zaplavit ještě převozně, poštovně a jiné výlohy při správě Dědictví. „Odkud, tážeme se, odkud pak vzít peníze na vydání nějaké knihy, an pokladna už vydáním kalendáře úplně vyprázdněna bývá?“

Výbor pobízí pak velmi snažně starší údy a zejména duchovenstvo, aby dobrovolně zvýšili své vklady, tak jako to učinili již všichni členové výboru, a aby také jiné pobádali k této oběti a získávali nové údy. „Jenom ze snažné péče o rozkvět Dědictví, jehož v naší bojuplné době mnohem více než kdy jindy třeba, podnikl výbor všechny tyto změny, aby tento tak nadějný a blahodárný ústav, jenž hned z počátku utěšeně rozkvétal a zajisté mnoho už blažného ovoce vydal, nedostatkem přibývajících prostředků nezakrněl, alebrž dřívějšímu rozkvětu navrácen zmohutněl a nepřestával býti stromem spásonosné plody v hojnosti vydávajícím, čehož jen s horlivým spolupůsobením velebného duchovenstva docíliti možno.“¹⁾

Toto provolání nemělo většího úspěchu. Mnozí členové, zvyklí na silné podíllové knihy prvních let, nebyli spokojeni chudě vybaveným kalendářem a projevovali svou nespokojenost četnými dopisy, proti nimž se musil výbor brániti veřejně již v minulém ročníku „Moravana“.²⁾ Při tom poukázal důrazně na to, že na špatném hospodářském stavu Dědictví nemalou vinu nesou také mnohé

¹⁾ Moravan, r. XX. na rok 1871, 25—26.

²⁾ „Po několik let již docházejí výbor listy, plné stížností a žalob, jako by výbor předsevzatým povinností nečinil zado; docházejí listy plné i drzých požadavků, jimž se však nikterak vyhověti nemůže. Řídící výbor z útroby svého srdce si přeje, všem oprávněným přáním a tužbám ctěných pp. údů vyhověti, bohužel však jsou poměry časové takové, že se přičlí všemu pečlivému namáhání. Ať pp. údové nahlédnou do účtů a je prozkoumají a přesvědčí se, jakým břemenem stíženy jsou peněžité částky skrovných příjmů, kteříž novou finanční operací opět ztenčeny jsou, tak že základní kapitál, místo že by zrůstal, se menší...“ Moravan, r. XIX. na r. 1870, 26.

nedoplatky; proto pro výstrahu prohlásil, že ze seznamu údů vyškrtne a všech práv a nároků zbaví všechny ty, kteří již po několik let dluží nějakou částku svého vkladu a nezaplatí ji do velikonoce 1870.

Všechna tato opatření nevyrovnala však dosavadních finančních ztrát a měla nový nepříjemný důsledek: počet nově přistupujících členů klesal v prvních letech, jak je viděti z následujícího přehledu:

Za rok 1869 přistoupilo 106 údů, v tom 36 rodů a 10 kněží

„ : 1870	„	78	„	„	5	„	6	„
„ : 1871	„	40	„	„	—	„	2	„
„ : 1872	„	48	„	„	1	„	5	„
„ : 1873	„	50	„	„	2	„	9	„
„ : 1874	„	68	„	„	1	„	12	„
„ : 1875	„	49	„	„	—	„	11	„
„ : 1876	„	45	„	„	—	„	14	„
„ : 1877	„	47	„	„	2	„	10	„
„ : 1878	„	21	„	„	—	„	5	„
„ : 1879	„	64	„	„	8	„	12	„
„ : 1880	„	51	„	„	12	„	11	„
„ : 1881	„	56	„	„	3	„	14	„
„ : 1882	„	59	„	„	8	„	22	„
„ : 1883	„	54	„	„	7	„	14	„
„ : 1884	„	57	„	„	10	„	22	„
„ : 1885	„	162	„	„	32	„	36	„
„ : 1886	„	47	„	„	13	„	6	„
„ : 1887	„	38	„	„	8	„	4	„
„ : 1888	„	61	„	„	11	„	25	„
„ : 1889	„	66	„	„	13	„	27	„

Celkem tedy přistoupilo v tomto období 1267 nových údů, v tom 172 rodů a 277 kněží.

Proto vyčerpává se v prvních letech hlavní činnost výboru snahou, jak zvelebiti zase finanční poměry a jakých vhodných prostředků užití, aby Dědictví dospělo k novému rozkvětu. Na všech schůzích v letech 1870—1874 vždy znovu jednáno o prostředcích k nápravě a zvolen i zvláštní odbor, který by vypracoval určité a odůvodněné návrhy.

Do tohoto jednání zasahoval spočátku také „Hlas“, kde se

v letech 1871—1872 živě diskutovalo o návrhu, aby se *kněží moravští sestoupili ve spolek, jenž by „v duchu a směru Sušilově pěstoval literaturu českou na Moravě“* a byl takto nejvonnější a nejkrásnější růží „*Sušilovkou*“.

Jeden z účastníků této diskuse správně poukázal, že vlastně není třeba zakládati nový spolek, poněvadž tu již jest: „Jako ona růže „*Sušilovka*“ vykvetla na rovu mistra našeho, tak nechať rozkveté i duchovní ta růže „*Sušilovka*“ z ústavu, jehož zakladatelem a starostou až do smrti byl zvěčnělý Sušil — z *Dědictví sv. Cyrilla a Methodia*.“

Pisatel podává pak hned konkrétní návrhy, jak provést v tomto smyslu *obrod Dědictví*. Údům ať se vydává každoročně *kalendář a 4 knížky menšího objemu* (asi 4archové) obsahu náboženského, děje- a cestopisného, hospodářského neb přírodopisného a zábavného. Výbor *Dědictví* ať převezme na sebe *organisaci práce* a vyzve všechny kněze moravské, aby se přihlásili jednak ke spisování nebo zpracování knih, jednak k jich rozšiřování a sbírání údů. Výbor naznač jim práce a postarej se o knihy pomocné. Každoročně odbývej se valná schůze všech členů tohoto literárního sboru. Knihy obdrží údové za příspěvek 1 zl. ročně.

„Tak myslíme zkvete znovu *Dědictví*, síly spisovatelské k činnosti se povzbudí a dobrými knížkami odebere se půda spisům mravokazným. Čítá-li „*Matice lidu*“ údů ročních po desíti tisících, mohli bychom my čítati údů takového znovu zrozeného, vším kněžstvem horlivě podporovaného *Dědictví* na statisíce. Toť by byla růže stolistá, hodná jména „*Sušilovky*“! Toť myšlenky naše, které tuto na přetřes podáváme. Mluvte o nich, brojte proti nim, poražte a vyvráťte je, ale, za to prosíme, *neumlčujte* jich zase!“¹⁾

Současně vybízel také užší výbor *Dědictví* členy výboru širšího, aby zaslali písemně své návrhy o změně stanov a o reorganisaci spolku. Učinilo tak, bohužel, jen pět členů: Kulda, Bílý, Soukop, Pojmon a Svoboda. Z tohoto malého zájmu o věc tak důležitou usuzoval „*Hlas*“, že „*dosavadní zřízení Dědictví se přezřelo*“.²⁾

Nutno však přiznati, že aspoň výborem zvolený užší odbor svědomitě se snažil o nápravu a přijal za své také většinu zmíně-

¹⁾ *Hlas* 1872, 537—538.

²⁾ *Hlas* 1872, 601.

ných právě návrhů. Zpracoval dle nich již i *nové stanovy*, dle nichž by se při Dědictví utvořila zvláštní třída s jednoročním příspěvkem i zl., za který by Dědictví vydávalo ročně kalendář a několik menších knížek různého obsahu, kdežto starší údové by jako posud dostávali zdarma knížky, kalendář pak mohli kupovati za sníženou cenu. Návrh byl jistě dobrý, učinil by členství Dědictví přístupným i nejchudším vrstvám a byl by protiváhou nedávno (1872) založené sbírky zábavné četby „Libuše“ a zvláště starší liberální „Matice lidu“ (1867). Na schůzi širšího výboru (30. července 1873) bylo však uznáno, že se od této obnovy Dědictví „pro letošek upustiti musí, jelikož Dědictví nemá nyní v Brně mezi vel. duchovenstvem žádných k tomu potřebných sil, zejména pro práce administrativní, neboť těch několik kněží, kteří by ochotni byli Dědictví se propůjčiti, beztoho už přes míru pracemi jest zanešeno.“ Nebylo jich však patrně ani v budoucích letech, neboť se již o návrhu dále nejednalo . . .

Zpráva o nezdaru dobře míněných návrhů ovšem neuspokojila horlivých údů. Ve „Hlase“ patrně opět sám redaktor a člen výboru DCM Jos. Klíma tesklivě psal, jak *světlo Dědictví* sv. C. a M., které po mnoho let jasně zářilo, nyní *hasne*, a prohlašoval: „Dle všeho nebude lze nyní obnovu provésti a musí *jiným způsobem postaráno býti* o to, aby lid náš dobrého čtení chtivý nelačněl, anebo snad nezakochal si duševní otravu, jaká se mu za laciný peníz podává ode strany, která více dovede oceniti literární působení než ti, kterých přední by to bylo u nás povinností. Bůh pomoz!“¹⁾

Nespokojenost ostatních členů obracela se hlavně proti prvnímu knižnímu podílu, vydanému místo kalendáře, Chmeličkovu cestopisu. „Je suchý, tenký, malý, zkrátka neuspokojující nás,“ píše jeden člen v „Hlase“ (1873, 351). „Než takových knížek, lépe žádných,“ vyjadřovali se zase jiní svému sběrateli. „Byť pak bys mnohemu sebe jasněji dokázal, že nepříznivé poměry časové hlavitou všeho nesou vinu a všechny jeho stížnosti proti správě Dědictví vyvrátil, uslyšíš přece konečný resultát: I jde tak se vším; nejprve se slibuje a z počátku se dosti podává, ale jen proto, aby hodně mnoho údů se přilákalo; ale pomalu se podílý tenší a sesychají — a naposledy nám nedají nic.“²⁾

¹⁾ Hlas 1873, 211—212.

²⁾ Hlas 1873, 391.

Pisatel pak navrhuje, aby se *místo nových* chatrných *podílů* rozdávaly členům po dva roky *knihy ze starých zásob* ležících na skladě. Tak se výbor zavděčí údům cennými a objemnými knihami a Dědictví se tím uleví v peněžní bídě.

Výbor obíral se podobnou myšlenkou již dříve několikrát, ale neprovedl ji právě z obavy, že by starší členové reptali. Odmítl ji také nyní, když znovu jednal o ní na onen veřejný podnět v tisku (dne 4. února 1874): členové musili by býti poděleni knihami nestejně ceny, což by vedlo k novému reptání a k nové nespokojenosti členů.

Za to děle projednával výbor jiný důležitý návrh na reformu Dědictví, jež by znamenala úplnou *změnu expedice*: aby si totiž Dědictví pro své knihy *zřídilo zvláštní sklad* pokud možno v Besedním domě a najalo *zvláštního expeditora*, který by měl za úlohu obstarávat zásilku knih po celé Moravě.

Dosud totiž obs arávali expedici knih DCM pro členy moravskoslezské *knihkupci* Ant. Nitsche v Brně a Bedř. Grosse v Olomouci. Za vydání podílu platili jim údové roční poplatek 5 kr. Tímto zřízením prospělo se nejvíce údom bydlícím v těchto městech a v jejich okolí, kdežto vzdálení údové museli mimo poplatek konati ještě dalekou často cestu pro knihy, čímž se mezi nimi šířila jakási nedbalost o vyzdvížení podílů. Časem *sklad knih* od údů nevyzdvížených nebo v zásobě zůstavších tak se zvětšil, že ho nikdo nemůže u sebe míti bez náhrady. Až dosud byly tyto knihy uloženy u *kniháře* Vaňátka, který za to, že měl u sebe celý jejich sklad, musil si při vazbě jednotlivých knih přirážeti i na místnost pro ně věnovanou.

Nový návrh nyní počítal s tím, že když se uloží tyto knihy *do zvláštního skladu* Dědictvím najatého, ušetří se značná suma peněz na vazbě, která bude lacinější. Úspora tímto způsobem získaná, jakož i poplatek expediční, který by zůstal jako dosud, zaplatí skoro výlohy spojené se zřízením skladu i zvláštního expeditora, který z toho může býti honorován.

Expedice posílala by za zmíněný poplatek (5 kr.) členům — nikoli však jednotlivým, nýbrž vždy většímu počtu poblížku bydlících údů — jejich podíly poštou, a to vyplaceně. Aby údové stáli ve větším styku s brněnskou expedicí, ustanoví se v každém děkanství jeden nebo dva a dle potřeby i více *jednatelů*,

čímž celé zřízení Dědictví dostane více pružnosti i života. Jinou výhodou by bylo, že sklad knih by byl více při ruce a na očích, výbor by měl lepší přehled o knihách a také by se jich, jak lze doufati, více odprodalo.

Návrh byl dobře zpracován a také většina výboru na schůzi dne 4. února 1874 s ním souhlasila. Poněvadž se však jednalo o změnu tak dalekosáhlou, bylo usneseno konečné rozhodnutí o tom odročiti do budoucí schůze a vyzvati všechny členy výboru, aby svůj názor o zamýšlené změně oznámili starostovi písemně.

Výsledek tohoto hlasování a dlouhých úvah byl ten, že na schůzi výboru dne 21. dubna 1874 návrh byl zamítnut a usneseno požádati oba moravské knihkupce-komisionáře i pražského Karla Řivnáče, aby poplatek expediční snížili z 5 kr. na 3 kr. r. č., čímž by se značně ulevilo údům Dědictví, jakož i požádati knihaře, aby slevil ceny za vazbu.

Na téže schůzi podal prof. *Dr. Frant. Zeibert* návrh, který znamenal počátek *upevnění finančního základu Dědictví*: aby totiž všechny vklady byly přidávány ke jmění kmenovému a aby se z nich nic nevydávalo. Návrh byl jednomyslně přijat a usneseno, aby se to stalo principem pro budoucnost. Opatrný navrhovatel důsledně pak bděl i později, aby se tato zásada přesně zachovávala, a výsledky byly brzy patrný: jistina kmenového jmění zvolna vzrůstá, třebaš počet nově přistupujících údů kolísá stále jen mezi 20—60 ročně.

Tento malý počet ovšem znepokojoval výbor, který si byl vědom, že se své strany učinil vše, aby uspokojil členstvo: vydával opět pravidelně knižní podíly a získal pro ně i práce tak výborného lidového spisovatele, jako byl V. Kosmák. Proto byl hledán důvod malého poměrně zájmu o Dědictví ve zvýšeném vkladu. Upozornil na to zvláště kaplan v Holici u Olomouce *Ferd. Harna*, jenž podal r. 1879 písemně návrh, aby se vklad snížil zase na původních 10 zl.

Návrh byl přijat teprve tehdy, když pokladník Fab. Roháček sestavil statistický přehled o počtu 15zlatových členů ročně v poměru k dřívějším 10zlatovým. Z podaného výkazu přistoupilých údů za posledních 20 let vysvitlo jasně, jak praví zápis v proto-

kolní knize, že od času, kdy se vklad zvýšil, počet nových údů o polovici klesl. Poněvadž se přihlašují ustavičně také rodové a těžce to nesou, že nemohou být přijati, bylo usneseno *změnit* opět *stanovy* tak, jak zněly původně.

K této změně přistoupil konečně i kanovník Dr. Fr. Zeibert, ale jen pod tou výminkou, „aby se v protokolu znovu vytkla *přísna zásada*, aby se z peněz za vklady sešlých, které ke kmenovému jmění náležejí, nikdy a pod žádnou výminkou ku běžným výdajům nebralo, nýbrž jen úroků jejich se používalo.“

Stanovy byly pak potvrzeny výnosem bisk. konsistoře v Brně ze dne 7. srpna 1879 a výnosem c. k. místodržitelství v Brně ze dne 2. srpna 1879.

Snížení vkladu nemělo však tak značného účinku na vzrůst členstva, jak očekával výbor: až do konce období Procházkova pohybuje se počet nově přistupujících údů průměrně na stejné výši, jako v prvním jeho desetiletí. Výjimkou jest jen, jak patrně z hořejšího výkazu, rok 1885, kdy jubileum smrti sv. Metoděje a jistě i větší agitace získaly pro Dědictví na 200 nových údů, ale hned ve dvou následujících letech klesl počet opět pod 50.

Ukázalo se tak jasně, že *příčina* zmenšeného zájmu o Dědictví tkví také jinde než ve zvýšení vkladu. Veřejnost moravská i ve svých lidových vrstvách začala se stále určitěji rozdělovati ve dva tábory, konservativní a svobodomyslný. V táboře konservativním vyhraňovalo se pak zvolna činností Katolicko-politických jednot, jež nastoupily (od r. 1870) místo bývalých Katolických a pak Svatoklementsých jednot, pravé katolické křídlo — a Dědictví CM, třebaž stálo mimo každý politický zápas a mnozí členové výboru ani nesouhlasili s politickými snahami katolíků, mohlo počítati většinou jen se členy této strany.

A ani zde nebylo již Dědictví samo ve svém oboru, jak tomu bylo kdysi v letech padesátých i šedesátých: vedle něho a částečně i z něho vyrůstaly zatím nové podniky, jež přebíraly některé jeho úkoly, ale tím také nutně zužovaly okruh jeho členstva. Na Moravě byly to zvláště podniky cílého a podnikavého benediktina rajhradského *P. Placida Mathona*, jenž již od r. 1872 působil v Brně a odvážil se po pilných přípravách toho, k čemu v letech šedesátých marně vybízel výbor DCM kunštátský kaplan J. Sankott: založil tu r. 1881 vlastní tiskárnu a z ní vysílal pilně

do celé Moravy laciné a dobré publikace svých knižních sbírek, zvláště Zábavné a Ascetické bibliotéky, jež několikrát do roka poskytovaly čtenářům to, co Dědictví mohlo dáti sotva jednou za rok: poučení i zábavu.

P. Mathon pracoval při tom také ve výboru DCM a nebylo nikdy ani nejmenšího nesouzvuku mezi oběma podniky, jež šly vedle sebe za společným cílem. Zato později došlo k jistému napětí mezi starostou Dědictví M. Procházkou a „Hlasem“, jež se stal hlasatelem politických snah katolíků moravských a zvolna přestával sloužiti Dědictví. Toto pak nutně pocítilo důsledky: nemělo již jako v prvních dvou desetiletích tiskového orgánu, který by pravidelně seznamoval veřejnost s jeho podniky a získával členstvo; ba nemělo již (od r. 1872) ani kalendáře, kterým vnikalo dříve do nejširších lidových vrstev. Zestarál již také a r. 1882 odešel na věčnost horlivý jeho apoštol Šeb. Kubínek — a Dědictví nenalezlo zaň náhrady. Získalo-li přesto každoročně několik desítek nových členů, bylo jen zásluhou ochotného kněžstva, jehož činnost v tomto směru byla také velmi omezena zmíněnými poměry na Moravě. Tím více ovšem v *Čechách*, kde byly poměry horší a kde také vyrůstala nová literární a vydavatelská střediska. *Slovensko* pak, kde kdysi Dědictví tak dobře zakotvilo, bylo nyní po dokonané jazykové roztržce úplně pro ně ztraceno.

Přesto, že přibývalo poměrně málo nových členů, stav finančního hospodářství ve druhém desetiletí období Procházkova se zvolna upevňoval. Vedle zmíněné zásady Dra Zeiberta přispěla k tomu opět obětavost některých spolupracovníků, kteří se vzdávali ve prospěch Dědictví *honoráře* za své spisy,¹⁾ (byl to zejména Dr. Jos. Chmelíček, Jak. Procházka, Mat. Procházka, Jos. Dumek, Boh. Hakl, Ant. Rejzek a J. Soukop), jakož i *odkazy*, jichž se dostalo Dědictví hojněji v této době. Budtež tu uvedeny aspoň některé větší: Arcibisk. gardista Jos. Kamas v Olomouci (1869)

¹⁾ Když brněnský svobodomyslný list „Občan“ začal r. 1872 útočiti na Dědictví CM, že prý se stalo ústavem ultramontánských kněží, zatemňovatelů národa atd., odvážil se také tvrditi, že si kněžstvo učinilo z Dědictví jakýsi ústav na výsadné dobývání peněz, nepochybne laikům podílů na honorárech... Správně nazval tehdy „Hlas“ (1872, 517) toto tvrzení „prostou útržkou“.

odkázal 2050 zl. 40 kr., prof. Kar. Šmídek (1878) doporučil v závěti 1000 zl., Jan Jančura, farář na odp. v Hořicích (1879) rovněž 1000 zl., Ant. Kouřil, farář v Rychalticích (1881) daroval 5000 zl., Václ. Šula, farář na odp. v Brně (1886) odkázal 500 zl., Marie Vystrčilová z Mělníka (1886) 150 zl., Mat. Procházka (1889) 200 zl.

Finanční vzrůst Dědictví právě v tomto druhém desetiletí ohrozila částečně událost, která skoro po tři roky zaměstnávala výbor a připravila mnoho starostí zvláště M. Procházce. R. 1886 byla totiž zcela neočekávaně berním úřadem předepsána Dědictví *daň ekvivalentní* od r. 1863 ve výši 2342 zl. 25 kr. a pak každoročně 95 zl. 10 kr.

Starosta svolal hned 29. září 1886 mimořádnou schůzi k poradě o odpovědi bernímu úřadu. Předložil hned návrh jejího textu doložený pěti přílohami. Dokazuje tu, že DCM je spolkem povytce vzdělávacím, dobročinným a humanitním, podporujícím blaholidsť a pečujícím o všestranné rozumové i mravní povznesení moravského lidu. Placením nové daně byla by však jeho činnost velmi ochromena. Výbor sám pracuje bezplatně. — Přílohy obsahovaly podrobný výkaz vydaných knih, pak ústavů a knihoven podělených věčným členstvím nebo knižními dary, seznam dárců a jiných podporovatelů Dědictví

Když přes tuto odpověď bylo opět uloženo Dědictví zaplatiti předepsanou daň, podal výbor (28. ledna 1887) proti výměru vůbec *rekurs*, pracovaný Drem Koudelou a odůvodněný podobně jako první odpověď. Rekurs byl však *zamítnut*, poněvadž prý se Dědictví nemůže považovati za spolek jen výhradně dobročinný, humanitární a vyučovací účelům věnovaný a nemůže tedy býti postaveno na roveň nadacím a spolkům, na něž se vztahuje pozn. 2. lit. d. cit. zákona.

Podobně byl dne 14. července 1887 zamítnut *druhý rekurs* k c. k. finančnímu ministerstvu a na Dědictví uvalena již exekuce. Výbor žádal o povolení lhůty k zaplacení na šest měsíců a dne 29. ledna 1888 podal *stížnost* k poslední instanci — k nejvyššímu správnímu soudnímu dvoru. Obhájcem Dědictví při stání dne 29. září 1888 byl opět Dr. Koudela. „Hájil statečně a dovedně naši věc,“ píše o tom v protokolní knize sám starosta, „avšak správní soud nevyhověl po dlouhé poradě naší stížnosti, poněvadž

prý dle stanov mají pouze členové právní nárok na knihy Maticí naší vydané a že prý ve případě rozejití se spolku výbor spolkový může jménem i tak naložiti, aby vydáním nákladného díla celé jmění se vyčerpalo, a že tedy pro delší časy jmění to účelu v § 1. vytknutému zachováno býti nemusí.“

A tak musilo Dědictví zaplatiti v říjnu 1888 celou daň i s úroky do konce r. 1888 — celkem 2666 zl. 85 kr., jakož i útraty Dra Koudely (97 zl. 43 kr.).

Bezvýsledný dlouhý spor, jehož celý postup až s úzkostlivou podrobností vypsál sám v protokolní knize, vyčerpal značně síly Dra M. Procházky. Když pak již za rok opouštěl tento svět, mohl odcházeti s vědomím, že učinil vše, aby odvrátil tuto ránu od milovaného Dědictví, i s přesvědčením, že pevnému již organismu hlouběji neuškodila.

A nutno vyznati, že celým svým pečlivým úsilím vyvedl starosta Dědictví CM z hospodářského úpadku, v jakém převzal jeho správu, a připravil tak bezpečný základ pro jeho nový rozkvět v dalším období. Názorně to ukazuje přehledný obraz finančního stavu, aspoň pokud se týká kmenového jmění a vydání na tisk podílů:

R. 1869:	kmenové jmění	61.964.41	zl.	—	vydání	9.746.73	zl.
„ 1870:	„	59.450.—	„	—	„	4.123.53	„
„ 1871:	„	59.450.—	„	—	„	4.581.13	„
„ 1872:	„	59.550.—	„	—	„	4.642.02	„
„ 1873:	„	59.550.—	„	—	„	2.717.32	„
„ 1874:	„	59.650.—	„	—	„	2.724.60	„
„ 1875:	„	59.750.—	„	—	„	3.571.90	„
„ 1876:	„	59.750.—	„	—	„	3.793.14	„
„ 1877:	„	59.750.—	„	—	„	3.527.21	„
„ 1878:	„	59.750.—	„	—	„	3.480.48	„
„ 1879:	„	61.250.—	„	—	„	3.710.71	„
„ 1880:	„	67.550.—	„	—	„	3.084.96	„
„ 1881:	„	74.850.—	„	—	„	4.923.13	„
„ 1882:	„	75.850.—	„	—	„	3.281.41	„
„ 1883:	„	76.850.—	„	—	„	3.013.29	„
„ 1884:	„	78.850.—	„	—	„	5.154.70	„
„ 1885:	„	81.450.—	„	—	„	5.323.16	„

R 1886:	kmenové jmění	83.950.—	zl.	—	vydání	3.023.20	zl.
„ 1887:	„	84.450.—	„	—	„	3.114.88	„
„ 1888:	„	84.500.—	„	—	„	6.063.04	„
„ 1889:	„	86.700.—	„	—	„	5.675.65	„

Celkem tedy vydalo Dědictví v tomto období na své podíly 89.277.19 K.

Rok před smrtí dočkal se starosta M. Procházka neočekávané radosti, kterou mu způsobil spoluzakladatel Dědictví — *Jan B. Fáborský*, konsistorní rada a farář v Pohořelicích. Jak vypravuje podrobně v protokolní knize, navštívil jej J. Fáborský dne 2. června 1888 v bytě v klášteře minoritském a přinesl s sebou balíček s cennými papíry: zamýšlel věnovati je Dědictví, aby se z jejich úroků vydávaly vědecké knihy k obhájení katolické nauky. „Přivedl v týž den do bytu mého p. zemského archiváře V. Brandla, v jehož přítomnosti mně odevzdal dvanáct vkladních knížek záložny Cyrillo-Methodějské v Brně à 500 zl., úhrnem 6000 zl. Účel tohoto daru *místněji* určití přislíbil p. dárce za několik dní a připověděl, že mne o tom písemně co nejdříve zprávi . . .“

Nestalo se to však brzy. Proto výbor na schůzi dne 24. října 1888 vzal „povděčně na vědomost zprávu o velkodušném darování vdp. Jana Fáborského“, ale žádal p. starosty, aby znova se ho optal, aby *místněji* vytknul, jakým způsobem by se mělo naložiti s penězi ve prospěch apologetického díla. Starosta byl také zpnomocněn, aby jménem výboru vyslovil šlechtetnému dárci nejsrdečnější dík.

Na tuto výzvu poslal J. Fáborský přípis, jenž je v originále vložen do protokolní knihy. Zní:

Slavnému Výboru Dědictví ssv. Cyrilla a Methodia v Brně.

Již za mládí mého jsem velmi těžce nesl, že se nedostávalo národu mému milému potřebných vědeckých knih ku vzdělání. Čech byl přinucen, chtěje se jen poněkud vzdělati, sáhnout ke knihám literatury cizé. Tím se nejschopnější národu svému — byť i bezděky, ale jistě odcizovali. Školy střední a vyšší byly za mládí mého pro národ více jak pětimilionový, veleschopný a po

vzdělání prahnoucí — veskrz německé, tudíž pouhému Čechu uzavřené, nepřístupné. Jak často jsem sobě srdečně přál, by v nedostatku českých škol — náhradou Čechu do rukou se dostala aspoň potřebná zásoba vědeckých knih, které by poučným obsahem, ušlechtilým a lahodným slohem vynikaly a při tom křesťansko-katolickým duchem proniknuty byly. Kdo však mohl podobné knihy psáti, když se talentům peněžitých prostředků na výdaje

JAN B. FÁBORSKÝ,

spoluzakladatel a mecenáš Dědictví CM.

papíru, tisku atd. nedostávalo? Národ byl chudý a shůry praměného neb žádného povzbuzení nebylo. Proto jsem hned v mládí sobě předsevzal, všech zbytečných vydání se uvarovat a co možná šetřit, bych tomuto nedostatku podle hřivny mně od Pána Boha popřané, aspoň poněkud mohl odpomoci — a odevzdávám v 70. roce života dílem z dědictví po rodičích, dílem z peněz příčinlivostí vlastní ušetřených slavnému Výboru Dědictví ssv. Cyrilla a Methodia dvanácte vkladních knížek Záložny Cyrillo-Methodějské, každá po 500 zl. r. m., dohromady tedy 6000 zlatých (šest tisíc zlatých) a prosím, by tím bylo naloženo takto:

a) Především přeji sobě, aby úroky ze složených 6000 zl. vynaložené byly na vydání většího apologetického díla ve více svazcích k obhájení katolického náboženství proti nevěrcům v našem národu.

b) Po vydání téhož díla budtež úroky vynaložené na vydání díla historického a sice doby Karla IV. otce vlasti — doby to eminentně katolické a spolu nejskvělejší v dějinách našeho národa, kdy národ český stál v čele všech národů křesťanských.

c) Po vydání obou (sub a) a b) uvedených) díl budtež úroky jako čestný honorár ustanoveny spisovatelům knih v té době již vydaných, ať již z oboru křesťanské apologetiky, dějin, belletrie, vlastivědy, sociologie neb přírodovědy. Musí však býti sepsány slohem správným, lahodným a populárně a obsahem svým nebýt na závalu mravnosti a pravdě katolické. Každá taková kniha ať má nejméně 10 archů tiskových, arch po 16 nebo 32 stránek čítaje.

d) Odevzdávám 6000 zlatých ve správu slavného Výboru Dědictví ssv. Cyrilla-Methoděje s tou prosbou snáznou, aby vždy zláště v evidenci se vedly a za zláštní nadaci se považovaly. Dále prosím, aby slavný Výbor ustanovil ze sebe soudce a k nim přibral muže rozšafné a věci znalé a ti aby vždy rozhodovali, která kniha se vydati neb již vydaná honorovati se má.

e) Jako malou ovšem náhradu za práce, které slavnému Výboru při správě té jistiny vzejdou, ustanovuji pro každé dvouletí 60 zlatých, které slavný Výbor ve prospěch Dědictví ssv. Cyrilla a Methoděje na jakýkoli způsob obrátiti ráčíž.

Doufám pevně, že slavný Výbor prosby mé neoslyší, kterou jsem na něj proto vynesl, že ať v budoucnosti cokoli se stane, Výbor Dědictví našeho vždy složen bude z takových mužů, jimž na rozkvětu české literatury na základě mravní ušlechtilosti a pravdy křesťansko-katolické záležitosti bude.

V Pohořelících v roce spásy 1888.

Jan B. Fáborský, farář.

Tento přepis byl čten na schůzi dne 5. června 1889. Výbor se usnesl požádati velkomyslného p. dárce, aby svolil ke změně určeného jím programu — aby totiž „ohledem na potřebu časovou“ bylo vydáno na prvním místě historické dílo o době

Karla IV. O sepsání tohoto díla byl zároveň požádán archivář Vinc. Brandl, jenž se k tomu také skutečně uvolil.

Jinak ovšem mohlo býti nadace Fáborského používáno teprve v dalších obdobích.

Ještě před ní vznikla při Dědictví jiná, menší, také neodvisle od ostatního jmění vedená nadace, zvaná *nadací Sušilovou*. Základem jejím byly dobrovolné, zcela soukromé sbírky ctitelů Sušilových, vykonané ještě za jeho života s úmyslem, že se z nich časem vytvoří fond ku pěstování věd. Tuto sbírku spravoval zatím ředitel ústavu hluchoněmých a zároveň pokladník DCM Fr. Maršovský. Po smrti Sušilově odevzdal ji výboru Dědictví: činila tehdy 300 zl. ve státních úpisech z r. 1850. Do konce období Procházkova vzrostla na 800 zl. 68 kr. Výbor nesáhl na ni ani v dobách největší hospodářské tísně a nepoužil nijak ani jejího malého ročního výtěžku, aby tak nadace rychleji vzrůstala.

VYDAVATELSKÁ ČINNOST.

Kalendář „Moravan“ a rozchod Dědictví s ním. — Směr vydavatelské činnosti v oboru knižním. — Spisy zamyslené a nevydané, spisy odmítnuté. — Bibliografie jednotlivých vydaných knih. — Celková statistika.

Finanční poměry měly přirozeně účinek také na hlavní úkol Dědictví — na jeho činnost vydavatelskou. Tíseň peněžní přinutila výbor hned na počátku ke stejnému opatření, jaké učinil již v prvním období r. 1866: zastavil vydávání knižních podílů a omezil se jen na kalendář. Stalo se tak hned v prvním roce starostování Procházkova (1868) a pak znovu r. 1870 a 1871.

Redakci těchto čtyř ročníků „Moravana“ vedl dále jednatel prof. Jan Kř. Vojtěch tímž směrem a duchem, jaký se projevil v posledních ročnících z doby Sušilovy. Není to ovšem již „Moravan“ doby Kuldovy a Wurmovy. Rozsah jeho jest omezen většinou na 10 tiskových archů (i s kalendáři a seznamem výročních trhů), obrázky objevují se jen výjimkou a stejně tak i básně: z dřívější přechytlivé básnické družiny Kuldovy zůstal jen J. Soukop, který otiskl ve dvou z těchto ročníků po menší básničce. Kromě něho přispěl dvěma básněmi již jen Vlad. Šťastný. V kalendáři na rok 1871 nebylo pak vůbec básně. Básníci starší i nejmladší, mezi těmito zvláště Václ. Kosmák, usadili se již pevně v beletristické a zábavné Besídce „Hlasu“.

Tam otiskovali také své prosaické pokusy, drobné povídky, obrázky a črty — v čele jich opět V. Kosmák se svými Upomínkami na mou zemřelou matku (1871) — kdežto „Moravana“ opatřovali povídkami spisovatelé z Čech, získaní ještě Sušilem: Fr. Pravda otiskl tu své poměrně dlouhé povídky „Třicet let v Rázově“ (1868), „Rozličné školy a studie“ (1869), „Pozůstalost bohatého pijáka“ (1870), „Pozůstalost syna nádeníkova“ (1871)

a „Trnka pláteník“ (1872), Jos. Ehrenberger pak obraz ze života „Jediná dcera ze statku“ (1869).

Články naučné jsou opět převážně historické, hospodářské a časové. Piše je hlavně Mat. Procházka, Dr. Jos. Chmeliček, Dr. B. Dudík, Dr. Fr. Zeibert, Dr. J. Bílý, Dr. Em. Kusý a j. Frant. Poimou vyplňoval kalendář různými naučnými drobnostmi ze všech oborů.

JAN KŘT. VOJTĚCH,

třetí redaktor kalendáře „Moravana“.

Malý rozsah a dosti chudý, málo rozmanitý a většinou naučný obsah kalendáře způsobily, že mnozí členové nebyli jím spokojeni a volali stále hlasitěji a netrpělivěji po knižním podílu. Vrcholu dosáhlo toto volání r. 1872, kdy i redakce „Hlasu“ dostávala od členstva projevy nespokojenosti se správou Dědictví a třebaž jich zatím nechtěla otiskovati, naznačovala dosti nepokrytě, že jim dává za pravdu . . .

A tak, třeba se výbor původně (26. července 1871) usnesl vydati na r. 1873 opět toliko kalendář, bylo později „na přání z mnohých stran vyslovené“ od toho upuštěno a usneseno vydati podíl knižní, kalendář pak ponechati k vydávání zvláštnímu soukromému odboru.

Výbor oznámil tuto důležitou změnu svým údům i ostatní veřejnosti zvláštním svoláním, ve kterém praví mimo jiné: „Po několik let vydávalo Dědictví sv. Cyrilla a Methoda za příčinou peněžních poměrů svých toliko kalendář „Moravan“, pokládajíc jej za *jádro a podstatu snah svých, všestranně vzdělávati národ a jemu ve všech záležitostech, duševných i hmotných, užitečným býti*. Avšak s mnohých stran ozvali se hlasové četnými příspěvy projevení, že prý kalendáře Moravana za důstojný roční podíl považovati nelze a že by jim kniha podobná knize, jakouž Dědictví svatojanské v Praze každoročně vydává, milejší byla. Za tou příčinou upustil výbor našeho Dědictví od vydávání dotčeného kalendáře a vydal tohoto roku druhý díl „Popisu cesty do Francouz a do Španěl“ od Dr. Jos. Chmelíčka . . . Aby kalendář „Moravan“ vycházeti nepřestal, utvořil se z výboru Dědictví našeho zvláštní komitét, který na svůj náklad kalendář ten i dále vydává . . . Až navržená změna stanov našeho ústavu provedena bude, obdrží úd našeho Dědictví kalendář v poloviční ceně, totiž za 20 kr. r. m.“¹⁾

Tak po 21 letech jaksi oficiálně propustilo Dědictví své první a kdysi nejmilejší dítko ze své otcovské ochrany. Vžijeme-li se do těžkého postavení tehdejšího výboru, chápeme ovšem dobře jeho důvody, ale přesto dlužno jen litovati, že k tomu došlo: Dědictví zbavilo se tak pravidelné ročenky, jež svými zprávami udržovala přece jen užší styk s členstvem, vnikala do všech vrstev lidu a živěji, rozmanitěji i časověji vedena mohla přinášeti čtenářům mnoho užitku.

Proto není divu, že vedle hlasů, jež pohnuly výbor k tomuto kroku, začaly se nyní ozývati opět hlasy nespokojených členů, kteří se těžce loučili s myšlenkou, že již nebudou dostávat každodenně

¹⁾ Hlas 1872, 535.

ročně „Moravana“.¹⁾ Výbor jednal o některých takových žádostech, aby se opět vydával kalendář nákladem Dědictví jako dřive, a usnesl se odpovědět, že přání nelze vyhověti, „protože toho na ten čas peněžní síly Dědictví nedovolují“.

Ostatně rozchod Dědictví s „Moravane“ nebyl, jak je patrné také z provolání, úplný: ročník XXII. (na r. 1873) byl obsahově vypraven ještě Dědictvím za redakce téhož Jana Kř. Vojtěcha a také zevnější úpravou nijak se neliší od svých předchůdců; ano na titulním listě i na deskách jest opatřen ještě známou značkou Dědictví! A zřejmě teprve dodatečně bylo přitíženo: Nákladem Bedřicha hrab. Sylva-Taroucy.

Tento vždy ochotný mecenáš uvolil se převzít celý náklad vytištěného již kalendáře a postarati se o jeho rozprodej — v naději, že bude moci odvésti Dědictví ještě nějaký čistý zisk. Proto otiskl v „Hlas“ provolání „Velebnému duchovenstvu na Moravě a ve Slezsku“, kde se obrací ke svým spolubratřím na venkově, aby mu usnadnili a podporovali rozšíření kalendáře. „Vždyť nejsme to vlastně my, jenž kalendář vydáváme; jest to *Dědictví sv. Cyrilla a Methoda*, jehož smutný stav nás pohnul jemu ku pomoci přispěti; jest to ústav vlastenecký, který v dobách národu našemu ještě více než nyní nepříznivých po vlasti šířil lásku k jazyku mateřskému; jest to ústav církevní, který řízen jsa knězi vynasnažil se lidu moravskému dávat poučení nezkalené příměškami nemravnosti a nectnosti; jest to ústav náboženský, který šířil mezi Moravany úctu a lásku k víře od svatých apoštolů slovan-ských jemu podané. Tento ústav finančně klesl tak, že letos údové Dědictví dostanou co podíl toliko knihu poučnou... Kalendář Moravan ve prospěch Dědictví bude se prodávati... Spojme se tedy všichni k pomoci našeho Dědictví!“²⁾

Pod provoláním je podepsán Bedř. hr. Sylva-Tarouca, jako administrace kalendáře jest udáno prostě: Nová ulice číslo 6. V tomto domě jest, jak známo, fara kostela sv. Tomáše v Brně, kde tehdy působil jako kaplan neobyčejně horlivý, obětavý a podnikavý kněz *Frant. Duda*, člen výboru Dědictví CM i mnohých

¹⁾ Jestě r. 1874 píše dopisovatel „Hlasu“ ze Lnář v Čechách, že tam „údové Moravana těžce pohřešují; neb kdo z chudiny na kalendář navyknul, nemůže více bez něho býti. A ono časem ani není, kde naň vzít.“ Hlas 1874, 15.

²⁾ Hlas 1872, 440.

jiných národních spolků brněnských. A z celého dalšího jednání je patrné, že Frant. Duda to byl, jenž převzal na sebe všechnu starost o další vydávání „Moravana“ i náklad na něj, když finanční prostředky ani ochabla již energie B. Sylvy-Taroucy nestačily: jméno vlasteneckého mecenáše bylo spíše jen štítem, za nímž nenápadně a úsilovně pracoval kaplan u sv. Tomáše: rozvinul zvláště v „Hlas“ pilnou agitaci, již se mu za pomoci kněžstva podařilo rozprodati asi 9000 výtisků kalendáře. Přesto však asi 2000 výtisků mu zůstalo. „Kdyby se bylo vše prodalo,“ počítal pak ve „Hlas“, „dostalo by Dědictví nejméně 600 zl. Za 10 let bylo by to 6000 zl., kterými by se mohl pomalu kalendář zase dostat do rukou Dědictví bez žebrání, bez připlácení atd., ku kterýmž obětem obyčejně nechudší z kněží přispívají... A výsledek? Mnozí lokálníci a farářové chudí obětovali se všemi silami — mnozí ale z nejbohatších ani si nevšimli. Místo 600 zl. užitku měli podnikatelé škodu, na 2000 se neprodalo a mnozí odběratelé nezaplatili...¹⁾)

Tímto nezdarem nenechal se však podnikavý kněz odraziti od svého ideálu. Odešel zatím z Brna jako farář do Rajce, ale tam na venkově snad ještě lépe pochopil význam kalendáře pro čtenáře z lidu. „Velikou mají zajisté radost z úpadku našeho Dědictví naši pani liberálové,“ píše již z Rajce, „ale větší ještě by měli a s nimi jásali by Karafiati, Buschakové a Brzezové,²⁾ kdyby se tak pochoval náš „Moravan“. O tu jednu knihu vedeme nyní boj, ovšem na poli literárním, avšak vzdor tomu v nynější době důležitý. Dovedeme-li 15 let „Moravana“ udržeti bez Dědictví, bude tuším jeho život zachráněn. K tomu ale musíme všichni ruce přiložiti. Jest to *velká chyba u nás kněží, že často mnohý podnik považujem za malicherný, potom však když klesne, nařikáme, že jed neznabohů a kazilidů se šíří a množí. A jak blízcí bychom byli cíli, kdybychom rozuměli svornosti mezi sebou!*“³⁾)

Proto se rozhodl vydati znovu kalendář svým nákladem, ale po nabytých zkušenostech snížil počet výtisků na 7000 a redakci svěřil bystřejšímu a literárně vzdělanějšímu *Vladimíru Šťastnému*, členu výboru a brzy i jednatelem Dědictví, takže aspoň tímto způ-

¹⁾ Hlas 1873, 310.

²⁾ Jsou to němečtí vydavatelé rozšířených tehdy na Moravě českých kalendářů.

³⁾ Hlas 1873, 310.

sobem zůstal „Moravan“ ve styku se svými prvními zakladateli. Dotýká se toho také první provolání nového redaktora, podepsané také Fr. Dudou jako nakladatelem kalendáře a Josefem Klímou jako redaktorem „Hlasu“, a adresované zvláště kněžím na venkově.

Vzpomíná tu nehody, s jakými musí Dědictví v poslední době zápasiti, a lituje zejména, že je nemožno Dědictví vydávati „nejdůležitější knihu, kterou bylo založilo a vydávalo, totiž kalendář „Moravan“. „Nechceme zkoumati zde příčiny tohoto úpadku, avšak to víme, že kněžstvo naše s velikým bolem nese klesání ústavu, který nad jiné jemu na srdci ležel a měl prostředkem býti působení duchovenstva na milený nám lid moravský. Mysleli jsme tudíž, že jen v smyslu našich spolubratří jednáme, když kalendář „Moravan“ vydáváme, aby nepodleh proudu časovému a zaniknutí jeho se nestalo pomníkem naší nečestnosti! Duch časový volá mocným hlasem po vzdělání a lid unešen jsa jeho důrazem, žádá — bohudíky — ještě od nás toto vzdělání, žádá od nás dobré knihy, obzvláště pro své potřeby domácí. A v době takové měli bychom kalendář, nejpotřebnější knihu našeho lidu, nechat zaniknouti, kdežto přes 20 let působil blahodárně mezi národem? Nemůžeme-li nové podniky zříditi ve prospěch našeho lidu, *hajme aspoň každou píď půdy, kterou jsme mezi lidem byli zaujali*, aby tento nepřišel naší vinou ke zkáze!“¹⁾

„Moravan“ nepřišel ke zkáze, i když jeho nakladatel Fr. Duda již po roce (dne 26. dubna 1874) v Rájci zemřel: ujal se ho redaktor „Hlasu“ Jos. Klíma. Ale finanční jeho rozluka s Dědictvím ČM již potrvála stále, třebaž ještě řadu let jeho redaktory byli členové výboru: r. 1874—1879 řídil jej jednatel Vl. Šťastný, r. 1880—1887 pak P. Placid Mathon.

Jakmile Dědictví přepustilo kalendář soukromým vydavatelům, zahájilo opět pravidelnou, ani další finanční pohromou již nepřerušnou ediční činnost v oboru knižním.

Směr její zůstal v celku nezměněn — až na to, že byla připuštěna ve větším rozsahu (4 svazky) *beletrie*, zastoupená ovšem jen jediným spisovatelem (V. Kosmákem), a že ubylo také *životopisů svatých*, jimž však přesto věnováno ještě 5 podílů. Po nich za-

¹⁾ Hlas 1873, 306.

ujaly nejvíce místa *cestopisy* (4 svazky) a spisy z oboru *církevních dějin* (2 svazky), *církevního místopisu* (2 svazky) i *mravouky* (2 svazky). Jeden svazek věnován pak nauce *domácího hospodářství*.

V tomto všeobecně naučném oboru hodlalo Dědictví vydati také *zdravovědnou knihu pro lid* a jednalo o tom se spisovatelem F. S. Kodymem z Prahy, jenž se nabízel (r. 1883), že napíše pro Dědictví knihu přírodopisnou. O výsledku tohoto jednání není však dalších zpráv.

Nedošlo také k vydání několika spisů *církevně historických*, pro něž se nenalezlo dosti vhodných pracovníků. Měly to býti zvláště Dějiny biskupství brněnského a Dějiny církve katolické na Moravě vůbec, chystané jako příprava k jubilejnímu roku 1885. Po nezdaru tohoto jednání podal moravský historiograf a člen výboru *Dr. Beda Dudík* návrh (r. 1882), aby Dědictví zakoupilo pro své členy jeho Dějiny Moravy; návrh však nebyl přijat „z finančních příčin“. — Z jiných důvodů byla odmítnuta práce *Fr. Vymazala*, jenž nabízel Dědictví svůj překlad díla Jos. Fr. Michauda o dějích první výpravy křížácké. Jak. Procházka, jenž referoval o tomto díle, vytýkal mu „nedostatek křesťanský ideálního směru“ a nevhodnost pro náš lid.

Z téhož důvodu, že by se kniha nehodila pro náš lid, nebo že Dědictví vydalo již několik děl podobného směru, byly odmítnuty také některé spisy nábožensky naučné: tak na př. práce Jana Doštála, katechety v Pardubicích, „O Rodičce Boží“ (1873), překlad velkého díla Arnolda S. J., jež poslal Cyr. Zaněra, kooperátor v Polici v Čechách (1875), téhož roku překlad nového díla K. Martinova „Das christl. Leben“ a „Život sv. Hedviky“, jež nabízel J. Pazderka, farář v Kateřinkách, původní spis Karla Orla o pedagogice (1878), faráře Šrámků v Makově „Chvála Mariánská“ (1879), Tom. Hájka, faráře v Záhleňicích, „Populární morálka v příkladech“ (1880).

Zato nemohlo Dědictví uskutečnití myšlenku o vydání *populární apologetiky* (r. 1876), ani pozdější návrh bývalého vydavatele „Hlasu“ Jos. Klímy (r. 1887), aby vydalo *spis o konvertitech*, „jejichž život by byl poučným pro náš lid“. Výbor vzal tehdy s radostí na vědomí, že „starosta sám se chce uvázati v sepsání takového spisu a přihlížeti také ke konvertitům slovanským.“

Než ještě při této práci překvapila M. Procházku smrt. Myšlenka však nezapadla: po 14 letech, tedy již ve třetím období, vydalo Dědictví skutečně spis o konvertitech, zpracovaný ovšem již jinými autory.

Teprve ve třetím období také uskutečněno jiné usnesení výboru, učiněné již na prvním schůzi po pohřbu Sušilové a později také nejednou členstvem připomínané: že Dědictví bude vydávati příležitostně také *brožury o časových náboženských otázkách*.

Z *beletrie* dostal výbor jen jedinou nabídku, a to od svého člena, zmíněného již Tom. Hájka, který také v období Sušilové marně se ucházel svými slabými historickými povídkami. Tentokráte poslal větší historický román „Vintíř“, ale censura o něm nedopadla lépe. S V. Kosmákem bylo ovšem T. Hájkovi těžko soutěžit.

Škoda, že Dědictví nemohlo již pokračovati v jiném oboru, do něhož tak slibně vkročilo na počátku své činnosti, — ve vydávání *uměleckých obrázků*. Také zde ovšem vstoupili zatím na jeho místo noví soukromí vydavatelé, kteří měli do tak nákladných podniků více kapitálu i více odvahy než výbor DCM, zvláště když tomuto chyběl právě iniciátor a podporovatel uměleckých snah — Bedř. Sylva-Tarouca, stížený již několik let před smrtí (dne 23. června 1881) těžkou chorobou. Trpěl jí již r. 1874, kdy se Dědictví skutečně naskytla možnost vykonati opět něco v tomto oboru: tehdy totiž prorektor ústavu del' Anima v Římě (v protokole blíže nejmenovaný) prostřednictvím brněnské konsistoře vybídl Dědictví, aby vydalo za roční premii *obraz sv. Václava*, který on chce vydati ve prospěch nového hospice českého, při čemž by cena byla slevena o 25—50%. Výbor však nepřijal této nabídky, poněvadž prý by vydání takového obrazu stálo více než vydání nějaké knihy. Byloť to právě v době finanční tísně a neuklidněné ještě nespokojenosti členstva, jež by se pravděpodobně znovu bouřilo, kdyby místo knihy dostalo jen — obraz.

Za první knižní podíl po odchodu Sušilové bylo zvoleno obsáhlé dílo obětavého a pilného autora dvojdlonné „Cesty do sv. země“ — Dra *Jos. Chmelička*, jenž všechny tyto své práce vě-

noval Dědictví úplně zdarma. Finanční poměry nedovolily vydati objemný spis najednou, proto jej výbor rozdělil původně na dvě části. Vydání první z nich, ještě dosti rozměrné, umožnil velký odkaz (2050 zl.) olomouckého arcibiskupského gardisty Jos. Kamasa, jak to veřejně doznává také starosta v předmluvě k tomuto dílu. R. 1872, kdy měl být vydán místo kalendáře druhý díl cestopisu Chmelíčkov, nemělo již Dědictví takového mimořádného příjmu a malá hotovost nestačila na náklad celé zbývající části rukopisu; proto ji výbor rozdělil ještě do dvou menších, svazčků. Poněvadž pak třetí svazček byl by až příliš slaboučký, doplnil jej krátkým cestopisem Jana Soukopa. Tak vzniklo troj-svazkové dílo

Cesta do Francouz a do Španělska, již vykonal a sepsal *Josef Chmelíček*, doktor filosofie a svobodných umění, profesor pastorky na theologickém ústavu diocésy brněnské atd. Díl I. Bibliotéka poučná, vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia. Číslo VIII. na rok 1869. Tiskem národní kněhtiskárny J. Šnaidra v Brně 1869. Str. VIII a 421. Cena váz. 1 zl. Tit. list a předmluva tištěny latinkou, ostatní švabachem. — Vydáno 13.000 výtisků. — Díl II. Číslo IX. na rok 1872. Tiskem J. Šnaidra v Brně 1872. Str. 292 a 8. Cena váz. 75 kr. r. č. — Vydáno 13.000 výtisků. — Díl III. K tomu: *Výlet do Solnohradu*. Náčrtky cestopisné *Jana Soukopa*, faráře doubravického. Číslo X. na rok 1873. Tiskem akciové moravské kněhtiskárny v Brně 1873. Str. IV, 127 a 9. Cena váz. 50 kr. r. č. Tištěno švabachem. — Vydáno 13.000 výtisků.

Podobným poučně zábavným způsobem jako v *Cestě* do sv. země vylíčuje autor zkušenosti, poznatky i různé humorné příhody ze své cesty vykonané r. 1861 z Vídně přes Strassburk, Mühlhausen, Dijon, Clugny, Lyon, Avignon a Marseille do Španělska. Popisuje tu zvláště Barcelonu, Valencii, Granadu, Malagu a Sevillu, všímaje si všude nejen klášterů, kostelů, muzeí a uměleckých památek, ale i života lidu a jeho zvyků, srovnává jej rád s našimi poměry a cituje často naše básníky i národní písně. Ve dvou dalších dílech vypravuje o návratu do Francie a popisuje podrobně zvláště Paříž oné doby. — V připojeném druhém cestopise črtá básník J. Soukop obrázky ze svého výletu do Solnohradu z r. 1872, zabíraje do toho i podrobný popis Třebíče, Prahy, Karlštejna, Plzně, Č. Budějovic a „zpupné Macechy“ Vídně.

Referent „Hlasu“ (1869, 11) ani tak mnoho nepřeháněl, když tvrdil, že dílo Chmelického „sloužilo by ke cti každé literatuře, i literatuře sebe většího národa“. Střízlivěji, ale také příznivě posoudil je Dr. Kl. Borový v „Čas. kat. duch.“ (1869, 632 a 1874, 155.) Uškodilo mu však, že bylo vydáno tak rozkouskováno a po dlouhých přestávkách. Ani švabach nebyl mu již — v letech sedmdesátých! — ku prospěchu. Uznal to patrně i výbor, a proto hned ve druhém z dalších dvou podílů odhodlal se konečně i v této věci k zásadní změně: na schůzi dne 1. března 1875 se jednomyslně usnesl, že se bude tisknouti latinkou „cicerem“, „což bylo všestranně odůvodněno“.

Výbor zvolil za podíly překlad dvou časově mravoučných a výchovných spisů francouzského kněze *V. Marchala*, apoštolsky činného misionáře, jehož díla byla tehdy velmi oblíbená a horlivě překládána skoro do všech evropských jazyků. Prof. M. Procházka, který se sám ujal překladu druhého spisu, řadí jej k velikým duchům francouzským, jakými byli Fenelon, Bossuet a jiní. Vyšly po sobě pod názvem:

Žena jak má býti. (Na obálce: *Žena křesťanská.*) Zrcadlo pro křesťanské pohlaví ženské. Dle *P. V. Marchala Frant. Poimon*. Bibliotéka poučná, číslo XI. na rok 1874. Tiskem akciové moravské kněhtiskárny v Brně 1874. Str. 208 a 14. Cena váz. 60 kr. r. č. Titulní list a obálka tištěny latinkou, ostatní švabachem. — Vydáno 12.500 výtisků. — *Křesťanský muž.* Zrcadlo pro křesťanské pohlaví mužské. Kniha původně francouzsky sepsaná od *P. V. Marchala*, apoštolského misionáře. Zčeštil *Matěj Procházka*. Bibliotéka poučná, číslo XII. na rok 1875. Tiskem akciové mor. kněhtiskárny v Brně 1875. Str. IV, 346 a 17. Cena váz. 80 kr. r. č. Tištěno latinkou. — Vydáno 12.300 výtisků.

Obě knihy, z nichž každá má 12 úvah, ukazují jako v zrcadle ctinosti právě křesťanské ženy a křesťanského muže, stavějící za nejdokonalejší vzor ženám Matku Boží, mužům pak Ježíše Krista. Varují ovšem také před různými chybami a nebezpečnými časovými náruživostmi. Spisovatel činí tak způsobem mnohdy duchaplným, používaje hojně příkladů z dějin, z literatury i současného života. Oba překladatelé přizpůsobili některé části našim poměrům:

Fr. Poimon upravil původní text svým prostonárodním, někdy až trochu triviálním stylem, kdežto M. Procházka podnikl některé změny obsahové: vynechal na př. pojednání o spiritismu, jenž prý je našemu národu docela neznámý, podobně jako jistý druh smilstva. Zato doplnil knihu pojednáním o nemírném pití kořalky a piva a podrobněji objasnil nauku o pekle.

Členům, kterých neuspokojily snad ani tyto časové a poučné spisy, dostalo se brzy náhrady v dalších podílech, když se podařilo získati pro Dědictví práce oblíbeného již příspívatele „Hlasu“ — *Václava Kosmáka*. Bylo to patrně zásluhou jeho osobního přítele a druha Vlad. Štastného, jenž jako jednatel podal hned dne 1. března 1875 návrh, aby V. Kosmák byl vybidnut, aby sepsal nějaké dílo novelistické v duchu křesťanském, které by se mohlo vydati za podíl na rok 1876.

Návrh byl přijat a dne 16. července 1875 mohlo již býti oznámeno, že spisovatel přislíbil vyhověti. K dokončení dána mu lhůta do konce prosince. Zdá se, že navrhovatel i autor měli na mysli nějaké nové větší dílo beletristické — snad román „Eugenii“, jež začal V. Kosmák téhož roku otiskovati v „Moravské orlici“. Do konce prosince 1875 nebyl však hotov se svou prací (vyšla úplně v rozšířené formě teprve v *Obzoru* 1882) — proto vyhověl svému slibu jiným způsobem: spolu s Vl. Štastným vybral lepší čísla ze svých předešlých již obrázků otiskovaných po několik let v „Hlase“ a známých pod jménem *Kukátka*. A tak ještě na podzim r. 1876 bylo členstvo mile překvapeno knihou

Kukátko čili Život v obrazech. Sepsal *Václav Kosmák*. Díl první. Bibliotéka poučná a zábavná. Číslo XIII. na rok 1876. Tiskem akc. moravské kněhtiskárny v Brně 1876. Str. 356 a 12.. Cena váz. 80 kr. r. č., neváz. 70 kr. Tištěno písmem Garmontem. — Vydáno 13.000 výtisků, z toho 2000 výtisků nevázaných pro volný prodej.

Spisovatel věnuje své první knižní dílo „na důkaz synovské lásky svému otci“. V úvodním „Slovu na dorozuměnou“ datovaném v Moutnicích na den sv. Quirina 1876, vysvětluje čtenářům názorným způsobem, proč se nazývá sám „kukátkářem“

a čeho chce dosáhnouti svými obrázky. Sebral jich do svazku celkem 61, na prvním místě „Upomínky na mou zemřelou matku“.

Podíl byl tištěn ve zvětšeném nákladu v naději, že bude hojně prodáván také na knihkupeckém trhu mimo členstvo Dědictví.

VÁCLAV KOSMÁK,

jehož 5 dílů Kukátek rozšířilo Dědictví v 52.200 výtiscích.

Tato naděje značně zklamala, snad i proto, že širší literární veřejnost česká pominula vydání prvotiny Kosmákovy skoro mlčením, jak to předvídal i Vlad. Štastný ve svém velmi příznivém posudku, otištěném ještě téhož roku v brněnském „Časopise Matice moravské“. Z celé knížky — praví — vane plným proudem čerstvý zdravý vzduch našeho vlastního života, každý její list oddychuje poesii samorostlou a proto i pravou. Při tom zavládá v obrázcích Kosmákových křesťanský základ, živá víra a tím i veskrze zdravý názor na život a na svět; spisovatel ukázal, jak

výborně se na této půdě daří jak bujarému humoru a řízné satyře, tak pravé poesii. Tento křesťanský a mravní ráz uškodí sice jeho knize, jež ovšem má také vady a nedostatky (na př. některé začátečnické práce, příliš drastické líčení některých scen atd.), v očích liberální kritiky a veřejnosti, ale to vše nezvrátí soudu nejzávažnější instance: hlasu lidu. Kritik gratuluje nakonec také *Dědictví*, které tímto spisem „uhodilo lidu našemu na pravou strunu, jež nedozní bez úspěchu všestranného. Kéž na dráze nastoupené zůstane a pokračuje!“¹⁾

Aby *Dědictví* pokračovalo opravdu na této dráze, o to se staral jednatel VI. Šťastný také ve výboru. Na jeho podnět rozhodl výbor ještě téhož roku (1876), aby se na rok 1877 vydala zbývající ještě „kukátka“ a autor aby se požádal, by je doplnil nějakou povídkou na 12 archů po 24 stranách. Kosmák nemohl však asi hned vyhověti, a tak na nejbližší schůzi (11. října 1876) přijal výbor nabídnutí hospodářského ředitele a spisovatele četných spisů *Jos. Dumka*, jenž byl ochoten dáti *Dědictví* bezplatně svůj hospodářský spis pro lid a sliboval sepsati svým časem pro *Dědictví* ještě jiné spisy. Tentokrát nebylo ve výboru již ani nejmenších námitek, jež předcházely v letech šedesátých vydání „*Hospodářské knihy*“ Fr. Ronovského, třebaž na skladě bylo ještě 790 jejích výtisků. Kniha vyšla po roce s názvem:

Hospodářská kniha. K povznesení a ušlechtní stavu rolnického v zemích koruny sv. Václavské napsal *Josef Dumek*. Bibliotéka poučná. Číslo XIV. na rok 1877. Tiskem akc. moravské kněhtiskárny v Brně 1877. Str. 389 a 11. Cena váz. 80 kr. r. č. Vydáno 11.800 výtisků.

Čítanka zkušeného a vzdělaného odborníka byla pracována jiným způsobem než starší kniha Ronovského a vhodně ji doplňovala. Nepodává tak soustavně celou nauku hospodářskou, ale poučuje v 25 kapitolách názorným způsobem o různých důležitých otázkách praktického hospodaření, doporučujíc všude zdravý pokrok a vybízejíc k dalšímu odbornému sebevzdělávání. Spiso-

¹⁾ ČMM 1876, 192—193. Posudek je podepsán značkou „V.“ Dle generálního rejstříku ČMM na konci desetiletí jest jeho autorem VI. Šťastný. — Vildně přivítal „Kukátko“ také Dr. Kl. Borový v „Čas. kat. duch.“ (1876, 550).

vatel často zdůrazňuje, že jen tak může rolník činit nároky na větší výtěžek ze svých polí, zabezpečiti si blahobyť a pojistiti tak budoucnost i svým dětem a celému národu.

V předmluvě, kde oceňuje také dosavadní význam Dědictví pro šíření pravé vzdělanosti, slibuje, že budou následovati ještě další díly jeho spisu. Nedošlo však k tomu a v protokolech není již také zmínky o nějakém jednání s ním — snad proto, že ještě téhož roku (1876) J. Dumek opustil Moravu (Kroměříž), byv jmenován od zemědělské rady české zemským hospodářským učitelem čili polním kazatelem, vykonal v tomto úřadě přes 5000 poučných přednášek a od r. 1878 redigoval i „Pražské hospodářské noviny“.

V době, kdy se dotiskovala Hospodářská čítanka, požádal výbor (4. října 1877) znovu V. Kosmáka, aby uchystal do tisku druhý díl svých Kukátek asi v objemu 15 archů za podíl pro rok 1878. Autor vyhověl a výbor obrázků z „Hlasu“ byl brzy upraven podobným způsobem jako při I. díle. Poněvadž však 2000 nevázaných, pro volný prodej určených výtisků ležely většinou dosud na skladě, bylo ustanoveno, že se má počet výtisků o 1500 snížit. Kniha vyšla pod tímž titulem:

Kukátko čili Život v obrazech. Sepsal Václav Kosmák. Díl druhý. Bibliotéka poučná a zábavná. Číslo XV. na rok 1878. Tiskem akc. morav. kněhtiskárny v Brně 1878. Str. 369 a 15. Cena váz. 80 kr. r. č. — Vydáno 11.500 výtisků.

Vlastní „Kukátko“, jež zahajuje známá „Pohádka o otroku Dobrodějovi“, obsahuje 32 většinou krátkých obrázků a zaujímá 277 stran. Aby byl podíl obsáhlejší, doplnil jej sám starosta M. Procházka otiskem svých dvou beletristických prací, jež vyšly před více než 20 lety v „Hlasu“ (1855): „Mocná Marie Panny ochrana v životě Anděliky Kažolové“ a „Mocná Marie Panny ochrana v životě Moravanův“. Zaujímají 51 stran. Ostatních 40 stran vyplnil pak četnými „drobnůstkami“, příklady ze života i ze života svatých, jak je také kdysi otiskoval jako redaktor „Hlasu“. Na titulním listě nejsou tyto „Přidavky“ nijak označeny.

Po těchto spisech zábavných a všeobecně naučných odhodlal se konečně výbor vrátiti se opět k literatuře hagiografické — k životu-

pisům svatých. Na schůzi dne 6. listopadu 1878 požádal starosta profesora *Jak. Procházku*, aby uchystal do tisku svůj životopis sv. Františka Saleského, o kterém pracoval již v letech šedesátých a některé ukázky z něho otiskl tehdy v Hlasu. Všichni přítomní, jak praví protokol, přidali se k této žádosti starostově. Autor se tedy uvolil, že připraví do tisku životopis ve dvou dílech pro příští dva roky, „což shromáždění s velikou radostí ve známost bře“. Tato radost výboru byla odůvodněna: starší členové Dědictví dožadovali se opět nějakého obširnějšího životopisu svatých a výbor neměl právě žádné jiné původní práce z tohoto oboru. Kniha vyšla ve dvou letech s názvem:

Život sv. Františka Saleského, knížete biskupa Ženevského, zakladatele řádu Navštívení Panny Marie a učitele církevního. Sestavil *Jakub Procházka*, církevní kněz diecése Brněnské. Díl I. Bibliotéka životů Svatých. Číslo VIII. na rok 1879. Tiskem akc. moravské knihtiskárny v Brně 1879. Str. XII, 373 a 11. Cena váz. 80 kr. — Vydáno 10.000 výtisků. — Díl II. Téže Bibliotéky číslo IX. na rok 1880. Tiskem akc. mor. knihtiskárny v Brně 1880. Str. 370 a 12. Cena váz. 80 kr. — Vydáno 10.000 výtisků.

V prvním díle vylicuje autor na základě starých i nových a nejnovějších pramenů francouzských a německých činný život světcův až do jeho smrti, ve druhém díle snaží se ukázat, jak světec dosud blahodárně působí svým řádem Navštívení P. Marie, svými vznešenými příklady i svými vzácnými spisy. Toto méně přirozené rozdělení omlouvá snahou dáti členům Dědictví již v prvním díle jakýsi celek. Ostatně odloučení života a ctností i skutků světcových není provedeno tak úplně. — Příznivý posudek o obou dílech napsal literární referent pražského „Čas. kat. duch.“, který si pravidelně všiml knih naším Dědictvím vydávaných, Dr. Kl. Borový (1880, 390 a 559).

Cesta do Říma a dále do Neapole a Pompeje. Sepsal *Bohumil Hakl*, farář v Hořicích. Bibliotéka poučná i zábavná. Číslo XVI. na rok 1881. Tiskem akc. morav. kněhtiskárny v Brně 1881. Str. VIII, 464 a 16. Cena váz. 1 zl. — Vydáno 9.500 výtisků.

Spisovatel, který působil jako vojenský kněz v letech 1854 až 1861 v bývalé rakouské Itálii, popisuje v knize svou cestu do

Říma, konanou soukromě jen s přítelem-knězem r. 1877, kdy papež Pius IX. slavil památku svého padesátiletého biskupství. Věnuje také svůj spis tomuto velikému papeži jakožto „šlechternému obnoviteli českého domu poutnického v Římě“. Při popisu své cesty, při níž navštívil všechna význačná místa italská, všimá si zvláště českých památek; snaží se všude, aby čtenáři poskytl hojně vědomostí historických i všeobecně kulturních a zvláště, aby v něm upevnil katolické vědomí a úctu k hlavě církve i posvátným místům.

Výbor Dědictví připojil ke knize Haklově jako přídavek tištěný drobnějším tiskem menší spisek *Frant. Koželuky*, kněze arcidiecese olomoucké: *Pout Slovanů do Říma* ke dni ss. našich apoštolů Cyrilla a Methoděje r. 1881. Tuto společnou pout popisuje autor věcně a stručně, doplňuje tak popis soukromé cesty Haklem konané poněkud jiným směrem.

R. 1876 byl papežem Piem IX. prohlášen za blahoslaveného moravský náš krajan Klement Maria Hofbauer. Bylo jen přirozeno, že Dědictví CM, které ve svých dřívějších knihách uctilo památku tolika jiných světců, věnovalo nyní podíl také tomuto prvnímu světci zrozenému na Moravě. Jest ovšem dosti podivno, že se již dříve neodhodlal žádný z našich kněží ke zpracování původního životopisu nového blahoslavence. Teprve r. 1880 kněz z Českých Budějovic Jan Dobrý nabídl Dědictví překlad velkého německého díla Haringerova. Výbor jej vybral, aby dílo v překladu přiměřeně zkrátil. Překlad, aprobovaný již biskupem Jirsíkem, přehlédl a k tisku upravil sám starosta. V říjnu r. 1882 vyšla tato kniha pod titulem:

Život ctihodného sluhy Božího Klementa Marie Hofbaura (Dvořáka), generálního vikáře a předního rozšiřovatele kongregace nejvyššího Vykupitele. Sepsal *Michal Haringer*, generální konsultor téže kongregace. S povolením spisovatelovým z němčiny přeložil dle druhého rozmnoženého vydání *Jan Dobrý*, kněz diecése budějovické. Bibliotéka poučná i zábavná. Číslo XVII. na rok 1882. Tiskem akc. morav. kněhtiskárny v Brně 1881 (na desce: 1882). Str. 422 a 10. Cena váz. 90 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

Knih, až dosud vlastně jediný náš podrobnější životopis sv.

Klementa Hofbauera, podává slohem lehce přístupným a metodou chronologickou všechny události činného života světcova, líčí vývoj jeho ctností a zvláště jeho apoštolské působení v Rusku a ve Vídni. Celou IV. knihu původního spisu, jednající o oslavení a úctě světcově, starosta M. Procházka, aby nepřekročil počet archů výborem Dědictví stanovený, zkrátil na šestistránkový výtah a zcela vynechal přídavek modliteb a písní. Dílo samo tím citelněji neutrpělo a dosáhlo také u čtenářstva svého cíle. — Referát o knize napsal opět dr. Kl. Borový v „Čas. kat. duch.“ (1883, 53).

Po čtyřech svazcích četby nábožensko-naučné usnesl se výbor (dne 26. dubna 1882) vyzvatí opět *V. Kosmáka*, aby učinil ze svých Kukátek v rozličných časopisech uveřejněných zvláštní výbor jako III. díl „Kukátka“ pro Dědictví. Spisovatel vyhověl, a tak po roce vyšlo opět

Kukátka čili Život v obrazech. Sepsal *Václav Kosmák*. Díl třetí. Bibliotéka poučná a zábavná. Číslo XVIII. na rok 1883. Tiskem akc. morav. kněhtiskárny v Brně 1883. Str. 364 a 20. Cena váz. 80 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

Spisovatel vybral do tohoto svazku 22 svých kukátek, napsaných většinou v letech 1878—1879, mezi nimi nejdelší a nejznámější „Vzpomínky bývalého studenta“.

Zatím se přibližoval jubilejní rok smrti sv. Metoděje. Starosta M. Procházka již na schůzi výboru dne 30. dubna 1878 přednesl návrh velehradského děkana Jos. Vykydala, aby Dědictví vydalo jakýsi sborník cyrilometodějský. Po návrhu kanovníka Dra Fr. Zeiberta uvolil se tehdy starosta, že sestaví a předloží program sborníku. M. Procházka pomýšlel tehdy patrně i na vydávání jiných průpravných prací k důstojné oslavě jubilea, jak o tom hovořil na budoucí schůzi dne 23. října 1878. Zatím však věc usnula, a tak teprve po pěti letech (14. března 1883) usnáší se znovu výbor, že místo navrhovaného dříve Votkova překladu životopisu sv. C. a M. od kardinála Bartoliniho uchystá nějaký cyrilometodějský sborník, k němuž se přidá podle možnosti i barevný obraz slovan-ských apoštolů. K úradě o té věci zvolen zvláštní užší odbor: M. Procházka, Dr. Jos. Pospíšil a Vl. Šťastný.

Již za měsíc předložil starosta jako výsledek práce tohoto odboru podrobný program sborníku. Měli v něm býti zastoupeni kromě M. Procházky: J. Soukop, V. Royt, Fr. Bartoš, V. Kosmák, Fr. Stránecká, V. B. Třebízský, V. Brandl a Dr. Jos. Pospíšil. Ale pořadatelí sborníku se nepodařilo dostati včas práce ode všech spisovatelů, jež o to požádal. A tak vyšel ještě před jubilejním rokem dosti chudý, i zevnější úpravou málo slavnostní

Sborník svato-Methodějský. Přípravné poučení k roku jubilejnímu 1885, sepsané od rozličných spisovatelů. Bibliotéka poučná a zábavná, číslo XIX. na rok 1884. Tiskem akc. morav. kněhtiskárny v Brně 1884. Str. IV, 380 a 15. Cena váz. 90 kr. — Vydáno 9550 výtisků.

Kniha přináší po „proslovu“ Dra M. Procházky především Soukopovu „Jubilejní píseň Svatomethodějskou“, složenou na nápěv písně „Ejhle, svatý Velehrad již září“ a začínající slovy „Zvony Velehradské zahučely, rozvila se květná neděle...“ Jádrem celého sborníku jest obsáhlá, 228 stran zaujímající práce Dra M. Procházky „Život sv. Methoděje, apoštola říše Velkomoravské a Slovanů vůbec“. Autor připomíná, že životopis psal „pro lid pospolitý“ a že proto zanechal „vědeckého přístroje kritického, jenž rozumu lidu pospolitého nepřistupen jsa jemu také nezázivným jest“. Při tom však že pracoval kriticky podle historických pramenů i starších životopisů. Práce Procházka, jež potom rozšířena vyšla samostatně v jubilejním roce skutečně ve slavnostní úpravě, podává vlastně dějiny Moravy za doby působení sv. bratří, uvádí i všechny zachované památky po nich a sleduje osudy slovanské liturgie až daleko do středověku. Jakub Procházka přispěl do sborníku článkem „Ovoce víry křesťanské v Čechách a na Moravě“, jak se jeví hlavně v životě našich národních světců. Zemský archivář V. Brandl sestavil v delší stati „Posloupnost nejdůst. pp. biskupů a arcibiskupů na Moravě od r. 1063“; je to vlastně stručná historie církve katolické na Moravě v době pomethodějské. Z beletristických příspěvků jest tu jen povídka V. B. Třebízského z časů Rostislavových „Cyrillka na Hané“; autor se již nedočkal jejího otištění. — Skromně vypravený svazek jest ozdoben barvotiskovým obrazem známého tehdy brněnského malíře *Emila Pirchana* „Sv. Method, apoštol Moravy“. Obraz přenechal Dědictví P. Mathon.

K oslavě jubilea sv. Metoděje měl přispěti také další podíl, vyšlý již v samém jubilejním roce: byl to životopis jednoho z následovníků sv. apoštolů slovanských, mučedníka za myšlenku unie, sv. *Josafata*. Jesuita P. Votka, který nabízel spíše (1881) Dědictví zmíněný již překlad životopisu sv. Cyrila a Metoděje od kardinála Bartoliniho, odstupuje po dvou letech od svého návrhu, upozornil výbor na práci svého řádového druhu P. *Ant. Rejzka* o životě sv. Josafata Kunceviče. Výbor se pak (1884) usnesl vyzvati autora, aby poslal rukopis. P. Rejzek učinil tak bez nároků na honorář, vymíní si jen, aby právo k dalším vydáním bylo ponecháno řádu T. J. Starosta rukopis přehlédl a upravil a již 14. října 1885 byl výboru předložen hotový podíl:

Sv. Josafat, arcibiskup polocký, mučeník a apoštol Rusínů. Na oslavu tisícileté památky úmrtí sv. Methoděje podává Antonín Rejzek T. J. Bibliotéka životů svatých. Číslo XX. na r. 1885. Tiskem akc. morav. kněhtiskárny v Brně 1885. Str. 460 a 12. Cena váz. 1 zl. — Vydáno 9050 výtisků.

Spisovatel předestílá své knize obsáhlý, slovanským nadšením prodchnutý proslov o významu díla unionistického, za něž dal sv. Josafat svůj život. Proslov doplňuje „Píseň o sv. Josafatu“, již napsal Ed. Vostatek T. J. Obvyklým postupem sleduje pak autor život světcův, jeho ctnosti, apoštolskou činnost i mučednickou smrt a posmrtnou oslavu, vyvrcholenou svatořečením r. 1867. — Kniha jest ozdobena dvěma obrázky sv. Josafata.

Důkladná, jasně a přehledně psaná práce Rejkova došla právem značné obliby u čtenářů a byla r. 1907 přeložena i do němčiny. Referoval o ní Dr. Kl. Borový v „Čas. kat. duch.“ (1885, 626).

Podnět k vydání dalšího podílu vyšel od nového biskupa brněnského Dra Fr. S. Bauera. R. 1884 obrátili se naň zástupcové občanů jihlavských se žádostí, aby byly Jihlavě vráceny ostatky jejího rodáka, slavného jezuitského misionáře *Aug. Strobacha*, umučeného právě před 200 lety (27. srpna 1684) na ostrovech Marianských. Biskup ujal se této věci a dosáhl, že ostatky, uložené dosud na Sv. Hoře u Příbramě, byly přeneseny do Jihlavy. Při této příležitosti napsal sám do brněnské Kurendy krátký životopis

pis mučedníkův a vyzval pak prof. M. Procházku, aby napsal a jako podíl Dědictví vydal životopis obšírnější.

Výbor přijal (14. října 1885) s povděkem tuto myšlenku, stejně jako úmysl starostův, že předešle životopisu obraz misí jesuitských vůbec. Kniha vyšla již po roce s titulem:

Missie jesuitské vůbec a missie P. Aug. Strobacha z T. J. zvlášť. Sepsal dr. Matěj Procházka. Bibliotéka spisů poučných. Číslo XX. na r. 1886. Tiskem akc. morav. knihtiskárny v Brně 1886. Str. VI, 421 a 17. Cena váz. 90 kr. — Vydáno 9050 výtisků.

„Průpravný obraz o misiích jesuitských vůbec“ vzrostl autoru tak, že zabral hodně přes polovici knihy (274 stran). Jsou tu vlastně vylíčeny v hlavních rysech celé dějiny řádu jesuitského, zvláště pak činnost sv. Františka Xav. a ostatních misionářů v zámořských krajích, v Asii i v Americe. Život a činnost jhlavského misionáře Aug. Strobacha je pak jen jakýmsi názorným dokladem a zároveň účinnou apologií zasloužilého, od nepřátel církve tak nenáviděného řádu. Ke své práci a hlavně k popisu posledních událostí, převezení ostatků mučedníkůvých atd., použil M. Procházka původních listinných pramenů. — Delší příznivý referát o knize napsal do „Hlídky lit.“ (1886, 368—369) P. B. Schaffra: „Jest to jen stručný náskok misí jesuitských, ale podán velice poutavě; střídají se tu zprávy zeměpisné s politickými, náboženskými a hospodářskými... Vydáním této knihy dostalo Dědictví účelu svému.“

Zlepšené finanční poměry umožnily Dědictví vydávati objemnější podíly, jež se rozsahem skoro již rovnaly podílům z prvního desetiletí. A dovolily konečně také, že mohlo přistoupiti k vydání velkého, po léta již připravovaného díla, jímž zároveň uskutečněno to, oč se marně pokoušeli první pracovníci s prof. M. Procházkou v letech padesátých: došlo konečně k vydání t. zv. *Poutní knihy*.

První podnět k této druhé akci dal Fr. Malota, farář ve Staré Vsi u Přerova: dopisem ze dne 8. července 1875, jehož originál jest uložen v archivu bisk. konsistoře brněnské, poslal svůj „Skromný návrh o vydání všeobecné knihy poutní Dědictvím Cyr. Metodějským“. Odůvodňuje jej v úvodě: „Jak známo, nenalézá bohužel naše Dědictví sv. C. a M. takové obliby v lidu našem, jaké by

mu pravý katolík a vlastenec ze srdce přál. Není též tajno, že tento menší zdar Dědictví zavinily namnoze nynější časové poměry a okolnosti od správy téhož Dědictví nezávislé. Nicméně ale mnozí jsou toho mínění, že Sl. Výbor za předešlých let ve volbě děl Dědictvím vydávaných méně šťastným byl. O vnitřní ceně k. p. „Ženy křesťanské“ nepochybuje nikdo soudný, ale v této formě jest lidu méně záživná. Má se tedy za to, aby Sl. Výbor vkusu a praktickým potřebám lidu venkovského, z něhož skoro výhradně údové sestávají, jakési koncese přinášeti si neobtěžoval — aspoň občas!“ Jednou z takových venkovskému lidu zvláště potřebných knih byla by dle jeho názoru dobrá kniha poutnická, a to povšechná, sestavená asi podobně, jak to učinil prof. K. Šmídek, když vydal r. 1863 knížku pro poutníky velehradské.

Návrh, jehož autor připojil hned také ve všeobecných rysech náskres poutní knihy, se výboru velmi zamlouval: na schůzi dne 16. července 1875 bylo usneseno, aby se s navrhovatelem dále vyjednávalo o té věci, spolu pak aby se tento náskres předložil bisk. konsistoři v Brně a požádalo se o její povolení i podporu.

Když konsistoř úplně schválila úmysl Dědictví, jednalo se ve výboru hned o přípravách pro vydání důkladné poutní knihy. Litografovanými, starostou podepsanými listy byli požádáni duchovní správce hlavnějších poutních míst, aby poskytli výboru materiál hlavně k historické části díla zasláním místních poutních knížek, výpisů z domácích protokolů, obvyklých pobožností, nápěvů atd. Také do novin dáno veřejné vyzvání, aby každý, komu na věci záleželo, svým způsobem podporoval v této věci výbor.

Z výboru Dědictví utvořen pak užší odbor, který by se postaral o provedení celé věci. Vedle starosty byli to hlavně Dr. Jos. Pospíšil a Dr. K. Eichler, kteří měli shromažďovati a pořádati docházející materiál. Jos. Klíma a Fr. Klinkáč pak pověřeni jeho zpracováním dle přijatého plánu: v čele knihy mělo býti pojednání o dogmatickém a mravním významu poutí vůbec, pak historický nástin zároveň s úvahou o jednotlivých poutních místech, ke konci pak všeobecné i zvláštní pobožnosti poutnické.

Ale zpracování různorodého materiálu vázlo a výbor několikrát marně vyzýval J. Klímu i F. Klinkáče, aby předložili poutní knihu k posudku. Proto ujal se konečně r. 1881 díla sám Dr. Eichler. Poslal sice brzy část rukopisu na ukázkou, ale pak se mu

vedlo asi podobně jako předchůdcům: po několik let jej výbor znovu a znovu vybízí, aby dohotovil a brzy předložil poutní knihu. Teprve 9. února 1887 předkládá starosta výboru jeho rukopis, ale ještě ne celý: je to jen zpracování historické části knihy o poutních místech naší vlasti. Ale i tato část je tak obšrná, že je nutno rozdělit ji na dva podily.

Tak konečně po 12 letech vyšel první a rok nato i druhý díl spisu známého pod jménem:

Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku. Část dějpravnou a popisnou sestavil Karel Eichler, farář ve Veverské Bytýšce. Díl I., část I. Bibliotéka spisů poučných. Číslo XXI. na r. 1887. Tiskem Moravské akc. kněhtiskárny v Brně 1887. Str. VIII, 292 a 14. Cena váz. 80 kr. — Vydáno 9050 výtisků. — Díl I., část 2. Podíl č. XXII. na r. 1888. Str. XI, 471 a 17. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9050 výtisků.

Oba tyto v Procházkově období vyšlé díly málo odpovídají původnímu návrhu Fr. Maloty a nevyhovují také tomu, co výbor připomínal autoru ještě r. 1884: že totiž nejdůležitější části chystané poutní knihy má být sepsání vlastních poutních pobožností. To bylo uskutečněno až ve II. díle, na nějž bylo členům čekati ještě dalších 5 let. Zde podal Dr. Eichler s velikou zevrubností jen popis a dějiny všech památnějších míst a lidem uctívaných obrazů. Největší pozornost ovšem věnuje hlavním poutním místům moravským, Velehradu, Hostýnu, Křtinám atd., ale vedle toho zaznamenal tu i veliké množství míst a památek jiných, namnoze již širší veřejnosti neznámých nebo zapadlých. Celek je tedy jakousi novou církevní topografií moravskou, psanou slohem lidu přístupným a zajímavým. Autor zpracoval tu nejen hojný materiál shromážděný dotazníky na duchovní správce, ale použil i jiných spolehlivých pramenů a podnikl sám mnoho cest na různá místa, aby zjistil dnešní stav památek. Jeho dílo bylo by ovšem velmi získalo, kdyby je bylo možno vybavit také příslušnými obrazy. Cenu jeho uznal také Dr. Kl. Borový v „Čas. kat. duch.“ (1887, 568 a 1888, 573).

Na rok 1889 měla vyjít druhá, hlavní část *Poutní knihy*, obsahující modlitby a písně. Jejím uspořádáním byl pověřen Kar.

Bačák. Na schůzi dne 24. října 1888 podával zprávu o přípravných pracích a předložil plán, dle něhož ji hodlá uspořádati. Prohlásil však, že práce je tak rozsáhlá a vyžaduje tolik příprav, že i kdyby se kniha vydala jen bez not, mohl by rukopis dodatí teprve do konce dubna 1889. Ani tohoto slibu nemohl však dodržeti, poněvadž hlavní jeho spolupracovník onemocněl, a žádal o prodloužení lhůty do konce dubna 1890. Výbor těžce to nesl, že dokončení velkého a nákladného díla bude tak opět oddáleno, ale jiné pomoci nebylo.

Místo toho přijal (5. června 1889) za podíl a hned také dal do tisku novou práci P. Ant. Rejzka; výboru přišla tato práce vhod nejvíce proto, že podávala životopis světce, který žil a působil také v našich zemích a zvláště v Brně se připravoval ke svému misionářskému povolání. Byl to spis:

Blahoslavený Edmund Kampian, kněz z Tovaryšstva Ježíšova, pro sv. víru mučovník ve vlasti své. Napsal *Antonín Rejzek* T. J. S přiloženým obrázkem barvotiskovým. Bibliotéka životů svatých. Číslo XXII. na r. 1889. Tiskem mor. akc. knihtiskárny v Brně 1889. Str. XVII, 447 a 17. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9100 výtisků.

Již v obsáhlé předmluvě dotýká se spisovatel poměru světcova k našim zemím i k našemu národu, ale přiznává, že podnětem k sepsání díla byl mu hlavně šlechtný, hrdinný charakter blahoslavencův, jenž může býti vzorem každému katolíku a zvláště katolickým jinochům, zejména studentům. Ukazuje pak podrobně na jeho životopise celý ten zajímavý vývoj, než dospěl ve statečného bojovníka Kristova i neohroženého mučovníka. Kniha Rejkova, vynikající opět jasným slohem a přehledným rozdělením látky, podává i pěkný obraz poměrů za reformace v Anglii i u nás. Jest dosud jediným našim životopisem bl. Edmunda a má dodnes svou nábožensky výchovnou cenu. Tak ji posoudil také Dr. Kl. Borový v „Čas. kat. duch.“ (1889, 629).

Byla také posledním spisem vydaným v období Procházkově: starosta předložil hotové a vázané výtisky na schůzi dne 20. listopadu 1889 — a již po 5 dnech dokonával svůj poslední zápas v klášteře minoritském, blízko místa, kde se před 315 lety připravoval mladý novic Edmund Kampian ke svému životnímu boji.

Statistika publikační činnosti Dědictví v tomto druhém období
vykazuje v celkovém přehledu tato čísla:

Kalendáře „Moravana“ (3 roč.) vydáno	42.000 výtisků
--------------------------------------	----------------

Knižních podílů (19) vydáno	 203.450 výtisků
-----------------------------	---------------------------

OSTATNÍ ČINNOST.

Pomník Sušilův v Brně. Pamětní deska na jeho rodném domě. — Instalace Bedř. Sylvy Taroucy v Praze. — Styky s církevní vrchností. Projevy oddanosti k hlavě církve. — Styky se Slováky a jinými spolky. — Účast na krajinské výstavě v Příboře. — Podělování knihoven, škol a ústavů knihami.

Působila-li zpráva o smrti Sušilově mocně na celou naši veřejnost, dotkla se tím bolestněji užší družiny jeho spolupracovníků, přátel a žáků, jak ji představovalo právě Dědictví CM. Člen výboru *Ť. Soukup* vyslovil tuto bolest v básni, jež byla rozdávána hned na hřbitově nesčetným účastníkům pohřbu.

Hrana po Moravě hučí děsná,
Sušila již není! kvílí chrám,
 kvílí vlast i jaroskvoucí Vesna,
 nese bol svůj horám dolinám;
 vstaňtež omráčené luhy ze sna,
 nejdražší květ Květen odňal nám . . .

Otec usnul — děti osiřely,
 ježto Bohu, vlasti vychoval,
 plač, ó plač jej, národe můj celý,
 jenž tě celou duší miloval;
 nikdy neuvadne vínek skvělý,
 kterým tebe Sušil daroval . . .

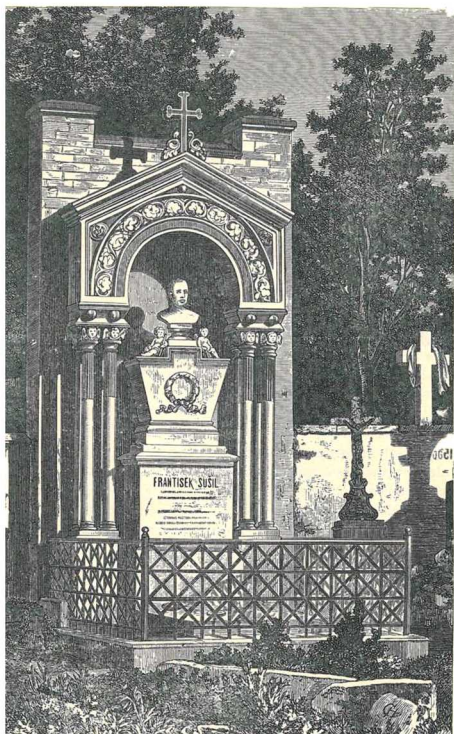
Teskné dojmy z pohřbu Sušilova zachytil také mladý básník *Vlad. Štastný*. A z jeho žalu vyznačuje rovněž útěšná naděje, že třeba hrob bude nyní kryti tělo Sušilovo, jeho slovo a jeho duch bude tu i dále žíti.

Ano, Církve — vlasti lásce stále
i ten hrob Tvůj bude učit dále!

To měl asi na paměti také výbor Dědictví, když se hned v první schůzi, konané pod čerstvým dojmem úmrtí a pohřbu Sušilova, jednomyslně rozhodl, že uctí památku svého prvního starosty vybudováním *pomníku* nad jeho hrobem. Vytvořil také hned zvláštní *odbor*, do něhož byli zvoleni: Bedř. hr. Sylva Tarouca, prof. Mat. Procházka, ředitel Fr. Maršovský, jednatel prof. Jan Vojtěch a Dr. Frant. Zeibert. Zvoleným dáno také povolení, aby přibrali do odboru některé důvěrníky a znalce.

Usnesení bylo provedeno s největší rychlostí. Ještě téhož dne (4. června 1868) byli povoláni do odboru vynikající zástupcové laické národní veřejnosti brněnské: hr. Egbert Belcredi, zemský archivář Vinc. Brandl, redaktor „Moravské Orlice“ Jindř. Dvořák, Dr. Jan Helcelet a Dr. A. Pražák. Hned druhého dne (s datem 6. června 1868) otištěno pak v „Moravské Orlici“ a 15. června také v „Hlasu“ toto svolání k národu československému:

Kdo památku o vlast zasloužilých mužův ctí, ctí sebe sama a vzbuzuje živoucí pokolení k podobným činům, kterými zemřelý slynul. Hrob ukryl v lůně svém Fr. Sušila, jehož jméno co kněze, vlastimila a spisovatele daleko přes hranice Moravy známo a velebeno jest. Pokud žil, hojně nás obdarovával plody ducha svého, které nám zároveň zůstavil co nehynoucí pomník úsilovné lásky k vlasti, k církvi a k vědě. Nyní nastává nám povinnost, abychom podle krásného příkladu dávných věků jemu postavili pomník, jenž svědčiti má — ne o slávě zvěčnělého, tu budou hlásati díla jeho — nýbrž o lásce a úctě hluboké, již k němu chováme. Má to býti pomník naší lásky a úcty, který, aby poněkud této lásce a úctě se vyrovnal, musí býti skvělým, aby se dokázalo, že Fr. Sušil, jenž, živ jsa, celý národ v srdci nosil, nyní, když mrtev, žije v srdci národa celého; aby se dokázalo, že Morava není nevděčná k mužům, jichžto život službě vlasti zasvěcen byl. K tomu účelu sestoupili jsme se my nížeapsaní a vyzýváme všechny Moravany i ostatní jeho cítěle, aby hřivnou svou přispěli k dílu vděčnosti. Sejdou-li se příspěvky, jakož se pevně nadějeme, v hojném množství, bude část peněz obrácena ku zřízení pomníku druhého, k založení totiž nadace ku podpoře

POMNÍK FR. SUŠILA,
zbudovaný r. 1871 na bývalém městském hřbitově v Brně.

vědy, jejížto zasvěcencem Frant. Sušil byl. Příspěvky budtež zasílány redakci „Moravské Orlice“, kdež jména příspěvatelův vždy uveřejněna budou.“

Toto provolání otiskl také „Časopis kat. duchovenstva“ i politický deník německý „Politik“.

Dne 4. července 1868 ustavil se výbor tak, že za předsedu byl zvolen hr. E. Belcredi, ostatní funkce však ponechány členům výboru DCM, na nichž pak spočívala také všechna další práce: pokladníkem se stal ředitel Fr. Maršovský, jednateli profesori Dr. Fr. Zeibert a J. Vojtěch.

V tomto prvním měsíci sešlo se na darech již přes 800 zl. r. č., do konce července přes 1000 zl. Z Prahy pak přišly větší příspěvky od Dědictví sv. Prokopa (300 zl.) a Svatoboru (200 zl.). Básník Vl. Štastný věnoval na pomník čistý výnos své sbírky „Kvítí májové“.

R. 1870 mohlo již býti jednáno o návrzích na pomník. Výbor přijal návrh rytíře Hansena, jenž představoval pomník jako kapli v řeckém slohu. Provedením byl pověřen kroměřížský sochař A. Beck, kdežto poprsí Sušilovo zadáno brněnskému sochaři Loosovi.

K postavení takového rozsáhlého a těžkého pomníku ukázalo se však dosavadní místo, kde byl Sušil pochován, nepříhodným a příliš obmezeným. Proto odbor se souhlasem výboru Dědictví zakoupil jiné místo na hřbitově třetím a dal nenápadně za jednoho večera koncem dubna vyzdvihnouti rakev z dosavadního hrobu a přenést do hrobu nového. Tomuto aktu byli přítomni jen archivář V. Brandl, redaktor J. Dvořák a ředitel Fr. Maršovský.

Před slavnostním odhalením pomníku, jež stanoveno na den 26. července 1871, otiskl J. Soukop v čele „Hlasu“ delší báseň, jež rozdávána pak také účastníkům slavnosti. Básník vyzdvihuje tu význam Sušilův a ke konci zdůrazňuje, že jeho duch zůstavil větší pomník slávy, než mu zde postavil národ, pomník skvělejší než zlato, tvrdší kovu:

Ejhle bojovníkův Božích pluky
na obranu zbožné Slávie —
toť tvůj pomník, jenž čas přežije,
na něm rozrazí se věkův luky.

Základ jeho věčný zákon Páně,
sloupy jeho slovou církev, vlast,
a jak most se vznáší nad propast,
nebeská se nad ním klene báně . . .

I když kamenný se pomník sřítí,
kterým láska zdobila Tvůj hrob,
Sušile! Ty do nejdalších dob
v milionech srdcí budeš žíti.

Slavnosti zúčastnilo se velké množství kněží, mezi nimi oba zakladatelé Dědictví: opat G. Kalivoda a Dr. J. Bílý, oba první jednatele z doby Sušilovy: kanovník B. M. Kulda z Prahy a Ign. Wurm z Olomouce, zástupci spolků národních i literárních (Svatoboru a Dědictví sv. Prokopa) a na tisíce jiného obecnstva. Starosta DCM Mat. Procházka sloužil v chrámě sv. Tomáše slavnou mši sv., při níž asistovali přední členové výboru i staří přátelé Sušilovi, kdežto P. Křížkovský řídil na kůru zpěv. Po konduktu u tumbly seřadili se účastníci v mohutný průvod na hřbitov, kde u zahaleného pomníku pronesl s ozdobené kazatelny kanovník B. M. Kulda slavnostní řeč. S velikou výmluvností a s úchvatným zápalem vyličil zásluhy Sušilovy o probuzení národního a církevního života na Moravě, o vědu i literaturu. Za modlitby a zpěvu pěveckých spolků odhalen pak pomník, s něhož na dojaté účastníky pohlížela s vkusného podstavce překlenujícího obloukem, spočívajícím na štíhlých sloupech slohu románského, uměle v kararském mramoru vytesaná tvář a poprsí Sušilovo, pod ním jeho jméno a životopisná data i jeho životní heslo: Církev a vlast . . . Z kararského mramoru byly zhotoveny také makovice sloupů a andělé na sarkofagu, kdežto pomník sám byl z mramoru slezského. Hrobový kámen byl pokryt věnci darovanými Dědictvím CM, Dědictvím sv. Prokopa, Svatoborem, Jednotou katolicko-politickou, žáky slovanského gymnasia a j. Slavnost byla zakončena večerní hudební besedou v lužaneckém sále, kde provedeny sbory Křížkovského.

Odhalení pomníku Sušilova stalo se tak velkou církevně-národní manifestací, jichž bylo tehdy třeba jak stále ještě poněmčovanému Brnu, tak i táboru katolickému, jemuž právě vzrůst liberálních

směrů v žurnalistice i politice vnucoval ostrý boj. Dědictví CM, jehož odbor celou slavnost uspořádal, vzalo pak pomník pod svou ochranu a zahájilo tak podobnou činnost jako Svatobor v Čechách: vzalo si na starost *pietní péči o hroby, pomníky a jiné památky vlasteneckých pracovníků kněžských*, především vynikajících členů Dědictví.

Tak ještě téhož r. 1871 účastnilo se *odhalení pamětní desky na rodném domě Fr. Sušila* v Novém Rousínově. Slavnostní řeč měl — vedle probošta Vyšehradského Václ. Štulce — člen výboru Ign. Wurm. Myšlenka vyšla rovněž od člena výboru Ant. Šuberta, faráře v Lulči, jemuž ji pomáhal uskutečniti hlavně Dom. Špatinka, mlynář ze St. Rousínova (nyní Rousínovce).

Je přirozeno, že výbor uctíval také památku svých zasloužilých zesnulých členů účastí na *pohřbu*. R. 1869 zastupoval starosta Dědictví na pohřbu spisovatele Karla Vinařického, ale doprovodil ke hrobu i prostého, apoštolského šířitele dobrého tisku Šeb. Kubínka (1882), stejně tak jako spoluzakladatele Dědictví Bedřicha Sylva Taroucu, G. Kalivodu a Dra J. Bilého i oba vynikající brněnské pracovníky: Karla Šmídka a Pavla Křížkovského.

Z radostnějších událostí možno zaznamenati především účast Dědictví na slavnosti *infulace a instalace Bedř. Sylvy Taroucy* za nesídelního kanovníka na Vyšehradě (dne 2. prosince 1873). Výbor daroval svému „nejpřednějšímu zakladateli“ skvostný výtisk básně, sepsané J. Soukopem. Při slavnosti B. M. Kulda jménem Dědictví CM přečetl báseň „sličnou a důmyslnou“ i telegrafické pozdravy od mnohých jiných členů výboru. Že to nebyla jen prázdná slova, ukázal zejména sám starosta M. Procházka v posledních chmurných letech nešťastného mecenáše: jak dosvědčuje hned po jeho smrti Vinc. Brandl, navštěvoval Procházka po všecha léta chorého hraběte a snášel s nadlidskou trpělivostí výbuchy jeho halucinací.¹⁾

O stycích Dědictví s *církevní vrchností* není v tomto období bližší zmínky, ale není pochyby, že byly za změněných poměrů

¹⁾ V. Brandl, Bedřich hr. Sylva Tarouca. ČMM 1881, 157. O pražské slavnosti instalace píše sám B. M. Kulda v „Hlase“ 1873, 408.

zcela přátelské, zvláště když se stal biskupem brněnským *Dr. Frant. Bauer*, jenž kdysi jako bohoslovec sám přispíval básněmi do kalendáře „Moravana“. Proto také den 3. září 1882, kdy byla slavena intronisace nového biskupa, naplnil radostnou nadějí družinu jeho bývalých spolupracovníků. Vyslovili ji oba její jaksi oficiální básníci, J. Soukop a Vl. Šťastný, nadšenými uvítacími básněmi v „Obzoru“.¹⁾ Druhý z nich volá ke konci:

Nuže naší vlasti končinám
sluncem buď, jež vstoupá k výšinám
a jímž zraje setba bohumilá,
setba dávná z ruky požehnané
svatých Cyrilla i Methoda.
Ó kéž Tebou novým žitím zplane
duch i srdce všeho národa!
Vítej nám a silou apoštolů
žehnej, pracuj jejich na prestolu!

Oddanost k *nejvyšší hlavě církve* projevilo Dědictví po dvakrát. Dne 24. listopadu 1880 byla konána zvláštní schůze výboru, jež měla na programu jen jediný bod: jak poděkovati papeži Lvu XIII. za encykliku vydanou dne 30. září 1880 ve příčině oslavy sv. apoštolů slovanských Cyrila a Metoděje. Byl jednomyslně přijat návrh starostův, aby byla poslána do Říma zvláštní *adresa děků*, jejíž vypracování svěřeno prof. Dru Jos. Pospíšilovi.

Adresa zněla:

Sanctissime Pater!

Epistola Encyklica de die 30. Septembris a. c. omnes Slavorum gentes suavi recreat gaudio, cum sit illis documento claro ac splendido, Te, Beatissime Pater, non solum honorem ac gloriam magnorum Slavorum apostolorum promovere, sed etiam Slavis ipsis luculente significare velle, quanta sollicitudine atque dilectione paternum cor Tuum eos omnes amplectatur ac foveat. Nam cum, Sanctissime Pater, inter cetera magna ac praeclara SS. Cyrilli et Methodii merita id etiam commemorares, omnem Slavorum nationem

¹⁾ Obzor 1882, 240 a 262.

ab illis praeter fidei christianae etiam civilis humanitatis beneficium per litteras ab ipsis excogitatas ac sermoni slavico adaptatas accipisse, ipsam Slavorum linguam per SS. Cyrillum et Methodium sacram magno honore et reverentia in facie universi orbis terrarum prosequeris. Qua ex causa sodalitas litteraria sub titulo: „Haereditas ss. Cyrilli et Methodii“ ad libros spiritu horum sanctorum suggestos in natione Bohemorum per Moraviam, Bohemiam, Silesiam nec non Hungariam divulgandos Brunae in Moravia jam a. 1850 instituta ad novum stimulat fervorem, ut omnibus intentis viribus ad metam sibi praefixam progrediatur. Videt enim conamina sua per ipsum Christi vicarium probata atque laudata. Quamobrem rectores sacerdotes „Haereditatis ss. Cyrilli et Methodii“ in spiritu ad sacros pedes Tuos provoluti pro tanta erga sanctos apostolos nostros pietate atque erga totam gentem nostram benevolentia audent Sanctitati Tuae sincerissimas persolvere grates simulque humillimas devotionis ac addictissimi obsequii erga sanctam atque apostolicam Sedem exprimere sensus.

Dum Beatitatis Tuae paternam atque apostolicam benedictionem nobis imprecamur, in sacrorum pedum deosculatione emorimur Tuae Sanctitatis humillimi atque oboedientissimi filii.¹⁾

Brunae Moravorum die 25. Novembris 1880.

Druhý projev učinilo Dědictví, když dne 31. prosince 1887 oslavoval celý katolický svět padesátileté *kněžské jubileum sv. Otce*

¹⁾ Svätý Otče! Okružní list ze dne 30. září t. r. plní všechny slovanské národy sladkou radostí, neboť jest jim jasným a skvělým důkazem, že chceš, svätý Otče, nejen pozdvihnouti úctu a slávu velkých slovanských apoštolů, nýbrž také samým Slovanům jasně naznačiti, s jakou péčí a láskou je všechny objímá a hřeje Tvé otcovské srdce. Neboť když, svätý Otče, mezi jinými velikými a skvělými zásluhami sv. Cyrilla a Methoděje připomináš také to, že všechen národ slovanský přijal od nich mimo víru křesťanskou také dobrodiní povšechné vzdělanosti, ponevadž vynalezli písmo a přizpůsobili je řeči slovanské, tím povznášáš sám jazyk slovanský, sv. Cyrillem posvěcený, k veliké úctě a vážnosti před tvářmi celého světa. Proto literární spolek pod tit. „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“, založený již r. 1850 v Brně na Moravě k šíření knih sepsaných v duchu oněch světců v národě českém na Moravě, ve Slezsku i v Uhrách, jest podněcován k nové horlivosti, aby se snažil všemi silami dojiti vytyčeného cíle. Vidí totiž, že jeho snahy jsou uznány a schváleny samým zástupcem Kristovým. Proto kněží-feditelé Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, padající v duchu k nohám Tvým, dovolují si vysloviti nejupřímnější díky Tvé Svatosti za tak velikou poctu našich sv. apoštolů a blahovolnost k celému našemu národu, a zároveň vyjádřiti nejpokornější city úcty a nejoddanější poslušnosti k svätému apoštolskému Stolci. — Vyprošujíce si Tvého otcovského a apoštolského požehnání a líbajíce Tvé posvátné nohy, zůstáváme pokornými a poslušnými syny Tvé Svatosti.

Lva XIII. Mimo různé dary bylo posláno jubilantu *album*, v němž byly podány z každé diecese na zvláštních lístcích zprávy o spolcích, bratrstvech církevních atd. Zprávu o Dědictví CM napsal patrně sám starosta, jenž ji také celou opsal do protokolní knihy. Vylišuje tu stručně vznik a účel Dědictví, připomíná zvláště povinnost kněží sloužiti na svátek sv. Cyrila a Metoděje mši sv. za údy spolku a konati modlitby za sjednocení odrůzených Slovanů. Mluvě o vydavatelské činnosti uvádí, že do r. 1886 vydalo 613.250 výtisků knih vedle posvátných obrazů a map. Proto je také schválil sv. Otec Pius IX. a obdařil je hojnými odpustky.

City svoje i svých druhů z Dědictví básnicky vyjádřil opět J. Soukop v úvodní básni „Obzoru“ 1888 „Slované sv. Otcí Lvu XIII. k druhotinám“. Odůvodňuje tu, proč zvláště slovanská otcina nese svému Otcí tak vřelý pozdrav.

Milostnou že k nám se tváří
sklonila Tvá lahoda,
novou že jsi zdobil září
Cyrilla a Methoda,
proto Tobě na oltáři
plá dík všeho národa.

A v závěru vyslovuje přání, aby modlitba sv. Otce posvětila naši slovanskou lípu, jež na výsluní jeho lásky znovu vzplála mladistvým květem,

by též pevně jako skála
v bouři světa děsivé
na základě Církve stála,
k nebi pnula týmě své . . .

Úcta k sv. apoštolům slovanským, jež básník ke konci vyzývá, trvala ovšem v Dědictví dále. Změněné poměry na Moravě nebyly příznivy slavnostem takového rozsahu, jako byly r. 1863, proto výbor vzpomněl památných výročí smrti sv. Cyrilla (1869) i sv. Metoděje (1885) aspoň slavnými bohoslužbami, jež v chrámě sv. Michala konal starosta M. Procházka. Druhé výročí oslaveno mimo to zmíněnými již dvěma knižními podíly, jež doplnil sta-

rosta sám vydáním velké jubilejní monografie „Život sv. Methoda“, jednatel Vl. Štátný pak četnými cyrilometodějskými básněmi v „Obzoru“.

Zato po odchodu Sušilové a Šmídkově přestaly styky s jinými *slovanskými a unionistickými pracovníky*. Byla dokonána ovšem také roztržka se *Slováky*, třeba české knihy z Brna chodily dále na Slovensko aspoň starším údům z prvních dvou desetiletí. V červenci r. 1872 stal se pokus o jakési sblížení s nedávno (1870) založeným *spolkem sv. Vojtěcha* v Trnavě, a to opět zásluhou známého nám z doby Sušilovy horlivého propagátora shody československé i Dědictví CM — *Jiřího Sloty*. Byl tehdy ředitelem, pokladníkem i jednatelem nového literárního spolku a poslal brněnskému Dědictví hned první vyšlé spisy spolu s návrhem, aby si oba spolky vyměňovaly knihy. Jeho návrh byl se souhlasem přijat a vyhověno také jeho žádosti o zapůjčení kalendária „Moravana“ na r. 1873 pro kalendář slovenský.

O dalších stycích není však zpráv, přestaly asi, když čilý a neklidný Jiří Slota odešel r. 1879 jako děkan do Pustovoděrad a tam již po třech letech (1882) zemřel.

Není také zpráv o bližších stycích Dědictví CM s bratrskými literárními spolky v Čechách, zvláště s *Dědictvím svatojanským*, jež v té době řídili kanovník Čeněk Bradáč (1862—1874), Kar. Schwarz (1874—1884) a Dr. Klem. Borový (1884—1895), a jež trpělo v letech šedesátých obdobnými hospodářskými potížemi, ale spíše se z nich vzpamatovalo. Obě Dědictví pracovala svorně vedle sebe a navzájem se doplňovala.

Před širší veřejnost předstoupilo Dědictví CM v tomto období svou účastí na *krajinské výstavě v Příboře* v srpnu r. 1887. Požádáno o to, poslalo a darovalo všechny dosud vydané knihy, obrazy a mapy. Obdrželo za to od výstavního výboru skvostný diplom čestného uznání, podepsaný Jos. Lošťákem, profesorem a ředitelem č. průpravny, Fr. Peřinou, měšťanostou, a Fr. Holečkem, farářem a děkanem v Příboře.

Bylo to právě v době, kdy Dědictví vedlo svůj soudní spor proti předebrané dani ekvivalentní. Jak již dříve zmíněno, bránil se výbor

proti tomuto předpisu hlavně tím, že Dědictví je spolkem nejen vydavatelským, ale také vzdělávacím a *dobročinným*, humanitním. A dokazoval to několika podrobnými výkazy o své činnosti právě v tomto oboru.

Autor těchto výkazů, M. Procházka, mohl tak učiniti s nejlepšími svědomím, poněvadž právě za jeho starostování rozvinula se tato „vzdělávací a humanitní“ činnost v rozsahu mnohem širším než v období prvním — což je konečně vysvětlitelné i tím, že zásoby knih, jež zůstávaly skoro z každého podílu na skladě, zvolna rostly¹⁾ a s rozvojem národního života i vzrůstem škol, ústavů, spolků a veřejných knihoven přibývalo také žádostí o *darování knih*.

Těmto žádostem výbor ochotně vyhovoval, jak je zřejmo ze zápisů v protokolní knize i z nespočetných poděkování obdarovaných. Jsou mezi nimi školy, spolky, kláštery, Česká kolej v Římě, Museum brněnské, Matice Opavská atd., ale zvláště brněnští bohoslovci, kteří si založili čilý odbor pro zřizování knihoven na venkově. Hned r. 1875 bylo povoleno dáti jim pro každou knihovnu, kterou hodlají zříditi, po výtisku z těch knih, kterých sklad přesahuje 500 ex. R. 1884 bylo jim povoleno vydati každoročně zdarma 100 knih na zřizování knihoven, a to dle počtu, v němž jsou na skladě. Po roce pak dal výbor docela plnou moc starostovi a pokladníkovi, „aby podělovali knihami, koho by za hodna uznali, bez dalšího dotazu výboru.“

Vedle toho udělováno dále zdarma t. zv. „*věčné*“ nebo „*stálé členství*“ klášterům, ústavům, školám i spolkům. Tak na př. r. 1889 uděleno šesti ústavům, mezi nimi českému gymnasiu na St. Brně, Kat. politické jednotě v Brně, Mariánskému ústavu atd. Ve dřívějším zmíněném výkaze k bernímu úřadu (z r. 1886) udává M. Procházka již 33 jiných ústavů podělených věčným členstvím a 64 ústavů obdarovaných knihami v počtu až 100 kusů.

Školám kromě knih byly rozdávány darem také obrazy a mapy vydané Dědictvím. Tak na př. r. 1874 bylo dáno šesti středním českým školám na Moravě 300 ex. map Palestiny.

¹⁾ Podle výkazu podaného r. 1886 bernímu úřadu bylo koncem r. 1885 na skladě 25.422 knih.

IV.

Období Vladimíra Šťastného
(1889—1910)

VÝBOR DĚDICTVÍ CM.

*Povaha a činnost Vlad. Šťastného v Dědictví. Nejšťastnější období.
Ráz této doby. — Zemřeli a noví členové výboru. — Schůze.*

Nad hrobem nenadále zesnulého druhého starosty DCM zapěl smuteční hymnus jeho žák *Vladimír Šťastný*. Přirovnává Mat. Procházku ke starozákonním prorokům, kteří nikdy neklonili své šíje před modlami, i když stáli sami na Karmélu; v duši jeho plál stále mladistvě svatý oheň jasného ideálu, jenž jej pojil s velkým Sušilem: spasit národ vroucně milovaný láskou k svaté církvi Kristově. Mysl jeho byla vzorem krásné jednoty: vědy hluboké a víry prosté, z nížto palmou život svatý roste. A nakonec básník předpovídá, že požehnaná práce Procházkova přetrvá i pustý ryk vášní i nepřízeň doby, neboť

... odchován Tvým duchem stane
na roli Tvé statných žáků šik:
nedá, aby zrůstalo tam býlí,
kde jste seli s apoštolskou pílí...
A Bůh požehná Tvé svaté snaze,
požehná i Tvému dědictví...¹⁾

A Bůh opravdu požehnal i oné dlouholeté snaze Mat. Procházky, aby bylo zabezpečeno a upevněno také Dědictví CM, jež převzal z rukou svého staršího druha jako zubožené, ochuzené dítko a jež mohl nyní klidně odevzdati do mladších rukou svého žáka jako dospělého, hospodářsky zajištěného syna: *třetí období je skutečně nejšťastnější a nejúspěšnější dobou v dějinách Dědictví.*

Bylo to ovšem také zásluhou nového starosty Vlad. Šťastného, jenž byl jednomyslným souhlasem povolán k řízení Dědictví na

¹⁾ Vl. Šťastný, Nade hrobem Monsign. Dra Matěje Procházky. Obzor 1889, 337.

schůzi konané již za týden po slavném pohřbu svého předchůdce (10. prosince 1889). Byl právě v plné síle svého života (narodil se dne 17. března 1841 v Rudíkově u Vel. Meziříčí), všeobecně ctěn, vážen i milován jako vychovatel a učitel studující mládeže na prvním českém gymnasiu v Brně (od r. 1867) a zároveň uznáván a oslavován i jako básník, ne sice geniální, ale na Moravě v oné době nejpilnější a nejideálnější, právem nazývaný moravským slavíkem nebo skřivánkem. Jako vydavatel a redaktor „Obzoru“ soustředil kolem svého časopisu četnou družinu literárních spolupracovníků z řad kněží i konservativních laiků a jejich sil dovedl použití nejednou také ve prospěch Dědictví.

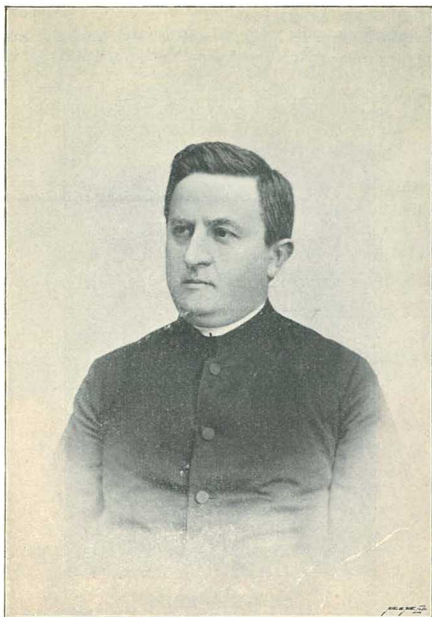
Přispívala k tomu ovšem také jeho vzácně ušlechtilá, mírná a vlídná *povaha*, nevýbojná, ale srdce druhých trvale získávající. Pěkně ji vystihl jeden z jeho ideálních spolupracovníků, básník Jaroslav Tichý (Rypáček), poukazuje na jeho jméno jako na symbol: „Slul Vladimírem Šťastným a chtěl, aby všude vládly pravý mír a štěstí; býti šťasten a jiné činiti šťastnými jest lidským údělem. A opravdu Vladimír Šťastný byl člověk milující a milování hodný, byl vskutku láskou a útěchou pokolení lidského... Byl nej- ušlechtilější z ušlechtilých a nejmilejší z milých...“

Za velebným cílem horlivě a stále
krácel drahou stopou mistra Sušila;
všechna bytost jeho klidně zářila
v souladě a shodě jako v ideále...¹⁾

Tyto vlastnosti vyznačují také jeho činnost ve správě Dědictví, kde už spíše jako dlouholetý čilý jednatel měl značný vliv na rozvoj ústavu: doba jeho starostování jest dobou klidné, nehlučné práce, nepřerušené ani zevnějšími vlivy ani vnitřními spory. Hospodářské poměry ve státě byly ustáleny, nedošlo k větším finančním otřesům ani k dalekosáhlejším změnám, které by dolehly také na Dědictví.

Zato měnil se značně na rozhraní století svět myšlenkový a umělecký, což nezůstalo bez ohlasu také v Dědictví. Vzrůst liberalismu a socialismu a s tím související ostrý protináboženský

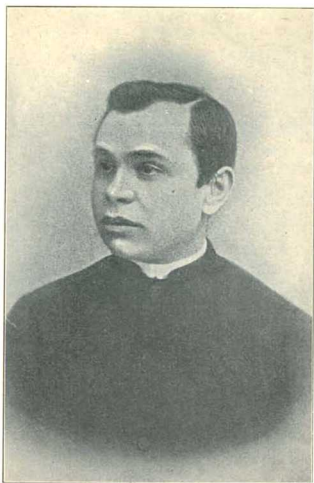
¹⁾ Jar. Tichý, Za Vladimírem Šťastným. Obzor 1910, 193. Msgr. Vlad. Šťastný. Tamtéž, 222. Podobně ve stati připojené k podílu DCM na r. 1910, str. 21—22.

VLADIMÍR ŠŤASTNÝ,
třetí starosta Dědictví CM.

boj působily značně i na vývoj vydavatelské činnosti Dědictví, jak bude zřejmo ze 3. kapitoly.

Současné hnutí t. zv. *Katolické moderny*, soustřeďující se kolem „Nového Života“ v N. Jičíně a pak v Prostějově, nedotklo se však

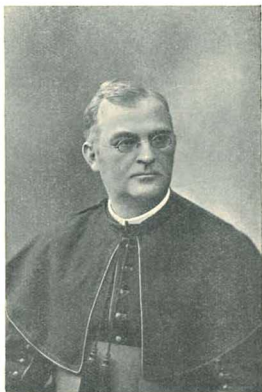

Dr. JAKUB HODR,
dlouholetý jednatel a revisor účtů.

blíže brněnského Dědictví. Vlad. Šťastný sám postavil se v „Obzoru“ proti jeho výstřelkům uměleckým a zvláště církevně reformním, celý výbor Dědictví měl pak již od počátku ráz konservativní: až dosud byla udržována tradice, že přední zastoupení

v něm mívali profesori bohosloví, spirituálové a profesori středoškolských.

Tak hned po zvolení Vlad. Štastného starostou převzal úřad *jednatele* prof. Dr. Jak. Hodr, jenž jej zastával svědomitě přes 10 let — až do počátku r. 1900. Tehdy — již jako sídelní kanovník brněnské kapitoly — přijal funkci revisora účtů, když prelát Rob. Šuderla po mnoholeté horlivé činnosti žádal o sprostění, a konal ji po celé toto období.

Dr. ROBERT NEUSCHL,
jedenatel Dědictví CM.

Novým jednatelem po Dru J. Hodrovi zvolen opět profesor bohosloví Dr. Robert Neuschl, jenž přešel v této funkci ještě do následujícího období.

Zodpovědný úřad *pokladníka* vykonával po celou tuto dobu s vrozenou sobě svědomitostí dřívější pokladník Antonín Adamec,

jenž se stal zatím regentem biskupského bohosloveckého ústavu v Brně.

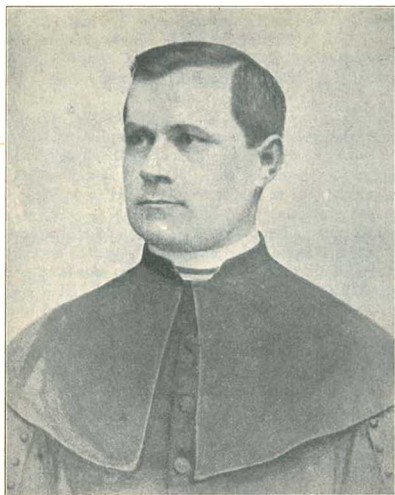
Úmrtím odešla v této době velká řada starších členů výboru, mezi nimi i několik zakladatelů Dědictví, jejichž památky bylo ve schůzích výboru zvláště pietně vzpomínáno. R. 1890 zemřel Dr. Beda Dudík, jenž však v posledních letech nebyl uváděn již v seznamu členů výboru. R. 1891: Peregrin Obdržálek, farář v Břestu; Dr. Jos. Chmelíček, emer. prof. pastorálky v Brně; Karel Bačák, farář v Třešti; Jan Fáborský, farář v Pohořelících. Roku 1892: Jan Soukop, farář v Doubravici, Ed. Stuchlý, č. děkan a farář v Podivíně, spoluzakladatel DCM. R. 1893: Jakub Procházka, emer. prof. katechetiky a methodiky, duch. správce v klášteře Voršilek v Brně. R. 1894: Jos. Vykydal, děkan v Choliní; Jos. Klíma, býv. redaktor „Hlasu“, farář v Bystřici. R. 1895: Frant. Maršovský, č. kanovník, arcikněz, děkan a farář u sv. Maří Magdaleny v Brně, od založení člen výboru a druhý pokladník. R. 1898: Em. hr. Poetting, inful. prelát a probošt kapitoly Olomoucké; Václav Kosmák, děkan a farář v Prostoměřicích. R. 1899: Frant. Klinkáč, farář v Telnici. R. 1901: Dr. František Zeibert, prelát inful. a kapitolský děkan stol. chrámu Páně v Brně; Josef Šum, inful. probošt, arcikněz a děkan v Opavě. Roku 1902: Fr. Pojmon, farář n. o. v Polné. R. 1903: B. M. Kulda, kanovník na Vyšehradě; Vil. Ambrož, katecheta v Brně. R. 1905: Ed. Karlík, kanovník a děkan v Mikulově, první pokladník DCM. R. 1907: Alois Slovák, kněz řádu sv. Aug. v Brně; Theodor Wolf, prof. v Brně; Dr. Frant. Kolísek, správce fary a I. vikář při síd. bisk. chrámu P. v Brně; R. 1909: Frant. Weber, farář a poslanec v Miloticích. R. 1910: Robert Šuderla, prelát a kapitolský děkan v Brně, zakladatel DCM; Jan Vojtěch, prelát a arcijáhen stol. chrámu P. v Brně; Jos. Kašpar, prof. náb. v Brně.

Tyto značné ztráty byly nahrazovány povoláváním nových sil do výboru. U některých z nich, jak tomu bylo u Dědictví již od počátku, byla tato volba ovšem jen jakýmsi vyznamenáním a projevem díky za zásluhy o spolek: skutečnou práci mohl očekávat výbor jen od členů, kteří působili v Brně.

Tak byl r. 1890 jmenován členem výboru „pro zásluhy o šíření Dědictví“ *Frant. Korec*, farář v Řezovicích.

R. 1892 byli povoláni do výboru: *Frant. Klinkáč*, farář v Tel-

nici, *Dr. Robert Neuschl* a *Dr. Josef Kupka*, oba profesori bohosloví v Brně, *Dr. Frant. Kolisek*, správce fary a vikář na dómě v Brně, *Vilém Ambrož*, katecheta na vyšší dívčí škole v Brně, a *P. Alois Slovák*, kněz řádu sv. Augustina na St. Brně.

ANTONÍN ADAMEC,
dlouholetý pokladník DCM.

R. 1894: *Jan Novotný*, farář na odp. a hlavní redaktor „Hlasu“ v Brně, později děkan a farář v Radostíně.

R. 1896: *Maxmilian Weinberger*, vikář na dómě v Brně.

R. 1901: *Dr. Pavel Vychodil*, O. S. B., ředitel tiskárny v Brně, *Dr. Jos. Dvořák*, profesor bohosloví v Brně, a *P. Tomáš Šilinger*, O. S. A., chefredaktor „Hlasu“ v Brně.

R. 1903: *Frant. Janovský*, profesor náboženství na ústavu pro vzdělání učitelů v Brně.

R. 1908: čtyři profesori bohosloví v Brně: *Dr. Frant. Bulla*, *Dr. Alois Dvořák*, *Dr. Jos. Samsour* a *Dr. Jan Sedlák*, pak *Alois Hlavinka*, farář v Litenčicích, a *Jan Tenora*, farář ve Chvalovicích.

R. 1909: *Jos. Kašpar*, profesor náboženství v Brně.

Ve *schůzích výboru* byla zachovávána tradice předcházejícího období: konaly se dvakrát až třikrát za rok, obvykle na jaře a na podzim, po případě i v zimě. Několikrát omezil se širší výbor jen na jednu schůzi za rok, zato r. 1891 sešel se čtyřikrát. Účastnilo se jich pravidelně 7—11 členů, řídčejí 12—13.

Hned na počátku činnosti nového starosty požádal výbor svého člena *Dra Jos. Pospíšila*, aby jako regens alumnátu poskytl k výborovým schůzím pohostinství v *biskupském alumnátě*, což tento ochotně slíbil. Od té doby zůstal již alumnát, kde bydlil i pokladník, trvale sídlem Dědictví. Bylo to sídlo tím vítanější, když se r. 1903 přestěhoval ze starých nevhodných místností do nové, krásné a rozsáhlé budovy v Antonínské ulici.

HOSPODÁŘSKÝ STAV DĚDICTVÍ.

Ustálené finanční poměry. — Vzrůst členstva. — Vkladů i darů používáno většinou na vydávání obsáhlých podílů. — Nadace Fáborského.

Klidný ráz doby Vladimíra Štastného obráží se také ve zprávách o hospodářském stavu Dědictví. Bylo to jistě — vedle všeobecných urovnaných poměrů ve státě — i zásluhou opatrného pokladníka a celého vedení, jež nevydávalo více než snesly důchody uloženého kapitálu.

Nutno ovšem poznamenati, že hned ve druhém roce bylo upuštěno fakticky — protokol sám nemá o tom nějakého usnesení — od zásady hájené dříve tak důrazně Drem. Fr. Zeibertem a výborem přijaté: vklady nových údů nebyly připisovány všechny ke kmenovému jmění, nýbrž bylo jich používáno z největší části na vydávání knižních podílů.

Proto zůstává základní kapitál Dědictví v prvním desetiletí tohoto období skoro nezměněn, třebaž zvýšenou agitací zejména v řadách kněžských právě v té době vzrostl opět velmi potěšitelně počet nově přistupujících členů. Tak přistoupilo

r. 1890	105	členů, z toho rodů 15,	kněží 57
„ 1891	140	„ „ „ 13,	„ 78
„ 1892	183	„ „ „ 16,	„ 114
„ 1893	154	„ „ „ 16,	„ 76
„ 1894	151	„ „ „ 14,	„ 61
„ 1895	118	„ „ „ 14,	„ 59
„ 1896	149	„ „ „ 14,	„ 89
„ 1897	73	„ „ „ 10,	„ 42
„ 1898	172	„ „ „ 7,	„ 123
„ 1899	181	„ „ „ 15,	„ 56
„ 1900	86	„ „ „ 19,	„ 33

r. 1901	70	členů, z toho	rodů 7,	kněží	40
„ 1902	81	„	„	12,	33
„ 1903	62	„	„	16,	33
„ 1904	84	„	„	11,	31
„ 1905	51	„	„	3,	25
„ 1906	109	„	„	6,	84
„ 1907	74	„	„	12,	16
„ 1908	71	„	„	9,	32
„ 1909	41	„	„	10,	10
„ 1910	83	„	„	3,	14

Celkem tedy přistoupilo v tomto období k DCM 2238 nových členů (o 971 více než v období předcházejícím), mezi nimi 242 rodů a údů věčných a 1106 kněží.

Přes tento vzrůst členstva přibýlo základního jmění jen nepatrně, a to jen v prvních dvou letech, jak je viděti z přehledného výkazu:

R. 1890	kmenové jmění	86.700	zl. —	vydání	4.141.50	zl.
„ 1891	„	88.200	„ —	„	4.348.02	„
„ 1892	„	88.200	„ —	„	3.034.14	„
„ 1893	„	88.200	„ —	„	6.892.11	„
„ 1894	„	88.200	„ —	„	5.805.05	„
„ 1895	„	88.200	„ —	„	6.149.40	„
„ 1896	„	88.200	„ —	„	5.086.80	„
„ 1897	„	88.200	„ —	„	5.183.26	„
„ 1898	„	88.200	„ —	„	4.877.—	„
„ 1899	„	88.200	„ —	„	4.988.53	„
„ 1900	„	172.100	K —	„	10.138.95	K
„ 1901	„	172.100	„ —	„	7.813.91	„
„ 1902	„	172.700	„ —	„	10.343.87	„
„ 1903	„	172.700	„ —	„	10.617.06	„
„ 1904	„	172.700	„ —	„	10.145.62	„
„ 1905	„	172.700	„ —	„	9.135.65	„
„ 1906	„	172.700	„ —	„	12.146.96	„
„ 1907	„	172.700	„ —	„	14.627.20	„
„ 1908	„	172.700	„ —	„	9.209.—	„
„ 1909	„	172.700	„ —	„	11.432.10	„
„ 1910	„	172.700	„ —	„	8.000.—	„

Bylo tedy v tomto období vydáno na knihy celkem 214.369.94 K.

R. 1899, po němž provedena také konverse starých zlatkových cenných papírů v novou korunovou měnu, objevil se po prvé v útech větší schodek, způsobený vydáním nákladnějších podílů, zvláště pak mimořádného jaksi podílu — nového katechismu. Pokladník byl zmocněn, aby na zaplacení dluhu odprodal cenných papírů až do výše 5000 K. Pokladníkovi stačilo 4500 K, takže kmenový kapitál po konversi činil, jak patrně z hořejšího přehledu, 172.100 K. Po dvou letech vzrostl o 600 K a na té výši udržoval se již stále až do konce období Vlad. Štastného.

Převládla tedy ve výboru zásada, nezvětšovati již základního jmění, ale dávat raději členům větší podíly a používat k tomu nejen všech nových členských vkladů, ale i odkazů. Z větších odkazů a darů sluší uvést: Rafael Háek, farář v Jedovnici, daroval 100 zl. (1891), Jakub Procházka 100 zl. (1893), Jos. Javůrek, os. děkan na odp. v Klapě, 400 K (1901), Fr. Pojmon, děkan v Polné, 400 K (1902), Fr. Wildmann, farář v Sudoměřicích, 2000 K (1902), Jan Frtka z Nivnice 100 K (1903), Dr. Fr. Ehrmann 600 K (1908).

Také *nadace Fáborského* přispěla aspoň částečně k tomu, že mohlo Dědictví některá léta vydati tak obsáhlé podíly nebo i více spisů současně. V duchu zakladatelově použilo jí částečně k vydání spisů historických, apologetických a sociologických, ostatek pak věnovalo jako podporu spisovatelům nebo vydavatelům podobných děl. Tak umožnilo zvláště spisovateli Rud. Vrbovi vydati a rozšířiti některé spisy a přispělo také Janu Vychodilovi k vydání knihy o jubileu encykliky *Grande munus* (1905).

Nadace Sušilovy nebylo zatím použito.

VYDAVATELSKÁ ČINNOST.

Snaha vyhověti časovým potřebám katolického lidu. Převaha spisů historických, apologetických a nábožensko-vzdělávacích. — Pokus o změnu vydavatelské činnosti: brožury a menší časové spisy. — Bibliografie jednotlivých podílů. — Celková statistika.

Vydavatelskou činnost Dědictví v období Vlad. Štátného charakterisuje zmíněná již snaha, která se uplatňovala patrně i jeho vlivem již v období předcházejícím: *vyhověti časovým potřebám katolického lidu*, na jehož víru i mravnost dorážely útoky liberalismu i socialismu.

Proto byla věnována opět pozornost také vhodné, mravně nezavadné a povznášející četbě *zábavné*. K V. Kosmákovi, jenž doplnil svá Kukátka novými dvěma díly, přistoupil tu sbírkou povídek Fr. Valoušek, z cizích pak uvedl P. Rondina nábožensky poučnou povídkou z prvních dob církve. Již ke konci období (1909) jednal výbor také se spisovatelem Adamem Chlumeckým, jenž se nabízel, že připraví pro Dědictví sbírku povídek historických a lidových. Výbor jej vyzval, aby je předložil k prohlédnutí, ale o výsledku není v protokole zpráv.

Životopisy svatých zabraly jen tři podíly. Z nich třetí, Život sluhy Božího P. Martina Středy od Jana Tenory jest již vlastně dílem vědecky *historickým*. A právě v tomto oboru dosáhla vydavatelská činnost Dědictví v období Vlad. Štátného vrcholu: náleží sem velké čtyřsvazkové dílo Al. Hlavinky „Dějiny světa v obrazech“, monografie Al. Hrudičky o Františce Slavatové, spis Dra Jos. Samsoura „Papežové v dějinách“ a konečně i Florianův překlad Rosellyho životopisu Kryštofa Kolumba a monografie Olivova o dějinách Tovaryšstva Ježíšova. Kromě toho hodlal výbor vydati také „Dějiny svatohostýnské“ od P. Videňského T. J. (1909) jako přípravu k chystané korunovační slav-

nosti, ale referent biskupské konsistoře brněnské podal o nich nepříznivou censuru, proto byl rukopis vrácen.¹⁾

Historicko-*apologetický* ráz měl vyznačovat zvláště spisek Fr. Snopka o sv. Cyrilu a Metoději, o němž výbor požádal (1907) autora, aby tak obhájil slovanských apoštolů proti nedávným útokům polského slavisty prof. Alex. Brücknera ve spise „Die Wahrheit über die Slavenapostel“. K vydání nedošlo — asi proto, že Fr. Snopek připravoval již proti Brücknerovi větší vědecký spis,²⁾ než jakého se mohlo odvážit DCM. Z podobného asi důvodu neuskutečnila se jiná dobrá myšlenka, přijatá r. 1910 na návrh Dra J. Pospíšila, aby „Dr. Jan Sedlák připravil pro rok 1914 menší spis, ve kterém by podal našemu lidu pravdivý obraz mravní povahy M. Jana Husi“.

Zato bylo vydáno několik jiných spisů apologetických a *nábožensko-vzdělávacích*, čerpajících látku ze života konvertitů a jiných vynikajících katolických osobností novější doby, z působení misio-nářů, z poutních míst, z přírodopisu, národopisu a současných otázek církevního i společenského a veřejného života.

Tu právě byl celý výbor proniknut vědomím, že jest nutno přizpůsobiti vydavatelskou činnost Dědictví změněným poměrům, a to nejen obsahově, ale i formálně. A tak není divu, že znovu oživila myšlenka, kterou prozíravý M. Procházka prohlásil za svůj program hned v prvním roce své činnosti (1869) a také to oznámil tehdy úředně brněnské konsistoři: aby totiž místo jedné objemné knihy bylo vydáno *ročně více menších spisů* nebo *brožur*. Nepříznivé hospodářské poměry přinutily brzy M. Procházku, že ustoupil od svého plánu a ani později neměl odvahy pokusiti se o jeho uskutečnění.

Odhodlal se k tomu teprve Vlad. Štátný ve druhém desetiletí své činnosti. Učinil to tak, že celý samostatný podíl (na r. 1902) obsahoval vedle větší práce historické (Al. Hrudička, Františka Slavatová) také dva menší spisy časově poučné (R. Vrba, O úpadku stavu rolnického a Fr. Perútka, Katechismus střídmosti a zdrženlivosti), tyto pak byly vydány také ve zvláštních otiscích jako

¹⁾ Spis P. Vídeňského vyšel pak r. 1910 nákladem Dědictví svatojanského v Praze pod názvem „Svatý Hostýn ve svém původu a svých osudech.“

²⁾ Vyšel r. 1908. v Olomouci pod názvem: „Konstantin-Cyryll a Metoděj, slovanskí apoštolé. Slovo na obranu historické pravdy jejm přátelům napsal Frant. Snopek.“

brožury, aby tak pronikly i mezi nečleny do širších lidových vrstev.

Pokus byl opětován v menší míře až po dvou letech, kdy k jubileu Sušilovu (1904) byl vydán ve zvláštním otisku spisek Vlad. Štátného s třemi jeho přednáškami o prvním starostu DCM.

Většímu úspěchu této akce byl však na překážku nedostatek vhodných menších prací. Proto r. 1905 na návrh starostův rozhodl se výbor vydati výzvu ke kněžím, zvláště mladším, aby vypracovali pro Dědictví přiměřené a časové práce. Že katolická veřejnost a zvláště kněží souhlasili, ano že si žádali změny ještě větší, jest viděti z přání projeveného za rok nato Jednotou kat. duchovenstva diecese brněnské a vysloveného také novým biskupem brněnským Drem P. Huynem: aby Dědictví místo jedné knihy ročně vydávalo 4—5 brožur.

Než výbor nemohl se přece jen rozhodnouti pro tak zásadní změnu své činnosti a vzdáti se vůbec vydávání větších děl, jichž bylo přece také třeba, a zvláště tak významného díla, které bylo již v tisku a bylo rozvrženo na několik let: Hlavinkových Dějin světa v obrazech. Proto se usnesl (dne 27. dubna 1906) na kompromisním řešení: vydá obvyklý knižní podíl a vedle něho samostatně jednu brožuru. V odpovědi Jednotě duchovenstva projevil zároveň ochotu, že ji ponechá za výrobní cenu takový počet výtisků této brožury, jaký si troufá Jednota prodati a rozšířiti. Poněvadž pak byla nejistota, jak expedovati podílové knihy, je-li jich vydáno ročně více, měl starosta otázkati se výboru Dědictví svatojanského, jež také právě hodlalo přikročiti k podobné změně, jakým způsobem míní si počínati.¹⁾

Pokus byl uskutečněn: ve třech letech bylo vydáno kromě pravidelného ročního podílu ještě 5 menších spisů obsahu náboženského, sociologického i přírodovědného, některé z nich ve vysokém nákladu 15—18 tisíc. K nim měl přibýti ještě zmíněný spisek Snopkův o sv. apoštolech slovanských a Sedlákův o M. Janu Husovi. Brožury vykonaly jistě svůj úkol, ale také zatěžovaly příliš finance Dědictví, zvláště když jejich rozprodej mimo členstvo nebyl takový, jak se očekávalo. Zatím vznikly u nás také

¹⁾ Dědictví svatojanské vydalo po prvé r. 1907 několik brožovaných spisů a při této změně již většinou setrvalo. Odpovědi na dotaz DCM — byl-li skutečně učiněn? — jsem nenalezl.

jiné podniky věnované brožurové literatuře, takže členstvo ani ostatní veřejnost se nijak nepozastavovaly nad tím, když se Dědictví od r. 1909 omezilo opět jen na jeden knižní podíl ročně.

Vydavatelskou činnost nového období šťastně zahájil osobní přítel Vlad. Štátného — V. Kosmák. Bylo tak dojednáno hned na první schůzi po smrti M. Procházky: Kosmák se jí výjimečně také účastnil a slíbil, že připraví rukopis nového dílu „Kukátka“ do konce února 1890. V pozdější schůzi bylo pak usneseno, že podíl bude věnován památce zesnulého starosty, jehož kratičký životopis napíše Vlad. Štátný. Vyšel v listopadu 1890 v pevnější vazbě než byly dosavadní podíly opět s titulem:

Kukátko čili Život v obrazech. Sepsal Václav Kosmák. Díl čtvrtý. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 36¹⁾ na rok 1890. Tiskem mor. akciové knihtiskárny v Brně 1890. Str. XXX, 450 a 21. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9100 výtisků.

Spisovatel sám zasvětil tento svazek „Zbožné památce našich buditelů a učitelů Františka Sušila a Matěje Procházky“, druhému z nich pak věnuje také vřelé úvodní slovo „Pozdrav do věčnosti“, jež pak Vlad. Štátný doplňuje dosti obšírným, věcným životopisným nástinem a pietní básní, rozdávanou nad hrobem M. Procházky. Pěkná, jemně provedená podobizna zesnulého zdobí knihu i jinak úhledně vypravenou. „Kukátko“ samo obsahuje 19 čísel, mezi nimi zvláště cykly „Komédie světa“, „Novověké modly“ a dojemné „Vzpomínky na P. Pavla Křížkovského“. — Tento díl uvítal v „Obzoru“ (1890, 367) velmi nadšeně patrně sám jeho redaktor Vl. Štátný. Poznámává, že Kosmáka budou čítati k realistům i k idealistům: „On však jest více, jest poetou, a proto se mu netřeba o módní hesla starati. Také si o ně hlavy neláme. Jeho heslo jest: býti *svým*, a proto se také lid v jeho povídkách poznává jako v zrcadle, byt' neukazovalo vždycky pěknou tvář, ba mnoho pošetilého i nedobrého vytýkalo. Jeho figury jsou ze života jako vyloupnuty, takže se tu setkáváme takofka se samými dobrými známými a rázovitostí nám navždy

¹⁾ Tímto svazkem bylo zavedeno nové čítání podílů, jež v dřívějších spisech bylo hodně zmatené, nedůsledné a někdy i chybné. Počítány jsou jen podíly knižní, nikoli kalendář, což sorka lze uznati za správné.

v paměti utkvívají. V tom právě jest Kosmák mistrem, jemuž v celé literatuře naší rovna není, že dovede tvořiti *typy*“. — Podobně vlídně posoudil tento díl Kukátka J. Klenek v „Hlídce literární“ (1891, 158).

Podnětem k dalšímu podílu byla snaha oslavit třistaletou ročníci smrti sv. Aloisa Gonzagy, již r. 1891 vzpomínal celý katolický svět. Výbor přijal nabídku kaplana v Těšnovicích Jos. Koudelky tím raději, že v naší literatuře nebylo dosud podrobnějšího životopisu světcova a že původně pro tento rok připravovaný podíl (druhá část Poutní knihy) nemohl býti vydán pro nenadálé úmrtí pořadatele P. Karla Bačáka. Kniha vyšla pod názvem:

Život svatého Aloisia Gonzagy. Vypravuje dle P. Virgilia Cepariho a jiných nejnovějších spisů kněz *Josef Koudelka*. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 37. na rok 1891. Tiskem papež. knihtiskárny bened. rajhr. v Brně 1891. Str. XVI, 466 a 12. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9100 výtisků.

Autor knihy praví sám v úvodě, že mu nezáleželo mnoho na původnosti, nýbrž že chtěl toliko sestaviti knihu k duchovnímu prospěchu čtenářův a ukázati, jak jest Bůh divný ve svých svatých. Základem jejím je životopis duchovního vůdce a přítele světcova, učeného jesuity Cepariho, úplně spolehlivého a pravdivého. Náš autor jej doplnil zprávami několika nejnovějších životopisců a jiných pramenů, zvláště v líčení posmrtné oslavy a úcty světcovy, kde se dotýká také naší vlasti. Životopisu je přededeslán překlad písně „O Aloisi, coeli gemma“ z pera Vlad. Štastného. Vhodně jej doplňuje článek bohoslovce *Aloise Kolíska* „Rukopisné památky po sv. Aloisiu na Moravě“. Jde tu o poznámky z bohosloveckých studií světcových, které nalezl tehdejší farář ve Viskách u Letovic P. Jan Šafránek a biskup Dr. Bauer věnoval pak brněnskému alumnátu. Dalším dodatkem knihy je delší stať (34 stran) o posvěcení chrámu Páně na posv. Hostýně. — Životopis i oba dodatky jsou ozdobeny četnými obrázky v textu i třemi zvláštními obrazovými přílohami.

V době, kdy vyšel „Život sv. Aloisia“, měl již V. Kosmák připraveno do tisku své

Kukátko čili Život v obrazech. Sepsal Václav Kosmák. Díl pátý. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 38. na rok 1892. Tiskem papežské knihtiskárny bened. rajhr. v Brně 1892. Str. 498 a 42. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9100 výtisků.

Většinu tohoto svazku (342 str.) zaujal popis cesty do Horní Ammergavy a celého předvedení pašijových her, otištěný nedávno ve dvou ročnících „Hlasu“ (1890 a 1891). Tento „Kus světa“ doplnil autor čtrnácti „Obrázky ze života“. Dědictví věnovalo úpravě knihy značnou péči: opatřilo ji 26 zvláštními obrazovými přílohami, kde znázorněna památná místa z cesty do H. Ammergavy i scenerie divadla a postavy hlavních herců. — K obvyklým zprávám o DCM bylo přidáno (na 20 str.) dlouhé provolání a stanovy Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, téhož roku (1892) založeného.

Jako další podíl mohl konečně býti vydán spis, o němž bylo již několik let pracováno a jemuž se stavělo v cestu tolik překážek: druhý díl Poutní knihy. Jak již dříve uvedeno, uvolil se zpracováti tuto vlastní část knihy, obsahující obvyklé pobožnosti a písně, Karel Bačák, tehdy český kazatel u sv. Michala v Brně. Snažil se především o to, aby byl důstojně přepracován text starých písní. Této práce se ujal na jeho žádost básník Frant. Kyselý (P. Bruno Sauer O. Praem.), jenž upravil 106 písní. Zatím se stal K. Bačák farářem v Třešti a pokračoval ve své práci tak, že se v březnu r. 1891 zavázal výboru, že podá rukopis najisto do 1. května t. r. Náhlá smrt mu to však znemožnila. Přerušeného díla ujal se na podzim téhož roku Frant. Korec, farář v Řeznovicích, a jeho bratr Dr. Tomáš Korec, který se tehdy vrátil ze studií římských a byl mu přidělen za kaplana. Také jim pokračovala obtížná práce jen zvolna, takže mohli teprve počátkem r. 1893 předložit rukopis výboru a biskupské konsistoři ke schválení. Tak konečně v prosinci 1893 vyšel neobjemnější podíl tohoto období:

Poutní kniha. Modlitby a písně. Sestavili František Korec, farář v Řeznovicích, a Dr. Tomáš Korec, katecheta na c. k. II. českém

gymnasiu v Brně. Veškerých Dědictvím sv. C. a M. vydaných spisů čís. 39 na rok 1893. Tiskem papežské knihtiskárny bened. rajhradských v Brně 1893. Str. VIII, 892 a 4. Cena neváz. 1 zl. 50 kr. — Vydáno 15.000 výtisků.

Kniha má tři díly. První a druhý díl obsahuje poučení o poutích a odpustcích, pak modlitby, rozjímání a různé pobožnosti soukromé i společné. Nejvíce obtíží působil ovšem třetí díl — písně. Bylo třeba mnohé staré nevhodné písně i několikrát přepracovati nebo nahraditi novými. Kromě jmenovaného básníka Fr. Kyseleho pomáhalo tu ještě několik jiných tehdejších básníků z řad kněžských: především sám starosta DCM Vl. Šťastný, pak Fr. Klinkáč, farář v Telnici, Fr. Skalík, kooperátor v Želechovicích, Jak. Pavelka, koop. v Rudíkově, Ant. Knotek, koop. v Pasce, Stan. Prudík, koop. ve Slavkově a j. Také úpravě nářevů byla věnována náležitá péče; zasloužil se tu zvláště Dr. Frant. Kolísek, vikář na dóme v Brně, Fr. Klinkáč, Fr. Korec, P. Alois Slovák O. S. A., mnoho nových nářevů složil Fr. Musil, varhaník na dóme v Brně, pak prof. Alois Vlk, katecheta Max Škoda, učitel Boh. Šťastný a j.

Poutní kniha, vydaná ve zvýšeném nákladě, vykonala jistě mnoho pro úkol, jež jí vytkli původcové myšlenky: odstraniti při poutích různé nešvary v pobožnostech a zpěvech a napomáhati k jejich většímu zvelebení a důstojnému konání. V tom smyslu posoudily knihu velmi příznivě všechny snad časopisy katolické a důtklivě ji doporučily kněžstvu mnohé Ordinariátní listy konsistoří. Aby nebyl na překážku praktickému použití její velký objem, byla kniha vydána nevázána a tištěna tak, že ji bylo možno rozdělití při vazbě na dva díly: modlitby a zpěvník. První díl mohl velmi dobře posloužit i mimo pout jako kniha modlitební a rozjímací.

Spisovatel cenných životopisů sv. Josafata a bl. Edmunda Kampiana uchystal pro Dědictví ještě třetí své dílo, k němuž si obral život české svěťice. Je to

Život blahoslavené Anežky České. Napsal P. Antonín Rejzek T. J. Tiskem pap. knihtiskárny bened. rajhr. v Brně 1894. Str. 514 a 46. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

Spisovatel vylíčil život bl. Anežky Přemyslovny dle nejspolehlivějších pramenů historických a zvláště podle akt beatifikačního procesu. Jeho dílo nebylo po této stránce dosud překonáno a zůstane asi na dlouho ještě nejpodrobnějším životopisem naší svěřice. Přitom je zároveň jakousi obranou křesťanství v našich zemích: autor častěji ukazuje, jaké požehnání přinesla církev našemu národu, jak ušlechtilé povahy a mravy pěstovala a jakých zásluh o vzdělanost dobyly si zvláště také kláštery. Životopis jest ozdoben barvotiskovým obrázkem bl. Anežky a opatřen pečlivě uspořádaným rejstříkem. — Podíl pak doplněn podrobnou, z „Hlasu“ přetištěnou zprávou Vl. Šťastného o oslavě 25. ročnice úmrtí Fr. Sušila a odhalení nového pomníku Sušilova a Procházkova na ústředním hřbitově brněnském.

Kniha se těšila živé pozornosti kat. časopisů. Odborný posudek o ní napsal Jan Tenora v Hlídce lit. (1895, 103), vlídně ji přijal také Dr. Jos. Tumpach v Čas. kat. duch. (1895, 251), V. Plešovský ve Vlasti (1894-5, 564) i redaktor Obzoru (1895, 80).

Za podíl na rok 1895 byl určen VI. díl Kosmákova „Kukátka“, o němž již na schůzi dne 15. prosince 1893 bylo oznámeno, že se přijímá, později pak (6. dubna 1894), že se odkládá na rok příští. Sešlo však s něho vůbec — z jakého důvodu, není mi známo. Místo „Kukátka“ vyšla v listopadu 1895 poučná kniha

Obrazy z misí katolických. Napsal *Maxmilian Weinberger*, vikář při dómě v Brně. Řada prvá. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 41. na rok 1895. Tiskem knihtiskárny benediktinské v Brně 1895. Str. 743 a 9. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

Kniha věnovaná autorem B. M. Kuldovi, „slavnému spolurodáku a prastrýci“, k jeho trojímu jubileu, jest obsáhlou sbírkou obrázků z misijní činnosti kat. církve ve všech dílech světa, i v Evropě mezi Bulhary. Látku k nim čerpal spisovatel z misijních časopisů i z různých knih země- a národopisných, neboť nespokojuje se jen vypravováním poutavých příběhů, nýbrž snaží se vždy seznámiti čtenáře i s cizími kraji a se životem národů. Zvláště působivé jsou stati, kde líčí činnost apoštola černochů sv. Petra Klavera, apoštola malomocných P. Damiána, pronásledování

v Číně, hlad v Alžíru atd. Kniha jest ozdobena množstvím obrazů, z nichž četné jsou i dvoustranné na zvláštních přílohách. Byly zakoupeny od lyonského časopisu „Les Missions catholiques“. — Kniha došla značné pozornosti skoro ve všech kat. časopisech. Velmi přiznivě ji uvítal Fr. Vaněček v pražské Vlasti (1895-96, 808) i Dr. Kl. Borový v Čas. kat. duch. (1896, 245), Prok. Zaletěl v Obzoru (1896, 95) a brněnská Hlídka (1896, 134).

Čtvero vzorů křesťanského života. Životopisné obrazy. Podávají Frant. Tater, Alois Hruďička a Frant. Janovský. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 42. na rok 1896. Tiskem knihtiskárny benediktinské v Brně 1896. Str. VIII, 468 a 28. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

Přes polovici podílu (262 stran) zaujal životopis *blah. Jana Křtitele de la Salle*, zakladatele řádu bratří křesťanských škol. Není to práce původní: Fr. Tater, učitel v Turnově, přeložil tento „příspěvek k dějinám vychovatelství“ z dobrého a důkladného spisu dra Bedřicha J. Knechta. Na druhém místě (str. 263—372) jest životopis sluhy Božího *Jana Vianneye*, o jehož blahořečení byly činěny tehdy první kroky. Alois Hruďička, děkan a farář v Telči, použil ke své práci hlavně životopisu sepsaného druhem oslavencovým a svědkem jeho působnosti, misionářem Alfredem Monninem. — Poslední dva kratší články jsou prací pilného prof. Fr. Janovského. Je to životopis anglického mučeníka, královského kancléře *blah. Tomáše Mora* (str. 376—405) a konečně zakladatele jednot katolických tovaryšů *Adolfa Kolpinga* (407—468). Každý z těchto čtyř životopisů jest opatřen vhodnou podobiznou na zvláštních přílohách. — Referát o knize napsal Prokop Zaletěl v Obzoru (1897, 80).

Tři povídky Františka Valouška. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 43. na rok 1897. Tiskem knihtiskárny bened. v Brně 1897. Str. VIII, 526 a 26. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

VI. Šťastný získal pro Dědictví svého pilného spolupracovníka v „Obzoru“, který skoro současně vydal jiný soubor svých po-

vídek v „Knihovně našeho lidu“ („Vrstevnice a jiné povídky“ 1897). Kniha, věnovaná spisovatelem arcibiskupu olomouckému Dru Theod. Kohnovi, přináší na prvním místě stínovou kresbu „Z kláštera a vězení“, kde jest účinně vylíčeno obrácení zločinné ženy milosrdnou sestrou. Děj druhé povídky „Dvě cesty“, otištěné původně v „Obzoru“, je vzat z pohorské, nábožensky smíšené vesnice: katolík přižení se do protestantské rodiny, odpadne od víry, ale zase kající se vrátí. Nejobsáhlejší jest třetí povídka „Kam spějeme“; podává obraz budoucích sociálních bojů, jak je autor, veřejně činný, předvídal: důsledně provedené zásady socialistické povedou ke zhoubě, z níž se může společnost lidská zachrániti jen zásadami katolickými, křesťanskou spravedlností a láskou. — Spisovatel nezapírá tu nikde své tendence a vkládá rád také svým osobám do úst široké výklady, jež leckdy zdržují děj. Přesto jsou tyto povídky, zvláště druhá, značně působivé, obratně sestavené a myšlenkově obsažené. Delší posudek brněnské „Hlídky“ (1898, 132) vyzněl také příznivě, stejně jako referát Prok. Zaletěla v Obzoru (1898, 63).

Příznivé finanční poměry dovolily, že na rok 1898 mohlo dáti Dědictví svým členům dva podíly. Vyjednalo s knihoskladem, že přenechá 8000 výtisků nového Velkého katechismu (po 23 kr. za vázaný výtisk), aby tak prostřednictvím Dědictví vnikl co nejvíce do katolických rodin. Byla mu ovšem dána úprava jiných knih Dědictvím vydávaných a také jiný titul:

Učení katolického náboženství čili katechismus. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 44. na rok 1898. Str. 216. Vydáno 8000 výtisků.

Hlavním podílem tohoto roku byl ovšem velký nábožensko-historický spis

Život sluhy Božího P. Martina Středy z Tovaryšstva Ježíšova. Napsal Jan Tenora, farář ve Chvalkovicích. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 45. na rok 1898. Tiskem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně 1898. Str. 658 a 6. Cena váz. 1 zl. 50 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

Životopis byl vydán jako příprava k uctění 250. výročí smrti proslulého „ochránce Brna“ a hrdiny křesťanských ctností P.

Martina Středy. Je pracován vědecky na základě původních rukopisných i tištěných pramenů; kreslí přitom podrobně i obraz veřejných, politických a náboženských poměrů, za nichž náš hrdina vyrůstal a působil, zvláště pak také těžké doby města Brna, za nichž se ukázala nejvíce jeho nadšená obětavost a apoštolská horlivost. Spisovatel všímá si ovšem také vnitřního života světce a sleduje stopy jeho uctívání i snahy o jeho blahořečení. Důkladné dílo jest velmi vhodně opatřeno podrobným rejstříkem a 20 vyobrazeními, většinou to reprodukcemi podle starých mědirytin. Z nich titulní podobizna P. M. Středy, jakož i 4 jiné umělecké obrazy jsou na zvláštních přílohách.

Knihu posoudil velmi příznivě historik Dr. Fr. Kameníček v Čas. Mat. mor. (1899, 199—201): náleží podle něho k nejlepšímu, co dosud J. Tenora napsal. Chválí, že vystihl v celku velmi dobře náboženské boje na Moravě a v Čechách v 16. stol., že podal sytý obraz celé této doby a přitom zachoval všude slušnou střídmost, nejsou slepým ani k přehmatům katolíků. Ke své práci dovedl si autor opatřit nejlepší pomůcky, ač jest farářem na velmi zastrčeném venkově, jezdil po archivech a sbíral prameny dosud netištěné. „Kniha Tenorova zasluhuje v každé příčině chvály a doporučení. Jest psána velmi pěkným a jasným slohem a má i lepší úpravu, než posavadní knihy Dědictví sv. Cyrila a Metoděje.“ Podobně příznivě ji ocenil Fr. J. Rypáček v Obzoru (1899, 126) i referent Hlídka (1899, 124), v pražských časopisech pak Dr. Ant. Podlaha (Čas. kat. duch. 1899, 271) a Frá J. Hamršíd (Vlast 1898-9, 925).

Lurdy a pouť do Lurd roku 1896 konaná. Sestavil Leopold Kolísek, farář v Předklášteří u Tišnova. Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 46. na rok 1899. Tiskem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně 1899. Str. 762. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 9500 výtisků.

Kniha obsahuje nejen popis pouti (II. rakouské), nýbrž i obšírné dějiny lurdské svatyně od jejího vzniku r. 1858 až po rok 1896. Spisovatel se všude snaží vzbuditi knihou nejen úctu, ale i neoblomnou důvěru k nejsvětější Matce Boží. Látky již zpracované měl tolik, že jí kniha nemohla pojmouti, třebaš původně stano-

vený počet 35 tiskových archů překročil s dovolením výboru o 12 archů. Popisné líčení jest doprovázeno několika obrázkovými rytinami zapůjčenými redakcí časopisu „Ave Maria“ v Urfahru u Lince. — Referát o knize přinesla Hlídka (1900, 380), Obzor (1900, 96) a Vlast (1899—1900, 882).

Domácí čítanka. Z lidu pro lid vybral František Bartoš. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 47. na rok 1900. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1900. Str. XVI, 463 a 25. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydáno 10.000 výtisků.

Původní název knihy, o níž výbor Dědictví sám požádal věhlasného lidopisce, zněl: „Domácí pokladnice z lidu pro lid“. Měl to býti jakýsi výbor z prstonárodní literatury, jenž by podával i dnešnímu pokolení a zvláště domácnostem venkovského lidu vhodné ukázky z národních písní, pohádek, pověstí, říkadel, hádanek i z některých slavností a dřívějších krásných, dnes namnoze již vymizelých zvyků lidových. Autor sám pokládal za nejdůležitější první část tohoto výboru „Školu mateřskou“, jež ukazuje, jak naše staré matky vychovávaly a vedly své děti ke zbožnosti, poslušnosti a jiným křesťanským ctnostem. Uložil tu mnoho pěkných modlitbiček, kolébavek, koled a jiných písní i říkadel. Ale také ostatními částmi „Domácí čítanky“, do nichž pojal bezmála sto roztomilých písní národních, chtěl autor učiti náš lid, aby dle příkladu předků hledal pravé zábavy i ušlechtilého poučení především ve spořádání domácnosti.

Aby se tato dobrá kniha co nejvíce rozšířila, dal ji výbor tisknouti ve zvýšeném nákladu a brzy také ochotně vyhověl žádosti Fr. Bartoše a snížil její prodejní cenu na 80 kr. Kritika v časopisech přijala ji vesměs velmi příznivě a také „Ústřední Matice školská“ v Praze ocenila její vhodnost tím, že se usnesla zakoupiti „Domácí čítanku“ pro všechny matiční školy a opatrovny a zvláštním přepisem (ze dne 3. dubna 1902) přála autoru, aby jeho kniha pronikla do všech vrstev lidových. Vedle tohoto listu nalezl Jos. Bartocha v pozůstalosti Bartošově ještě jiný dojemný důkaz, jak se „Domácí čítankou“ zavděčil venkovským čtenářům. Rolník Jan Čech z Hrušek u Břeclavi posílá Fr. Bartošovi k novému roku 1903 veršované blahopřání, kde mimo jiné píše také o „Cyrillo-

methodějské knize z roku tisíc devět set“, věnované na oltář Vlasti a Národu, jež zaletěla „až v naše selské chaty“ a jejíž četbou byl velmi dojat, neb každý se jí rád pobaví . . .¹⁾

O působení Domácí čítanky na lid podal přímo nadšenou zprávu také básník Sigm. Bouška v „Obrázkové revui“. „Četl jsem z této čítanky ve škole. Kterak to elektrisovalo všechny děti! Četl jsem z ní lidu ve společnosti — a hle, velké děti jevily stejný zájem. Věřu, kniha požehnaná a posvěcená!“ Oceňuje dále její výchovnou cenu i po stránce jazykové zvláště pro Čechy, u nichž se vlivem novin český slovník stále více osekává a kazí, a nazývá čítanku darem českému lidu, jehož nelze ani penězi zaplatiti. „To je kniha přímo dokonalá a s uměním a vědomostmi nejlepšimi pro lid psaná. Zde není, co byste vytkli, a nevíte, co dříve a více pochváliti. Kéž by byla v domě každého Čecha čítankou každodenní!“²⁾

Přání Bouškovo se ovšem nevyplnilo, ale přece 10 tisíc Domácích čítanek rozešlo se brzy do katolických rodin a tam vyplnilo a někde až dosud plní svůj požehnaný úkol.

Zpět k Římu! čili Za Matkou a pro Matku. Obrazy ze života slavných konvertitův a rekovných sluhů Božích. Napsali *Frant. Janovský, Josef Weiss a Pavel Pavelka*. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 48. na rok 1901. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1901. Str. VIII, 448 a 24. Cena váz. 2 K. — Vydáno 9500 výtisků.

Knížkou skutečně po delších přípravách to, po čem bylo ve výboru Dědictví voláno již za doby M. Procházky: životopisy slavných konvertitů. Ze tří spolupracovníků největší podíl připadl pilnému Fr. Janovskému: napsal životopisy hr. Bedřicha Leop. Stolberga, Jindřicha Edvarda kardinála Manninga, mučedníků z kongregace nejsv. Srdcí Ježíšova a Mariina v Paříži roku 1871, apoštola Paříže Otce Milleriota, osvoboditele Irska Daniela O' Conella a črtu „U pomníku Hoferova na hoře Iselu“. Katecheta Jos. Weiss nakreslil jímavý obraz života a apoštolské činnosti misionáře Frant. M. Libermanna, Pavel Pavelka pak vylíčil

¹⁾ Josef Bartocha, *Z paměti a života Fr. Bartoše*, 187.

²⁾ *Obrázková revue* 1901, 239—240.

obrácení a unionistické snahy dvou ruských konvertitů: knížete Jana Gagarina T. J. a hraběte Řehoře Šuvalova. Všichni tři autoři snaží se psát srozumitelně a zajímavě i pro prosté čtenáře a ušlechtilými příklady rekovných vyznavačů víry roznítiti a posíliti oddanou lásku k Církvi. K tomu slouží i úvodní dvě básně: Sušilova znělka „Církvi Páně“ a nadšená hymna Vl. Štastného „Církvi svatá, budiž zdráva!“ — Referent Hlídka (1902, 44) napsal o knize: „Vítáme knihu tu s upřímným povděkem, neboť život a výroky takových mužů, jací tu předvedeni, mluví důrazněji než nejučenější traktáty.“

Františka Slavatová a její doba. Napsal Alois Hruďička. *O úpadku stavu rolnického a jeho záchraně.* Napsal Rudolf Vrba. *Katechismus střidmosti a zdrženlivosti.* Vzdělal Frant. Perútka. S proslovem od Josefa Šústala. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 49. na rok 1902. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1902. Str. VIII, 376, 144, 65 a 25. Cena váz. 2.60 K. — Vydáno 9500 výtisků vázaných a 4500 zvláštních otisků brožovaných.

Autor hlavního spisu, děkan a farář v Telči, sídlé Františky Slavatové, snažil se vylíčiti tuto „druhou sv. Františku Římskou, druhou sv. Františku Chantalskou“ jako skvělý vzor snah a prací o pravou katolickou reformu. Obraz jejích životních osudů zasadil do širokého rámce celé oné doby, doby náboženského a politického rozvratu v českých zemích, ale také upřímných snah o nápravu se strany katolické. Proto věnuje také zvláštní pozornost náboženskému životu této ušlechtilé ženy, trpitelky a dobrodějky. Spis, k němuž autor použil i mnohých původních pramenů, jest ozdoben podobiznou Frant. Slavatové a Viléma Slavaty, jakož i dvěma obrázky jesuitské koleje a jesuitského kostela v Telči.

Hlavní spis byl doplněn dvěma menšími pracemi, jež měly býti ve zvláštním brožurovém vydání rozšířeny i mezi nečleny Dědictví. Rud. Vrba vyličuje stručně a srozumitelně hlavní příčiny úpadku stavu rolnického a podává návrhy, jak by se dalo dalšímu úpadku zabrániti. Vážnými a důkladnými úvahami na základě dat statistických dotýká se tu všech otázek stavu rolnického. Třetí spisek je zpracováním německého katechismu střidmosti nadšeného horlitele proti pijáctví P. J. Neumanna. Polovici jeho (32 stran) za-

ujímá obsáhlý „proslův“ Jos. Šústala, cvičného učitele při paedagogiu v Brně; pojednává tu o spolcích střídmosti a o Jubilejní jednotě lidumilů na Moravě. Spisek, jenž byl prodáván za 20 hal. a brzy také rozebrán, jest opatřen obrázky Ochranovny v Dřevohosticích.

Celý podíl jest Dědictvím věnován památce 25letého jubilea papeže Lva XIII., jež oslavuje také v čele knihy otištěná báseň Vl. Štastného. — Posudek o knize přinesla Hlídka (1903, 392).

Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Složil Alois Hlavinka. Díl první: Starý věk. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 50. na rok 1903. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1903. Str. 756, XXIV a 22. Cena váz. 3 K. — Vydáno 10.000 výtisků.

První díl velkého čtyřsvazkového díla Hlavinkova podává ve 40 zaokrouhlených obrazech dějiny národů východních a zvláště ovšem dějiny Řeků a Římanů až do konce říše římské po stěhování národů. Stručně, ale poutavě a každému pochopitelně vyličil autor na počátku pojem a rozdělení dějepisu, počátek lidských dějin a vzdělanosti vůbec, zvláště pěkně pak vyzdvihl myšlenku messiánskou a vliv křesťanství na rozvoj světových dějin. Kniha jest ozdobena četnými reprodukcemi historických obrazů, osob i míst, jakož i mapou říše římské v době císařství. Jest přidán i podrobný ukazovatel důležitějších osob a věcí.

Posudek o knize napsal Dr. Jan Korec v Hlídce (1904, 517), kde poukázal na několik nutných oprav, Prok. Zaletěl v Obzoru (1904, 239) a Ign. Zháněl ve Vlasti (1903—4, 947).

Jen katolické náboženství má budoucnost. Upravil Filip Jan Konečný. — *Památce Františka Sušila.* K stým narozeninám slavného kněze, učence a učitele, prvního starosty Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje sestavil Vlad. Štastný. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 51. na rok 1904. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1904. Str. XVI, 457, 137 a 23. Cena váz. 2.40 K. — Vydáno 9000 výtisků vázaných a 2000 zvláštních otisků brožovaných.

První spis je sbírkou souvislých náboženských, hlavně apologetických hovorů, jež autor upravil volně dle známého německého jesuity konvertity P. Hammersteina se zvláštním zřetelem k šířenímu tehdy protestantskému heslu „Pryč od Říma!“ Množstvím poznámek a dokladů čerpaných z našich dějin i současného života ukazuje, že toto heslo znamená vlastně „Pryč od Krista!“ Svůj důkaz, že jen katolické náboženství má budoucnost, opírá zejména o činnost kat. misionářů ve všech zemích. — Druhý spis obsahuje především dvě řeči, které starosta DCM přednesl na oslavu stých narozenin Fr. Sušila: přednášku studujícím biskupského pachtolického semináře v Brně a přednášku „Sušil v básních“ o pouti a akademii bohoslovců československých na Velehradě. K nim je připojena třetí řeč, kterou měl *Dr. Rob. Neuschl* o jubilejní slavnosti ve dvoraně Besedního domu v Brně dne 19. června 1904, a dlouhý výňatek z článku Jana Soukopa „Črty z dob Sušilových“ v „Obzoru“ 1889. Básník *Jakub Pavelka* napsal k tomuto jubileu oslavnou báseň v oktávách, kdežto Vlad. Štastný věnuje úvodní básni celý tento svazek oslavě 50. výročí prohlášení dogmatu o Neposkvrněném Početí P. Marie. Obraz P. Marie a podobizna Fr. Sušila, jakož i obraz jeho a Procházekova pomníku, ozdobují vhodně tuto objemnou knihu. Z časopisů pověřil si jí jen *Obzor* (1905, 215) a *Vlast* (1904—5, 944).

Anežka a Zuzanna čili *Poslední léta pronásledování Diokleciánova*. Dějepisná povídka. Vlašsky napsal *P. Frant. Xav. Rondina*, kněz Tovaryšstva Ježíšova. Česky upravil *Frant. Jiráek*, farář. — *Z katolických missií*. Podává *Maxmilian Weinberger*, vikář při dómě v Brně. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 52. ra r. 1905. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1905. Str. 436, 118 a 22. Cena váz. 2 K 40 h. — Vydáno 10.000 výtisků.

„*Anežka a Zuzanna*“ vyličuje ve formě povídky skutečné události a skutečné postavy mučovníků křesťanských z konce pronásledování Diokleciánova a poučuje tak zajímavě o době, jež vždy vábila pozornost a povznášela mysl vážných čtenářů. Přispívá k tomu i několik případných ilustrací. — Mnohem bohatší obrazový materiál doprovází druhou, samostatně číslovanou část podílu, tři črty M. Weinbergra o činnosti katolických misionářů

v Africe, Číně a na Sibiři, jež doplňují jeho knihu z r. 1895: kromě několika ilustrací v textu je tu 6 zvláštních dvojitých příloh.

Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Složil *Alois Hlavinka*. Díl druhý: Středověk. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 53. na rok 1906. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1906. Str. 688 a 24. Cena váz. 3 K. — Vydáno 10.000 výtisků.

Chcete popravu neb opravu manželství? Dle P. Ondřeje Hamerle C. SS. R. napsal *P. František Schroller* C. SS. R. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 54. na rok 1906. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1906. Str. 40. Cena brož. 10 haléřů. — Vydáno 10.000 výtisků.

Volná škola. Napsal *P. Jan Zíka* C. SS. R. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 55. na rok 1906. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1906. Str. 48. Cena brož. 15 haléřů. — Vydáno 18.000 výtisků.

R. 1906 obdrželi tedy členové Dědictví tři spisy. Druhý díl Hlavinkových „Dějin“ kreslí opět řadu obrazů z dějin středověkých až do objevení Ameriky. Autor věnuje přirozeně největší pozornost dějinám českým, výpravám křížovým a době husitské, ale také ostatnímu kulturnímu rozvoji lidstva, vyvraceje tak přesvědčivě různé předsudky nebo bludné názory o středověku. Také tento díl jest opatřen četnými obrázky, zato chybí ukazatel jmen — musil asi vypadnouti z důvodů úsporných, poněvadž objem knihy přerostl již značně obvyklý rozsah podílu, zvláště když byly k ní přidány ještě dva menší spisky ve formě brožur. Projednávaly časové právě otázky: o manželství a o škole. První dokazuje pádnými důvody, že připravovaná rozluka manželská nebyla by opravou, nýbrž zkázou rodin i společnosti křesťanské. Ve druhé P. Jan Zíka dovozuje na základě četných citátů, že „volná“ škola je vlastně protináboženskou a tak i hrobačkou mravní výchovy. — Velký náklad obou brožur umožnil, že mohly být prodávány tak lacino a tím i hojně rozšířeny.

Křištof Kolumbus. Napsal hrabě *Roselly de Lorgues*. Z frančiny přeložil *Josef Florian*. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 56.

na rok 1907. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1907. Str. VIII, 518 a 26. Cena váz. 3 K. — Vydáno 10.000 výtisků.

Rozmach kapitalismu a majetek církve. Sociální úvahy. Napsal Rudolf Vrba. Nákladem „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“ v Brně. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1907. Str. 203. Cena brož. 50 h. — Vydáno 15.000 výtisků.

Hlavním podílem byl překlad vynikajícího historického díla, jež autor napsal na přímou výzvu papeže Pia IX. (r. 1851) a v němž představil objevitele nového světa takovým, jakým byl ve skutečnosti: mužem pevných křesťanských zásad, ušlechtilého charakteru a velkých hrdinných ctností. Kniha psaná hutným slohem upoutá vážného čtenáře také zajímavým a povznášejícím obsahem. Kromě řady vhodných ilustrací v textu má dvě zvláštní přílohy: podobiznu Kolumbovu a mapu jeho cest Atlantickým oceánem. Životopisu předchází dvě znělky Jaroslava Tichého „K jubileu smrti Kolumbovy“ (25. května 1506) a báseň Vlad. Šťastného „Lodi Kolumbovy“.

Jako samostatný brožovaný podíl byl vydán spis Rud. Vrby. Od autora vyžádal si ho sám výbor, chtěje tak čeliti prudké tehdejší agitaci socialistů i jiných liberálních stran proti kongruovému zákonu. Je tu podán oblíbeným u Vrby statistickým způsobem přehled rozdělení světového majetku a s tím srovnán majetek katolické církve v Rakousku spolu s přesnými údaji, jak byl ničen za vlády josefinské. Speciálně obírá se pak autor kongruovou debatou na říšské radě a ukazuje, jaké truchlivé následky by mělo oloupení církve. — Posudek o spise přinesla Vlast (1508, 848).

Božské Srdce Ježíšovo, pramen blaženosti. Napsal P. Cyrill Jež, S. J. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 58. na rok 1908. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1908. Str. 65. Cena brož. 30 hal. — Vydáno 12.000 výtisků.

Papežové v dějinách. Napsal Dr. Josef Samsour, profesor bohosloví v Brně. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 59. na rok 1908. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1908. Str. VI, 272 a 22. Cena váz. 1.50 K. — Vydáno 10.000 výtisků.

Přírodopisná čítanka. Část první: O hvězdách. Sestavil Frant. Jiráček, farář. S ilustracemi většinou dle hvězdářského atlasu

Schweiger-Lerchenfeldova. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 60. na rok 1908. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1908. Str. VIII, 170 a 2. Cena brož. 1.50 K. — Vydáno 10.000 výtisků.

Hlavním podílem na r. 1908 byl spis Dra Jos. Samsoura, po němž volal kdysi již Sušil: jsou to přehledné dějiny papežů, v nichž autor oceňuje zvláště vliv papežů na všeobecný rozvoj lidstva, na křesťanskou vzdělanost a mravní pokrok. Kniha jest apologií božského zřízení církve a poučuje stručně, ale jasně o mnohých odpurci zvláště napadaných kapitolách církevních dějin. Jest ozdobena řadou podobizen papežů i některých vynikajících světců. Na zvláštní příloze je podobizna Pia X., k jehož kněžským druhotinám (18. září 1908) připsal Vl. Šťastný oslavnou báseň, kdežto Jar. Tichý vzpomněl znělkou jubilea mocnářova.

Spis Dra Samsoura posoudil velmi příznivě „Obzor“, redigovaný tehdy již Fr. Dohnalem a Lad. Tomáškem. Referent chválí zvláštní odbornou dovednost, s níž autor v tak malém svazku podal populárně tolik obsáhlé látky. Touto knihou dalo Dědictví CM svým čtenářům do rukou dílo ceny mimořádné, jež je schopno posílit v nich lásku a oddanost k církvi. (Obzor 1909, 120.)

Vitanou jistě novinkou v podílech DCM byla „Přírodopisná čítanka“. Autor, farář v Branišovicích, poznamenává v úvodě, že napsal svou knihu na přání Msgra Vlad. Šťastného, jemuž dříve její myšlenku navrhl a od něhož pochází také titul. Snažil se v ní podati přehled výsledků věd přírodních tak, aby i prostý venkovský člověk pochopil bezdůvodnost tvrzení, že prý poznání přírody je ve sporu s naší věrou. Řada zajímavě podávaných článků vede čtenáře k přesvědčení, že pravá, svobodně bez protináboženských předsudků pěstovaná věda nemůže býti než vůdkyní k Bohu. Přes 40 většinou dobrých ilustrací těles nebeských i některých slavných hvězdářů jest pořizeno dle známého německého atlasu Schweiger-Lerchenfeldova. — Druhá část čítanky vyšla až po 4 letech (1912).

Podíl byl doplněn menším náboženským spisem jesuity P. Cyrilla Ježe. V osmi jaderných úvahách ukazuje autor, že osmerým blahoslavenstvím finou se z božského Srdce Kristova bohaté proudy pravé blaženosti na veškeru lidstvo.

Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Složil Alois Hlavinka. Díl třetí: *Nový věk.* Kniha první: Do americké svobody a po francouzskou revoluci. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 61. na rok 1909. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1909. Str. 458 a 28. Cena váz. 3 K. — Vydáno 10.000 výtisků.

Obsáhlé dějiny novověké vyžádaly si rozdělení III. dílu na dvě knihy. První jest věnována hlavně obrazům z dob velkého náboženského rozkolu, války třicetileté atd. až do revoluce francouzské. Pěkně jsou vyličený zvláště následky protestantismu, činnost jesuitů i počátky národního českého obrození. Jako v předešlých dílech opatřil si i zde autor sám četné obrázky.

Msr. Vladimír Štátný. Napsal Frant. J. Rypáček. Str. 24. — *Tovaryšstvo Ježíšovo.* Několik kapitol z dějin církevních. Napsal Václav Olivá. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 62. na rok 1910. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1910. Str. 727 a 24. Cena váz. 3 K. — Vydáno 10.000 výtisků.

Obsáhlá a pilná práce Václava Olivy byla přijata a tiskla se ještě za života Vlad. Štátného, proto ji počítám ještě do jeho období. Na základě četných pramenů českých i německých líčí podrobně vznik a vývoj Tovaryšstva, sleduje jeho činnost v různých zemích, hlavně v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i v zámořských misiích, vyvrací nejčastější námitky proti němu, načtež vypisuje zásluhy jesuitů v nejrůznějších oborech. Při tom všem bere zřetel k našim zemím a poměrům, takže kniha jest dobrou, dodnes časovou apologií. Podrobný přehled obsahu na konci usnadňuje hledání.

Před spis Olivův byl dodatečně umístěn stručný životopis zesnulého starosty a básníka Vlad. Štátného z pera věrného jeho druha v povolání i spolupracovníka v „Obzoru“. Vřelým t'ím vyličuje Fr. J. Rypáček jeho činnost výchovatelskou, básnickou i redaktorskou, oceňuje zvláště jeho milou povahu i význam jako vzorného národního pracovníka a šlechetného idealisty. Podobiznou Vl. Štátného ozdoben objemný svazek, jehož si z časopisů povšimla jediné Hlídka (1911, 328).

V období Vladimíra Štastného, trvajícím 21 let, vydalo tedy Dědictví celkem 27 podílových spisů v nákladu 294.800 výtisků. V tom je započteno 6500 zvláštních otisků, 48.000 menších a 25.000 větších spisů brožovaných. Všechny ostatní — t. j. 215.300 — byly vydány vázané.

OSTATNÍ ČINNOST.

Akce pro zbudování pomníku Mat. Procházkovi. Společný pomník Sušilův a Procházekův. Přenesení jejich ostatků. Zádušní slavnost. — Pohřeb a pomník V. Kosmáka. — Oslavy výročí B. M. Kuldý a Fr. Sušila. — Rozdělení knih a stálého členství. — Styky s charvatským Družstvem sv. Jeronyma.

V období Vlad. Štastného vzrostla souběžně s vydavatelskou činností také ona pietní snaha, jejíž počátky jsme viděli v období předcházejícím: *uctívati památku a udržovati hroby a pomníky zesnulých kněžských pracovníků, zejména ovšem těch, kteří se zasloužili o Dědictví.*

Bylo jen přirozeno, že hned po smrti Matěje Procházky vznikla ve výboru myšlenka *zbudovati zesnulému starostovi pomník*, jako se to stalo starostovi prvnímu. K uskutečnění myšlenky zvolen týž postup jako r. 1868: byl utvořen zvláštní „Odbor pro zbudování pomníku Matěji Procházkovi“, jenž měl vykonati přípravné práce, vydati provolání, sbíratí příspěvky atd. Rozdíl byl však v tom, že nebyli pojeti do něho veřejně činní zástupcové laiků, nýbrž jedině členové výboru DCM, takže to byl vlastně jen užší výbor.

Prvním činem odboru bylo, že na počátku r. 1890 otiskl v „Hlase“, v „Obzoru“ a později také v podílu toho roku (ve IV. díle Kosmákova „Kukátka“) toto

Provolání.

Když roku 1868 roznesla se po vlastech našich žalostná zpráva: „Sušila již není!“ sestoupil se ihned po slavném pohřbu proslaveného Mistra našeho odbor ze členů Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, jehož zakladatelem a prvním starostou byl Sušil, aby postaral se o provedení všeobecného přání: postaviti Sušilovi na hrob pomník důstojný velikého jména jeho. Dílo se zdařilo. Za krátkou dobu

sešlo se příspěvků tolik, že mohl býti zbudován pomník krásný a umělecký, jenž stal se od té doby cílem, k němuž zaputovati neobmeškal nikdo, jenž význam působení Sušilova vystihnouti dovedl a památku jeho v srdci choval.

Nedávno odešel nám za Sušilem nenadálou smrtí nerozlučný přítel jeho a společník práce na roli Cyrillo-Methodějské — Mons. kan. Dr. *Matěj Procházka*, přechav Sušila o více než dvacet let. Jako před tisíci roky na Moravě sv. Methoděj po bratru Cyrillovi — tak pracoval Procházka v duchu Sušilově neúmorně dále na lise Bohem mu svěšené, požívaje všeobecné úcty a lásky jak všeho kněžstva, tak i svých přátel a bývalých žáků vůbec, jakož i všeho národa.

Ký div, že když slavně jsme pochovali tělesné ostatky drahého zesnulého, jako druhdy po pohřbu Sušilově, ozvalo se přání všeobecné: „Postavmež i Procházkoví pomník, jakého se dostalo Sušilovi!“

Za tou příčinou sestoupili se členové výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, aby přání to skutkem učinili, a zvolili ze sebe užší odbor, jemuž přípravné práce ke zbudování pomníku vykonati uloženo.

Vydávaje svolání toto obrací se tudíž podepsaný „*Odbor pro zbudování pomníku Matěji Procházkoví*“ o laskavé příspěvky: ku všem členům Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, jemuž zvěčnělý hned od počátku neocenitelné služby prokazoval a jehož správu po jedenadvacet roků vedl;

ku všem ctitelům a žákům M. Procházkovým, kterým zajisté vděčná paměť na výtečného učitele v srdci nevyhasla, kterou tak slavně již r. 1881 v den jeho sedmedesátin osvědčili;

k důst. kněžstvu našemu vůbec, jemuž zvěčnělý byl ušlechtilým příkladem všelikých kněžských ctností, hlavně pak vzorem nezništné a neúmorné práce ve prospěch církve a národa; a konečně

ku všemu národu, jemuž Procházka jako druhdy Sušil celým srdcem byl oddán a pro jehož ušlechtnění a povznesení pracovati bylo mu až do poslední chvíle snahou jedinou.

Kdyby každý, kdo může, jen málem přispěl oslavit památku výtečného kněze, učitele a spisovatele Dra M. Procházky, zajisté brzy by se vypínal nade hrobem jeho pomník důstojný, kterým by nejenom poctěna a uznána byla památka a činnost zvěčnělého, ale

jenž by také ke cti sloužil těm, kdož dovedli význam Procházkův oceniti a laskavým příspěvkem to dokázali.

Příspěvky budtež posílány pokladníku Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, důst. pánu Ant. P. Adamcovi, spirit. v bisk. Alumnatě.

<i>Dr. Jak. Hodr,</i> jednatel.	<i>Vlad. Šťastný,</i> starosta.	<i>Ant. Adamec,</i> pokladník.
<i>Dr. Fr. Zeibert,</i> prelát.	<i>Jan Kř. Vojtěch,</i> kanovník.	<i>Dr. Jos. Chmeliček,</i> prof. theol.
<i>Robert Šuderla,</i> kanovník.	<i>Fr. Maršovský,</i> č. kanovník.	<i>Dr. Jos. Pospíšil,</i> prof. theol.
<i>Jak. Procházka,</i> spiritual.		<i>Theodor Wolf,</i> c. k. profesor.
<i>Alois Hrudíčka,</i> c. k. okr. školdozorce.		<i>Karel Bačák,</i> auditor, archivář kons.

Do konce října 1891, tedy za 21 měsíců, sešlo se na sbírkách 1.687.98 zl., k čemuž bývalý pokladník DCM kanovník Fr. Maršovský přidal zbytek sbírek na pomník Sušilův 516.61 zl. Obnos 2.204.59 zl. by ovšem nestačil na zbudování tak krásného a důstojného pomníku, jako byl Sušilův, proto se užší výbor na schůzi dne 6. listopadu 1891 jednomyslně usnesl na novém řešení této otázky, aby totiž *pomník obou zemřelých starostů Dědictví a nerozlučných přátel byl společný.*

„Za tím účelem uloží se obě mrtvoly v jednom hrobě nebo vedle sebe na novém hřbitově městském, a pomník Sušilův opraví a upraví se dle návrhu zdejšího sochaře p. J. Tomoly tím způsobem, že na místě poprsí Sušilova postaví se socha Krista Pána dle Thorwaldseny a pod ní zasadí se do kamene bronzový medailon s polovypuklými hlavami obou oslavenců.

Práce tato svěruje se p. Tomolovi a dává se mu plná moc, aby pomník Sušilův na starém hřbitově péčí výboru Dědictví zbudovaný rozebral a do své dílny dopravil, to však za touto podmínkou dvojí: a) Pojistí-li dříve výboru vhodné místo pro pomník pod střední terassou nového hřbitova městského a b) zaručí-li se, že obnovený a upravený pomník do konce července 1892 na místě postaven bude.

Poprsí Sušilovo odevzdá se zdejšímu biskupskému alumnátu k čestnému uschování.

Aby náklad veškeren hotových prostředků (2.204,59 zl.) nepřesahoval, budiž od p. Tomoly žádán rozpočet podrobný a závazný.“

Dle pozdější zprávy Vlad. Štastného¹⁾ byl to kanovník *Ferdinand Kment*, který první pronesl myšlenku, by „ti, kteřížto za živa nerozlučnými byli spojenci a přáteli ve práci životní, také v ostatcích svých spojení byli, a společný hrob jejich aby též společným pomníkem byl ozdoben.“

Pro tuto myšlenku mluvily i jiné, praktické důvody: Pomník Sušilův za 30 let již sešel a potřeboval nutně opravy. Nadto byl právě zrušen starý městský hřbitov a bylo třeba přenést pomník i ostatky Sušilovy na nový ústřední hřbitov. Proto navrhované řešení bylo jistě nejšťastnější a bylo přijato bez odporu i těmi, kteří věnovali peníze na samostatný pomník Procházekův.

Známý a ve svém oboru dobře osvědčený sochař brněnský J. Tomola, jemuž svěřeno provedení úkolu, nemohl pro různé překážky dostátí druhé podmínce stanovené původně výborem, třeba se dal hned do přípravných prací a podal výboru brzy nákres obnoveného pomníku; teprve počátkem října 1893 bylo ve schůzi výboru oznámeno, že dostavuje pomník.

Jednou z hlavních překážek bylo jednání o místě, na něž měl býti přenesen nový společný hrob a postaven pomník. Když byl pohřbíván Matěj Procházka, bylo sice zakoupeno k jeho hrobu i sousední místo,²⁾ ale pro rozložitý pomník Sušilův ukázalo se přece jen malým i nevhodným: celá soustava pomníku žádá, aby jeho pozadí tvořila zeď. Proto výbor, jak již zmíněno, hned na počátku této akce dal sochaři Tomolovi podmínku, aby zajistil vhodné místo pod střední terasou.

Brněnská obec nabízela několik jiných míst, poněvadž úprava střední terasy, nad níž se rozkládala nová část hřbitova, nebyla ještě hotova. Ale výbor se rozhodl raději čekat, aby tak získal pro pomník místo zajisté nejkrásnější, u široké cesty, jež umožňuje s obou stran volný přístup i pěkný pohled.

¹⁾ Hlas 1893, č. 248.

²⁾ Na tom místě byl pochován r. 1893 horlivý člen výboru Jakob Procházka. R. 1929, kdy měl býti hrob Procházekův zrušen, zakoupil jej pro sebe nynější starosta DCM kan. Jan Tenora.

Při této terase zakoupil tři hrobová čísla. Do čísla prostředního byly pak dne 25. října 1893 přeneseny ostatky obou prvních starostů Dědictví CM. Stalo se tak za časného rána zcela soukromě a potichu. Církevní obřady konal při tom starosta Vlad. Štátný za asistence Dra Jos. Pospíšila a Dra Jak. Hodra, kterým dal výbor plnou moc, aby obstarali exhumaci a inhumaci tělesných pozůstatků. Po obřadech byl hrob hned uzavřen deskou, aby mohl býti pomník dostavěn a celý hrob upraven. O celém aktu byl sepsán tento

Protokol

o přenesení mrtvol Františka Sušila a Matěje Procházky do nového hrobu společného na ústředním hřbitově v Brně.

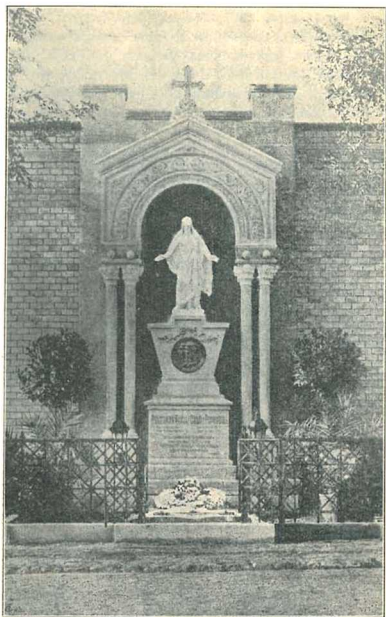
Dne 25. října 1893 o 6½ hodině ranní dostavili se na starém hřbitově městském v Brně:

1. MDr. J. Igl, městský fysik, jako zástupce úřadu zdravotního;
2. Vladimír Štátný, kons. rada a profesor náboženství na c. k. ž. gymn.;
3. Dr. Josef Pospíšil, assessor bisk. kons., regens a professor bohosloví;
4. Dr. Jak. Hodr, assessor bisk. kons. a professor bohosloví, jakožto zástupcové výboru Dědictví sv. Cyr. a M.;
5. Zikmund Horváth, professor na c. k. české reální škole v Brně, jakožto příbuzný Sušilův.

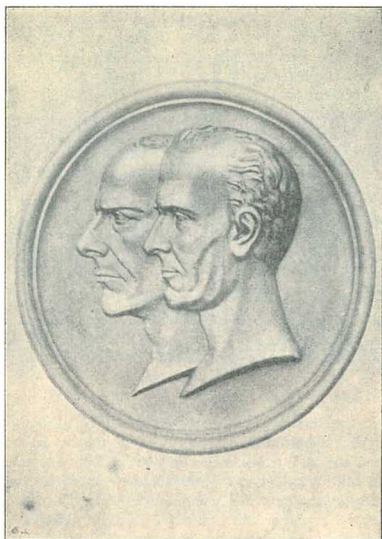
Na základě povolení městské rady brněnské ze dne 22. října 1893 č. 48.790 otevřen hrob č. 2962 na starém hřbitově městském, ve kterém pohřben byl vys. dp. kan. Dr. Fr. Sušil († 31. května 1868). Nalezena dvojitá rakev stlačená, dosti zachovalá; vložena do uzavřeného vozu a vezena na nový hřbitov ústřední.

Pomník na hrobě Sušilově v r. 1871 postavený byl již dříve rozebrán, od p. Jana Tomoly, majitele závodu kamenického v Brně, důkladně opraven a přeměněn na společný pomník dvou přátel nerozlučných, Frant. Sušila a Matěje Procházky. Postaven jest nyní na novém hřbitově ústředním pod vysokou zdí příční nade hrobem jich společným.

K tomuto hrobu č. 40 přivezena rakev a otevřena. Nalezlo se tělo v poloze docela přirozené, oděné posvátným rouchem kněž-

SPOLEČNÝ POMNÍK FR. SUŠILA A MAT. PROCHÁZKY
na Ústředním hřbitově v Brně.

MATĚJ PROCHÁZKA A FRANTIŠEK SUŠIL.
Bronzový medailon na pomníku.

ským; blíže rukou byl křížek dřevěný, úplně zčernalý, s kovovým obrazem Ukřižovaného. Drahé ostatky přeloženy do menší rakve kamenné, která pak deskou mramorovou se uzavřela a cementem zalila; napříč zapuštěny dva pruty mosazné a do cementu vtisknuty pečeti bisk. konsistoře Brněnské, Dědictví sv. Cyr. a Meth. a soukromá Dra. Jos. Pospíšila. Na to rakvička jménem Františka Sušila označená spuštěna do hrobu do hloubky asi 8 stěaviců.

Nyní vyzvednuta rakev vys. dp. kan. Dra. Matěje Procházky († 26. listopadu 1889) ze hrobu č. 15. skupiny XI. na novém hřbitově ústředním. Rakev byla docela zachovalá a jen málo stlačená. Přenesena ke hrobu společnému, aniž se otevířela a spuštěna do země tak, že leží v obyčejné hloubce 6 stop nad kamennou rakví Sušilovou.

Na hřbitově novém mimo výše uvedené osoby přítomen byl také p. Jan Tomola, dříve jmenovaný, správce hřbitova a pomocníci hrobařovi. Jen p. Z. Horváth zde již nebyl.

Pravdivost tohoto protokolu vlastní ruky podpisem dosvědčují:

Vladimír Šťastný,
prof. náboženství,

Dr. Josef Pospíšil,
regens alumnátu a prof. bohosloví,

Dr. Jakob Hodr,
prof. bohosloví.

Dovršením tohoto tichého aktu byla *zádušní slavnost*, kterou konal výbor Dědictví v pondělí 30. října 1893 v katedrálním chrámu Páně na Petrově. Měla tím zároveň býti uctěna památka 25leté ročníce úmrtí Sušilova, kterou uctívalo také jeho rodné městečko Nový Rousínov nedávno před tím (v neděli dne 8. října 1893) za veliké účasti lidu i zástupců Dědictví CM (VI. Šťastný, B. M. Kulda a Fr. Poimon).

Při zádušní slavnosti měl jednatel DCM prof. Dr. Rob. Neuschl slavnostní řeč, ve které vylíčil zásluhy obou zesnulých jako Boží pravdou nadšených učitelů i pravých křesťanských vlastenců a vybízel k následování jejich ctností. Nato biskup Dr. Frant. S. Bauer sloužil pontifikální requiem a vykonal absoluci, načež se bral velký průvod na hřbitov ke společnému novému hrobu. Tam vykonal církevní modlitby prelát a člen výboru Dr. Fr. Zeibert a bohoslovci

zapěli dojemnou skladbu, kterou složil Dr. Jos. Chmeliček před 25 lety k pohřbu Sušilova.

Celé této přísně církevní slavnosti zúčastnilo se v četném počtu kněžstvo i jiné obecnostvo; mezi přítomnými byla také čtyřlenná deputace z rodiště Sušilova.

Obnovený pomník se všeobecně zamlouval. Ze starého pomníku Sušilova byla ponechána jen zevnější část, totiž arkáda překrásně kdysi návržená slavným Hansenem; jen její zvětralé a porušené částky byly důkladně obnoveny. Vnitřek je zcela nový, ale provedený v duchu Hansenově. Podle přání výboru DCM byla postavena místo mramorového poprsí Sušilova socha božského Spasitele, zhotovená vzorně dle Thorwaldsenova originálu z kararského mramoru, na nové tumbě pak zasazen bronzový medailon, obsahující zdařilé podobizny hlav obou přátel. Pod tumbou vtešána do mramoru jejich jména, rok narození a úmrtí a konečně známé heslo Sušilovo. Zcela nový byl také horní mramorový kříž, jímž významně zakončen vrchol pomníku. Hrob byl uzavřen deskami z dřívějšího pomníku a ohrazen mříží. Celý pomník pak se opírá o zeď zbudovanou z pískovcových kvádrů, jež něco málo odestává ode zdi hřbitovní.

Na schůzi dne 6. dubna 1894 dal vysloviti výbor zvláštním přípisem díky Janu Tomolovi „za umělecké provedení pomníku Sušilova a Procházkova a za obzvláštní obětivost, se kterou na účtu celý tisíc zl. sleviti ráčil.“

Ani ne za pět let po této události bylo postiženo Dědictví, tak jako celá naše literatura, těžkou ranou: dne 15. března 1898 zemřel *Václav Kosmák*.

Většina výboru DCM zúčastnila se pohřbu kukátkářova v Prostoměřicích dne 18. března: kanovník Dr. Jos. Pospíšil sloužil slavné requiem, nade hrobem pak promluvil Vlad. Šťastný „jako nejstarší přítel a druh zvěčnělého a starosta Dědictví sv. Cyrila a Methoděje.“ Ve své řeči, otištěné pak v „Obzoru“ (1898, 94), zmínil se také o pomníku, který snad bude se kdysi zdvihati nad hrobem a na nějž místo všelikých krásných slov postačí napsati: „Tuto v Pánu odpočívá Václav Kosmák.“

Skutečně také hned po pohřbu vytvořil se v Brně zvláštní *Výbor pro zbudování náhrobního pomníku Václavu Kosmákovi*. Byli v něm zastoupeni členové výboru DCM: Vlad. Štátný, Dr. Karel Eichler, Dr. Jak. Hodr, Dr. Jos. Pospíšil, P. Tomáš Šilinger O. S. A., Th. Wolf, Dr. Pavel Vychodil. K nim pak přibrání dva přední zastupcové katolických spisovatelů-laiků: Fr. Bartoš a zem. archivář Vinc. Brandl.

Výbor otiskl v „Hlase“ a v „Obzoru“ provolání adresované „Přátelům a citelům ř Václava Kosmáka“. Poukazuje tu na nenahraditelnou ztrátu, jakou utrpěl celý národ, jemuž Kosmák zanechal dědictví ceny nesmírné, vzácný poklad svých spisů, sám však zemřel chud. Nezbylo po něm žádného jmění, neboť pracoval za doby nevalně příznivé českému spisovateli-knězi, bez nároků na jakoukoli přiměřenou odměnu nebo slávu literární, spokojen jsa láskou lidu svého, který také svému „kukátkaři“ nejlépe porozuměl a proto také nejupřímněji želí předčasné jeho smrti. — „Václav Kosmák postavil si sám nejtrvalejší pomník v srdci národa svého, monumentum aere perennius, — ale naši svatou a milou povinností bude i viditelným odznakem všeobecné vděčné lásky a úcty ozdobiti alespoň jeho skromný hrob v Prostoměřicích.“

Tento původní úmysl: zbudovati pomník nad hrobem v Prostoměřicích, byl brzy změněn v jiný: *přenéstí pozůstatky Kosmákovy do Brna* poblíž k hrobům jeho slavných učitelů, Fr. Sušila a M. Procházky, a tento nový hrob ozdobiti důstojným *pomníkem*. Myšlenku uskutečnil důvěrný přítel Kosmákův Dr. Karel Eichler, jenž byl duší pomníkového výboru, bez přímého zasahování Dědictví CM: do roka zakoupil na ústředním hřbitově brněnském v blízkosti společného hrobu Sušilova a Procházka dva místa a dal tam přenéstí (dne 27. dubna 1899) pozůstatky Kosmákovy. Tichý obřad církevní v Brně vykonal Vlad. Štátný za asistence Dra K. Eichlera a kapucína. Prozatímní deska, označená prostě jen jménem a datem narození i úmrtí, byla brzy nahrazena jednoduchým pomníkem-křížem. Tento stal se pak i společným pomníkem arch. V. Brandla, který si před smrtí (1901) zakoupil druhé místo vedle Kosmáka.¹⁾

¹⁾ Podrobné zprávy o převezení ostatků Kosmákových, o pomníku a jeho posvěcení napsal K. Eichler do „Hlasu“ 1899 (21. května) a 1900 (26. října a 2. listopadu).

Pěči o hrob Kosmákův svěřil Dr. K. Eichler před svou smrtí (1917) vydavatelce sebraných spisů Kosmákových, benediktinské knihtiskárně v Brně — asi v naději, že jí tato povinnost bude snadnější a také jí více přísluší než Dědictví CM, na něž právě těžce dolehly válečné poměry.¹⁾

Vedle péče o hroby a pomníky neopomíjel výbor uctívati zasloužilé pracovníky a zvláště zakladatele Dědictví CM také příležitostnými *oslavami jejich památných výročí*. Byl to zejména žijící dosud první jednatel a první redaktor kalendáře B. M. Kulda, jehož četných jubileí bylo vždy výborem vděčně vzpomínáno, posílány mu přípisy a dle možnosti vysílány do Prahy i deputace. Stalo se tak zvláště dne 6. srpna 1895, kdy slavil Kulda ve chrámu vyšehradském své kněžské druhotiny, doprovázen svým nejstarším moravským přítelem, členem výboru DCM Fr. Poimonom, také již osleplým.

Dědictví věnovalo jubilantovi také podíl tohoto roku, Weinbergrovy Obrazy z katolických misíi a zaslalo mu ze schůze dne 22. listopadu 1895 zvláštní čestný výtisk spolu s věnovacím přípisem a blahopřáním. B. M. Kulda hned druhého dne poděkoval tímto dopisem:

Slavnému Výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoda!

Vysoce důstojní a Slovatní Pánové!

Dne 22. listopadu t. r. duchem přítomen byl jsem schůzi slavného výboru, předběžně naším „Hlasem“ oznámené. Děje se tak vždycky, kdykoli shromáždění býti ráčíte. Vzpomínávám za tou příležitostí schůzi před 35 léty odbyvaných v příbytku v Pánu zesnulého hrab. Bedřicha Sylva-Tarouccy a později prvního starosty professora Frant. Sušila.

Netušil jsem dne nahoře psaného, že ve výboru Vysoce důstojném vzpomínáno i na mne, a sice za příčinou trojího jubilea, jehož se mi Hospodin dočkati dal. Ráčili Jste, Vysocedůstojní Pánové a Přízivci, blahosklonně přidati se k těm, jenž za příčinou tou byli mi projevíli buď písemně nebo ústně svou blahovůli obležujících

¹⁾ Závazek převzala také nynější Občanská tiskárna.

mne. Mimo to ráčili Jste mne poctíti čestným výtiskem knihy Dědictvím letos vydané „Obrazy z katolických misií“, z pera mého ctného krajana a příbuzence, důst. pána Maxmiliana Weinberga, čímž radost má zdvojnásobena jest.

Račte, Vysocedůstojní Pánové a Přiznivci, laskavě přijati moje díky, prýšticí se z hlubiny útrob mých. Vděčnost má až do konce vzrůstala při naslouchání předčítaným vzácným jmenům, pod dopisem vlastnoručně položeným. Co tu blahých vzpomínek na minulost, co tu nehynoucích zásluh oživilo v duši mé slyšící jména ta. Za všechno to volám: „Pán Bůh zaplať“, dlouho živ a osvěcuj veškeren Slovatný Výbor, na stálou oslavu Církve Páně a na ustavičné množení pravého blaha v národě našem.

Další nepřetržité přízni Slavného Výboru a jednotlivým pánům členům jeho uctivě se poroučí

vděčně oddaný ctitel

Beneš Method Kulda,
kněz jubilár, člen výboru.

Na Král. Vyšehradě, 23. listopadu 1895.

Dne 17. března 1900 vzpomínal výbor dopisem a Vlad. Šťastný básní osmdesátých narozenin „slavného vlastence a Nestora českých spisovatelů z Moravy“, jenž však již po 3 letech — 6. května 1903 — odešel za svými druhy z bývalé „družiny Sušilovy“. Starosta Vlad. Šťastný ve svém posledním básnickém pozdravu tklivě mluví o žaláři slepoty, v němž byla po léta vězněna čilá duše Kuldova: osvěcovala ji však blahá vzpomínka

na rodnou zem i na otcovský dům,
i na bratrskou četu Sušilovu,
s níž vzdělával jsi roli Methodovu.
Ó, jaká slast tu proudila Tvou hrudí,
když vzpomínal jsi na svou Moravu,
jak snahou Vaší k životu se budí
a mocně stírá cizot záplavu . . .

Po roce již přiblížilo se pro DCM zvláště památné výročí *stých narozenin prvního starosty Fr. Sušila* (14. června 1904). Na důstojnou jeho oslavu pomýšlel zvláště Vlad. Šťastný, který již dne 4. února 1904 předsedal poradě ctitelů Sušilových, svolané poslancem Ant. C. Stojanem do N. Rousínova. Bylo tam usneseno, že se postaví před novou školou v Rousínově důstojný pomník s poprsím Sušilovým a se znaky jeho činnosti, zřídí se na radnici museum literárních děl a památek Sušilových i jeho knihovna, budou se udělovati ve školách zvláštní odměny Sušilovy atd. Bylo zároveň vysloveno přání, aby se oslava narozenin S. soustředila hlavně v této slavnosti rousínovské, vedle níž by se ovšem mohli konati i jiné památné schůze a akademie po celé Moravě.

V duchu tohoto usnesení rozhovořil se Vlad. Šťastný také v nejbližší schůzi výboru (18. března 1904) o způsobu, jakým by mělo Dědictví CM oslavit památné výročí.

Zásadně bylo přijato, že se tohoto roku *rozdá co nejvíce knih Dědictvím vydaných*. Všem nově přihlášeným členům přidá se k podílu 6 jiných knih. V novinách se prohlásí, že Dědictví jest ochotno spolkům a knihovnám, které o to požádají, dáti darem po výtisku ze všech knih, jichž jest více na skladě. V Brně uspořádá Dědictví *slavnostní schůzi*, při níž rozdá účastníkům 1000 knih. Slavnosti hlavní v *Rousínově při odhalení pomníku* zúčastní se v první řadě Dědictví. Konečně starosta se uvolil, že sepiše *dějiny Dědictví a životopis Sušilův*.

Dějin Dědictví, jak již zmíněno, Vlad. Šťastný nenapsal. Místo životopisu Sušilova připravil pro podíl na r. 1904 soubor přednášek „Památce Sušilově“. Třetí z nich přináší právě řeč slavnostního řečníka Dra Rob. Neuschla při jubilejní slavnosti, kterou uspořádalo Dědictví spolu s ostatními katolickými spolky brněnskými dne 19. června 1904 ve dvoraně Besedního domu. Účast byla tak veliká, že místo zamýšleného 1000 bylo při ní rozdáno hodně přes 1200 knih.

Kromě toho na uctění památky Sušilovy bylo uděleno stálé členství několika ženským klášterům (sestrám sv. Františka v Drnovicích u Vyškova, školským sestrám ve St. Boleslavi, sestrám sv. Hedviky v Lukách u Jihlavy) a spisovateli F. J. Konečnému, jehož spis vyšel právě jako podíl za jubilejní rok.

Ale již dávno před touto slavností rozdělával výbor velmi štědře knihy Dědictvím vydané i stálé členství: možno právem říci, že toto *podporování knihoven*, které tak vzrostlo za doby M. Procházky, dostoupilo v období Vlad. Štastného vrcholu. Starosta a pokladník plně využívali pravomoci dané jim již dříve výborem a znovu potvrzené na první schůzi v novém období (10. prosince 1889): „Vůbec dává se plná moc starostovi, aby prosby o knihy sám vyřizoval a jenom ve schůzi výboru oznamoval.“

A takových proseb o knihy přicházelo stále hojně od různých čtenářských, hasičských, náboženských a jiných spolků, od škol, ústavů, nemocnic i veřejných knihoven. Skoro v každém zápise o schůzích výboru bývá pak poznamenáno: „Oznamují se dary knih od p. starosty vyřízené“ — 12, 16, 18, 25, 38, ano až 75 žadatelům. Uvážíme-li, že každému žadateli bylo dáváno nejméně 30—40 knih, ale některým podle poměrů více (50—90 knih), dovedeme si představit, jak veliké množství dobrých spisů bylo za těch 20 let úplně zdarma rozděleno mezi náš lid.

Nebyly dávány snad jen staré „životy svatých“, jež byly tehdy již po většině rozebrány, ale i všeobecně vzdělávací, dějepisné, apologetické a hospodářské spisy novější i časové brožury. Tak bylo na př. „Jubilejní jednotě lidumilů na Moravě“ věnováno na její žádost 500 výtisků „Katechismu střídmosti“.

Vedle knižních darů bylo také hojně udíleno zdarma věčné členství ústavům, klášterům a nemocnicím. V protokolní knize je jich zapsáno celkem 24, mezi nimi na př.: spolku kat. tovaryšů v Brně, Kat. politické jednotě v Brně, nemocnici Milosrdných bratří v Praze, Družstvu Arnošta z Pardubic v Praze, kolejím Redemptoristů v Praze, Č. Budějovicích, Obořišti a Brně, jesuitům v Hradci Králové, Milosrdným bratřím ve Vizovicích, sestrám v Překlášteří, ve Vyškově, v Třeboni, v Pardubicích atd.

Z cizích spolků navázal r. 1906 *literární styky* s Dědictvím CM charvatský spolek „Kniževno Družstvo sv. Jeronyma“ v Záhřebě. Oba bratrské spolky vyměňovaly si své roční podíly. Výbor DCM věnoval charvatské knihy vždy alumnátské knihovně.

V.

Období Dra Jos. Pospíšila
(1910—1925)

a

Jana Tenory
(od r. 1925)

VÝBOR DĚDICTVÍ.

Starosta Dr. Jos. Pospíšil, povaha a literární činnost. — Nejtěžší doba v dějinách Dědictví. Znehodnocení peněz i kulturních hodnot. Velké finanční potíže. Resignace starosty. — Nový starosta č. kanovník Jan Tenora. Literární činnost. Upevnění a zajištění Dědictví. — Ostatní funkcionáři výboru. — Ztráty úmrtím. Noví členové. — Schůze výboru.

Na první schůzi výboru, konané až skoro za dva měsíce po smrti Vlad. Štastného (dne 7. října 1910), věnoval kanovník Fabian Roháček vroucí vzpomínku zesnulému „velezasloužilému starostovi, který po mnoho let DCM velmi obezřele a obětavě vedl“, a zároveň navrhl, aby za starostu byl zvolen prelát Msgr. Dr. *Josef Pospíšil*. Návrh byl jednomyslně přijat a volba vykonána, jak bylo až dosud v DCM pravidlem, per acclamationem. Dr. Josef Pospíšil přijal ji s díky a slíbil, že dle svých sil učiní vše pro další zdar a zvelebení Dědictví.

Tak se stal čtvrtým starostou opět žák Matěje Procházky z gymnasia a Frant. Sušila z bohosloví, jen o 4 roky mladší (nar. 6. května 1845 ve Velkém Meziříčí) svého předchůdce a krajana, v jehož „Obzoru“ uložil jako profesor (od r. 1874) a později i ředitel bohosloveckého ústavu v Brně (1885—1894) řadu důkladných studií ze svého oblíbeného oboru, z filosofie novoscholastické. Po jemném, tichém básníku, jehož celé období bylo zvláštní přízní Prozřetelnosti ozářeno mírným sluncem šťastné pohody, ujal se řízení Dědictví učenec-filosof, svou povahou zrovna rozený profesor i přísný, v zanícení až vášnivý bojovník za čistotu a neporušenost církevní nauky i kázně. Viditelným ovocem jeho nadšené píše byly vedle časopiseckých statí dva objemné svazky „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Aquinského“ (1883 a 1897). V době, kdy byl již starostou Dědictví, doplnil je dalšími spisy: rozsáhlou čtyřsvaz-

kovou dogmatikou (O Bohu vtěleném, O Bohu jednom podle přirozenosti, O Bohu Stvořiteli, O Bohu trojjediném podle osobnosti, 1922—1924) a krátce před smrtí vydaným dílem o Církvi (Co jest Církev, 1926).¹⁾

Ve výboru Dědictví zaujímal Dr. J. Pospíšil čelné místo již v obou předcházejících obdobích (od r. 1876): nebylo skoro jediné schůze, které by se byl nezúčastnil. Od počátku r. 1908, kdy Vlad. Šťastný již vážně churavěl, zastupoval jej v řízení Dědictví, proto jeho volba za starostu byla něčím zcela přirozeným. Netušil ovšem tehdy, když přijímal svůj úřad a přednášel svůj slib, že mu bude prožiti *nejtěžší doby v dějinách Dědictví*, jež zachmuří velkými starostmi zvláště poslední léta jeho činného a plodného života.

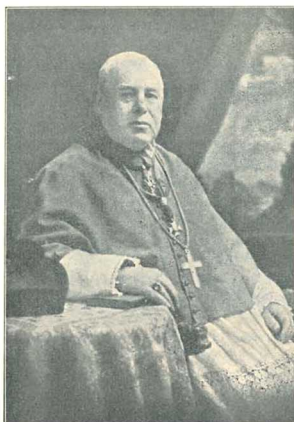
Byla to především *válka* a změněné *poválečné poměry*, jež působily neblaze na všechnu vydavatelskou činnost a tím více na činnost spolku tak vyhraněné katolického a starou tradici obestřeného, jako bylo Dědictví CM. *Po znehodnocení peněz*, uložených na štěstí v pevných papírech a jen zcela nepatrnou částkou (2000 K) ve válečných půjčkách, následovalo tím horší *znehodnocení kulturních hodnot* literárních i náboženských. Klesl-li u nových generací zájem o četbu a knihy vůbec, zanikaly-li staré časopisy a knihovny, na jejichž místo se rozlila záplava efemerní, lehké, dobrodružné nebo i frivolní a zjevně pornografické četby, není divu, že tím více upadl zájem o četbu vážnou, jednostrannou, dle nových názorů nezáživnou.

Starší členové vymírali, nových přibývalo jen poskrovnu, mnozí již „převychovaní“ zapomínali vůbec na své členství a nehlásili se o podíly, zvláště když bylo nutno za jejich expedici platiti zvýšený poplatek. Tak se hromadily ve skladišti desetitisíce svazků, jež nabízeny k prodeji za směšně nízkou cenu a tak v očích veřejnosti ještě více znehodnocovány. K tomu vydávání nových podílů vyžadovalo velkých finančních nákladů, zcela nepoměrných nepatrnému členskému vkladu, takže některá léta nebylo vůbec možno vydati nějakou knihu.

Nejbolestnější však dotkly se starosty vnitřní finanční potíže a nehody, jež vznikly nešťastnou chorobou pokladníkovou a ohrožovaly samu existenci Dědictví. Zažehnal je svým ušlechtilým ide-

¹⁾ Celou činnost Dra J. Pospíšila podrobně a zajímavě vylíčil Dr. P. Vychodil ve stati připojené k podílu na r. 1928.

alismem a svou obětavostí: věnoval Dědictví všechny své těžce nastřádané úspory a vzdal se (dne 28. dubna 1925) svého úřadu jen u vědomí, že jest třeba mladší a pevnější ruky, jež by vyvedla spolek z tak velikých nesnází.

Dr. JOSEF POSPÍŠIL,
čtvrtý starosta DCM.

Tento úkol připadl č. kanovníku *Janu Tenorovi*, jenž byl na těžce schůzi zvolen *výkonným starostou*, kdežto Dr. J. Pospíšil na jednomyslnou žádost výboru zůstal až do smrti (dne 18. prosince 1926) *čestným starostou*.

Jan Tenora, dříve farář ve Chvalkovicích u Vyškova, přišel nedávno před tím do Brna „na odpočinek“, ale nikoliv na odpočinek od své oblíbené práce vědecko-historické. Nebyl sice již přímým

žákem Sušilovým, jako oba jeho předchůdcové, ale přece jeho život i činnost souvisí ještě úzce s celým duchem sušilovské generace i vlastní „družiny Sušilovy“.

Narozen v památném jubilejním roce cyrilomethodějském (dne 7. února 1863 v Kunštátě) byl na I. českém gymnasiu brněnském žákem Vlad. Štastného, v bohosloví poslouchal přednášky Dra J. Pospíšila a také v duchovní správě prvně působil jako kaplan u básníka Jana Soukopa v Doubravici. Ke studiu obral si již od bohosloveckých let obor, který začali u nás horlivě pěstovati sušilovci Mat. Procházka a Dr. Jan E. Bílý: moravské dějiny, hlavně pokud souvisely s dějinami církevními, a místopis moravský. J. Tenora pracoval tu však soustavněji, vytrvaleji a také hlouběji než oba jmenovaní předchůdcové, jak to uznal také v citovaném tu dříve posudku jeho knihy Dr. Frant. Kameníček: všechen volný čas věnoval bedlivému studiu našich i některých cizích archivů a vynesl tak z prachu zapomenutí množství důležitých pramenův a poznatků, jimiž pak v dlouhé řadě časopiseckých článkův i samostatných spisův osvětlil postavy mnohých vynikajících osobností nebo různé události moravských dějin. Před jmenovaným již spísem o životě P. Martina Středy vydal samostatně Dějiny městečka Kunštátu (1885), Války husitské a zhouba vlasti našich (1894), po něm pak místopisy okresu kunštátského (1903) a bystřického (1907) i paměti tohoto města (1909), zvláště však skupinu monografií o kardinálu Dietrichštejnovi (1903—1917) a o moravských klášterech, obsáhlý úvodní spis k životopisu bl. Jana Sarkandra (1920) o náboženských a politických poměrech na počátku 17. století, krásnou monografii Kathedrální kostel sv. Petra a Pavla v Brně (1930) a j.

Tato záslužná literární činnost, ale zároveň také klidná, rozvázná povaha vědeckého pracovníka pohnula jistě výbor, že si jej zvolil k řízení Dědictví právě v nejkritičtější době celých jeho dějin. A nový starosta nezklamal očekávání: svou obezřelostí a energií za účinné pomoci jednotlivých členů výboru zachránil Dědictví od hrozící pohromy, upevnil je zase vniterně i hospodářsky a usiluje, aby je přivedl k novému rozkvětu.

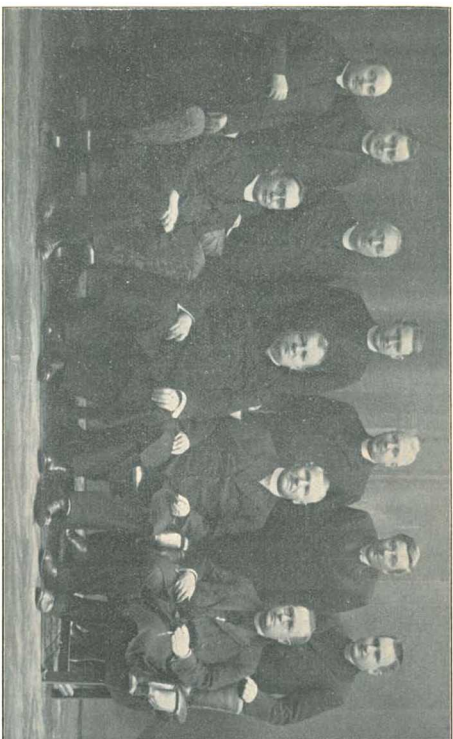
Také ve *výboru* samém došlo v tomto období ke značným změnám.

Úřad *jednatele* zastával po 5 let ještě prof. Dr. *Robert Neuschl*. V posledním roce za jeho nemoci zastupoval jej prof. Dr. *Tomáš Hudec*, jenž pak pracoval jako jednatel až do svého odchodu na bohosloveckou fakultu do Olomouce (1919). Členem výboru zůstal ovšem i dále. Nástupcem jeho se stal prof. *Antonín Bartoš*, jenž koná svůj úřad velmi svědomitě až dosud. Vedle svého úřadu věnoval se v nejhorší době i finanční záchraně Dědictví, jak bude vyličen v další kapitole.

Více změn bylo ve funkci *pokladníka*, zvláště nesnadné a zodpovědné v těžkých hospodářských poměrech válečných i poválečných. První dva roky zastával ji ještě pokladník předcházejícího období kanovník *Antonín Adamec*. Když pak na podzim r. 1912 těžce onemocněl, zvolen na jeho místo regens alumnátu Dr. *Alois Dvořák*. Zastával svůj úřad do července r. 1921, kdy odešel jako farář do Vel. Meziříčí. Na krátkou dobu převzal pokladnictví kons. rada *Ignát Zháněl*, po něm pak (od března 1922) prof. bohosloví Dr. *Jos. Samsour*. Od 1. ledna 1925 vede je velmi obezřele a obětavě spirituál kněžského semináře *Alois Kopal*.

Revisi účtů vykonával ještě plných 10 let prelát Msgr. Dr. *Jakub Hodr*. Když se r. 1920 pro chorobu vzdal, převzal jeho funkci a dosud ji svědomitě zastává *Emil Procházka*, profesor náboženství na ústavech Vesny v Brně.

Úmrtím odešla opět řada členů výboru. R. 1911: *Tomáš Hájek*, farář v Záhleňicích; *Ign. Wurm* v Olomouci. R. 1913: *Ant. Adamec*, sídelní kanovník v Brně, dlouholetý pokladník; *Tomáš Šilinger O. S. A.*, redaktor „Hlasu“, zemský a říšský poslanec v Brně. R. 1915: Dr. *Rob. Neuschl*, č. kanovník, prof. bohosloví v Brně, dlouholetý jednatel. R. 1917: Dr. *Karel Eichler*, katecheta v Brně. R. 1918: *Frant. Janovský*, prof. náb. na ústavu pro vzdělání učitelů v Brně; Dr. *Frant. Hošek*, emer. prof. bohosloví v Meranu. R. 1920: Msgr. *Fab. Roháček*, sídelní kanovník v Brně. R. 1923: Dr. *Bernard Šustek O. S. A.* v Brně. R. 1924: Dr. *Jan Sedlák*, prof. bohosl. v Brně; Dr. *Al. Dvořák*, farář ve Vel. Meziříčí. R. 1925: *Ferdinand Harna*, farář n. o. ve Chvalkovcích. R. 1926: Msgr. *Jos. Svoboda*, č. kanovník v Brně; Msgr. Dr. *Jos. Pospíšil*, první prelát a děkan kapituly v Brně. R. 1927: Msgr. Dr. *Jakub Hodr*, inful. prelát v Brně. R. 1928: Msgr. Dr. *Fr. Bulla*, prof. boh. v Brně; *Maxm. Weinberger*, far. n. o. v Brně. R. 1930: Msgr. Dr. *Jos. Samsour*, prof.

NYNĚJŠÍ UŽŠÍ VÝBOR DĚDICTVÍ CM.

První řada: EM. MASÁK, JAN TENORA, Mgr. Dr. JOS. DVOŘÁK, Mgr. ANT. BARTOŠ.

Za nimi: AL. KOPAL, L. ŠPOLC, F. VŠETEČKA, Dr. K. SKOUPÝ, E. PROCHÁZKA, Dr. JOS. HEGER, Dr. JOS. JANČÍK.

bohosloví v Brně; Ign. Zháněl, farář n. o. v Brně. R. 1931: Frant. Korec, bisk. rada a farář n. o. v Čučicích; Alois Hlavinka, kons. rada a farář n. o. v Kroměříži.

Na jejich místa byli postupně povoláni:

R. 1911: Emil Procházka, prof. náb. v Brně; Dr. Tomáš Hudec, prof. bohosloví v Brně.

R. 1912: Jan Tenora, farář ve Chvalkovcích; Antonín Bartoš, prof. náb. v Brně.

R. 1919: Dr. Bern. Šústek O. S. A. v Brně; Dr. Meth. Marvan, prof. bohosloví v Brně.

R. 1921: Jan Švestka, prof. náb. v Brně; Dr. Karel Skoupý, prof. bohosloví v Brně; P. Anselm Matoušek, O. S. A., prokurátor kláštera Aug. v Brně; P. Ladislav Schmidt, S. J., spirituál kněžského semináře v Brně; Ignát Zháněl, farář n. o. v Brně.

R. 1922: Emanuel Masák, katecheta v Brně-Židenicích; Adolf Vašek, katecheta v Brně-Židenicích.

R. 1923: Tomáš Ballon, farář v Písku, Amerika.

R. 1924: Alois Kopal, spirituál v Brně.

R. 1930: Ladislav Zamykal, chefredaktor „Našince“ v Olomouci; Dr. Jos. Heger, prof. bohosloví v Brně; Dr. Jos. Jančík, vikář na dómě v Brně; Dr. Boh. Petrželka, prof. bohosloví v Brně; Lad. Špolc, kaplan v Brně; Frant. Všetečka, spirituál v Brně; Jan Vyhlídal, farář n. o. ve Vyškově.

R. 1931: Alois Koudelka (O. S. Vetti), farář v Praci.

Schůze výboru byly konány jako dříve průměrně dvakrát do roka. Válečné poměry omezily činnost tak, že v letech 1916 a 1918 byla schůze jen jedna, r. 1917 pak se výbor vůbec nesešel. Zato r. 1925 konáno 7 schůzí, r. 1926 4, v dalších letech pak po třech schůzích. Vyžádaly si toho právě velké hospodářské potíže.

HOSPODÁŘSKÝ STAV DĚDICTVÍ.

Nutnost sanace hned v prvních letech. — Velké schodky po válce. Sanační akce v letech 1921 a 1922. Změna stanov. Pomoc Rev. T. Ballona z Ameriky. — Nové nebezpečí finančních ztrát. Boj o zachránění majetku DCM. — Dary a odkazy. — Rozšíření Dědictví. Celkový přehled finančního stavu. — Samostatné nadace při DCM.

Těžké starosti hospodářské dolehly na správu Dědictví hned od počátku nového období a vyčerpávaly pak již stále její síly.

Rok 1910 skončil se značným schodkem, neboť vydání objemného podílu stálo skoro 16.000 K a nadto bylo třeba platiti poplatkový ekvivalent s příspěvkem školním. K úhradě schodku bylo nutno prodati cenné papíry v nomin. ceně 8000 K.

Tento úbytek kmenového jmění byl aspoň částečně *sanován* jednomyslným rozhodnutím výboru (20. července 1911), že se k základnímu jmění Dědictví přivtěluje t. zv. *fond Sušilův*, jenž vznikl r. 1868 sbírkou ctitelů Sušilových a měl býti určen ku pěstování vědy; vzrostl zatím na 4061.78 K.

Jiné sanační akce bylo třeba r. 1913 k uhrazení schodku, vzniklého nezaviněně za choroby pokladníka Msgra Ant. Adamce (asi 4000 K). Po delším jednání provedena sanace jednak splátkami ředitele Jana Adamce, jednak prodejem knihovny zesnulého biskupského alumnátu. Tak Dědictví neutrpělo ztrát a v příznivém roce 1914 zesílelo finančně tak, že mohlo opět rozinnožiti své kmenové jmění na výši z r. 1909.

Finanční rovnováha netrvala však dlouho. Již na konci r. 1916, kdy byl vydán ještě pravidelný podíl, objevil se schodek 1140.62 korun. Byl poněkud uhrazen, když za rok 1917 a 1918 byla vydána jen jedna kniha. Zatím však ceny papíru, tisku atd. tak

stoupily, že podíl na rok 1919 vyžádal si nákladu přes 30.000 Kč, na rok 1920 přes 47.000 Kč.

Na takový veliký náklad ovšem daleko nestačily úroky rent, ostatně dlouho zadržované, a zmenšené vklady i příjmy za prodané knihy, třeba na schůzi dne 3. prosince 1919 bylo schváleno, aby ke zvýšení příjmů všichni členové připláceli na nový podíl po 1 Kč a aby počet výtisků byl snížen na 6000. Schodek rostl tak, že na konci r. 1920 činil 7399.45 Kč, na konci r. 1921 pak již docela 41.085.48 Kč. Kromě toho mělo Dědictví platit ještě novou dávku z majetku (1574 Kč) a ekvivalent (1676 Kč).

Ža takové hrozivé situace nebylo ovšem možno ani pomýšlet na to, aby byl vydán nový podíl. Naopak bylo nutno vynaložiti vše na důkladnou *sanaci* financí, neměl-li býti na léta otřesen sám základ Dědictví.

Jednání o sanaci byl věnován celý rok 1921 i 1922. Akce byla ztížena ještě tím, že uprostřed roku 1921 odešel na své nové působišťe (do Vel. Meziříčí) pokladník Dr. Alois Dvořák a bylo třeba dohodovati se také s ním o některých neúplných záznamech v účtech. Místo něho plán sanace navrhl a také uskutečnil jednatel prof. *Antonín Bartoš*, jemuž náleží nesporně největší zásluha o celé záchranné dílo.

Příčiněním prof. A. Bartoše a Dra P. Vychodila správa Občanské tiskárny v Brně slevila s účtu za tisk podílů 6.900 Kč a převzala 3400 knih za 10.000 Kč. Rovněž Palestinský spolek byl ochoten převzít od Dědictví 2000 výtisků knih „Do Sv. země“ a „V zemi Kristově“ a zaplatiti za ně 8000 Kč.¹⁾ Dále provedeno vyúčtování s knihkupci a vymáhány starší dluhy za odebrané knihy u nich i u jednotlivců.

Konečně byla schválena také *změna stanov*, již byl členský vklad zvýšen na 40 Kč, u rodů, řeholí, knihoven atd. na 80 Kč. Zvýšeny také poplatky za diplom a darované knihy. Takto změněné stanovy byly schváleny brněnskou konsistoií dne 4. ledna 1923, zemskou správou politickou na Moravě pak dne 19. února 1923.

Těmito akcemi bylo získáno tolik, že na schůzi dne 9. října 1922 mohlo býti prohlášeno, že většina dluhů je zaplácena a *sanace provedena*. Díky za ni výbor opětovně vyslovil jednateři prof.

¹⁾ R. 1926 spolek vrátil polovici těchto výtisků. Za 1000 knih zaplatil pak 3000 Kč.

Ant. Bartošovi a ustanovil, aby byly také výslovně protokolovány.

K plnému úspěchu sanační akce přispěla pak jistě zvláštním řízením Božím neočekávaná pomoc z *Ameriky*.

Prof. Bartoš ve svém plánu také navrhl, aby se Dědictví pokusilo o rozprodej knih v Americe. Člen výboru Dr. Karel Skoupý jednal o této věci s naším krajanem dp. Lad. Necidem, ale na jeho radu s pokusu sešlo: pro nezaměstnanost a nedostatek peněz v Americe není prý naděje na úspěch.

Ale skoro v téže době přišla náhle nabídka od jiného našeho krajana, dp. *Tomáše Ballona*, faráře v Písku v Americe. Žádal, aby Dědictví vydalo druhé vydání jeho spisu „*Krásné poselství a dozvuk jeho*“, a slíbil, že na to daruje 500 dolarů a za druhých 500 dolarů knih rozprodá.

Nabídka, kterou zprostředkoval opět prof. Ant. Bartoš, byla ovšem ochotně a radostně přijata. Při tehdejší vysokém kursu dolaru znamenala značnou úhradu nákladu na tisk podílů pro dva roky, zvláště když obětavý autor později ještě zvýšil svůj dar o 600 dolarů. Výbor dal mu najevo svou vděčnost tím, že jej jmenoval svým čestným členem.

Situace zlepšila se tak, že rok 1923 skončil se jen nepatrným schodkem (5.38 Kč) a na schůzi dne 13. února 1924 mohlo být prohlášeno: „Je naděje, že Dědictví bude zase aktivní.“ V důsledku toho, aby se členům usnadnil odběr knih, bylo usneseno snížití příplatek za vydání podílů na 50 haléřů.

A přece již do roka byla tato rovnováha ohrožena novou pohromou: nesvědomití lidé z jistého peněžního ústavu zneužili latentní dosud, ale brzy nato zjevně již propuklé duševní choroby pokladnickovy a pohnuli jej k tomu, že použil jmění spolku, a to i úpisů na vinkulované renty, k soukromým finančním manipulacím.

Boj o zachránění majetku Dědictví, o bezpodmínečné vydání papírů bankou i o náhradu vybrané hotovosti byl velmi zdoluhavý a trval více než 4 roky: teprve na schůzi dne 29. listopadu 1929 mohl nový starosta kanovník Jan Tenora, jemuž v této věci připadla nejtěžší úloha i největší zásluha, s uspokojením oznámiti, že s bankou jest konečně vše urovnáno a Dědictví vydáno všechno, co tam bylo zadržováno.

O úhradu ostatních ztrát postaral se, jak již zmíněno, sám starosta Dr. Jos. Pospíšil: jakmile byla věc zjištěna, věnoval hned Dědictví všechny své úspory (18.000 Kč), jež měl připraveny na pohřeb a dobročinné odkazy. Výbor vzal s pohnutím na vědomí toto jeho „svobodné a pevné rozhodnutí“ a přejal peníze zatím do úschovy; zavázal se při tom, že případné splátky na dluh, učiněné pokladníkem za živobytí starostova, tomuto vrátí; splátky pak, jež budou učiněny po jeho smrti, podrží pro Dědictví jako dar.

Při soudním jednání byly uznány nároky Dědictví, takže spolek neztratil ani haléře. Poněvadž pak Dr. J. Pospíšil brzy zemřel, zůstala skoro celá jím věnovaná úhrada (16.639 Kč) Dědictví jako veliký dar šlechetského starosty.

Z jiných *darův a odkazů*, jichž se dostalo v tomto období Dědictví, dlužno uvést aspoň tyto větší:

R. 1913: Jos. Svátek, farář v Bohdalicích, 100 K; Tom. Coufal, farář v Záběří, věnoval státní dluhopisy v nomin. ceně 500 K s tím závazkem, že každoročně nový tamější farník bude přijat dle návrhu p. faráře bezplatně za úda 3. třídy. — R. 1915: Jos. Kovář, farář v Tuřanech, odkázal 300 K. — R. 1922: kanovník Tesař v Olomouci odkázal 100 Kč. Kolej jesuitů v Praze darovala honorář za práci P. Ant. Rejzka 720 K. — R. 1926: Dr. K. Skoupý odevzdal z daru biskupského Ordinariatu brněnského 1000 Kč. — R. 1927: Ignát Zavřel, děkan v Přerově, odkázal 50 Kč. — R. 1928: Spisovatel Jan Vyhlídal, farář n. o. ve Vyškově, daroval 20.000 Kč s podmínkou, aby z úroků vyplácelo Dědictví jeho ošetrovatelce až do její smrti 600 Kč ročně. — R. 1930: Frant. Hroneš, děkan v Bohuslavicích v Čechách, věnoval 1000 Kč.

Z těchto značných darů jest viděti, že Dědictví nalezlo ve svých nejtěžších dobách mnoho pochopení v řadách obětavého kněžstva, jež nezůstalo v této věci nijak pozadu za svými předchůdci z minulých desítekletí. Změněné všeobecné poměry časové ovšem způsobily, že nebylo možno ani zdaleka dosáhnouti horlivých dřívějších pracovníků pro *rozšíření Dědictví*: nových údů přibývalo v tomto období mnohem méně, ačkoliv příklady z některých míst

ukazují, že při dobré vůli a nadšené snaze dalo by se i po této stránce ještě mnoho mezi naším lidem vykonati i získati!

Potřebu toho zdůrazňoval hned na počátku období Dr. Jan Sedlák, zvláště na schůzi dne 7. dubna 1911, kdy byl výborem také přijat jeho návrh: Ať Dědictví CM požádá oba ordinariáty, aby doporučily Dědictví v Aktech kurie, a ať vyzve vdpp. děkany nebo jiné kněze, aby převzali úlohu důvěrníků, kteří by se snažili získati nové členy pro Dědictví.

Stalo se, ale akce zůstala zcela bez výsledku, ba spíše naopak: právě v následujících letech (1912—1916) nápadně poklesl počet nově přistupujících členů a zejména kněží, jak je patrné z přehledu jednotlivých roků:

Roku 1911	přistoupilo	údů	76,	z toho	rodů	2,	kněží	23
„ 1912	„	„	22,	„	„	3,	„	—
„ 1913	„	„	36,	„	„	7,	„	3
„ 1914	„	„	30,	„	„	6,	„	8
„ 1915	„	„	28,	„	„	6,	„	4
„ 1916	„	„	45,	„	„	6,	„	18
„ 1917	„	„	79,	„	„	18,	„	17
„ 1918	„	„	143,	„	„	24,	„	7
„ 1919	„	„	70,	„	„	19,	„	10
„ 1920	„	„	58,	„	„	9,	„	11
„ 1921	„	„	43,	„	„	5,	„	4
„ 1922	„	„	17,	„	„	5,	„	2
„ 1923	„	„	13,	„	„	1,	„	9
„ 1924	„	„	9,	„	„	2,	„	1
„ 1925	„	„	46,	„	„	3,	„	5
„ 1926	„	„	20,	„	„	1,	„	6
„ 1927	„	„	24,	„	„	3,	„	7
„ 1928	„	„	21,	„	„	7,	„	5
„ 1929	„	„	62,	„	„	11,	„	29
„ 1930	„	„	71,	„	„	13,	„	20

Celkem tedy přistoupilo za posledních 20 let 913 nových údů, (o 1325 méně než v období předcházejícím), z toho 151 rodů a 189 kněží.

O hospodářském stavu Dědictví šířily se ve veřejnosti různé nesprávné domněnky. Třebas v podílech otiskován skoro pravi-

delně výkaz jmění, příjmů i vydání, mluvilo i psalo se na jedné straně o „milionech“,¹⁾ jimiž prý Dědictví vládne, na druhé straně přeháněly se zprávy o finančních nesnázích a ztrátách, jaké prý utrpělo válečnými půjčkami, nepořádky a pod.

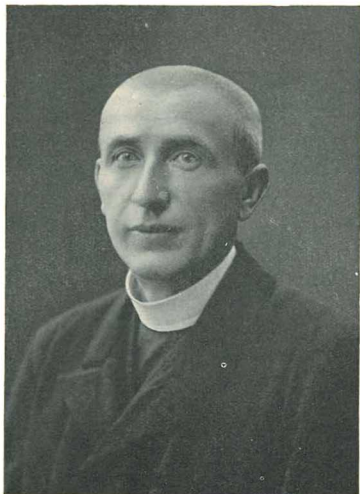
Ze zcela objektivně podaného tu vývoje je snad každému patrné, že Dědictví utrpělo ovšem veliké ztráty, jako všechny podobné ústavy, všeobecným *znehodnocením peněz a cenných papírů*, a chtějíc přesto plnit svou povinnost k členstvu vydáváním podílů upadlo samo do velkých dluhů. Úsilím výboru a pomocí obětavých přátel a příznivců bylo však přivedeno brzy opět do rovnováhy, již sice ohrozilo, ale nijak neporušilo několik vyličených tu případů, zaviněných jediné nešťastnou duševní chorobou. Nutno ještě jednou zdůrazniti, že jimi Dědictví neztratilo ani haléře, naopak získalo ještě značný dar.

Jeví se tedy celkový obraz finančního stavu Dědictví za posledních 20 let takto:

R. 1911:	kmenové jmění	167.700 K,	vydání na podíl	7.115.80
„ 1912:	„ „	167.800 K,	„ „ „	6.711.98
„ 1913:	„ „	168.300 K,	„ „ „	7.945.92
„ 1914:	„ „	171.100 K,	„ „ „	10.302.34
„ 1915:	„ „	171.000 K,	„ „ „	7.509.50
„ 1916:	„ „	171.900 K,	„ „ „	11.194.18
„ 1917:	„ „	172.700 K,	„ „ „	4.562.51
„ 1918:	„ „	172.700 K,	„ „ „	1.768.55
„ 1919:	„ „	172.700 Kč,	„ „ „	30.127.62
„ 1920:	„ „	172.700 Kč,	„ „ „	47.661.97
„ 1921:	„ „	172.700 Kč,	„ „ „	33.686.05
„ 1922:	„ „	172.700 Kč,	„ „ „	7.558.82
„ 1923:	„ „	172.700 Kč,	„ „ „	39.432.95
„ 1924:	„ „	174.000 Kč,	„ „ „	6.585.88
„ 1925:	„ „	174.000 Kč,	„ „ „	28.516.42
„ 1926:	„ „	174.000 Kč,	„ „ „	2.572.58
„ 1927:	„ „	174.000 Kč,	„ „ „	12.347.60
„ 1928:	„ „	174.000 Kč,	„ „ „	3.698.25
„ 1929:	„ „	174.000 Kč,	„ „ „	11.777.40
„ 1930:	„ „	174.000 Kč,	„ „ „	28.214.35

¹⁾ Tak na př. ve starofíšské sbírce „Nova et Vetera“ 1916.

Bylo tedy za poslední období vydáno na podíly celkem 309.280.67 Kč.

JAN VYHLÍDAL,
spisovatel a mecenáš Dědictví CM.

Vedle vlastního jmění *spravuje* Dědictví několik samostatných *nadací*, jejichž výtěžku možno podle vůle zakladatelů použítí jen k určitým účelům.

Nejstarší z nich, t. zv. *nadace Sušilova*, byla r. 1911, jak dříve

již zmíněno, přivtělena k základnímu jmění Dědictví, poněvadž její jen všeobecně vyslovený účel byl vlastně totožný s účelem celého spolku.

Zachována zůstala *nadace Fáborského*, z níž jen v dobách finanční tísně hrazena část nákladu na podíl, odpovídající úmyslu zakladatelovu, totiž na knihu Dra T. Hudce „Za časů Kristových“ (1919). Jinak udíleny z ní podpory spisovatelům na literární, zvláště historické práce.

Do r. 1930 vzrostla na 20.643.49 Kč.

K nadaci Fáborského přibýly v této době menší nadace: *Geisslerova* (4232.33 Kč), *Klímova* (368.93 Kč), t. zv. fond *Ballonův* (44.692 Kč) a konečně r. 1928 zmíněná nadace *Vyhlídalova* (20.000 Kč).

Zvláště se také účtují t. zv. *hrobové nadace*, založené k udržování hrobů Fr. Sušila, M. Procházky, Vl. Šťastného, Jak. Procházky. Bližší zpráva o nich bude ve 4. kapitole.

VYDAVATELSKÁ ČINNOST DĚDICTVÍ.

Nepříznivé vlivy. Nedostatek beletristů i zájmu o zábavnou četbu. — Změna k lepšímu v nejnovějším období. — Celkový přehled dle oborů. — Bibliografie jednotlivých spisů.

Již z vyličeného hospodářského stavu Dědictví CM jest jistě vysvětlitelné, že se jeho vydavatelská činnost nemohla rozvinouti tak bohatě jako v předcházejícím období. Vklad 20 K v poválečné hodnotě znamenal asi tolik jako 2 K před válkou a úroky z něho rovnaly se asi 10 hal. předválečným. Zvýšení vkladů, ke kterému se odhodlalo Dědictví teprve ve čtvrtém poválečném roce, donuceno velikým a stále rostoucím schodkem, vešlo v platnost teprve od r. 1923 a při malém počtu nově přistupujících údů jen nepatrně vyrovnávalo rozdíl peněžních hodnot. Spíše a důkladněji rozřešilo tuto otázku pražské Dědictví svatojanské, které již od 1. ledna r. 1922 zvýšilo základní vklad na 80 Kč.

Důsledkem těchto poměrů bylo, že za r. 1917—1918 a 1925—1926 vydalo Dědictví CM jen jeden podíl, v letech 1921 a 1922 podělilo pak členstvo staršími knihami, což ovšem na mnohých stranách nebylo přijato s radostí.

Kromě finanční tísně působila nepříznivě ještě jiná příčina: *nedostatek vhodných pracovníků*, zvláště povídkářů. Nebyla to jen válka, která odvrátila mysl k jiným oborům, ale i rozvoj nových literárních směrů a vzrůst jiných katolických podniků vydavatelských, jež zabíraly síly nečetných mladších literárních pracovníků i z řad kněžských. Nedostatkem *schopných beletristů*, jenž se jevil již od počátku v písemnictví katolického směru, trpělo nyní — po smrti V. Kosmáka — dvojnásobně naše Dědictví. Mladší naši povídkáři sami se nehlásili se svými pracemi — protokol zaznamenává jen jednu nepřijatou sbírku povídek spisovatelky z Moravy a jeden román spisovatelky z Čech — snad se také obávali

přísné kritiky starosty Dra J. Pospíšila, známého jako odpůrce moderních směrů i v katolické literatuře — a snad skutečně i starosta sám přehléžel význam beletrie a nesnažil se dosti, aby získal spolupracovníky v tomto oboru.

Tak se stalo, že za celé 15 let trvající období Dra J. Pospíšila nevydalo Dědictví ani jediného zábavného spisu — teprve až na konci, skoro ve chvíli, kdy se odhodlal odstoupiti, bylo přijato hlavně jen z hospodářských důvodů vydání překladu Copusovy povídky „Sirův syn“, jenž vyšel již v nejnovějším období.

A zde právě je viděti v tomto směru zřejmou změnu k lepšímu. Nynější starosta ze svého dlouholetého působení na venkově zná jistě potřeby i povahu našeho lidu a ví, že vhodnou povídkou možno často způsobiti více dobra než leckterou knihou naučnou, jež leží třebas nečtena. Soudí asi také, že dobrou, ušlechtilou četbou zábavnou bude opět možno vzbuditi a zvýšiti v širokých vrstvách pokleslý zájem o Dědictví a získati mu nové členy. Proto se snažil také navázati styky s novými literárními spolupracovníky a dokázal tak, že od r. 1925 byly vydány již tři knihy beletristické, z nich dvě původní práce našich moravských spisovatelů (Fr. Čecha a Jana Vyhliďala) a jeden překlad z polštiny, pořízený Al. Koudelkou.

V oboru *naučném* zachován celkem směr předcházejícího období. Životy svatých byly omezeny jen na jeden podíl, zato věnována tím větší pozornost *životu Kristovu* a s ním souvisejícím *posvátným místům* i poutním výpravám do Sv. země. Bylo to možno tím spíše, že členy výboru jsou naši nejlepší snad znalci sv. míst a nadšení organisátoři poutí do Palestiny: prof. Ant. Bartoš, Dr. Tomáš Hudec a prof. Emil Procházka.

Vedle toho nejhojněji byl pěstován obor *církevních* i všeobecných *dějín*, zvláště pokud se týká činnosti církve v misiích. Výbor pomýšlel věnovati jeden podíl činnosti katolické Charity v našich zemích, získal již pro tuto práci jejího tehdejšího ředitele v Brně P. Ludvíka Bláhu, povolil potřebné peníze na zhotovení příslušných štočků, ale odchodem P. Bláhy z Brna byla také tato práce znemožněna.

Křesťanská pedagogika byla zastoupena spisem Fr. Janovského. V tomto oboru připravil pilný autor pro Dědictví ještě dva spisy, jež byly výborem přijaty, ale k jejichž vydání — nevím, z jakých

důvodů — již nedošlo. Byly to knihy: „Pro Boha a lidstvo“ (1914) a „Ve šlépějích Kristových“ (1915). — *Apologetický* ráz měla „Přírodopisná čítanka“, jež byla druhým dílem zakončena.

Až do r. 1916 včetně byly vydávány podíly vázané. Poněvadž však náklad na práce knihařské stoupal tak, že obyčejně již sám o sobě vyčerpával všechnu peněžní hotovost, byly od r. 1917-18 dávány knihy jen brožované.

Také počet výtisků bylo nutno zvolna snižovati, jak to bude udáno opět u jednotlivých podílů: z 8000 v r. 1911 klesl až na 2000.

Ovocem vydavatelské činnosti DCM jsou tyto knihy:

Do Svaté země. Zpráva o druhé mor. lidové pouti v srpnu 1910. Napsal *Emil Procházka*, kaplan u sv. Tomáše v Brně. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 63. na rok 1911. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1911. Str. 414 a 23 velké 8°. Cena váz. 3 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Velká, bohatě ilustrovaná kniha byla velmi vlídně přijata členstvem i kritikou. Spisovatel pěkným, vybroušeným, mnohdy básnicky zladěným stylem vylíčil podrobně nejen velkou lidovou pout, již se zúčastnilo 533 lidí ze všech vrstev společenských, ale zachytil vhodně i všechny dojmy, jaké pocítí zvláště katolický kněz na posvátných místech. Více než 400 obrázků v textu, někdy i celostranných, bylo pořízeno značným nákladem velkou většinou podle původních fotografií, jež zhotovil zejména Jos. Kalabus, P. Anselm Matoušek, Alois Mašek, Dr. Fr. Nábělek ml., Eugen Vacátko, P. Stan. Žyla, Jan Vévoda, Jos. Blažek, Dr. M. Ehrlich, Pavel Mudroch, Alois Tomášek. Kromě fotografií jest kniha ozdobena i několika reprodukcemi uměleckých obrazů. Vhodně ji doplňuje i rejstřík jmen. — Honoráře za svou objemnou práci se autor obětavě vzdal.

Příznivě posoudila knihu Hlídka (1911, 795) i Dr. Jos. Tumpach v Čas. kat. duch. (1912, 94).

Přírodopisná čítanka. Část druhá: *O zemi.* Sestavil *František Jiráček*, farář. S 31 ilustracemi. Veškerých Dědictvím vydaných

spisů č. 64. na rok 1912. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1912. Str. VIII, 211 a 20. Cena váz. 1.50 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Druhá část Přírodopisné čítanky má stejný ráz populárně naučný a apologetický, jako měla část první (z r. 1908): chce přispěti k obhájení křesťanského názoru světového a ukázati neučenému lidu, že novodobé výzkumy přírodních věd samy o sobě nijak neotřáslly základy našeho křesťanského náboženství. Proto autor vedle jiných všeobecných zjevů přírodních obírá se také biblickou zprávou o stvoření světa, potopou atd. Ilustrace, vybrané asi z různých děl, obstaral pro knížku sám Dr. Jos. Poříšil.

Spisku povšimla si jen Hlídka (1912, 788).

Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Složil Alois Hlavinka. Díl čtvrtý: *Nový věk*. Kniha druhá: Do počátku XX. století. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 65 (na tit. listě uvnitř knihy chybně: 61) na rok 1913. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1913. Str. 352, X a 23. Cena váz. 2.50 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Spisovatel zahajuje poslední svazek svého díla poutavým líčením velké francouzské revoluce i doby Napoleonovy, načež podává opět v řadě zaokrouhlených obrazů celý další vývoj politických i kulturních poměrů hlavně v Evropě, zejména pak ovšem v našich zemích. Jsou tu i stručné, výstižné kapitoly o socialismu, kapitalismu atd., o nové filosofii, přírodních vědách i krásné literatuře. Spisovatel sám opatřil svou knihu množstvím obrázků, zvláště podobizen.

Škoda, že i naše katolické listy — až na Hlídku (1913, 718 — nechaly ukončení této velké práce Hlavinkovy skoro bez povšimnutí a neupozornily na ni širší veřejnost, jež sotva tak brzy se dočká nových světových dějin psaných tak jadrným českým slohem s hlediska katolického!

Vychovatelská rozhledna. Zbudoval František Janovský. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 66 na rok 1914. Tiskem bene-

diktinské knihtiskárny v Brně 1914. Str. 391 a 24. Cena váz. 3 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Svou „vychovatelskou rozhlednu“ zbudoval autor na jedině správném základě věčně platných zásad nauky Kristovy, opatřuje si potřebné k tomu stavivo ze zkušenosti vlastní i u osvědčených pedagogů a přátel lidstva. Určil ji nejen pro vychovatele z povolání, pro kněze a učitele, ale pro všechny, protože každý má povinnost vychovávat sebe a každý působí i na své okolí. A tak podává řadu pěkných, hojnými doklady ze života i z literatury doprovázených úvah o pěstování lásky k Bohu, k bližnímu, k vlasti i zemělým, o sebeúctě, cudnosti, pravdymilovnosti, vděčnosti atd. Zvláštní pozornost věnuje pedagogice sv. Augustina, sv. Jana de la Salle i Overberga.

Obrazy z východu. Napsal *Tomáš Hudec*. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 67 na rok 1915. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1915. Str. 360 a 22. Cena váz. 3 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Spisovatel, který studoval delší dobu v Palestině, podává tu poutavým způsobem deset cestopisných i kulturních obrázků o památných místech a různých zjevech z cesty i z pobytu ve Sv. zemi. Tak popisuje názorně chrám Božího hrobu v Jerusalemě i chrám sv. Moudrosti v Cařihradě, Karmel, Bejrut, Lisabon i Dardanely, vypravuje zajímavé podrobnosti o zázraku svatého ohně, o židech ve Sv. zemi, o olivě, fíkovníku a vinné révě. Čtenář získá knihou mnoho nových poznatků, jež mu osvětlí poměry v Palestině a tím i porozumění Písmu sv. Tak také vhodně doplňuje Hudecův spis Procházkovu knihu o pouti do Sv. země.

Obrázky z katolických misii. Díl I. Asie. Napsal *František Vše-
tečka*, farář v Lovčicích u Ždánic na Moravě. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 68. na rok 1916. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1916. Str. 346 a 22. Cena váz. 3 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Knihy je souborem článků, jež náš horlivý šířitel myšlenky misijní otiskoval dříve v různých časopisech. Na rozdíl od starších

četných již spisů o misiích, jež Dědictví vydalo a jež popisovaly soustavně činnost misionářů některých řádů nebo v některých krajích, podává tu spisovatel skutečně jen „obrázky“, zajímavé příběhy, události nebo krátké výjevy, jak je misionáři zaznamenali ve zprávách do svých časopisů. Tak poutavým a mnohdy i zábavným způsobem poučuje kniha o životě v různých krajích Asie, zvláště ovšem v Číně, Japonsku, Indii a Turecku, ukazuje, jak církev plní až do nejnovější doby své poslání apoštolské, a budí právě pochopení pro misie.

Obrázky z katolických misí. Díl II. Afrika. Napsal *František Všečeka*, farář v Lovčicích u Žďanic na Moravě. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 69 na rok 1917 (na obálce: 1917 a 1918). Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně 1917 (na obálce 1918). Str. 220 a 20. Cena brož. 4 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Druhý díl misijních obrázků líčí hlavně působení misionářů mariannhillských v jižní Africe, ale vedle toho podává i dosti zpráv o jejich zkušenostech na Kanárských ostrovech, v Kongu, Zambezi, mezi Hottentoty, Kabyly, Kopty atd. Tato kniha utrpěla snad nejvíce válečnými poměry. Byla přijata již r. 1916, ale dotištěna teprve na jaře r. 1919, třebaž autor omezil její rozměr sotva na polovinu původně chystané látky: tiskárna neměla sazečů ani papíru a sázecí stroje pro poruchy pracovaly nedostatečně.

Za časů Kristových. Poučné stati z novozákonní doby. Napsal *Dr. Tomáš Hudec*. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 70. na rok 1918 (na obálce 1919). Tiskem Občanské tiskárny v Brně 1919. Str. 288 a 8. Cena brož. 6 K. — Vydáno 8000 výtisků.

Spisovatel chce touto knihou přispěti k důkladnému poznání všech poměrů za časů Kristových a tím i k lepšímu pochopení evangelií a celého zjevu našeho Spasitele. První část knihy je rázu více zeměpisného a místopisného, druhá vyličuje politické a třetí vnitřní poměry židovského národa v době Kristově. Autor píše srozumitelně a zajímavě, ale při tom vědecky přesně, takže kniha může být spolehlivým průvodcem každého čtenáře i vykladače Písma sv. Dlužno jen litovati, že nevydal dalšího souboru

svých novozákonních statí, ve kterém — dle upozornění na konci knihy — měl býti také rejstřík osob a věcí celého cyklu.

Příznivý posudek o knize přinesla Hlídkka (1920, 293).

Sv. František Xaverský, kněz Tovaryšstva Ježíšova, apoštol Indie a Japonska. Podle druhého vydání francouzského spisu dp. P. Alexandra Brou-a Tov. Jež. česky podává *Antonín Rejzek* T. J. Část I. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 71 (na tit. listě chybně: 77) na rok 1920. Tiskem Občanské tiskárny v Brně 1920. Str. XVI, 262 a 6. Cena brož. 10 Kč. — Vydáno 6000 výtisků.

Vydání tohoto podílu způsobilo výboru mnoho nesnází. Přijal zásadně rukopis již v prosinci 1916, ale později po návrhu censorsa biskupské konsistoře žádal překladatele, aby vynechal učený aparát a upravil spis tak, aby byl přístupnější lidu. P. Ant. Rejzek, který, jak známo, napsal pro Dědictví již tři pěkné životopisy, ochotně vyhověl a poslal brzy rukopis první části. Když však kniha vyšla (v prosinci 1920), bylo výboru oznámeno, že „autor tyto dny zemřel“. Výbor požádal pak kolej jesuitů, aby vyhledali rukopis další části nebo našli někoho, kdo by dokončil spis druhým dílem. Kolej asi nemohla vyhověti této žádosti, a tak zůstal spis torsem: obsahuje životopis světcův a líčení jeho misijnářské činnosti v Goa až k cestě k Paravům (1542). Kniha jest ozdobena reprodukcí nejstaršího obrazu sv. Františka Xaverského, vydaného v Tokyu.

Krásné poselství a dozvuk jeho. (Sv. evangelia a Skutky apoštolské.) Druhé vydání. Upravil Rev. *Tomáš Ballon*, kněz arcidiocese dubuqueské ve Spojených státech amerických. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 72 (na tit. listě chybně: 78) na rok 1923. Tiskem Občanské tiskárny v Brně 1922. Str. 365 a 7. Cena brož. 9.50 Kč. Vydáno 8000 výtisků. — *Krásné poselství a dozvuk jeho.* Druhá část: *Skutky apoštolské.* Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 73. na rok 1924. Str. 166. Cena brož. 4.50 Kč. Vydáno 8000 výtisků.

Spisovatel, dříve kněz brněnské diecese, chtěl dáti svým českým

katolickým krajanům v Americe, žijícím mezi protestanty a bezvěrci, do ruky vhodnou zbraň, aby si v hrozícím po válce protináboženském boji uchovali víru i mravnost. Poněvadž nejlepší zbraní je znalost a prožití Evangelia — Krásného poselství — sestavil lidovou „evangelní harmonii“, t. j. stáhl několikere vypravování téže události u různých evangelistů v jeden článek, dbaje při tom, aby nevynechal bez potřeby ani slovíčka; do vypravování pak vsunul hned stručné vysvětlivky a poznámky, jež jinak bývají pod čarou, ale vložil je do závorek, aby zůstalo čtenáři patrné původní znění Evangelia. Jednotlivé události upravil ve zvláštní kapitolky s vhodnými, konkrétními a výstižnými nápisy. Podobně postupuje ve druhé části knihy, ve výkladu Skutků apoštolských, které nazval Dozvukem Krásného poselství. Poněvadž první vydání jeho knihy bylo v Americe za dva měsíce rozebráno a autor nemohl vyhověti četným novým objednávkám, požádal naše Dědictví, aby vydalo nové, rozšířené a zlepšené vydání. Tato nabídka přišla, jak je známo z předcházející kapitoly, právě v nejvhodnější dobu: obětavému autoru bylo k jeho spokojenosti vyhověno a také Dědictví bylo umožněno i v hrozné peněžní tísní vydati podíl na dva roky, a to podíl velmi cenný, neboť podával způsobem i nejprostším čtenářům pochopitelným obsah a výklad celého Evangelia i Skutků apoštolských. Podobné lidové harmonie evangelní jsme dosud také neměli. — Kniha byla ozdobena pěkným obrazem Krista jako Učitele a Vykupitele lidstva a opatřena mapkou Palestiny.

Sirův syn neboli *Historie Lazarova*. Napsal J. E. Copus. Z angličiny přeložil Alois Koudelka. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 74 na rok 1925-26. Tiskem Občanské tiskárny v Brně 1925. Str. 295 a 7. Cena brož. 12.— Kč. — Vydáno 2500 výtisků.

Překlad tohoto biblického románu, vydaného kdysi benediktinskou tiskárnou v Brně, byl již delší dobu rozebrán. Výbor Dědictví dohodl se tudíž s Občanskou tiskárnou, že převezme pro své členy potřebnou část nákladu nového vydání, k němuž mělo dojíti, aby se tak při větším počtu výtisků zmenšily výrobní výlohy. Ponechán při tom formát jiných zábavných spisů, vydávaných týmž nakladatelstvím v Knihovně našeho lidu, jen nemnoho odlišný od dosud

užívaného formátu knih Dědictví. Tak se dostalo členům DCM po 20 letech (od r. 1905) opět jednou knihy beletristické, obsahu ovšem vážného, ale čtenářům z lidu vždy milého a vítaného: v příběhu Lazara, bratra Martina a Magdalenina, jsou tu živě a působivě zachyceny i události z poslední doby pozemského života Kristova, zvláště Jeho umučení a smrt.

Antikrist. Napsal Jan Lada. Z polštiny přeložil Alois Koudelka. Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 75 na rok 1927. Tiskem Brněnské tiskárny v Brně 1927. Str. IV, 334 a 10. Cena brož. 8.— Kč. — Vydáno 2000 výtisků.

Opět překladem Al. Koudelky dostalo se údům Dědictví cenového beletristického díla, obsahu náboženského. Polský spisovatel-kněz, vážený ve své vlasti i jako dramatik a kritik, podává tu s nevšedním uměním obraz poslední doby před koncem světa, kdy vládne poslední papež Petr II. a vystupuje Spasitelem předpověděný Antikrist. — Ještě více než předcházející odlišil se tento podíl od ustáleného staršího formátu. Stalo se tak jen proto, že z úsporných důvodů dalo tentokrát Dědictví tisknouti knihu v jiné tiskárně, kde mohli použiti aspoň částečně hotové již sazby tohoto překladu, uveřejněného původně v lidovém deníku brněnském.

Josef Pospíšil. Napsal P. Vychodil. — *Frant. Čech: Kvetoucí hloží.* Drobné povídky a črty. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. Podíl č. 76. Tiskem Občanské tiskárny v Brně 1928. Str. XXVI. 164 a 3. Cena brož. 10.— Kč. Vydáno 2500 výtisků.

První část podílu věnoval výbor, jak dosud vždy bylo zvykem v Dědictví, památce zesnulého čtvrtého starosty. Dr. P. Vychodil, požádán o to, napsal nejen obvyklý životopis, ale vystihl pěkně i povahu Dra J. Pospíšila a dotkl se i různých otázek souvisejících s jeho činností profesorskou, literární i veřejnou. Životopisu je přidána také malá podobizna zesnulého. — Vlastním podílem je sbírka drobných prós známého a oblíbeného našeho povídkáře, rodáka z Moravy. Jejich náměty jsou také čerpány z předválečného ovzduší moravského venkova i městečka, do-

jímají mnohdy opravdovým, prostě, neumělkovaně vyjádřeným citem a nenáročně čtenáře upoutají i zajímavým dějem.

O knize referovala Archa (1929, 289).

Ant. Bartoš: Do Jerusalema. Zpráva o IV. moravské pouti do Svaté země roku 1928. Podíl Dědictví sv. Cyrilla a Metoděje č. 77. Tiskem Občanské tiskárny v Brně 1929. Str. 191 a 3 velké 8. Cena brož 15— Kč. — Vydáno 3000 výtisků.

Spis zkušeného vůdce moravských poutí do Sv. země doplňuje vhodně dříve Dědictvím vydané knihy z tohoto oboru, zvláště knihu prof. E. Procházky (1911) a sbírky novozákonních statí prof. Dra T. Hudce (1915 a 1919) a konečně i „Krásné poselství“ T. Ballona. Spisovatel podává nejprve krátký přehled všech dosud z Moravy konaných spolkových poutí, podrobně pak popisuje čtvrtou z r. 1928, nejdelší a nejrozsáhlejší. Kniha jest jistě milou vzpomínkou těm, kterým bylo dopřáno účastniti se některé z poutí, ale při tom také poučnou četbou všem ostatním čtenářům, kterým je tak umožněno konati aspoň v duchu pout na posvátná místa, zvláště když jim k tomu pomáhá i veliké množství obrazů, jimiž je kniha vyzdobena skoro na každé straně. Mnoho z nich je zhotoveno dle nových původních fotografií. Celková bohatá výprava knihy působí velmi pěkně. A kdo má možnost přehlédnouti v dlouhé řadě podílů DCM první Chmelíčkův cestopis do Sv. země (1865 a 1867) a srovnati jej s tímto posledním, pozná nejlépe, jak veliký je tu rozdíl po stránce zevnější. Při tom obětavý autor opatřil sazbu knihy i všechny ilustrace a vzdal se honoráře za svou práci.

Jan Vyhlídal: Veselé i vážné obrázky z Hané. Podíl Dědictví sv. Cyrilla a Metoděje č. 78 na rok 1930. Tiskem Občanské tiskárny v Brně 1930. Str. 210 a 4. Cena brož. 10— Kč. — Vydáno 3500 výtisků.

Zasloužilý a oblíbený náš spisovatel po prvé věnoval tuto svou knihu Dědictví a možno jen litovati, že nebyl již dříve získán ke spolupráci. Shromáždil tu 20 obrázků, jejichž ráz označil sám již nadpisem sbírky: jako náš nejlepší znalec staré i nové Hané zachytil tu svým výrazným perem řadu stále ještě zajímavých postav

hanáckých strýčků, tetiček i zástupců mladého již pokolení, ukazuje jejich dobré i méně dobré vlastnosti, rozesměje často jejich veselými příhodami, ale poví také od srdce, třebaš vtípem, mnohou pravdu, jež zaštípe. Kniha zaslouží, aby byla hojně čtena.

Posudek o knize přinesl *Náš Domov* (1931, 93).

Celkem tedy vydalo Dědictví ve svém posledním období — počítáme-li i tyto Dějiny — 17 podílů, z nichž jsou 4 zábavné, ostatní poučné. Úhrnný počet výtisků činí 102.500.

OSTATNÍ ČINNOST DĚDICTVÍ.

Rozdílání a rozprodej knih. Skladiště přestěhováno do alumnátu. — Revise členstva a nová opravená matrika. — Jednání o splynutí s Dědictvím svatojanským v Praze. — Péče o hroby a památky mor. kněžských pracovníků. Hrob Sušilův a Procházkův nově zakoupen a opraven. Pamětní deska Sušilova na minor. klášteře v Brně. — Pamětní deska Vlad. Šťastného na rodném domku v Rudíkově. Udržování jeho hrobu. Hroby prvních tří starostů prohlášeny za čestné. — Založení lit. archivu a musea DCM. — Oslava 80. výročí Dědictví.

Změněné hospodářské poměry působily přirozeně také na *podpůrně vzdělávací činnost* DCM. V prvních letech pokračováno nerušeně v tradici předcházejícího období. Protokol zaznamenává, že do počátku války bylo poděleno knižními dary 38 knihoven a ústavů a třem klášterům dostalo se zdarma stálého členství. R. 1915 bylo rozdáno pro vojenské nemocnice přes 20 zásilek veškerých podílů, které jsou na skladě. Podobně tomu bylo v ostatních válečných letech.

Ani po válce tato činnost neustala: byly posílány knihy Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje pro jeho činnost mezi zahraničními krajany, přímo byly darovány do Hamburku pro tamější Čechy a vystěhovalce, brněnské trestnici i různým nemocnicím.

Také *rozprodej knih*, o kterém se ve výboru častěji jednalo, byl vlastně jejich rozdáváním, neboť nepatrná cena (2—4 Kč za silnou vázanou knihu) byla jen malou náhradou za skutečné výlohy s tím spojené. Proto byl r. 1924, po provedené sanaci, přijat výborem návrh, aby byly knihy za náhradu poštovních výloh přímo darovány všem, kdo o ně požádají. Oznámení o tom bylo otištěno také v brněnském „Dnu“.

Vedle snahy o rozšíření dobrých knih vedla k tomu výbor i nutnost opatření pro knihy *nové vhodnější skladiště*, než byla dosavadní přeplněná a málo přístupná i příhodná místnost u knihaře Vaňátka, který od počátku již pracoval pro Dědictví. Za nejvhodnější místnost byl uznán biskupský *alumnát*, jako sídlo pokladníka DCM i přirozené středisko kněžstva. Přestěhování knih postavilo se však v cestu několik velkých překážek, zvláště pak okolnost, že budova alumnátu byla z valné části obsazena právnickou fakultou. Uvolněna byla teprve v prázdninách r. 1931. Tu byla také hned myšlenka šťastně provedena zásluhou čilého pokladníka a za účinné pomoci ochotných brněnských bohoslovců: zásoby knih byly nejen převezeny, ale také účelně roztříděny a uspořádány.

Jednou z příčin, proč se hromadily knihy ve skladišti, bylo, že si mnozí členové neodebírali třebas po několik let svých podílů a zvláště že nebylo pravidelně oznamováno úmrtí členů nebo vyhynutí rodů, třebas o to správa Dědictví žádala farní úřady zvláštní prosbou, otiskovanou na konci skoro každého podílu. Tak se stalo, že Dědictví nevědělo, kolik je vlastně skutečných živých členů, kteří budou spíše či později činit nároky na knihy, a proto tisklo tyto ve velkých tisícových nákladech.

Teprve r. 1925 zahájil výbor soustavnou akci o *revizi členstva*. Byl si vědom toho, že obtížný úkol zjistiti skutečný stav členů živých jest možno vykonati jen za pomoci farních úřadův a knihkupců, kterým je svěčeno komisionářství. Aby akce byla provedena důsledně, zatím aspoň v obou moravských diecesích, kde je přirozeně nejvíce členstva, zajel jednatel prof. Ant. Bartoš do Olomouce a jednal tam s příslušnými činiteli, zvláště také s chefredaktorem „Našince“ Lad. Zamykalem, který jevil zvláště živý zájem o rozvoj našeho Dědictví. Po poradách bylo usneseno požádati obě konsistoře, aby úřední cestou rozeslaly všem farním úřadům příslušné dotazníky, a podle jejich výsledků poříditi pro obě diecese listkový katalog a *novou opravenou matriku*.

Rozsáhlá akce vyžádala si ovšem delší doby. Do konce r. 1930 byla provedena úplně zatím jen v brněnské diecesi, kde zjištěno asi 950 živých členů, s nově přistouplými tedy asi 1000. Bylo by si přáti, aby se tak stalo brzy také v arcidiecesi olomoucké: pak

přestane ono nehospodárné hromadění nově vydávaných knih, jejichž cenu nutno brzy snižovati nebo je zdarma rozdávat i tak v očích veřejnosti jen znehodnocovati.

Obtížná poválečná situace pohnula již dříve starostu Dra J. Pospíšila k jinému významnému kroku: na schůzi dne 17. prosince 1920 navrhl výboru, aby bylo zahájeno jednání o *splynutí našeho Dědictví s Dědictvím svatojanským*. Zdá se, že tuto myšlenku vnukly mu tehdy právě živě u nás diskutované snahy o *koncentraci* katolického tisku a různých vydavatelských podniků. A vedla jej jistě nejlepší snaha spojením obou příbuzných ústavů, jež mají stejný cíl a stejně válkou utrpěly, vybudovati na pevnějších a širších základech jednotný, mohutný podnik.

Tak hleděl také výbor na návrh starostův: neodmítl ho zásadně, ale usnesl se pro důležitost věci vyžádati si mínění všech členů výboru, kteří se nemohli dostavit na schůzi, a dotázati se také v Praze na názor správy Dědictví svatojanského o této věci i na podmínky splynutí.

Za Dědictví svatojanské odpověděl jeho ředitel Dr. *Antonín Podlaha* delším dopisem (ze dne 27. prosince 1920), který znovu ukazuje jeho dobrou vůli, obětavost i praktickou rozvážnost. Píše tu na adresu Dra Jos. Pospíšila:

„List Váš naplnil mne velikou starostí i zármutkem. S týmiž nesnáze, jako Dědictví C. M., zápasí i Dědictví naše. Jméni jeho jest v nevinkulovaných státních rentách, z nichž úroky se nevyplácejí. Jediným zdrojem příjmů jest na ten čas přístupné nových členů, ale hlavně prodej knih. Pečoval jsem od té chvíle, kdy stal jsem se redaktorem Dědictví, o to, aby vydávány byly hlavně knihy, jež by zaručovaly odbyt. A to bylo štěstím pro Dědictví: čilý neustálý prodej starších zásob umožňuje další činnost Dědictví S. J. — jinak by rovněž musila býti zastavena. Neustálé poptávky po knihách Dědictvím vydávaných umožnily mi dokonce, abych zvýšil ceny jejich o 50%.“

Vyličuje pak, jak upravil zvýšení členských vkladů i jiných poplatků, a pokračuje: „Přes to vše působí mi Dědictví nesmírné starosti a vyžaduje veliké oběti hmotné. Jsem tomu rád, že jsem důsledně dodržoval zásadu: nepouštět se do dluhů. Nedávám nic

do tisku, pokud nemám jistotu, že hned po dokončení budu moci účet hotově zaplatiti.

Starost o Dědictví jest zvýšena ještě tím, že Dědictví vydává nákladný podnik — Bibli. Abych umožnil jeho vydávání, přijal jsem do domu svého administraci a sám vykonávám přechoasto práce s tím spojené. Přes to jsou starosti s vydáváním Bible spojené často hrozné.

Na vše musím dosazovati ze svého. Svého času ztratil jsem celé svoje jmění v „Obrázkové revui“ — nyní veškeré moje úspory pohlcují literární podniky, jež mám na starosti. Taková jest situace se strany naší.

Nyní vezměme v úvahu Dědictví C. M. Myšlenka spojení jeho s Dědictvím Svatojanským byla by mi sympatická. Ale uvážíme-li věc blíže, nemyslím, že by spojení to mohlo býti provedeno.

Dědictví C. M. nabízí jmění své 172.000 K — po odečtení dluhu 40.000 celkem 132.000 K. Kapitál ten by nesl ročně circa 5000 K úroků. Naproti tomu žádá převzetí 6000 čtenů; při průměrné výrobní ceně podílu 5 K vznikla by tím našemu Dědictví výloha roční 30.000 K, tedy roční schodek 25.000 K. Druhý zdroj, a to nejvydatnější — prodej knih starších — by tu chyběl. I kdyby nám Dědictví C. M. postoupilo celý svůj sklad starších knih, nemyslím, že by bylo lépe, jelikož nejdou na odbyt. V podílu za rok 1918 vykazuje se „za prodané knihy“ pouze 146 K, kdežto roční odbyt našich knih páčí se na 20—30.000 K!

Převzetím členstva nastal by našemu Dědictví tak veliký deficit, že by v několika letech celý nabízený kapitál 132.000 byl stráven. — Na jinou obtíž ráčil Jste, vysocedůstojný Pane, sám poukázati: velká část, snad většina členů Dědictví C. M., jest zároveň členy Dědictví S. J.!

Doporučovalo by se snad, abyste zvýšili členský vklad podobně jako Dědictví naše. Na každý způsob pak by bylo žádoucí, aby Dědictví C. M. vedle Dědictví našeho se udrželo; bylo by ho škoda veliká!

Kdyby však přece všechny příslušné kroky ukázaly se marnými, jsem ovšem ochoten k dalšímu jednání o splynutí obou Dědictví. Najít vhodný modus bude ovšem těžkým problémem. Bez nesnáží mohlo by se státi přestoupení těch členů, kteří dosud členy Dědictví S. J. nejsou: doplatili by nám 25 K a Vaše Dědictví by

nám za každého odvedlo 20 K — ale co se členy, kteří jsou v obou Dědictvích? Budu o věci té přemýšleti a očekávám i návrhy další se strany Vaši.

Podotýkám ještě, že Dědictví naše nemá žádného výboru, nýbrž že celé břímě starostí spočívá jediné na bedrách ubohého ředitele Dědictví.“

Výbor Dědictví CM nemohl ovšem než uznati tyto závažné důvody Dra Ant. Podlahy. Nepodával již do Prahy dalších návrhů, ale věnoval se docela svému nejobtížnějšímu úkolu: odstranění poválečných dluhů a sanaci financí.

Přesto se Dr. J. Pospíšil nevzdal své myšlenky: když byla sanace financí se zdarem skončena, bylo na schůzi dne 29. října 1924 na jeho návrh zásadně usneseno, aby předsednictvo Dědictví *opět vyjednávalo o splnutí s Dědictvím svatojanským v Praze*. Při tom bylo zdůrazněno, aby v případě, že by tato vyjednávání vedla k cíli, byla vyžádána právní pomoc některého advokáta, a pak aby si naše Dědictví právně zajistilo jistý vliv na výběr knih sloučenými Dědictvími vydávaných.

Toto nové jednání o splnutí obou Dědictví bylo ohlášeno jednatelem prof. Ant. Bartošem již na schůzi literární sekce katolického sjezdu v Brně (v srpnu 1924) a bylo přijato s všeobecným souhlasem. Zprávu o tom uvítaly sympaticky také moravské listy a projevíly otevřeně souhlas s celou akcí. Učinila to zejména revue „Archa“, jež poukázala na příčiny úpadku a vyslovila naději, že „sdružením obou v dějinách naší národní kultury tolik zasloužilých ústavů bude možno sjednotiti finanční i duchovní síly, povznést úroveň vydávaných spisů a snad i rozšířiti program, jak toho vyžadují potřeby nové doby. Pak bude možno podniknouti také rozsáhlejší akci, aby Dědictví vniklo zase do všech vrstev našeho lidu a působilo v nich jako před 70 i více lety...“¹⁾

Ale než se mohlo celé toto jednání zdárně rozvinouti, došlo k novým, dříve tu vylíčeným hospodářským otřesům, jež pak dlouho zaměstnávaly výbor Dědictví CM a jen ještě zvětšily rozvážné důvody Dra Ant. Podlahy z konce roku 1920.

Jest jisto, že ani všichni členové výboru našeho Dědictví ne-souhlasili tak docela a bezvýhradně s myšlenkou starosty Dra J.

¹⁾ Archa 1924, 323.

Pospíšila. Vedly je k tomu asi podobné důvody, jakými hned v prvních počátcích DCM redaktor Václav Štulc tak důrazně odmítl obdobný návrh nějakého českého kněze v pražském „Blahověstu“, poukazuje na to, že *není vždy radno a zdrávo prováděti všude centralisaci*: i Morava potřebuje svého zvláštního pramene, z něhož by se na její luhy rozlévalo požehnání Boží . . .¹⁾

Ostatně totéž měl asi na mysli také Dr. Ant. Podlaha, když otevřeně prohlásil ve zmíněném dopise Dru Jos. Pospíšilovi: *Na každý způsob pak by bylo žádoucí, aby Dědictví C. M. vedle Dědictví našeho se udrželo; bylo by ho škoda veliká!*

K uvedeným důvodům přistupuje konečně ještě důvod další: splnutím obou ústavů bylo by našemu Dědictví znemožněno plnit jiné úkoly, které časem převzalo a kterých Dědictví svatojanské nemá. Myslím tu hlavně *pietní péči o hroby a památky našich moravských kněžských pracovníků*. Tomuto úkolu snažil se výbor dostát i také v posledním období.

Šlo především o hrob prvních dvou starostů DCM, *Františka Sušila a Matěje Procházky*. V říjnu r. 1913 uplynulo 20 let od doby, kdy byly ostatky obou kněží exhumovány a uloženy ve společném hrobě. Dle městského statutu bylo tudíž třeba *zakoupiti hroby na dalších 20 let*. Nutný k tomu poplatek 600 K byl zaplacen z pokladny Dědictví, ale starosta hned se uvolil, že dopíše známým žákům a ctitelům Sušilovým, aby přispěli k úhradě tohoto obnosu.

Podobně stalo se na podzim r. 1925, kdy nynější starosta dal podnět k *úpravě hrobu Sušilova a Procházka*.

Památku svého prvního starosty uctilo Dědictví také tím, že se zúčastnilo činně *odhalení pamětní desky Sušilovy* na minoritském klášteře v Brně, kde Sušil dlouhá léta bydlil, v červnu 1929 — tedy při 125. výročí jeho narození. Desku pořídila správa Cyrillo-methodějské záložny v Brně na podnět svého předsedy prof. J. Švestky.

¹⁾ Blahověst 1852, 64—65. Srovnej v tomto spise str. 151.

S nemenší pietou pečovalo Dědictví o uctění památky svého třetího starosty *Vladimíra Šťastného*.

Hned v první schůzi nového období (7. října 1910) jednalo se o zbudování *pomníku*. Z vážných důvodů usneseno, aby se sbírka na pomník odložila na pozdější příhodnější dobu. Zatím se však Dědictví postará, aby na básníkově rodném domě v Rudíkově byla co nejdříve zasazena *pamětní deska* a při nejbližším podíle byl vydán životopis z pera Fr. J. Rypáčka.

Obojí také uskutečněno. Životopis, jak dříve již uvedeno, vyšel ještě téhož roku, pamětní deska pak zasazena před prvním výročím smrti básníkovy. V době, kdy redakce „Nového Obzoru“, nevědouc o akci Dědictví, vybízela všechny ctitele zesnulého moravského pěvce, aby zahájili sbírku na pamětní desku na rodném jeho domku, a redakce katolických časopisů, aby tuto myšlenku propagovaly a podporovaly,¹⁾ — v té době pracoval již na tomto díle brněnský sochař K. F. Racek. Slavnostní odhalení pamětní desky konalo se dne 6. srpna 1911 za velikého účastenství lidu z celého okolí, spolků hasičských, katol. omladiny a Orla. Přijelo také značné množství žáků, přátel a ctitelů Vl. Šťastného, zástupcové úřadů a zvláště mnoho kněží.

Z fary uspořádán mohutný průvod do kostela, kde člen výboru prof. Dr. Jan Sedlák promluvil nadšeně o tom, jak ideálně spojoval v sobě zesnulý básník víru a vlastenectví. Nato starosta Dr. J. Pospíšil sloužil pontifikální mši sv., při níž lid zpíval dvě písně Šťastným složené, velehradskou a mariánskou. Po mši sv. byla odhalena pamětní mramorová deska, upevňená na staré škole naproti kostelu, kde byl otec básníkův učitelem. Slavnostní řeč měl prof. Fr. Rypáček, načež Dr. J. Pospíšil v dojemném proslovu vzpomněl zesnulého jako svého druha, přítele i předchůdce ve správě Dědictví CM a odevzdal desku Dědictvím věnovanou v opatrování místnímu starostovi obce. Jménem příbuzných vzdal pak Dědictví a jeho zástupcům vřelé díky za tento akt piety synovec básníkův odb. učitel B. Šťastný.²⁾

Písemně znovu poděkoval Dědictví a zvláště starostovi duchovní správce v Rudíkově Em. Sedlák. Píše (dne 10. srpna 1911) mimo

¹⁾ Nový Obzor 1911, 190.

²⁾ Podrobnou zprávu o celé slavnosti přinesl „Věstník Jednoty katol. duch. diec. brněnské“ 1911, 110.

jiné: „Celá slavnost skvěle dopadla a každému se líbila a Rudíkov se sotva kdy podobné slavnosti dočká, neb takových mužů, jako byl Msgr. Šťastný, málo se teď rodí. Mám teď nad celým průběhem celé slavnosti velkou radost! Pročež především děkuji slavnému výboru Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje, že nám takové radovánky připravil a pamětní deska bude velkou ozdobou nejen rodného domku, též i celé obce . . .“

Na pořízení desky, opravu domku atd. věnovalo Dědictví celkem 267.50 K.

Ještě téhož roku (1911) byl zřízen při Dědictví zvláštní *Fond na vydržování hrobu Msgra Vlad. Šťastného*. Základem jeho byl kapitál (2700 K v cenných papírech a 200 K v hotovosti), který zvětšil starosta určil ve své závěti na vydržování svého hrobu společného s hrobem matky a sestry. Výbor DCM převzal správu tohoto fondu a tím závazek pečovat o tyto tři hroby.

Své povinnosti také dostál, třeba po válce náklady na opravu převyšovaly někdy skrovný důchod fondu. Schodek hradil nikoli z majetku Dědictví, nýbrž dobrovolnými dary věnovanými k tomu účelu ctiteli zesnulého nebo přebytky jiných „hrobových nadací“. Tak zvláště r. 1925 byl hrob Vlad. Šťastného důstojně opraven a upraven spolu s hrobem Sušilovým péčí nynějšího starosty. Náklad byl hrazen jednak z fondu na hrob Sušilův (475 Kč), jednak darem prof. Švestky (200 Kč).

Aby se pro budoucnost náklad zmenšil, dal starosta kan. J. Těnor r. 1926 upravit hrob Vlad. Šťastného a hroby jeho matky a sestry po boku na hrob jeden. R. 1927 pak podal žádost městu Brnu, aby hroby našich prvních tří starostů a zároveň vynikajících, o české Brno tak zasloužilých národních buditelů byly *prohlášeny za hroby čestné*. Žádost byla vyřízena příznivě: město Brno převzalo jako čestné do vlastní správy hroby *Frant. Sušila, Matěje Procházky a Vlad. Šťastného*. Starosta ústně i písemně poděkoval městské radě.

V téže době postaral se pietně také o hrob jiného člena výboru, tichého kněžského pracovníka brněnského, autora několika spisů Dědictvím vydaných — *Jakuba Procházky*. Poněvadž zapomenutý již skoro hrob „prošel“ dnem 1. ledna 1928 a nebylo nikoho,

kdo by měl zájem o jeho zachování, zakoupil si jej starosta sám pro sebe a dal jej důstojně upravit.

Čtvrtý starosta *Dr. Jos. Pospíšil* jest pochován na hřbitově v kapitulní hrobce.

Tuto pietní činnost Dědictví bude třeba v budoucnosti rozšířiti ještě na jiný obor: myslím na *pěči o písemné a literární památky*.

Zmínil jsem se již v úvodu k této práci, jak bolestně jsem při ní často pociťoval nedostatek *literárního archivu*, jež kdysi založil B. M. Kulda. Aby se zachránilo, co se ještě dá zachrániti z dokladů naší minulosti a z památek po našich pracovnících a také aby se pro budoucnost uchovaly všechny dokumenty dnešní činnosti, navrhl jsem na schůzi dne 27. října 1930, aby se k oslavě 80. výročí DCM zřídil dobře uspořádaný a zabezpečený literární archiv, po případě i *museum*, které by se mohlo v budoucnosti státi zárodkem velkého ústředního církevního musea, po jakém se už dlouho u nás marně volá. Naši katoličtí spisovatelé a pracovníci ukládali by tam své korespondence, rukopisy a jiné památky, které bohužel tak často po jejich smrti přicházejí nazmar — k veliké škodě naší literatury, neb aspoň literárních dějin. Vždyť na př. Dědictví CM samo nemá dnes nejen štočků uměleckých obrázků, jež kdysi vydalo, ale ani jediného jejich výtisku, ba nemá celou řadu svých spisů, jež kdysi rozdávalo tak štědře, že si nepochechalo ani jediného exempláře... Nemá jich ani knihovna alumnátská, tím méně zemská a universitní knihovna v Brně — a přece je jistě dosti těchto spisů zastrčeno někde v prachu farních nebo spolkových knihoven. Vytvořiti aspoň jeden takový úplný soubor všech Dědictvím vydaných publikací, než budou zcela zničeny, bylo by jedním z prvních úkolů našeho musea...

Myšlenka byla výborem sympaticky přijata a hned také jednáno s prokurátorem starobrněnského kláštera P. Anselmem Matouškem, členem výboru, zda-li by klášter mohl poskytnouti k tomuto účelu vhodnou místnost. P. A. Matoušek se ochotně a s porozuměním ujal této věci a brzy také mohl oznámiti výboru kladný výsledek.

Tak bude v dohledné době ve starobrněnském klášteře, jež má sám svůj pečlivě uspořádaný archiv, uskutečněn i zvláštní archiv literární, který jistě přinese mnoho užitku budoucím literárním

i kulturním dějinám. Dlužno si jen přát, aby všichni, kteří mají dopisy, rukopisy, fotografie a jiné památky nebo dokumenty po našich spisovatelích starší i novější doby, věnovali je laskavě Dědictví CM, jež je v archivu pečlivě a zcela bezpečně uchová.

Dědictví uctívalo památku svých zesnulých vůdčích pracovníků pomníky, deskami, péčí o jejich hroby i veřejnými slavnostmi, ale jedné věci se jaksí zásadně vyhýbalo: nikdy neoslavovalo svých vlastních jubileí. V protokole není ani jednou zaznamenáno, že by někdo z výboru třeba jen slovem vzpomněl některého výročí. I padesáté výročí (1900) minulo nepovšimnuto — až po roce teprve věnoval mu Vl. Štastný v „Obzoru“ nedlouhý článek. Šedesáté výročí uplynulo pod dojmem smrti starostovy, za 10 let pak přemýšlel již Dr. J. Pospíšil na splnutí s Dědictvím svatojanským.

Teprve *osmdesáté výročí* — věk, jehož se dočká tak málo jednotlivců a tím méně spolků — bylo oslaveno aspoň ve schůzi výboru tichou, dojemnou slavností dne 27. října 1930.

Starosta č. kanovník J. Tenora ve své slavnostní řeči, kterou členové vyslechli stojíce, vyličil krátce vznik Dědictví před 80 lety a ocenil jeho význam v minulosti i v dnešní době.

„Dědictví vykonalo významný kus národní práce,“ pravil. „Mělo doby rozkvětu, kdy čítalo až 15.000 členů, přišly doby úpadku; dnes zachraňujeme, co možno. Příčiny, proč dnes Dědictví se tak nešíří, proč neproniká, jsou známe: je to odklon od četby zvláště náboženské, je to šíření materialismu, nevěreckého pokroku, požidovštění literatury. Dej Bůh, abychom udrželi památné dílo Sušilovo!

Dnes s *úctou vzpomínáme* těch, kdo stáli u kolébky Dědictví, všech, kdo pro Dědictví pracovali, knihy psali, všech, kdo dobré knihy Dědictví šířili, všech, kdo jako členové dílo podporovali, všech zesnulých i živých příznivců Dědictví. My přítomní i všichni, kdo Dědictví spravují — jistě *věrní chtějí zůstatí přání Sušilovu, aby katolický duch udržel se v české knize, aby česká kniha pomáhala udržeti katolickou víru, dědictví sv. Cyrila a Metoděje.*

Zakladatelé Dědictví měli již velké myšlenky před očima: členové měli se modliti za sjednocení u víře. Veliká *otázka unionismu*

již zaměstnávala zakladatele. Veliké myšlenky nebývají provedeny rychle, najednou. Vidíme právě dnes, jak zvolna ujímají se snahy sjednocovací, jak po částech — po letech pokračují.

Dr. JOSEF KUPKA,
biskup brněnský, člen výboru DCM.

Přejeme, aby dílo Sušilovo nezahynulo, ale *vzrůstalo, kvetlo, aby veliké myšlenky zakladatelů byly jednou šťastně uskutečněny!*“

Nato jako projev úcty byl přečten protokol o I. schůzi výboru Dědictví, konané dne 23. října 1850.

Za rok po této jubilejní oslavě věnoval výbor vzpomínku jiné významné vnitřní události: jeho člen *Dr. Josef Kupka*, dosud světící biskup a apoštolský administrátor brněnské diecése, byl jmenován skutečným biskupem brněnským. Čtyřčlenná deputace výboru se starostou v čele přednesla pak také osobně upřímné blahopřání svému význačnému členu, který se v dřívějších letech rád zúčastňoval práce ve schůzích a zachovává i jako biskup svou přízeň Dědictví CM: rostl sám v ideálním ovzduší vytvořeném činností družiny Sušilovy seskupené kolem Dědictví CM a dovede tudíž z vlastní zkušenosti s úctou a s vděčností oceniti vykonanou jím práci.

Budiž i tato kniha skromným projevem *vděčné úcty* ke všem, kteří šlechetně pro Dědictví sv. Cyrila a Metoděje pracovali, a snad i *povzbuzením a posilou* těm, kteří chtějí tak pro ně pracovati v budoucnosti!

Přehled činníků výboru Dědictví CM.

Starostové	Jednatelé	Pokladníci	Revisoři účtů
František Sušil (1850—1868)	Beneš M. Kulda (1850—1859) Ignát Wurm (1859—1866) Jan Křt. Vojtěch (1866—1872)	Eduard Karlík (1850—1863) František Maršovský (1863—1872)	Ludvík Tidl (1850—1869)
Matěj Procházka (1868—1889)	František Duda (1872—1873) Vladimír Šťastný (1874—1889)	Fabian Roháček (1872—1887)	Robert Šuderla (1869—1900)
Vladimír Šťastný (1889—1910)	Dr. Jakub Hodr (1889—1900) Dr. Robert Neuschl (1900—1914)	Antonín Adamec (1887—1912)	Dr. Jakub Hodr (1900—1920)
Dr. Josef Pospíšil (1910—1925) a Jan Tenora (od r. 1925)	Dr. Tomáš Hudec (1914—1919) Antonín Bartoš (od r. 1919)	Dr. Alois Dvořák (1912—1921) Ignát Zháněl (1921) Dr. Josef Samsour (1922—1924) Alois Kopál (od r. 1925)	Emil Procházka (od r. 1920)

Přehled činnosti Dědictví CM dle období.

Období	Při- stoupilo členů	Vydáno				Náklad na ně
		spisů	výtisků	graf. děl	výtisků	
I. 1850—1868	13.368	34	340.000	7	74.000	216.925·16 zl. stř.
II. 1868—1889	1.267	22	245.450	—	—	89.277·19 zl. stř.
III. 1889—1910	2.238	27	294.800	—	—	214.369·94 K
IV. 1910—1931	956	17	102.500	—	—	309.280·67 K *)
Celkem	17.829	100	982.750	7	74.000	306.202·35 zl. stř. a 523.650·61 K

*) V tom není počítán náklad na tuto knihu.

Seznam spisů vydaných Dědictvím CM:

1. *Moravan*, r. I., kalendář na rok 1852.
2. *Moravan*, r. II., kalendář na rok 1853.
3. *Moravan*, r. III., kalendář na rok 1854.
4. Tom. Procházka, *Putování Christa Pána po sv. zemi*. 1853.
5. *Moravan*, r. IV., kalendář na rok 1855.
6. Frant. Xav. Škorpík, *Missie tichomořské*. 1854.
7. *Moravan*, r. V., kalendář na rok 1856.
8. Jak. Procházka, *Montalembertův Život sv. Alžběty*. 1855.
9. *Moravan*, r. VI., kalendář na rok 1857.
10. Fr. Sušil, *Josefa Flavia O válce židovské a vlastní životopis*. ✓ 1856.
11. *Moravan*, r. VII., kalendář na rok 1858.
12. Václ. Štulc, *Život svatých Cyrilla a Methodia*. 1857.
13. Mik. Wiseman-V. Novotný, *Fabiola*. 1857.
14. *Moravan*, r. VIII., kalendář na rok 1859.
15. Fr. Valouch, *Životopis sv. Jana Kapistrána*. 1858. ✓
16. Ant. Dudík, *Pravé dějiny sv. mučedníků východních*. 1858.
17. *Moravan*, r. IX., kalendář na rok 1860.
18. Dr. Jan Bílý, *Dějepis svaté katolické Církve*. 1859.
19. *Moravan*, r. X., kalendář na rok 1861.
20. Jak. Procházka, *Život sv. Františka Borgie*. 1860. ✓
21. *Moravan*, r. XI., kalendář na rok 1862.
22. Matěj Procházka, *Život blah. Jana Sarkandra mučeníka*. 1861.
23. *Moravan*, r. XII., kalendář na rok 1863.
24. Jak. Procházka, *Sv. Angela z Mericiův a duchovní dcery její*. 1862.
25. *Moravan*, r. XIII., kalendář na rok 1864.
26. Dr. Fr. X. Hošek, *Život a spisy sv. Aurelia Augustina*. 1863.
27. *Moravan*, r. XIV., kalendář na rok 1865.
28. Fr. Ronovský, *Hospodářská kniha*. 1864.
29. *Moravan*, r. XV., kalendář na rok 1866.
30. Dr. Jos. Chmelíček, *Cesta do svaté země*. Díl I. 1865.

31. *Moravan*, r. XVI., kalendář na rok 1867.
32. *Moravan*, r. XVII., kalendář na rok 1868.
33. Dr. Jos. Chmelíček, *Cesta do svaté země*. Díl II. 1867.
34. *Moravan*, r. XVIII., kalendář na rok 1869.
35. *Moravan*, r. XIX., kalendář na rok 1870.
36. Dr. Jos. Chmelíček, *Cesta do Francouz a do Španěhel*. Díl I. 1869.
37. *Moravan*, r. XX., kalendář na rok 1871.
38. *Moravan*, r. XXI., kalendář na rok 1872.
39. Dr. Jos. Chmelíček, *Cesta do Francouz a do Španěhel*. Díl II. 1872.
40. Dr. Jos. Chmelíček, *Cesta do Francouz a do Španěhel*. Díl III. Jan Soukop, *Výlet do Solnohradu*. 1873.
41. P. V. Marchal-Fr. Paimon, *Žena křesťanská*. 1874.
42. P. V. Marchal-M. Procházka, *Křesťanský muž*. 1875.
43. V. Kosmák, *Kukátko I*. 1876.
44. Jos. Dumek, *Hospodářská kniha*. 1877.
45. V. Kosmák, *Kukátko II*. 1878.
46. Jak. Procházka, *Život sv. Františka Saleského*. Díl I. 1879. ✓
47. Jak. Procházka, *Život sv. Františka Saleského*. Díl II. 1880. ✓
48. Boh. Hakl, *Cesta do Říma a dále do Neapole a Pompeje*. 1881.
49. M. Haringer-J. Dobrý, *Život ctih. sluhy Božího Klementa / Marie Hofbauea*. 1882.
50. V. Kosmák, *Kukátko III*. 1883.
51. Mat. Procházka, *Sborník svatomethodějský*. 1884.
52. Ant. Rejzek, *Sv. Josafat, arcibiskup polocký*. 1885.
53. Dr. Mat. Procházka, *Missie jesuitské vůbec a missie P. Aug. / Strobacha z T. J. zvlášť*. 1886.
54. Karel Eichler, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku*. Díl I., část 1. 1887.
55. Karel Eichler, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku*. Díl I., část 2. 1888.
56. Ant. Rejzek, *Blah. Edmund Kampian*. 1889. ✓
57. V. Kosmák, *Kukátko IV*. 1890.
58. Jos. Koudelka, *Život sv. Aloisia Gonzagy*. 1891.
59. V. Kosmák, *Kukátko V*. 1892.
60. Fr. Korec-Dr. Tom. Korec, *Poutní kniha*. Díl II. Modlitby a písně. 1893.

61. Ant. Rejzek, *Život blah. Anežky České*. 1894.
62. Maxm. Weinberger, *Obrazy z misii katolických*. 1895. ✓
63. Fr. Tater, Al. Hruďička, Fr. Janovský, *Čtvero vzorů křesťanského života*. 1896.
64. Fr. Valoušek, *Tři povídky*. 1897.
65. *Učení katolického náboženství*. 1898.
66. Jan Tenora, *Život sluhy Božího P. Martina Středy*. 1898. ✓
67. Leop. Kolísek, *Lurdy a pout do Lurd r. 1896 konané*. 1899.
68. Fr. Bartoš, *Domácí čítanka*. 1900.
69. Fr. Janovský, Jos. Weiss, Pav. Pavelka, *Zpět k Římu*. 1901.
70. Al. Hruďička, *Františka Slavatová a doba její*. — Rud. Vrba, *O úpadku stavu rolnického a jeho záchraně*. — Fr. Perútka, *Katechismus střídmosti a zdrženlivosti*. 1902.
71. Alois Hlavinka, *Dějiny světa v obrazech*. Díl I. Starý věk. 1903.
72. Fil. Jan Konečný, *Jen katolické náboženství má budoucnost*. — Vl. Šťastný, *Památce Fr. Sušila*. 1904. ✓
73. Fr. X. Rondina-Fr. Jiráček, *Anežka a Zuzanna*. 1905.
74. Al. Hlavinka, *Dějiny světa v obrazech*. Díl II. Středověk. 1906.
75. Ondř. Hamerle-Fr. Schroller, *Chcete popravu neb opravu manželství*. 1906.
76. Jan Zíka, *Volná škola*. 1906.
77. Roselly de Lorgues-Jos. Florian, *Křištof Kolumbus*. 1907.
78. Rud. Vrba, *Rozmach kapitalismu a majetek církve*. 1907.
79. Dr. Jos. Samsour, *Papežové v dějinách*. 1908. ✓
80. Fr. Jiráček, *Přírodopisná čítanka*. Díl I. 1908.
81. Cyril Jež, *Božské Srdce Ježíšovo, pramen blaženosti*. 1908.
82. Alois Hlavinka, *Dějiny světa v obrazech*. Díl III., sv. I. Novověk. 1909.
83. Fr. J. Rypáček, *Msgr. Vladimír Šťastný*. — Václ. Oliva, ✓ *Tovaryšstvo Ježíšovo*. 1910.
84. Emil Procházka, *Do Svaté země*. 1911.
85. Fr. Jiráček, *Přírodopisná čítanka*. Díl II. 1912.
86. Alois Hlavinka, *Dějiny světa v obrazech*. Díl III., sv. 2. Novověk. 1913.
87. Fr. Janovský, *Vychovatelská rozhledna*. 1914.
88. Dr. Tomáš Hudec, *Obrazy z východu*. 1915.

89. Fr. Všeččka, *Obrázky z katolických misíí*. Díl I. Asie. 1916.
90. Fr. Všeččka, *Obrázky z katolických misíí*. Díl II. Afrika. 1917.
91. Dr. Tomáš Hudec, *Za časů Kristových*. 1919.
92. Alex. Brou T. J.-Ant. Rejzek, *Sv. František Xaverský*. Díl I. 1920.
93. P. Tom. Ballon, *Krásné poselství a dozvuk jeho*. Díl I. 1922.
94. P. Tom. Ballon, *Krásné poselství a dozvuk jeho*. Díl II.: *Skutky apoštolské*. 1924.
95. J. E. Copus-Al. Koudelka, *Sirův syn*. 1925.
96. Jan Lada-Al. Koudelka, *Antikrist*. 1927.
97. P. Vychodil, *Josef Pospíšil*. — Fr. Čech, *Kvetoucí hloží*. 1928.
98. Ant. Bartoš, *Do Jerusalema*. 1929.
99. Jan Vyhlídal, *Veselé i vážné obrázky z Hané*. 1930.
100. Em. Masák, *Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje*. 1932.

Rejstřík.

- Adamec Ant.* 163, 223, 253, 271, 274.
Alois sv. 234.
Alumnát brněnský 22, 226, 294.
Alžběta sv. 125—126.
Ambrož Vil. 224, 225.
Anežka Česká bl. 236—237.
Angela z Merici sv. 135—136.
Apoštoldů sv. Cyr. a Met. 235, 293.
Archa 297.
Archiv literární 8, 301.
Archlebovský Fr. 115.
Augustin sv. 136, 286.
Autrata Fr. V. 112.

Bačák Kar. 165, 203, 224, 234, 235, 253.
Ballon Tom. 273, 276, 281, 288, 291.
Bartocho Jos. 241.
Bartoš Ant. 271, 273, 275, 276, 283, 291, 294, 297.
Bartoš Fr. 96, 198, 241, 260.
Bauer Fr. 116, 199, 211, 234, 258.
Beck A. 208.
Bečák Tom. 67, 74, 75, 91, 124.
Belcredi Egb. 206, 208.
Beneš Fr. 52.
Beneš Třebízský V. 198.
Berger Ign. 102.
Bílý Jan Ev. 15, 16, 20, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 38, 39, 50, 57, 64, 66, 82, 84, 87, 91, 94, 100, 102, 106, 108, 116, 118, 124, 132, 137, 138, 142, 144, 163, 182, 209, 210, 270.
Bláha Ludv. 283.
Blahověst 21, 150—151, 161.
Blážek Jos. 284.
Borový Klem. 139, 190, 195, 197, 199, 202, 203, 214, 238.
Bouška S. 242.
Bradáč Vinc. 91, 92, 106, 214.
Brandl Vinc. 30, 118, 161, 177, 180, 198, 206, 208, 210, 260.
Bratránek T. 27, 30.
Brou Alex. 288.
Brožury časové 188, 231—232.
Brückner Alex. 231.
Bulla Fr. 226, 271.
Burkart V. 104, 126.

Cepari Virg. 234.
Copus J. E. 283, 289.
Coufal Tom. 277.
Cyřil a Metoděj sv. 85, 87, 127—129, 197—198, 213—214.

„Cyřil a Method“ (slovenský čas.) 145, 146, 147, 148.
Cyřillo-Meth. záložna 177, 298.

Čech Fr. 283, 290.
Čejkovský J. S. (Jos. Wurm) 116, 118.
Černá Hora 84.
Černošický Fr. 102.

Dědek Fr. 23, 27, 28, 36, 118, 119.
Dědictví sv. Jana Nep. 12, 33, 34, 41, 49, 75, 76, 79, 90, 91, 92, 93, 106, 149—153, 183, 214, 282, 295, 296.
Dědictví sv. Prokopa 153, 208, 209.
Dějiny církevní 83—85, 132, 187, 230 až 231, 283.
Dějiny světa 244, 246, 249, 285.
Desolda Jan N. 102.
Dobry Jan 196.
Domáci čítanka 241—242.
Dostál Jan 187.
Družba sv. Mohora 153.
Družstvo sv. Jeronyma 264.
Duda Fr. 163, 184—186.
Dudík Ant. 64, 74, 100, 102, 116, 131.
Dudík Beda 37, 39, 50, 78, 125, 147, 182, 187, 224.
Dumek Jos. 174, 193, 194.
Dundálek J. 27, 118.
Dvořák Al. 226, 271, 275.
Dvořák Jindř. 116, 206, 208.
Dvořák Jos. 226.

Edmund Kampian bl. 203.
Ehrenberger Jos. 98, 117, 182.
Ehrlich M. 284.
Ehrmann Fr. 229.
Eichler Kar. 164, 201, 202, 260, 261, 271.
Ekvivalent 175, 274, 275.
Expedice knih 171—172.

Fáborský J. F. 20, 27, 35, 36, 38, 39, 50, 57, 59, 70, 79, 84, 87, 99, 118, 122, 140, 177—180, 224.
Flavius Jos. 126—127.
Florian Jos. 230, 246.
Foltynovský Jos. 135.
František Borg. sv. 133.
František Sal. sv. 102, 195.
František Xav. sv. 102, 288.
Frencl In. 90, 91, 124.
Fürstenberg Bedř. 67.

- Gagarin Jan* 243.
Gassler B. 39, 52, 57, 102, 281.
Görres Jos. 17, 22.
Hájek Tom. 52, 100, 187, 188, 271.
Hák Raf. 229.
Hakl Boh. 174, 195.
Halabala Mat. 116.
Halouzka Jan 33, 35, 98, 106, 112.
Hamerle Ondř. 246.
Hammerstein 245.
Hamřimid J. 240.
Handl Jan 117.
Hanikýř A. 12.
Hansen 208, 259.
Haringer Mich. 196.
Harna Ferd. 164, 172, 271.
Hansmann Leop. 114, 120.
Hattala 146.
Havlíček K. 23, 24.
Heger Jos. 273.
Hejbal Ant. 102.
Helcelet Jan, 28, 29, 33, 36, 101, 108, 110, 121, 206.
Hellich Jos. 85, 128, 140.
Hlas 17, 25, 34, 38, 69, 85, 105, 106, 144, 153, 159, 170, 174, 181, 182.
Hlaváč Ign. 78.
Hlavinka Al. 226, 230, 232, 244, 246, 249, 273, 285.
Hodr Jak. 165, 223, 253, 255, 258, 260, 271.
Honordř 44, 78—79, 174.
Horváth Z. 255, 258.
Hospodářská kniha 94—95, 137—138, 193—194.
Hošek Fr. 37, 52, 57, 58, 91, 100, 102, 103, 114, 121, 126, 131, 136, 137, 147, 271.
Hroneš Fr. 277.
Hrudička Al. 165, 230, 238, 243, 253.
Hudec Tom. 271, 273, 281, 283, 286, 287, 291.
Hurban Jos. Mir. 146.
Huyn P. 232.
Hýsek Mil. 33, 103.
Chlumecký Ad. 230.
Chmelenský J. K. 11.
Chmelíček Jos. 52, 79, 87, 138, 139, 153, 174, 182, 183, 188—190, 224, 253, 259, 291.
Chodníček Jul. 85.
Chrástek Mich. 149.
Chytil Jos. 28.
Janalík V. 99.
Jančík Jos. 273.
Jančura J. 175.
Jan Kapistrán sv. 130.
Jan Kr. de la Salle bl. 238.
Janoušek Jan 52.
Janovský Fr. 226, 238, 242, 271, 283, 285.
Jan Sarkander bl. 102, 121, 133—135.
Javůrek Jos. 229.
Jednota kat. duchovenstva 232.
Jelen K. V. 110.
Jež Cyr. 247, 248.
Jiráek Fr. 245, 247, 284.
Jireček Jos. 84.
Jirstk J. V. 196.
Josafat sv. 199.
Kabelík J. 30, 36, 41, 87, 109.
Kalabus Jos. 284.
Kalivoda G. 16, 27, 31, 33, 34, 36, 39, 50, 58, 87, 100, 116, 132, 152, 163, 209, 210.
Kallab Vil. 65.
Kamas Jos. 174, 189.
Kamenický Fr. 240, 270.
Kancional svatojanský 89—94.
Kandus K. 52.
Karlík Ed. 39, 50, 57, 60, 77, 89, 106, 145, 146, 224.
Kašpar Jos. 224, 226.
Katolická jednota 17, 20, 25, 34, 38, 54, 59, 69, 159, 173.
Katolická moderna 222.
Klácel F. M. 15, 23, 24, 27, 28, 29, 108, 124.
Klement M. Hofbauer bl. 196—197.
Klenek J. 234.
Klima Jos. 163, 186, 187, 201, 224, 281.
Klinkác Fr. 116, 201, 224, 236.
Kment Ferd. 254.
Knecht Bedř. J. 238.
Knotek Ant. 236.
Kodym F. S. 187.
Kohn Theod. 239.
Koleda 37, 101, 114, 115, 121.
Kollísek Al. 234.
Kollísek Fr. 224, 225, 236.
Kollísek Leop. 240.
Kolping Ad. 238.
Kolumbus Kr. 246, 247.
Konečný Fil. J. 244, 263.
Konsistoř brněnská 23, 25, 63—67, 200—201.
Konvertité 187—188, 242—243.
Kopal Alois 271, 273.
Korčán B. 117.
Korec Fr. 224, 235, 236, 273.
Korec Jan 244.

- Korec Tom.* 235.
Kosina Jan 127.
Kosmák V. 97, 162, 165, 172, 181, 188, 191—194, 197, 198, 224, 230, 233, 235, 237, 259—261, 282.
Koudela Václ. 175, 176.
Koudelka Alois 273, 283, 289, 290.
Koudelka Jos. 234.
Kouřil A. 175.
Kováč Jos. 277.
Koželuh Fr. 196.
Kramoliš Jos. 116.
Kristův život 122—124, 287, 288—289.
Křížkovský P. 52, 58, 87, 90, 94, 143, 163, 209, 210, 233.
Kubínek S. 25, 71, 72, 73, 74, 75, 106, 149, 154, 174, 210.
Kukátka 191—193, 194, 197, 233—234, 235, 237.
Kulda B. M. 8, 20, 27, 33, 35, 38, 39, 50, 53, 54—55, 68, 69, 87, 89, 90, 98, 99, 100, 102, 104, 106, 112, 114, 115, 116, 118, 120, 121, 126, 128, 145, 163, 165, 209, 210, 224, 237, 258, 261—262.
Kupka Jos. 225, 304.
Kusy Em. 182.
Kyselý Fr. 235, 236.

Lada Jan 290.
Lelek Cypr. 52, 82.
Lev XIII. 211—213, 244.
Libermann Fr. M. 242.
Loos 208.
Ludmila sv. 85.
Lurdy 240—241.

Mathay Fr. 155.
Malin (Mechlin) 153.
Malota Fr. 200, 202.
Malý Jak. 108.
Mánes Jos. 85, 87, 88, 140.
Manning Jindř. Ed. 242.
Mapy 83—84, 140, 215.
Marchal V. 190.
Maršovský Fr. 52, 57, 58, 70, 100, 180, 206, 208, 224, 253.
Martinov P. 144, 153.
Marvan Met. 273.
Masák Em. 273.
Masaryk T. G. 142, 161.
Mašek Alois 284.
Materna Ceník 118.
Mathon Pl. 164, 173, 174, 186, 198.
Matice česká 12, 34, 37, 149.
Matice lidu 170.
Matice mor. 36, 37, 149.

Matice opavská 215.
Matice slovenská 148, 149.
Matoušek Anselm 273, 284, 301.
Menšík J. St. 116.
Michaud J. F. 187.
Mikšáček Mat. 112, 114.
Minoritský klášter 46, 298.
Misie 124, 200, 237—238, 245—246, 286—287.
Mojzes Štěp. 145, 148, 149.
Molitor Kar. 52, 53.
Montalembert Ch. 125.
Moravan 85, 90, 96, 100, 105, 106, 112—121, 167, 181—186.
Morus Tomáš 238.
Mudroch Pav. 284.
Musil Fr. 236.

Nábělek Fr. ml. 284.
Nadace Ballonova 284.
Nadace Tábořského 177—180, 229, 281.
Nadace Geisslerova 284.
Nadace hrobové 281, 300.
Nadace Klimova 281.
Nadace Sukilova 180, 229, 274, 280.
Nadace Vyhřídálová 277, 281.
Národní jednota 16, 26, 28—30, 34, 36, 37, 38, 41, 81, 101.
Navrátil Fr. 52.
Necid Lad. 276.
Neuschl Rob. 223, 225, 245, 258, 263, 271.
Nezval Jos. 102.
Novotný Jan 225.
Novotný Václ. 98, 116, 129.
Nový Obzor 299.

Občanská tiskárna 261, 275, 289.
Obrázek Per. 52, 57, 73, 90, 106, 116, 224.
[Obrázková revue 242, 296.
Obrázky umělecké 85—87, 140, 188.
O'Connell Dan. 242.
Ohéral Jan 28, 109, 114.
Oliva V. 230, 249.
Olomouc 52, 67, 74.
Orel Kar. 100, 102, 116, 118, 187.
Oeverberg B. H. 286.

Palestina 84, 283, 286, 287.
Palestinský spolek 275.
Pamětní deska Vl. Štátného 299—300.
Panschab F. 23, 64, 65, 66.
Papežové 85, 247—248.
Pavelka Jak. 236, 245.
Pavelka Pav. 242.
Pazderka J. 187.

- Perúčka Fr.* 243.
Pešina V. 12, 75, 84, 151, 152.
Petrželka Boh. 273.
Pirchan E. 198.
Písmo 104—106, 119.
Pius IX. 61, 62, 213, 247.
Pius X. 248.
Pleskač Jan 100.
Podlaha Ant. 240, 295, 297, 298.
Pojmon Fr. 39, 52, 57, 89, 101, 102, 116, 182, 190, 191, 224, 229, 258, 261.
Pomník Kosmákův 259—261.
Pomník Sušilův a Procházekův 205—210, 251—259, 298.
Pospíšil Jos. 163, 197, 198, 201, 211, 226, 231, 253, 255, 258, 259, 260, 267—269, 270, 271, 277, 283, 290, 295, 297, 298, 299, 300, 302.
Potěhmík Al. 116.
Pötting Em. 52, 53, 224.
Poutní kniha 89, 200—203, 235—236.
Povídky 96—100, 116—118, 181—182, 186, 188, 230, 282—283.
Pravda Fr. 117, 181.
Pražák A. 206.
Procházka Emil 271, 273, 283, 284, 286, 291.
Procházka Jak. 52, 57, 58, 79, 125, 133, 135, 153, 161, 174, 195, 198, 224, 229, 253, 254, 281, 300.
Procházka Mat. 17, 26, 27, 37, 39, 45, 46, 50, 57, 58, 84, 89, 90, 96, 97, 104, 106, 116, 126, 130, 133, 134, 150, 159—165, 174—177, 182, 188, 190, 191, 194, 197, 198, 200, 206, 209, 210, 213, 215, 219, 231, 233, 251—259, 260, 270, 281, 298, 300.
Procházka Tomáš 52, 53, 64, 70, 78, 108, 112, 122, 149, 150.
Průdek F. 30, 33.
Průdek St. 236.
Prusinowski Ign. 144.
Příbor 214.
Přírodopisná čítanka 247, 284.
Racek K. F. 299.
Rajhrad 33, 34.
Rambousek A. 27, 36.
Rejzek Ant. 147, 199, 203, 236, 277, 288.
Renán 85.
Rohdčák Fab. 163, 172, 271.
Rohrer R. 103, 104, 119.
Rojko Ondř. 73.
Rondina P. 230, 245.
Ronovský Fr. 94, 118, 137, 193.
Rayt V. 198.
Rudíkov 220, 299, 300.
Rybíčka Ant. 95, 96, 97, 108, 120.
Rypáček (Tichý) Fr. J. 220, 240, 247, 248, 249, 299.
Rím 195.
Sahánek Em. 116.
Samsour Jos. 226, 230, 247, 248, 271.
Sankot Fr. 28, 32, 33, 34.
Sankott Jos. 84, 102, 153, 173.
Satora Fr. 102.
Sedláč Em. 299.
Sedláč Jan 226, 231, 232, 271, 278, 299.
Separatismus slovenský 145.
Schaffgotsche Ant. Arn. 23, 37, 44, 61, 64, 122, 124, 152.
Schaffra B. 200.
Schmidt Lad. 273.
Schröller Fr. 246.
Schwarzenberg Bedř. 68, 90.
Skalk Fr. 236.
Skopalík Fr. 110, 116, 118.
Skoupý Kar. 273, 276, 277.
Slavatová Fr. 243.
Slomšek A. M. 153.
Slota J. 39, 52, 73, 102, 147, 148, 163, 214.
Slováci, Slovensko 73, 92, 145—147, 174, 214.
Slovák Al. 224, 225, 236.
Snopek Fr. 231, 232.
Soukop Jan 30, 33, 36, 52, 53, 54, 55, 57, 70, 89, 90, 98, 99, 102, 106, 116, 118, 120, 128, 159, 174, 181, 189, 198, 205, 208, 210, 211, 213, 224, 245, 270.
Spolek sv. Vojtěcha (na Slov.) 148, 214.
Stanovy DCM. 42—44, 57—61, 166, 170, 173, 275.
Starobrněnský klášter 301.
Stojan Ant. 143, 263.
Stolberg Leop. 242.
Stránecká Fr. 198.
Straškraba J. 78.
Strobach Aug. 199—200.
Strossmayer J. J. 144.
Středa Martin 239.
Stuchlý Ed. 52, 57, 102, 103, 224.
Sušil Fr. 15, 16, 24, 25, 36, 39, 49, 53, 58, 64, 65, 66, 75, 84, 87, 89, 90, 91, 94, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 105, 106, 114, 115, 116, 121, 124, 125, 126, 127, 142, 143, 144, 148, 152, 153, 155, 159, 161, 162, 163, 169, 180, 205—210, 220, 232, 233, 237, 245, 248, 251—259, 260, 261, 263, 270, 281, 298, 300, 302, 303.

- Svatá země* 138—139, 284, 291.
Sudtek Jos. 277.
Svarobor 208, 209, 210.
Svoboda Jos. 163, 271.
Safařík P. J. 128.
Safránek Jan 234.
Sembera A. V. 12, 13, 14, 29, 103, 114, 115, 147.
Silinger Tom. 226, 260, 271.
Simbera T. 37, 39, 50, 57, 90, 100, 102, 116, 118, 138.
Sindler Flor. 118.
Sirek Ant. 52.
Skoda Max. 236.
Skorpík Fr. X. 19, 24, 36, 39, 52, 57, 78, 98, 100, 102, 105, 112, 116, 124, 129.
Slör Dr. 46.
Slossar V. 34, 39, 50, 53.
Smídek K. 13, 14, 15, 16, 20, 21, 24, 28, 37, 52, 57, 58, 84, 85, 91, 100, 102, 110, 114, 144, 145, 154, 155, 163, 164, 175, 201, 210.
Spuček Adam 37, 99.
Spatinka Dom. 210.
Spolc Lad. 273.
Srámek V. 187.
Srůtek Jos. Ant. 100.
Šťastný Boh. 236, 299.
Šťastný J. 118.
Šťastný Vl. 7, 8, 46, 98, 116, 160, 161, 163, 165, 181, 185, 191, 192, 193, 197, 205, 208, 211, 213, 219—223, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 253, 255, 258, 259, 260, 262, 263, 267, 268, 270, 281, 299, 300, 302.
Štulc V. 67, 74, 87, 89, 127, 128, 129, 133, 150, 210, 298.
Štúr L. 146.
Subert Ant. 52, 57, 152, 163, 210.
Suderla R. 39, 50, 57, 89, 165, 223, 224, 253.
Sula V. 175.
Šum Jos. 52, 78, 224.
Šustal Jos. 243, 244.
Šustek Bern. 271, 273.
Šuvalov Řeh. 243.
Svestka Jan 273, 298, 300.
Tarouca Sylva B. 13, 16, 27, 36, 39, 45, 46, 50, 53, 57, 66, 78, 84, 85, 87, 89, 99, 100, 116, 155, 163, 165, 184, 188, 206, 210, 261.
Tater Fr. 238.
Tenora Jan, 135, 226, 230, 237, 239, 240, 254, 269—270, 273, 276, 300, 302.
Terlecký Dr. 144.
Tesař kan. 277.
Těšik Jos. 16, 22, 34, 39, 50, 77, 102, 118.
Thorwaldsen 253, 259.
Tidl Ludv. 39, 50, 57, 163.
Tiskárny 103—104.
Tomášek Alois 284.
Tomola J. 253, 254, 255, 258, 259.
Tovaryšstvo Ježíšovo 199—200, 149.
Traub H. 20, 27, 30, 36.
Tumpach Jos. 237, 284.
Unionism 142, 143, 144, 145, 214, 302.
Vacátko Eug. 284.
Václav sv. 188.
Vachaja Lad. 73.
Valouch F. 102, 116, 130.
Valouch Jos. 100.
Valoušek Fr. 230, 238.
Vaňátko Fr. 77, 171, 294.
Vantček Fr. 238.
Vátek Ad. 273.
Vátek Ant. 85.
Weber Fr. 52, 102, 116, 224.
Weinberger Max. 225, 237, 245, 261, 262, 271.
Weiss Jos. 242.
Velehrad 143.
Vévoda Jan 284.
Vianney Jan 238.
Vldeňský P. 230.
Wildmann Fr. 229.
Vinařický K. 210.
Wiseman Mik. 107, 129.
Vlk Al. 236.
Vojtěch Jan 52, 56, 58, 102, 115, 163, 181, 184, 206, 208, 224, 253.
Vojtěch sv. 85.
Wolf Alois 46.
Wolf Th. 163, 224, 253, 260.
Vordé Jos. 52, 53, 78.
Vorlíčný Pav. 126.
Voflíšek Roman 85.
Vostatek Ed. 199.
Votka J. 197, 199.
Vrba Rud. 229, 243, 247.
Všetečka Fr. 273, 286, 287.
Wurm Ign. 20, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 67, 70, 71, 73, 74, 87, 95, 102, 106, 109, 115, 116, 118, 120, 140, 143, 154, 155, 209, 210, 271.
Vyhldal Jan 273, 277, 283, 291.
Vychodil Jan 229.

Vychodil Pav. 8, 33, 89, 127, 147, 226, *Zelený Jos.* 119.
 260, 268, 275, 290. *Zelený Václ.* 128.
Vykýdal Jos. 52, 102, 118, 197, 224. *Zelinka K.* 39, 52.
Vymazal Fr. 187. *Zhánel Ign.* 244, 271, 273.
Zaletěl P. 238, 239, 244. *Ziak V.* 13, 36.
Zamykal Lad. 273, 294. *Zíka Jan* 246.
Zaněra Cyr. 187. *Zuman Vojt.* 94.
Zavřel Ign. 277. *Žirounický Václ.* 83.
Zeibert Fr. 52, 57, 58, 172, 174, 182, *Žyla Stan.* 284.
 197, 206, 208, 224, 227, 253, 258.

Opravy a poznámky.

Str. 23, ř. 14. shora m. Schaffgotsche má být Schaffgotsche. Podobně i na jiných místech. V některých původních, současných pramenech (na př. i ve věnování prvního knižního podílu DCM) jest toto jméno psáno tak, jak zde bylo vytištěno.

Str. 74, ř. 11. zdola: redaktora.

Str. 83, ř. 7. zdola: nejužěji.

Str. 85, ř. 8. zdola: Mánes. Podobně i dále. V protokolních zápisech i jinde psáno však vesměs bez čárky na a.

Str. 88, ř. 3. zdola: skupině (m. skupina).

Str. 113. Poněvadž jediný snad zachovaný výtisk I. roč. „Moravana“ dostal jsem po dlouhém hledání do rukou, když už byl tento arch vytištěn, bylo nutno titulní list jen vysázeti dle pozdějších ročníků. Rozdíl jest jen v tom, že v titule jest dvojité v (w), ve jménu pořadatele jest vynecháno slovo Method a tiskárna označena slovy: Tisk vdovy Rudolfa Rohrera.

Str. 181, ř. 3. shora: má být: zamýšlené (m. zamyšlené).

Str. 189, ř. 9. shora: třeba škrtnouti čárku na konci řádku. Ř. 13. shora má být: Špaňhel (m. Špaňhel).

Str. 252, ř. 11. zdola: sedmdesátin (m. sedmedesátin).

Str. 259, ř. 8. shora: navržená (m. návržená).

Str. 302, ř. 13. shora: pomýšlel (m. přemýšlel).

Vyobrazení.

	Strana
1. Karel Šmídek	14
2. Matěj Procházka (v mladém věku)	18
3. Jan Ev. Bílý	31
4. Guntř Kalivoda	32
5. Bedřich hr. Sylva-Tarouca	39
6. František Sušil	50
7. Podpisy členů prvního výboru DCM	51
8. Beneš Method Kulda	55
9. Ignát Wurm	56
10. Šebestian Kubínek	72
11. Jos. Hellich: Sv. Cyril a Metoděj	86
12. Jos. Mánes: Diplom Dědictví sv. C. a M.	88
13. Znak Dědictví	104
14. Titulní list kalendáře Moravana	113
15. Jan Soukop	117
16. Titulní list prvního knižního podílu	123
17. Jakub Procházka	134
18. Matěj Procházka	160
19. Fabián Roháček	164
20. Jan B. Fáborský	178
21. Jan Křt. Vojtěch	182
22. Václav Kosmák	192
23. Pomník Fr. Sušila na městském hřbitově v Brně	207
24. Vladimír Šťastný	221
25. Dr. Jakub Hodr	222
26. Dr. Robert Neuschl	223
27. Antonín Adamec	225
28. Společný pomník Fr. Sušila a Mat. Procházky	256
29. M. Procházka a Fr. Sušil. Bronzový medailon na pomníku	257
30. Dr. Josef Pospíšil	269
31. Nynější užší výbor Dědictví CM	272
32. Jan Vyhlídal	280
33. Dr. Josef Kupka	303

Přehled obsahu.

Strana

Úvodem	7
------------------	---

I. ZALOŽENÍ DĚDICTVÍ SV. CYRILA A METODĚJE (1850).

1. <i>Vývoj smýšlení mladého moravského kněžstva.</i> Snahy a první pokusy o středisko literární a kulturní práce na Moravě. — Vývoj národního a církevního smýšlení mladého moravského duchovenstva. Katolická jednota. — Poměr státní a církevní vrchnosti i laické inteligence k těmto snahám	11
2. <i>Rozchod kněžstva s liberální laickou inteligencí.</i> Vnitřní spory v Národní jednotě. Protináboženské snahy radikálních živlů. — Přípravy mladého kněžstva k samostatnému postupu. — Vítězství liberální strany. Odchod kněžstva z Národní jednoty	28
3. <i>Založení Dědictví CM.</i> Přípravy k založení Dědictví CM. — Schůze a svolání zařizujícího výboru. — Původní stanov. Schválení biskupovo. „Základní kámen“ položen a posvěcen	38

II. OBDOBÍ FRANTIŠKA SUŠILA (1850—1868).

1. <i>Správa Dědictví.</i> Vůdčí osobnosti výboru. — Schůze a jejich řád. — Stanovy. — Poměr k úřadům státním a církevním. — Spor s brněnskou konsistoří. — Poměr k arcibiskupu olomouckému a pražskému	49
2. <i>Hospodářský stav Dědictví.</i> Propagace Dědictví katolickými sjedzdy a kněžstvem. Šeb. Kubínek. — Rozšíření na Slovensku, Olomoucku a v Čechách. Přehled vzrůstu členstva. — Finance Dědictví. Otázka honorářů. Hospodářský úpadek na konci období	69
3. <i>Vydavatelská činnost DCM.</i> Povšechný řáz. — Spisy z oboru náboženského, děje- a zeměpisného. Umělecká výchova, církevní hudba a zpěv, hospodářství, zábavná četba. Spisy nedokončené a nevydané. — Zevnější úprava, tisk a písmo. — Přehled jednotlivých spisů: Moravan, knižní podíl, umělecké publikace	81
4. <i>Ostatní činnost.</i> Duchovní milosti. — Myšlenka unionistická. Kult slov. apoštolů. Styky s cizími unionistickými pracovníky. — Styky se Slováky a snahy o literární sjednocení. — Poměr k Matici slovenské a moravské a k pražským Dědictvím. — Neuskutečněné návrhy. — Podíl knihoven a lidumilných útavů	141

III. OBDOBÍ MATĚJE PROCHÁZKY (1868—1889).

1. <i>Vůdčí osobnosti výboru.</i> Charakteristika Matěje Procházky. Poměr k Sušilovi. — Noví členové výboru. — Schůze. Zápisy o nich	159
2. <i>Hospodářský stav Dědictví.</i> Důsledky všeobecného hospodářského úpadku. Změny stanov. Nespokojenost členstva. Snahy o nápravu. — Příčiny zmenšeného zájmu o Dědictví. Dva tábory na Moravě. Nové podniky vydavatelské. — Upevnění financí. Soudní spor o daň ekvivalentní. — Nadace J. Fáborského a Fr. Sušila	166
3. <i>Vydavatelská činnost.</i> Kalendář Moravan a rozchod Dědictví s ním. — Směr vydavatelské činnosti v oboru knižním. — Spisy zamýšlené a nevydané, spisy odmítnuté. — Bibliografie jednotlivých vydaných knih. Celková statistika	181

4. *Ostatní činnost.* Pomník Sušilův v Brně. Pamětní deska na jeho rodném domě. — Instalace Bedř. Sylvy Taroucy v Praze. — Styky s církevní vrchností. Projevy oddanosti k hlavě církve. — Styky se Slováky a jinými spolky. — Účast na krajské výstavě v Příboře. — Podělování knihoven, škol a ústavů knihami 205

IV. OBDOBÍ VLADIMÍRA ŠTASTNÉHO (1889—1910).

1. *Výbor Dědictví.* Povaha a činnost Vlad. Štastného v Dědictví. Nejšťastnější období. Ráz této doby. — Zemědělská a noví členové výboru. — Schůze 219
2. *Hospodářský stav.* Ustálené finanční poměry. — Vzrůst členstva. — Vkladů i darů používáno většinou na vydávání obsáhlých podílů. — Nadace Fáboorského 227
3. *Vydavatelská činnost.* Snaha vyhovět časovým potřebám katolického lidu. Převaha spisů historických, apologetických a nábožensko-vzdělávacích. — Pokus o změnu vydavatelské činnosti: brožury a menší časové spisy. — Bibliografie jednotlivých podílů. — Celková statistika 230
4. *Ostatní činnost.* Akce pro zbudování pomníku Mat. Procházkoví. Společný pomník Sušilův a Procházkův. Přenesení jejich ostatků. Zádušní slavnost. — Pohřeb a pomník V. Kosmáka. — Oslavy výročí B. M. Kuldý a Fr. Sušila. — Rozdělení knih a stálého členství. — Styky s charvatkým Družstvem sv. Jeronyma 251

V. OBDOBÍ DRA JOSEFA POSPÍŠILA (1910—1925) A JANA TENORY (od r. 1925).

1. *Výbor Dědictví.* Povaha a literární činnost Dra J. Pospíšila. — Nejtěžší doba v dějinách Dědictví. Znehodnocení peněz i kulturních hodnot. Velké finanční potíže. Resignace starosty. — Nový starosta č. kanovník Jan Tenora. Literární činnost. Upevnění a zajištění Dědictví. — Ostatní činovníci výboru. — Ztráty úmrtím. Noví členové. — Schůze výboru 267
2. *Hospodářský stav.* Nutnost sanace hned v prvních letech. — Velké schodky po válce. Sanační akce v letech 1921 a 1922. Změna stanov. Pomoc Rev. T. Ballona z Ameriky. — Nové nebezpečí finančních ztrát. Boj o zachránění majetku DCM. — Dary a odkazy. — Rozšíření Dědictví. Celkový přehled finančního stavu. — Samostatné nadace při DCM 274
3. *Vydavatelská činnost.* Nepříznivé vlivy. Nedostatek beletristů i zájmu o zábavnou četbu. — Změna k lepšímu v nejnovějším období. — Bibliografie jednotlivých spisů 282
4. *Ostatní činnost.* Rozdělení a rozprodej knih. Skladiště přestěhováno do alumnátu. — Revize členstva a nová opravená matrika. — Jednání o splnutí s Dědictvím svatojanským v Praze. — Péče o hrob Sušilův, Procházkův a Vlad. Štastného. Tyto hroby prohlášeny městem Brnem za čestné. — Pamětní deska Sušilova na minoritském klášteře v Brně a Vl. Štastného na rodném domku v Rudíkově. — Založení lit. archivu a musea. — Oslava 80. výročí Dědictví 293

<i>Hlavní činovníci Dědictví CM</i>	305
<i>Přehled činnosti DCM dle období</i>	306
<i>Seznam spisů vydaných Dědictvím CM</i>	307
<i>Rejstřík</i>	311
<i>Opravy a poznámky</i>	317
<i>Vyobrazení</i>	318

Seznam spisů vydaných Dědictvím CM:

1. **Moravan. Kalendář na rok přestupný 1852. Roč. I.**
Kulda Beneš Metod, 1851.s
- + 2. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1853. Roč. II.**
Kulda Beneš Metod, 1852.
- + 3. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1854. Roč. III.**
Kulda Beneš Metod, 1853.
4. **Putování Christa Pána po svaté zemi se stručným popisem jejím.**
Procházka Tomáš, 1853.
5. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1855. Roč. IV.**
Kulda Beneš Metod, 1854.s
6. **Missie tichomořské.**
Škorpík František Xaver, 1854.
- + 7. **Moravan. Kalendář na rok přestupný 1856. Roč. V.**
Kulda Beneš Metod, 1855.
8. **Montalembertův Život svaté Alžběty.**
Montalembert Charles Forbes René, comte de, 1855.
Z frančiny P. Jakob Procházka.
- + 9. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1857. Roč. VI.**
Kulda Beneš Metod, 1856.
10. **Josefa Flavia O Válce židovské a vlastní životopis.**
Josephus Flavius, Sušil František, 1856.
11. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1858. Roč. VII.**
Kulda Beneš Metod, 1857.
12. **Život svatých Cyrilla a Methodia, apostolů slovanských.**
Štulc Václav Svatopluk, 1857.
13. **Fabiola. Církev v katakombách.**
Wiseman Nicholas Patrick Stephen, 1857.
14. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1859. Roč. VIII.**
Kulda Beneš Metod, 1858.
15. **Životopis svatého Jana Kapistrána.**
Valouch František, 1858.
16. **Pravé dějiny Svatých mučovníků východních.**
Zingerle Jakob Pius, 1859.
17. **Moravan. Kalendář na rok přestupný 1860. Roč. IX.**
Kulda Beneš Metod, Wurm Ignát, 1859.
- + 18. **Dějepis svaté katolické Církve – k poučení a vzdělání.**
Bílý Jan Evangelista, 1859.
19. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1861. Roč. X.**
Wurm Ignát, 1860.
20. **Život sv. Františka Borgie.**
Procházka Jakub, 1860.
21. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1862. Roč. XI.**
Wurm Ignát, 1861.
22. **Život bl. Jana Sarkandra mučovníka.**
Procházka Matěj († 1889), 1861.
23. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1863. Roč. XII.**

Wurm Ignát, 1862.

24. **Svatá Angela z Mericiův (Anděla Mericiová) a duchovní dcery její.**

Procházka Jakub, 1862.

25. **Moravan. Kalendář na rok přestupný 1864. Roč. XIII.**

Wurm Ignát, 1863.

26. **Život a spisy sv. Aurelia Augustina, biskupa Hipponského, otce a učitele sv. Církve katolické.**

Hošek František Xaver, 1863.

27. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1865. Roč. XIV.**

Wurm Ignát, 1864.

28. **Hospodářská kniha ku poučení a vzdělání lidu.**

Ronovský František, 1864.

29. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1866. Roč. XV.**

Wurm Ignát, 1865.

30. **Cesta do svaté země, již vykonal a sepsal Josef Chmelíček. Díl I.**

Chmelíček Josef, 1865.

31. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1867. Roč. XVI.**

Wurm Ignát, Vojtěch Jan Křtitel, 1866.

32. **Moravan. Kalendář na rok přestupný 1868. Roč. XVII.**

Vojtěch Jan Křtitel, 1867.

33. **Cesta do svaté země, již vykonal a sepsal Josef Chmelíček. Díl II.**

Chmelíček Josef, 1867.

34. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1869. Roč. XVIII.**

Vojtěch Jan Křtitel, 1868.

+ 35. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1870. Roč. XIX.**

Vojtěch Jan Křtitel, 1869.

36. **Cesta do Francouz a do Španhel (Španěl), již vykonal a sepsal Josef Chmelíček. Díl I.**

Chmelíček Josef, 1869.

37. **Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1871. Roč. XX.**

Vojtěch Jan Křtitel, 1870.

38. **Moravan. Kalendář na rok přestupný 1872. Roč. XXI.**

Vojtěch Jan Křtitel, 1871.

39. **Cesta do Francouz a do Španhel (Španěl), již vykonal a sepsal Josef Chmelíček. Díl II.**

Chmelíček Josef, 1872.

40. **Cesta do Francouz a do Španhel (Španěl), již vykonal a sepsal Josef Chmelíček. Díl III.**

Chmelíček Josef, 1873.

Výlet do Solnohradu. Náčrtky cestopisné.

Soukup Jan, 1873.

41. **Žena křesťanská. Žena jak má býti – zrcadlo pro křesťanské pohlaví ženské.**

Marchal Victor, 1874.

42. **Křesťanský muž – zrcadlo pro křesťanské pohlaví mužské.**

Marchal Victor, 1875.

43. **Kukátko čili Život v obrazech. Díl 1.**

Kosmák Václav, 1876.

44. **Hospodářská čítanka. K povznešení a ušlechtnění stavu rolnického v zemích koruny sv. Václavské.**

Dumek Josef, 1877.

45. **Kukátko čili Život v obrazech. Díl 2.**
Kosmák Václav, 1878.
46. **Život sv. Františka Saleského, knížete biskupa Ženevského, zakladatele řádu Návštívení Panny Marie a učitele církevního. Díl I.**
Procházka Jakub, 1879.
47. **Život sv. Františka Saleského, knížete biskupa Ženevského, zakladatele řádu Návštívení Panny Marie a učitele církevního. Díl II.**
Procházka Jakub, 1880.
48. **Cesta do Říma a dále do Neapole a Pompeje. Pout' Slovanů do Říma ku dni ssv. našich apoštolů Cyrilla a Methoděje r. 1881.**
Hakl Bohumil František, Koželuha František, 1881.
49. **Život (Život) ctihodného sluhy Božího Klementa Marie Hofbaura (Dvořáka) generálního vikáře a předního rozšiřovatele kongregace nejsvětějšího Vykupitele.**
Haringer Michael, 1881.
50. **Kukátko čili Život v obrazech. Díl 3.**
Kosmák Václav, 1883.
51. **Sborník svatomethodějský. Přípravné poučení k roku jubilejnímu 1885.**
Procházka Matěj († 1889) aj. red., 1884
52. **Sv. Josafat, arcibiskup polocký, mučovník a apoštol Rusínů.**
Rejzek Antonín Paduánský, 1885.
53. **Missie jesuitské vůbec a missie P. Augustina Strobacha ze S. J. zvlášť**
Procházka Matěj († 1889), 1886
54. **Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku. Díl I., Část' I.**
Eichler Karel, 1887.
55. **Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku. Díl I., Část' II.**
Eichler Karel, 1888.
56. **Blahoslavený Edmund Kampian, kněz z Tovaryšstva Ježíšova, pro sv. víru mučovník ve vlasti své.**
Rejzek Antonín, 1889.
57. **Kukátko čili Život v obrazech. Díl 4.**
Kosmák Václav, 1890.
58. **Život svatého Aloisia Gonzagy.**
Koudelka Josef Maria, Cepari Virgilio, 1891.
59. **Kukátko čili Život v obrazech. Díl 5.**
Kosmák Václav, 1892s.
60. **Poutní kniha – modlitby a písně.**
Korec František, Korec Tomáš V., 1893.
61. **Život blahoslavené Anežky České.**
Rejzek Antonín Paduánský, 1894.
62. **Obrazy z katolických missií.**
Weinberger Maxmilian, 1895.
63. **Čtvero vzorů křesťanského života. Životopisné obrazy.**
Knecht Friedrich Justus, Hrudíčka Alois, Janovský František, 1896.
64. **Tři povídky.**
Valoušek František, 1897.
65. **Učení katolického náboženství čili (velký) Katechismus.**
Šťastný Vladimír (jakožto starosta Dědictví), 1898.

66. **Život sluhy Božího P. Martina Středy z Tovaryšstva Ježíšova.**
Tenora Jan, 1898.
67. **Lurdy a pouť do Lurd r. 1896 konaná.**
Kolísek Leopold, 1899.
68. **Domácí čítanka – z lidu pro lid.**
Bartoš František, 1900.
69. **Zpět k Římu! čili Za Matkou a pro Matku – obrazy ze života slavných konvertitův a rekovných sluhů Božích.**
Janovský František, Weiss Josef, Pavelka Pavel, 1901.
70. **Františka Slavatová a doba její – obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách.**
Hrudička Alois, 1902.
- O úpadku stavu rolnického a jeho záchraně.**
Vrba Rudolf, 1902.
- Katechismus střídmosti a zdrženlivosti.**
Perútka František, Šústal Josef, 1902.
71. **Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Díl 1. Starý věk.**
Hlavinka Alois, 1906
1903.
72. **Jen katolické náboženství má budoucnost. Hovory náboženské.**
Hammerstein Ludwig von, Konečný Filip Jan, 1904.
- Památce Františka Sušila. K stým narozeninám slavného kněze, učence a učitele, prvního starosty Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje.**
Šťastný Vladimír, Pavelka Jakub, Neuschl Robert, Soukop Jan († 1892), 1904.
73. **Anežka a Zuzanna čili Poslední léta pronásledování Diokleciánova. Dějepisná povídka.**
Rondina Francesco Xaver, Jiráek František, 1905.
- Z katolických missií.**
Weinberger Maxmilian, Schall von Bell Johann Adam, Gromadski Valerián, 1905
74. **Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Díl 2. Středověk.**
Hlavinka Alois, 1906.
75. **Chcete popravu nebo opravu manželství?**
Schroller František, Hamerle Andreas, 1906.
76. **Volná škola.**
Zika Jan, 1906.
77. **Křištof (Kryštof) Kolumbus.**
Lorgues Antoine François Félix Roselly de, hrabě, 1907.
78. **Rozmach kapitalismu a majetek církve.**
Vrba Rudolf, 1907.
79. **Papežové v dějinách.**
Samsour Josef, 1908.
80. **Přírodopisná čítanka. Část první. O hvězdách.**
Jiráek František, 1908.
81. **Božské Srdce Ježíšovo, pramen blaženosti.**
Jež Cyril, 1908.
82. **Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Díl 3. Nový věk. Kniha první. Do americké svobody a po francouzskou revoluci.**
Hlavinka Alois, 1909.

83. **Msgr. Vladimír Šťastný.**
Rypáček František Jaroslav, 1910.
Tovaryšstvo Ježíšovo – několik kapitol z dějin církevních.
Oliva Václav, 1910.
84. **Do svaté země. Zpráva o II. moravské lidové pouti v srpnu r. 1910.**
Procházka Emil, 1910.
85. **Přírodopisná čítanka. Část druhá. O zemi.**
Jirák František, 1912.
86. **Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Díl 4. Nový věk. Kniha druhá. Do počátku XX. století.**
Hlavinka Alois, 1913.
87. **Vychovatelská rozhledna.**
Janovský František, 1914.
88. **Obrazy z východu.**
Hudec Tomáš, 1915.
89. **Obrázky z katolických missií. Díl I. Asie.**
Všetečka František, 1916.
90. **Obrázky z katolických missií. Díl II. Afrika.**
Všetečka František, 1917.
91. **Za časů Kristových. Poučné stati z novozákonní doby.**
Hudec Tomáš Akvinský, 1919.
92. **Sv. František Xaverský, kněz Tovaryšstva Ježíšova, apoštol Indie a Japonska. Kniha 1. a 2.**
Brou Alexandre, Rejzek Antonín Paduánský, 1920.
93. **Krásné poselství a dozvuk jeho (Sv. evangelia a Skutky apoštolské). Část 1. Evangelní harmonie.**
Ballon Thomas, 1922.
94. **Krásné poselství a dozvuk jeho (Sv. evangelia a Skutky apoštolské). Část 2. Skutky apoštolské.**
Ballon Thomas, 1924.
95. **Sirův syn neboli Historie Lazarova.**
Copus John Edwin, 1925.
96. **Antikrist.**
Gnatowski Jan (pod pseudonymem Lada Jan), 1927.
97. **Josef Pospíšil.**
Vychodil Pavel Julius, 1928.
- Kvetoucí hloží. Drobné povídky a črty.**
Čech František, 1928.
98. **Do Jerusalema. Zpráva o IV. moravské pouti do Svaté země roku 1928.**
Bartoš Antonín, 1929.
99. **Veselé i vážné obrázky z Hané.**
Vyhlídal Jan, 1930.
100. **Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně (1850 – 1930).**
Masák Emanuel, 1932.
101. **Župnik Sarajevsko-Poljski – bosenské vzpomínky.**
Venhuda František z Paula, 1933.
102. **Sv. Jan Bosko.**

Stuchlý Ignác, 1934.

103. **Vlastenecké vzpomínky slezské.**

Vyhlídal Jan, 1935.

104. **Assunta – román.**

Pecka Dominik, 1938.

105. **Obrazy římských světců.**

Jørgensen Jens Johannes, Dohnal František, 1938.

Jan Tenora.

Masák Emanuel, 1938.

106. **Basilika Velehradská po obnově 1935 – 1938 v jasu obnovené krásy.**

Cinek František, 1939.

107. **Pod kopulí bílé svatyně, díl I.**

Procházka Emil, 1940

108. **Na toulkách Božích. Život a dílo Šebestiána Kubínka.**

Jančík Josef, 1941.

109. **Pod kopulí bílé svatyně, díl II.**

Procházka Emil, 1945.

+ 110?. **Pod kopulí bílé svatyně, díl III.**

Procházka Emil, 1948.

(Není uvedeno jako svazek Dědictví.)